

ÖLÜM OVÇUSU

Seyyid Həmid Rza Taleqani

Kitabın adı:.....Ölüm ovçusu
Müəllif:.....Seyyid Həmid Rza Taleqani
Tərcümə edən:.....Rahib Rüstəmli
Çap tarixi:.....2019
Çap növbəsi:.....Birinci
Tiraj:.....1000

Giriş

Allahın yadıyla başlayıb, onun razılığını əldə etmək ümidiylə, eləcədə öz boynumda olan şəri vəzifəmi yerinə yetirmək məqsədiylə, hər şeyin güc, zor və pula söykəndiyi fəsad dolu bir zamanda gözlərinin onun eşqindən savayı heç nəyi görmədiyi inamlı və nurani əzizlərin qanlarını və rəşadətlərini bütün dünyaya çatdırmaq üçün qələm adlı silahımı əlimə almağa qərar verdim.

Bir müddət idi ki, bu ağır əmanəti öz çiyinlərimdə hiss edirdim, ancaq öz qələmimi və dilimi bu əzizlərin yaratdığı dərin dəyərləri canlandırmaqda aciz bilirdim. İnsaniyyət ülgüleri olan şəhid anaları -zəmanəmizin Zeynəbləri - mənim yanıma gəlib qəlbimə qorxu və vəhşət salaraq "Allahın neçə-neçə sübhləri bizim əzizlərimizin qanlarını dünyaya çatdırmaq üçün təhlükə ilə dolu olan bu yolda səninlə olduğuna rəğmən, necə ola bilər ki, dodaqlarına sükut möhürü vuraraq bu məsuliyyətsizlik küncündə əyləşməyi seçmişən?!" dediklərində, qələmimin sükutunun xəcalətindən və bu ağır yükün altındakı dözümsüzlüyümdən savayı verə biləcəyim heç bir cavabım yox idi. Ancaq nə etmək olar?! Ortada bir mən qaldım və bir də bu xətər dolu məsuliyyət.

Bu vəzifənin vacibliyini dərk etdiyim zamanda yeganə ümidim budur ki, atacağım addım bu millətin 8 il davam edən müqəddəs müdafiə tarixini öz sinələrində gəzdirən, ancaq müxtəlif bəhanələr ucbatından haqq uğrunda mübarizə təfəkkürünün əbədiyyətə qədər qalması üçün bu müdafiənin unudulmaz tarixini gələcək nəsillərə çatdırmaqdan boyun qaçıranlara bir örnək olsun.

Bu kimi insanlar bir tərəfdən bu müdafiənin haqq olduğunu isbat edən canlı şahidlədirsə, digər tərəfdən illər boyu bizi öz dağıdıcı hücumlarına məruz qoyanların düşmənçiliklərini sübuta yetirən şahidlərdir.

Yazıçının fikrinə görə bu müharibədə baş verən hadisələrin ən xırda detallarını belə tarixin yaddaşına həkk etmək, bu sahədə fəaliyyət göstərən və ya bu müdafiədə hər hansı bir rolu olan və 8 il sürən bu unudulmaz əfsanəyə anbaan canlı şahidlik edən hər bir mücahidin şəri vəzifəsidir və bu yöndə süstlük göstərmək, gələcək tarixdə yer tutan və özünün yeni ictimai bünövrəsini qurmaqda bu müharibəyə ehtiyacı olan susuz nəsillərə qarşı edilmiş ən böyük xəyanətdir.

Seyyid Həmid Rza Taleqani

1.

İraqın İran İslam Respublikası əleyhinə başlatdığı müharibənin ilk günlərində durmadan Quran dərslərində bir yerdə olduğumuz bəzi qardaşlarımın hələ bünövrəsi yenicə qurulmuş İslam hökumətinin müdafiəsi şüarıyla nura qər q olmuş sərhədlərə doğru yol aldıkları xəbərini alırdım. Buna görə də Təbrizdə olan işlərimin hamısını bir kənara qoyub, İsfahana getməyi və oradan da illərlə birlikdə olduğum əzizlərlə bu eşq və fədakarlıq karvanından geri qalmamaq üçün yeni hicrətə doğru yollanmaq qərarına gəldim.

İsfahana daxil olduğum andan etibarən bu Quran yoldaşlarımla hər gecə şəhidlər xiyabanına gedərək əldən verdikimiz əzizlərin pak qəbirləri kənarında əyləşib Quran və dua məclisi təşkil edər, keçmişin şirin xatirələrini yada salaraq bu əzizlərin gözəl əxlaqlarından doyunca danışardıq.

İsfahanda qalmaq mənim üçün dözülməz idi. Gecə-gündüz qəlbimin dərinliyində qiyamət qopurdu. Qalmağın günah olduğunu hiss edirdim. Sonda cəbhəyə getməyi qərara aldım və bunun ardınca da öz fikrimi ata-anama bildirdim. Atam imanında sabitqədəm və sarsılmaz, eləcədə ixtlaslı bir insan idi. O, Allahın razılığını üstün tutaraq məni Allaha tapşırırdı. Ancaq bu məsələdə anamın çox ciddi müxalifətçiliyi ilə qarşılaşdım. Anam mənim bu qərarımdan xəbər tutduqdan sonra gecə-gündüz ağlamağa başladı. Mən yerdə əyləşən zaman yanıma gələrək bütün bədəninin titrədiyi və gözləri yaşlı halda, nalə edən və yalvaran bir görkəmdə dizləri üstündə oturub öz qərarımdan dönməyim üçün durmadan mənə təkid edirdi: "Əgər mənim bir neçə oğlum olsaydı, zərrə qədər

qorxmazdım, ancaq mənim səndən savayı heç kimim yoxdu." Bütün bunlardan sonra bacılarım anamı məndən güclə ayırırdılar.

Bir neçə gün bu minvalla keçdi və anam xəstələnib yatağa düşdü. Bacılarım durmadan mənə nəsihət verirdilər ki, əgər Allah eləməmiş bir ömür peşmanlığa düşər olmaq istəmirsənsə, gəl ananı öz fikrindən döndüyünə inandır. Mənsə iki yol ayrıcında qalmışdım və nə edəcəyimi bilmirdim. Nəhayət, həmişəki munisim və yol göstərənim olan Quranla məşvərət etmək qərarına gəldim. Buna görə də istixarə etməkdə mahir olan ruhanilərdən biri - Hacı ağa Siddiqiyə müraciət etdim. O, niyyətimdən əsla belə xəbərdar olmadan istixarə etdikdən sonra dedi: "Sənin qərarın eyni Allahın razılığıdır, hazırda sənin görmək istədiyin işdən daha gözəl bir iş yoxdur, ancaq bu işdə də ata-ananın razılığını əldə etməyə səy göstər."

Quranın mənə bu qədər açıq-aydın yol göstərdiyinə görə şükür səcdəsi yerinə yetirdikdən sonra evə qayıtdım. Evə yetişdikdə anamın yatağına yaxınlaşıb ona hələlik öz qərarımdan döndüyümə dair söz verdim.

İsfahanda yenidən Quran məclisləri və üsul-əqaid dərsləri təşkil etməyə başladıq. Bu məclis və dərsləri cavanları cəbhəyə göndərmək və Quran düşmənləriylə mübarizəyə təşviq etmək məqsədiylə təşkil olunmasına ciddi səy göstərirdik. Elə bir ay olmazdı ki, bu Quran yoldaşlarımdan birinin qanlı bədənini görməmiş, qarşılamağa getməmiş və İsfahanın şəhidlər xiyabanında pak cənazənin kənarında əyləşib həsrət göz yaşları tökməmiş olum. Onlar gəldikləri zaman pak bədənlərinə sarılırdım və Korpusun¹ maşınına qədər onlarla yol

---

¹ İslam İnqilabının keşikçilər korpusu

yoldaşlığı edərək, o yolların qaynar üfüqlərində həsrət dolu baxışlarla onları son mənzilə yola salmağa gedirdim. Bir müddət sonra yenidən onların pak bədənlərinə sarılırdım. Dostlarımın qəbrləri İsfahanın şəhidlər xiyabanında o qədər çoxalmışdı ki, gecələr ziyarətinə getdiyimiz zaman, onların hər birinin məzarı başında bir Fatihə oxumaq üçün xeyli müddət orada qalmağa məcbur olurduq.

Bəli! Dostlar bir-bir getdilər və geridə bizə buraxdıqları isə hicran atəşinin yandırıcı şöləsi, ərimiş qəlb və parçalanan bir ciyər idi. Şəhid Həmid Süleymani, Şəhid Bəhram Ərcavənd, Şəhid Rza pur Əli, Şəhid Möhsün Cavani, şəhid Həmid Sefid Dəşti, şəhid Əlirza Amuli, şəhid Daryuş Əsgəri, şəhid Hadi Musəvi, şəhid Möhsün Ədhəm, şəhid Abbas Mucahir Hicazi, şəhid Məsud Məhdəvi, şəhid Məcid Neylipur, şəhid Cavad Əlaqəməndan, şəhid Rza Bəxşi, şəhid Əlirza Sabit Rasix, şəhid Muhəmməd Huseyn Həriri və bu kimi onlarla öz qanlarında uyumuş əzizlər mənim Quran yoldaşlarım idilər ki, eşq yolunda öz qanlarıyla dəstəməz alıb meraca doğru yüksəldilər və məni dünyanın puç bağlılıqları ilə tənha buraxdılar.

Günlər bu minvalla həsrət və yanğı ilə ötüb keçirdi. Bir yandan əzizlərimin itkisinin qəmi, digər yandan bu eşq karvanından geri qalmağımın həsrəti mənə əzab verirdi.

Bu əzizlərdən biri də bizimlə qonşu olan və uşaqlıq çağlarımdan mənim oyun yoldaşım, sonralar isə Quran dərslərində həmdəm olduğum Nasir Mənşəi idi.

Nasirin Nadir adında özündən kiçik bir qardaşı var idi və Nasir qardaşında Qurana və İslam elmlərinə qarşı istək yaratmaq üçün dəridən qabıqdan çıxırdı. Quran məclislərinə gedəndə Nadiri də özüylə gətirərdi və

təsəvvür edilməyəcək qədər Nadirin necə tərbiyə olunmasına dair nigaran idi. Nasir məktəbi bitirdikdən sonra Kərəc Kənd Təsərrüfatı liseyinə daxil oldu və bununla da İsfahanı tərk etmək məcburiyyətində qaldı. Kərəcə getdiyi gün Nadirlə birlikdə bizim evə gələrək məndən Nadirə göz-qulaq olmağı və onu bütün məclislərə özümlə aparmağı, o isə mənə öz qardaşı kimi bilməsini ısrarla istədi. Nasir Kərəcə getdikdən sonra məktublaşaraq Nadirin ruhi, mənəvi və fikri vəziyyəti barəsində nigaranlıqla maraqlanırdı. Mən isə öz növbəmdə verdiyim vədlərə sadıq qalmağa ciddi səy göstərirdim.

Nadir təhsil almaqla yanaşı Kərəcədə cihad ab-havasının yaradılması istiqamətində xidmət göstərirdi. Mənə yazdığı məktublarında Kərəcin ətraf kəndlərinin necə məhrumiyyət içində yaşadıklarını, bu kəndlərin adablaşmasında göstərdiyi xidmətləri və ehtiyaçlılara qarşı göstərdiyi qayğılarından yazırdı. O əksər gecələri kəndlilərin kənarında gedirdi. Mən, onun öz yoldaşları ilə birgə Zəkiabad Savucbulağ kəndi sakinləri üçün yeni bir hamam inşa etdiyini sonralar öyrəndim.

Günlər belecə ötüüb keçməkdə idi ki, sonda bu eşq karvanı müsafirlərinin yüksələn səhifəsində Nasirin adı da yer aldı; yaradılışın və xilqətin bağbanı, Muhəmmədi gülü bağçasında yeni açmaqda olan bu qönçəni də dərdi. Nasir Mənşəi kəndin ehtiyaclarını aradan qaldırmaq adlı cihadda avtomobil qəzasında şəhadətə yetişdi və sevgili yarla görüş səadətinə nail olmasına baxmayaraq, Quran dostlarının ürəkləri qəm-qüssə ilə dolub daşdı. Bu hadisə hamıdan daha çox Nadiri - bu 16 yaşlı yeniyetməni - həqiqətdə, onun üçün mürşid və yol göstərən qardaşını itirmək qəmi matəmə qərq elədi. Doğrudur, Nasir həyatda olduğu zaman Nadirin Qurana əsaslanan təlim-tərbiyəsinin

bünövrəsini qurmuşdu, ancaq qardaşının şəhadətə yetişməsi Nadirin həyatında ciddi dəyişikliklərin yaranmasına səbəb oldu.

Nasirin şəhadətə çatmasıyla Nadirə qarşı boynumda olan öhdəliklərin artdığını, bundan sonra isə Nasirin geridə qoyduğu boşluqları doldurmalı olduğumu anladım.

Nasirin şəhadətə çatması Nadirin həyatında ciddi dəyişikliklər yaratmasına baxmayaraq, bu hadisədən sonra onun yalnız və pərişan halda olduğunu dərk etdim. Bütün vücudumla səy göstərdim ki, Nasirin şəhadətindən onun çiçəklənməsi və şəhid qardaşının yolunu davam etdirməyə layiq olan bir mənəvi irəliləyişi üçün maksimum dərəcədə istifadə edim. Bu hadisələrdən sonrakı həftələrdə hətta bir anlıq belə olsun, Nadiri tənha qoymurdum və demək olar ki, hər gün onu İsfahanın şəhidlər xiyabanına aparırdım. Nasirin məzarı başında dayanıb onunla söhbət edirdim. Nasiri tam olaraq əvəz edə bilməsəm də, eyni qardaşı kimi hər zaman onun yanında olacağıma və mümkün qədər üzərimə düşən vəzifəni yerinə yetirməkdə laqeyd olmayacağıma dair onu inandıрмаğa çalışırdım. Çox keçmədi ki, Nadirin də məni öz qardaşının geridə buraxdığı boşluqlarını doldura biləcək bir qardaş gözündə gördüyünü hiss etməyə başladım. Elə oldu ki, Nadir məndən israrla qardaşlıq əhdi bağlamağımızı istədi və mənə qucağımı açaraq onun bu istəyinə cani-dildən razı oldum. Sonda hər bir halda həmişə bir-birimizin yanında olacağımıza dair qardaşlıq əhdi bağladım.

Aramızda yaranan bu səmimiyyətdən sonra mən də öz qardaşının olmamasından qaynaqlanan qüssələrimi tezliklə unudaraq Nadiri öz doğma qardaşım kimi qəbul etməyə başladım. Aramızda olan ruhi və sevgi dolu əlaqələrimiz vəsf olunmayacaq bir həddə idi. O həddə

qədər ki, mən harda olsaydım Nadir də orda olardı və Nadir harda olsaydı mən də orda olardım. Bütün bunlardan sonra mən Nadirin həyat sirlərinə məhrəm idim və o, ən kiçik çətinliyində belə, çəkinmədən mənimlə məsləhətləşirdi.

Nadir 1982-ci ildə məktəbdə sonuncu sinifdə oxuyurdu. Bununla yanaşı bu il də Nadirin həyatı təhlükələrlə dolu idi. O, Allahın onun üçün təqdir etdiyi həyat imtahanını şücaətlə boynuna götürərək, sonda bu çətin sınaqlardan başıuca və üzuağ çıxmağı bacardı. Uşaqlıq çağlarından Quran və İslam tərbiyəsi ilə böyümüş Nadir nəfslə aparılan böyük bir cihaddan qalib çıxaraq axirət həyatını fani dünya həyatından üstün tutdu:

وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَى¹

O, dünyanın başdan-başa rifah dolu və rahat yaşamaına doğru dəvət olunmasına baxamayaraq, qətiyyətlə bütün bunlara arxa çevirərək sadə yaşam tərzini dünyanın aldadıcı zinətlərinə dəyişmişdi. Fəqirlik yağan kasıb daxmasında dünya həyatı üçün özünə lazım olan ən zəruri ləvazimatla kifayətlənmiş və bundan sonra doğma qardaşı Nasir kimi məhrumiyyət içində yaşayanların yanında olmağı və onların qəmini çəkməyi qərara almışdı. O, 1982-ci illərin sonlarında Quran yoldaşlarının köməkliyi ilə İsfahan universitetinin yataqxanasında otaqların birində öz sadə həyatına başladı. Mən isə, həmişə Nadirin yanında olacağımza dair verdiyim vədə əsasən belə böhranlı anlarında onu başlı-başına buraxa bilmədim. Buna görə də valideynlərimin icazəsiylə universitetə gedib Nadirlə

---

¹ Şübhəsiz ki, axirət sənin üçün dünyadan daha xeyirlidir!

birlikdə həmin otaqda yaşamağa başladım və qısa zaman ərzində onun bütün qəmlərinə və şadlığına şərik oldum.

Çox keçmədi ki, Nadirin vücudunda cəbhəyə getmək istəyi baş qaldırdı və daima cəbhə barəsində danışırdı. O, çox çətin bir şəraitlə üzləşmişdi və mən isə öz növbəmdə ona belə bir vəziyyətdə cəbhəyə getməməyi məsləhət görürdüm. Nadir 4 il idi ki, qiyabi təhsil alırdı və mən nigarançılıqla onun dərsləri ilə maraqlanırdım. İnanırdım ki, bu il onun talehinin müəyyən olunduğu bir ildir. Buna görə də qərara gəldim ki, Novruz bayramı tətillərində onu universitetə qəbul imtahanları üçün təşkil olunmuş hazırlıq kurslarına getməyə məcbur edim və beləcə o, ən yaxşı universitet ixtisasına yiyələnə bilsin. Ona bir neçə ay səbr etməsini, bu müddət ərzində yalnız dərsləriylə məşğul olmasını məsləhət görürdüm və qəbul imtahanından sonra birlikdə cəbhəyə gedəcəyimizi deyirdim. Ancaq Nadirin artıq buralarda qalmağa taqəti tükənmişdi. Novruz tətillərinə on beş gündən az qalmışdı ki, onun son qərarı verdiyini və cəbhəyə getmək istədiyini anladım.

Onun bu qərarına qəti olaraq etiraz etdim və hətta ilk dəfə idi ki, aramızda söz-söhbət yarandı. Hansı qapıdan daxil olurdumsa da faydası yox idi. Nadir öz qərarını artıq vermişdi. Bu təhlükəli vəziyyətini durmadan ona başa salmaq istəyirdim. Deyirdim ki, "Ortada olan yalnız sənin həyatın deyil, biz qardaşlıq əhdi bağlamışıq, məgər hər bir halda bir-birimizin yanında olacağımıza və heç bir halda ayrılmayacağımıza söz verməmişikmi?!"

Nadir mənim sözlərimi anlamırdı. O, başqa bir zümzümələrə canı-dildən qulaq vermiş və özgə bir ab-havanın susuzluğunu yaşayırdı. Mənim sözlərimi eşitdikdən sonra dedi: "Məgər dərslər mənim üçün mühüm olduğunu demirsən? Mən bunları qəbul edirəm, ancaq

bayram günlərində dərslər oxumağa həvəsim yoxdur. Cismim burda olsa da ruhum cəbhədədir."

Sonra yalvararaq dedi: "Tez qayıdacağıma söz verirəm, yalnız iyirmi günlük gedib Novruz tətiləri bitəndən sonra dərhal qayıdacağam və sonra da siz istədiyiniz kimi var gücümle dərslərimi davam etdirəcəyəm."

Keyli söhbətdən sonra sözlərimin ona zərrə qədər də təsir etmədiyini anlayanda çox narahat oldum və sonda başqa bir yolla, yəni öz narazılığımı açıqca bildirməklə onu öz fikrindən daşındırmağa qərar verdim. Onun bizim qardaşlıq əlaqələrimizə həddindən artıq əhəmiyyət verdiyini nəzərə alaraq, bu qardaşlığın getdikcə zəiflədiyini göstərməklə fikrindən dönəcəyini düşünürdüm. Buna görə də bir neçə gün onunla küskün davrandım. Ancaq bu plan da baş tutmadı və o, 1982-ci ilin mart ayının 20-də mənimlə soyuq bir şəkildə vidalaşaraq kiçik cihada yollandı.

Bu hadisədən sonra günlər mənin üçün qəm, nigaranlıq və dərd oldu. Nadirin ayrılığı və onun qarşısında boynumda olan öhdəliklər böyük bir nigarançılıqla məni əzab içində saxlayırdı. Qanad çalmağı və onun yanına uçmağı azrulayırdım. Ancaq mənim keçmişdə cəbhəyə getməyimə mane olan maneə yenə də özünü göstərdi. Çarəsiz qalmışdım, mühüm işlər görmək istəyirdim, amma necə edəcəyim haqda bir şey bilmirdim.

1982-ci ilin son günləri idi. Məscidin elanlar lövhəsində cavanların cəbhəyə getməsi üçün ata-ananın razılığının olması barəsində Həzrət İmamın istiftasının mətni gözüme dəydi. İmam Xomeyni (r. ə) cavab olaraq bildirmişdi ki, bu zəmində ata-ananın razılığı şərt deyil. Bu fətva mənim ruhi sıxıntılarımın hamısını aradan apardı və hazırda mənim vəzifəmin cəbhəyə getmək olduğuna yəqin etdim.

Hətta bu gedişim anamın narazılığına səbəb olsa belə, artıq buna görə heç bir məsuliyyət daşımayacaqdım.

O günün sabahısı Bəsicə¹ müraciət etdim və cəbhəyə ezam olunmaq üçün adımlı könüllülər siyahısına yazdırdım. İlk işlər görüldükdən sonra səhəri gün cəbhəyə ezam olunmağım qərara alındı. Onlar adımlı siyahıya almaqla bərabər mənə peyvənd vurdular. İndisə təsəvvür edilməyəcək qədər sevincə qərql olmuşdum və səfər hazırlıqlarını görmək üçün evə yollandım. Evə çatandan sonra anam anlamasın deyə heç nə olmamış kimi davranmağa çalışırdım. Həmin gün aram halda evə daxil oldum və anama salam verdim. Anam otaqda ev işləriylə məşğul idi. Mən isə bir guşədə əyləşib öz işlərimlə məşğul oldum. Çox keçmədi ki, anamın işindən əl götürdüyünü və mənə doğru diqqətlə baxdığını hiss etdim. Bu andan etibarən anamın hər şeyi bildiyinə yəqin etdim. Hər nə qədər fikirləşdimsə də anamın bu qərarımdan necə xəbərdar olduğunu anlama bilmədim. Yavaş-yavaş rəftarı dəyişməyə başladı. Ehtiyatla yaxınlaşaraq yanımda əyləşdi və ana duyğusu ilə dedi: "Həmid! Nə üçün iynə vurdurmusan?"

Dərhal anladım ki, içəri daxil olduqdan sonra anam evə yayılan spirt iynini hiss etməklə mənim qərarımı da anlayıb. Etdiyim bu ehtiyatsızlığa görə özümü danlamağa başladım. Həmin gün 1981-ci ilin əzablı səhnəsi yenidən təkrarlandı. Anam şiddətlə ağlamağa başladı və onun bu ağlamağı məni də ağlatdı. Bacılarım da bizə qoşuldular. Dilim həmin an evimizdə yaranan ab-havanı təsvir etməkdə acizdir. O gün anam hətta bir an belə olsun, məndən ayrılmaı və məni daim öz nəzəri altında saxladı.

---

¹ İranın Könüllü Səfərbərlər Ordusu

Bəzən də öz ana mehri-məhəbbətindən dolub daşan rəftarlarıyla mənə öz fikrimdən döndərməyə çalışırdı. Xülasə, sonda mənim cəbhəyə getməyimə mane oldu və bu dəfə də bir dünya qəm və pərişanlıqla boynumda olan vəzifəmi yerinə yetirməkdə aciz qaldım.

1983-cü ilin Novruzuna bir dünya həsrət və təşvişlə daxil oldum. Bahar fəslə gəlmişdi. Təbiət oyanmaqda, mən isə bir guşəyə çəkilib dizlərimi qucaqlayaraq göz yaşını tökməkdə idim. Azad və inamlı bir şəkildə heç bir mane olmadan cəbhəyə yollanan Nadirin və digər dostlarımın vəziyyətinə qibtə edirdim. Bununla yanaşı Nadirin halından çox nigaran idim və nə edəcəyimi bilmirdim.

1983-cü ilin ilk günlərində İslam mücahidlərinin Fəthul-Mubin əməliyyatında ələ gətirdikləri böyük qələbə və İslam torpaqlarının böyük bir hissəsinin yenidən İslam hakimiyyətinə nəzarətinə qayıtması barəsində eşidəndə hamı kimi sevincə qərq oldum və hamılıqla bu qələbəni qeyd etmək üçün küçələrə axışdıq. Ancaq bu şadlıq və sevinc hisslərim o qədər də çox çəkmədi. Çünki 1983-cü ilin mart ayının 28-də yeganə qardaşım, yəni Nadirin şəhadət xəbərini aldım. Əziz qardaşım Nadir Fəthul-Mubin əməliyyatında şəhadətə çatmışdı və bu hadisə mənə qəm dəryasında boğdu. Həmin anlar yaşadıklarımı qələməmin diliylə bəyan etməkdə acizəm. Yalnız bunu deyə bilərəm ki, həmin günlər gecə-gündüz Nadirin məzarı başında oturub saatlarla göz yaşını tökürdüm. Nadirlə səmimiyyət dolu dostluq xatirələrimiz, onun əxlaq və rəftarı, eyni zamanda Nadirin məzlumiyyəti və paklığı hamısı bir-bir gözlərimin önündə canlanaraq bütün fikirlərimi məşğul edirdi.

Hər bir halda 1983-cü il mənim üçün göz yaşını və qəm-qüssə ilə dolu bir il oldu. Dünya mənim üçün qaranlıq

qəfəsə çevrilmişdi və vücudumun məhbəsində ruhumun boğulduğunu hiss edirdim. Getdikcə özümdən utanırdım və dünya boyası ilə rənglənən hər şeyə nifrət etməyə başlayırdım.

Əksər gecələrdə yuxumda Nadirlə həmdəm olurdum. Bir gecə yuxuda gördüm ki, Nadirlə İsfahan Universitetində qaldığımız həmin otaqdayıq. Mən yerdə uzanıqlı vəziyyətdə nəsə yazmaqla məşğul idim. Nadirsə öz çəkməsinin kənarında paltarlarını yığırdı. Bir anlıq Nadirin şəhid olmasını xatırladım. Yazıdan əl götürüb gözlərimi Nadirə tərəf zillədim. Bir kəlmə belə danışmadan hey ağlayırdım. Gözlərimi Nadirdən çəkmək istəmirdim. O qədər ağladım ki, sonda Nadir bunu başa düşdü. Mənə sarı baxdığı bir halda simasında mənalı bir təbəssüm öz əksini tapdı. Bu anda aramla yanımda əyləşərək iki əlimdən tutdu. Simasından bir an belə olsun təbəssüm yox olmurdu. Çətinliklə də olsa dedim: "Nadir tənha qalmışam, məni də özünlə apar!" və sonra ağlamaq sözümlü davam etməyə macal vermədi.

Nadir gülürdü və düz gözlərimin içinə baxaraq dedi: "Həmid! Mən heç bir yana getməmişəm, inanın mən həmişə sizinləyəm. Axı niyə bu qədər ağlayırsınız? Axı niyə bu qədər göz yaşını tökürsünüz? Sizi and verirəm Allaha, bir az sakitləşin. Mən sizin üçün bilet almışam. Yalnız sizin üçün yox, hətta bütün dostlar üçün bilet almışam. Axı niyə bu qədər narahat olursunuz...?"

Bir qədər keçmişdi ki, qəfildən yuxudan ayıldım. Bu yuxudan sonra əhvalım tamamilə dəyişdi. Nadir məni də öz yanına aparacağına söz vermişdi, hətta mənim üçün bilet aldığı da bildirmişdi. Nadirin bu sözü mənim üçün dərin bir məna kəsb edirdi. Yüngülləşdiyimi hiss edirdim

və öz gələcəyimə ümidvar olmuşdum. Çünki sonunda Nadirə qovuşacağıma yəqin etmişdim.

2.

1983-cü il idi. Universitetlərdə yeni təhsil ili artıq başlamışdı. Təbrizə gedərək təhsilimi Texniki Universitetin İsfahan filialında davam etdirə bilmək üçün göndəriş almaq istədim. Universitetin məsul şəxsləri bu istəyimi qəbul etdikdən sonra İsfahana yollandım və Texniki Universitetə gedib adımlı yazdırdım. O ili bütün çətinliklərinə baxmayaraq geridə qoydum və 84-cü ilə qədəm qoydum. Yeni ilin başlaması ilə artıq səbr kasamın daşdığını bütüb vücudumla hiss edirdim və sonda öz qəlbimin dərinliyində gizlətdiyim niyyətimi əməli olaraq həyata keçirmək qərarına gəldim.

Xoşbəxtlikdən cəbhəyə gedən tələbələr aldıkları təhsillərində ən kiçik bir problemlə qarşılaşmasın deyə universitetdə asan təhsil almaq üçün qanunlar mövcud idi. Buna görə də könüllülər siyahısına rahatlıqla yazıla bildim, ancaq öz ata-anamı bu qərarımdan əgah etmədim. Bir həftə sonra cəbhəyə ezam olunmağım qərara alındı. Bir gün bazara gedərək yol üçün çamadan aldım və ailəm getməyimi hiss etməsin deyə onu qonşuluğumuzda yaşayan Quran yoldaşlarımın birinin evinə qoydum. Hər gecə gizli şəkildə və münasib bir şəraitdə paltarlarımdan və səfər üçün lazım olan ləvazimatdan birini götürüb çamadana qoymaq üçün dostumun evinə aparırdım. Nəhayət səfər hazırlığımı tamam oldu. Getməyimə bir gün qalmış atamın mağazasına gedib onu öz qərarımdan əgah etdim. Atam isə səbr və təmkinlə öz razılığını bildirdi. Yalnız anamın ruhiyəsində yaranacaq problemləri mənə xatırlatmaqla kifayətləndi. Atama dedim: "Mən oturub heç bir məsuliyyət hiss etmədən bu millətin cavanlarının pərən-pərən olmasına şahidlik edə bilmərəm. Mənim şəri

cəhətdən sahibim sizsiniz. Xoşbəxtlikdən siz də icazə vermişiniz. Ananın öz övladına olan hissi bir şey, şəri vəzifə isə tamam başqa bir şeydir. Anamın bu halı təbii olsa da mənim vəzifəm bu pak hissələrə təslim olmaq deyildir. Mənim vəzifə hissim şəri bir hissdir. Bu isə ana və övlad arasında olan ülfət dolu hissələrlə müqayisə oluna bilməz. Siz mənim olmadığım zamanda anamı aram etməyə səy göstərin və..."

Atamın razılığına şad olduğum bir halda evə doğru qayıtdım. Ancaq özüm də anamın halına qarşı kəskin nigaran olduğumu hiss etməyə başladım. Çünki, mən gedəndən sonra anamın xəstələnəcəyini şübhə etmirdim. Buna görə də ezam olunandan sonra anam oxusun deyər bir məktub yazıb evdə qoymağı qərara aldım. Ola bilsin ki, anamın nigarançılığı bununla bir az da olsa azaldı. Gecə özümü dərslərimlə məşğul olan kimi göstərər anama bu məzmununda məktub yazmağa başladım:

“Canımdan da əziz olan anam! Yeganə oğlunuzun bu isti salamını qəbul edin. Anacan! Ola bilsin ki, bu məktubu oxuyan zaman adi bir halda olmayasınız. Ancaq niyə? Bu sual mənim zəhnimi həmişə məşğul edirdi və heç vaxt da bu suala münasib bir cavab tapa bilməmişəm. Axı mən imamın vacibi kifayət¹ olduğunu dəfələrlə bildirdiyi bu şəri vəzifəni sizin pak hissələrinizə görə necə tərək edim?! Anacan! Axı mənim digər cavanlardan fərqi nədir? Məgər mənim qanımların qanından daha qırmızıdır? Məgər evin bir oğlu olmaq bir vacibi tərək etmək üçün üzr ola bilərmi?”

---

¹ Bir işin hamıya vacib olduğu təqdirdə bu işi görməyə kifayət edəcək qədər şəxsin bu işi öhdəsinə götürməsi və bununla da digər şəxslərin boynundan götürülməsinə deyilir. (Mütərcimdən)

Məgər siz öz yeganə oğullarını cəbhəyə göndərən bu qədər anaları tanımırsınız?!

“Əziz anam! Siz ki, İmamı onun xəstələndiyi zaman gecə-gündüz göz yaşı axıdıb dua edəcək qədər sevdiyiniz və onun arxasınca getməyin vacib və fərz olmasını bildiyiniz halda, qiyamətdə imama nə cavab verəcəksiniz?

“Ey mənim gözəl anam! Əgər mənim cəbhəyə getməyimə razı deyilsinizsə, bəs nə üçün məni bu cür tərbiyə etdiniz? Əgər də öz xidməti vəzifələrindən boyun qaçıran və boş-boş gəzib dolanmaqdan qeyri heç bir iş yaramayan naz-nemət içində böyüyən digər cavanlar kimi dizinizin kənarında əyləşərək yalnız sizin pak hisslərinizlə öz qəlbimi xoş tutmağımı istəyirdinizsə, bəs nə üçün məni bu cür tərbiyə etmədiniz? Nə üçün körpəliyimdən Hüseyin (ə) yanğısını qanıma və damarlarıma yeritdiniz? Nə üçün Əba-Əbdillah (əleyhis-salam)-ın rövzə məclislərində məni öz dizlərinizdə əyləşdirib Əhli-beytin müsibətinə göz yaşı axıdıb, sonra da o göz yaşlarını mənim üz-gözümə sürtürdünüz? Nə üçün Hüseyinçi olmaq eşqini qəlbimə saldınız? Nə üçün hər bir ayəsi cihad, fədakarlıq və Allah yolunda hər şeyindən keçməyi öyrədən Qurani-kərimlə məni munis etdiniz? Nə üçün ibadətə və Allahla razı-niyaz etməyin şirinliyini mənə dadızdırdınız? Gərək məni bir an belə olsun sizdən ayrılmağıma qoymayan bir tərbiyə ilə böyüdərdiniz. Mənim dost seçimimə və cəmiyyətdəki rəftarımın necəliyinə bu qədər diqqət etmək əvəzinə gərək məni ədəbsiz və avara cavanlarla birlikdə boş-boş gəzib-dolana bilməyim üçün yetərinə azad buraxdınız! !

“Ey mənim əziz anam! Mən sizin bətninizdə olarkən bir yuxu gördüyünüzü və o yuxuda ağ atın belində oturan, başında yaşıl bir əmmamə və əlində isə üzərinə la ilahə illəllah yazılmış qırmızı bir bayraq tutaraq tövhid ordusu süvarilərinin ən önündə düşmənlərə ordusuna hücum edən bir oğlunuzun olduğunu mənə dəfələrlə danışdığınızı nə tez unutdunuz?! Məgər bu günki şərait sizin o zaman gördüyünüz yuxunuzun təbiri deyilmi?”

“Ey mənim canımdan da əziz anam! Mən sizin əllərinizi öpürəm və İslam və Quran əxlaqla tərbiyə olunmadığımda çəkdiyiniz bütün zəhmətlərinizə görə sizə minnətdaram. Hərçənd ki, sizin zəhmətlərinizin qarşılığını ödəməyi heç vaxt bacarmadım. Sizdən istəyim budur ki, bu cür tərbiyə etdiyinizə görə məndən heç nə olmamış kimi sakit qalmağımı gözləməyin!”

“Eyni zamanda heç bir nigarənçilik keçirməməyinizi sizdən israrla xahiş edirəm. Çünki mən cəbhəyə döyüşmək üçün getmirəm. Gedirəm ki, Quran və əhkam dərsləri təşkil etməklə döyüşçülərin xidmətində ola bilim və bu minvalla mənim ön cəbhədə təhlükəli heç bir işim olmayacaq. Sizinlə sağollaşmadan getdiyim üçün məni bağışlayın və hər şeyə görə haqqınızı halal edin. Mənim sizdən yeganə gözləntim budur ki, Allah istədiyi kimi səbirli olun və dözümsüzlük etməyin. Sizinlə tezliklə əlaqə qurmağa çalışacağam. Allah sizi qorusun və bir daha görüşmək ümidiylə. Oğlunuz Həmid”

Səhər tezdən, həmişə olduğu kimi univetsitetə getmək adıyla paltarımı geyinib, dəftər-kitabımı əlimə alıb ilk olaraq sağollaşmaq üçün atamın otağına getdim. Atam,

gizlətməyə çalışdığı kədərini boğazında düyünləmiş bir halda, anamın gözlərindən uzaqda qulağıma səfər duasını oxuduqdan sonra dedi: "Səni Allaha tapşırıram və özündən muğayat ol!"

Mən məktubu atama verib dedim: "Bu gün axşamüstü bu məktubu anama verin və məxfi şəkildə getməyimi ondan gizlətdiyinizə görə sizə gileylənməsin deyə bildirin ki, günorta məscidə gedərkən Həmidin dostlarından biri bu məktubu sənə çatdırmağım üçün mənə verdi."

Atamla sağollaşandan sonra həmişə olduğu kimi adi bir şəkildə evimizin həyətidən qapıya doğru getdim. Anam və evdəkilərlə sağollaşdım. Evdən çıxdıqdan sonra səfər çamadanımı qoyduğum dostumun evinə getdim və onunla birlikdə Korpusa yollandıq. Bəzi Quran yoldaşlarım məni yola salmaq üçün ezam olunan yerə toplaşmışdılar. İyul ayının əvvəli səhər saat 8 idi ki, sevincindən yerə-göyə sığmırdım. Nəhayət eşq məclisi yolçuluğuna doğru yola düşdüm. Bizi ilk olaraq avtobusla könüllüləri onların istedadına uyğun nizamlanması, bəzi xəstəliklərə qarşı peyvənd vurulması və hərbi uniforma¹ geyinilməsi kimi ilkin ezam işlərini həyata keçirmək üçün İsfahanın 15 Xordad hərbi bazasına apardılar.

Bu işlər həmin gün günortadan sonraya qədər davam etdi və bu anlar mənim üçün iztirab və əzab dolu bir zaman kəsimi idi. Çünki mən İsfahandan çıxmamışdan öncə anamın xəbər tutub özünü bazaya çatdırmasından və bununla da getməyimə mane olmasından qorxurdum. Buna görə də hər dəfə bazanın mikrofonundan səs

---

¹ Hərbi və ya qeyri-hərbi qruplar üçün nəzərdə tutulmuş libasa deyilir. Bu libaslar bir ordunu digərindən fərqləndirmək üçün nəzərdə tutulub.

ucalanda bazanın məlumat bürosuna çağrılacağımin qorxusundan ürəyim əsirdi.

Ancaq hər bir halda bütün bu iztirablar geridə qaldı və günortadan sonra avtobusla cəbhəyə doğru yollandıq. O günün səhəri sübh çağı günəş doğan zaman Əhvaza çatdıq. İlk olaraq bizi Şəhid Səduqi bazasına apardılar. Bazaya daxil olmaqla İmam Hüseyn (ə) xeymələrinə qoşulduğumu hiss etdim. Bazanın çəmənliyində oturan xeyli sayda döyüşçü çörək, pendir və qarğızla səhər yeməyi yeyirdilər. Bazaya daxil olduqdan dərhal sonra bizdən də səhər yeməyi yeməyimizi istədilər. Ancaq anamın halından ciddi şəkildə nigaran qaldığıma görə bazanın telefon köşkünə gedərək evə zəng etdim. Təsəvvür etdiyim kimi anamın halının dəyişdiyini anladım.

İlk olaraq atamla danışdım. Atamdan anamı telefona çağırmasını xahiş etdim, ancaq anam mənimlə danışmaqdan imtina etdi. Atam anamın hazırda mənimlə danışacaq vəziyyətdə olmadığını bildirdi. Mən isə həmişə özümdən muğayat olacağıma və İmam Hüseyn (ə) briqadasının əqidə təlimləri üzrə nəzərdə tutulmuş şöbəsində xidmət göstərəcəyimə və ön cəbhəyə getməyəcəyimə dair anamı inandırmaqlarını bildirdim. Ancaq bu inandırmağın mənim üçün heç bir həqiqəti yox idi. Çünki elə bir kəs tapılmaz ki, bu qədər yolu gəlsin, ancaq belə bir böyük feyzdən məhrum olmağa razı olsun. Anamı bu dediklərimə inandırmağa çalışmağım yalnız onun keçirdiyi narahatlıqları azaltmaq istəyimdən irəli gəlirdi və bunu sadəcə məsləhət və məcburiyyətdən deyilən bir yalan kimi qəbul edirdim.

O gün səhər yeməyindən sonra İmam Hüseyn (ə) briqadasının yerləşdiyi məntəqəyə yollandıq. Bu şəhəriyyə daxil olduqdan və bir qrup döyüşçüləri müşahidə etdikdən

sonra özümdə vəsf edə bilməyəcəyim bir yüngüllük və aramlıq hiss etdim. İlk dəfə olaraq və uzun müddət intizardan sonra elə bir yerə qədəm basmağa müvəffəq oldum ki, Quran yoldaşlarım buralarda meraca gədirdilər. Sanki özümü Əba Əbdillahın xeyməğahında görürdüm.

Qardaşların coşqusu mənə İmam Hüseyin ordusunu xatırladırdı. Bura nəzəri fəaliyyətlərin göstərildiyi yerlərə heç bənzəməirdi. Burada düşüncə və əqidə başqa bir şeyi özündə ehtiva edirdi. Bundan öncə başqaları tərəfindən tanınmamasına baxmayaraq, bu məqama yetişənlərin hər biri, sanki İslamın böyük mütəfəkkirlərinin illərdir qələmə aldığı və zehinlərin yaratdığı mücəssəmələrdir. Bu minvalla İsfahandan mənimlə birlikdə gələn digər döyüşçülərlə birgə hərbi hissələrin birinə üzv olmaq üçün özümü ordu qüvvələrinin nizamlanması bölməsinə təqdim etdim.

Bizim orduya yazılmağımızla eyni zamanda döyüşçü kadri təxris olunurdu və bir çox döyüşçülər öz şəhərlərinə getmişdilər. Buna görə də hərbi briqadaların tərkibində yer alan döyüşçülər qayıdana qədər ordunun digər şöbələrində fəaliyyət göstərməyimizi xahiş etdilər. Mən bunu anama verdiyim sözə əməl edə bilməyim üçün Allahın mənə verdiyi bir fürsət kimi dəyərləndirərək, əqidə təlimləri üzrə nəzərdə tutulmuş şöbəni seçdim.

Bu şöbəyə daxil olduqdan sonra onun yalnız Darxuin şəhərciyində fəaliyyət göstərdiyini və cəbhənin ön xəttində heç bir səngərə malik olmadığını anladım. Buna görə də məsul şəxsdən əqidə təlimləri üzrə nəzərdə tutulmuş bu şöbəyə məxsus səngərin yaradılması üçün məni öz nümayəndəsi ünvanında ön cəbhəyə göndərməsini xahiş etdim. Məsul şəxs mənim bu xahişimi qəbul etdikdən

sonra şöbəyə üzv olan qardaşlardan biri ilə ön xəttə ezam olunduq.

Burada əqidə təlimləri üzrə nəzərdə tutulmuş bu şöbənin vəzifələrini təbliğat-təşviqat şöbəsi yerinə yetirirdi. Buna görə də biz öz şöbəmizin vəzifələrini müstəqil şəkildə yerinə yetirmək üçün səngər qazmağa qərar verdik. İki nəfər olaraq işə başladığımız və bir gün ərzində səngər hazır vəziyyətə gətirildi. Bizim ön xətdəki vəzifəmiz Quran, təcvid, əhkam və İslam maarifi, habelə yazıb-oxumağı bacarmayan qardaşlara uyğun dərsləri təşkil etməkdən ibarət idi.

Yerim hazır olduğdan sonra dərslərdə iştirak etmək istəyənləri təyin etmək və onları siyahıya almaq üçün bir-bir bütün səngərlərə baş çəkdik. Sonra isə dərslərin təşkil olunması üçün qardaşların bacarıqlarına uyğun bir şəkildə proqram hazırlamağa başladığımız. Bu zaman briqadadan ruhani ezam etmələrini istədik. Bu minvalla gün ərzində onlarla dərsin tədris olunmasına müvəffəq olduq.

Ön cəbhənin özünə məxsus bir ab-havası var idi. Düşmən dəstəməz alıb namaz qılmaq üçün, xüsusilə havanın münasib olduğu və günəşin yaratdığı mənərənin gözəlliyini özündə əks etdirən qüruba yaxın bir vaxtda döyüşçülərin səngərdən çıxdıqlarını yaxşı bilirdi. Buna görə də düşmən tərəfindən mövqelərimizə doğru açılan atəşin həcmi daha da artırdı. Ancaq bütün bunlar çox az sayda adama zərər toxundura bilirdi.

Cənub xəttində təxminən on gün xidmət göstərdikdən sonra günvurmadan şiddətli xəstəliyə düşər oldum və hər gün bədənimə sistem köçürülməsi üçün saatlarla ön cəbhədə xidmət göstərən ambulansda qalmağa məcbur olurdum. Sonda həkim bizim şöbədən məni tezliklə briqadaya aparmağı tələb etdi, mən isə yenidən Darxuin

şəhərciyində fəaliyyət göstərən əqidə təlimləri üzrə nəzərdə tutulan şöbəyə qayıtmağa məcbur oldum.

Həmin günlərdə İsfahandan iki nəfər ruhani briqadaya gəldi və özlərini bizim şöbəyə təqdim etdilər. Onlardan birinin adı höccətül-islam Əhməd Turkan idi. Birlikdə olduğumuz bir neçə gün ərzində onun fəvqəladə bir elmi istedadı malik olduğunu anladım. Gözəl və füsunkar əxlaqı və səmimi rəftarlarından dolayı ona aşiq oldum. Çox keçmədi ki, onun arif bir ruhani olduğunu dərk etdim. Gecənin bəzi saatlarını xəlqət bir guşədə Allahla razı-niyazla keçirirdi. Ancaq çox təəssüf ki, tezliklə onunla həmsöhbət olmağın feyzindən məhrum oldum. Çünki, israrıyla təbliğ və tədris üçün ön xəttə ezam olundu.

3.

Cəbhəyə ezam olunduğum gündən təxminən bir ay keçirdi. Həmişə olduğu kimi hərbi briqadaların təşkil olunmasının intizarında olduğum bir zamanda təsadüfən Quran yoldaşlarımdan biri olan Məhəmməd Əlaqəməndanla qarşılaşdım. O, mənə hazırda İmam Hüseyin (ə) hərbi briqadasının təşkil olunduğunu dedi; mən isə sevinərək bu briqadada iştirak etmək istədiyimi bildirdim. Məhəmməd "İmam Hüseyin"(ə) ordusunun eyni adlı briqadasının tərkibində olan bölüklərin birində komandir müavini vəzifəsini icra edirdi.

Əqidə təlimləri üzrə nəzərdə tutulan şöbənin məsulu ilk növbədə mənim getməyimə narazılıq etsə də, bir yolla onu razı salmağa nail oldum. Daha sonra özümü komandirə təqdim etdikdən sonra bölüyün yerləşdiyi ərazidə sakin oldum. İmam Hüseyin (ə) briqadası "Meysəm", "Malik Əştər" və "Miqdad" adlı üç bölükdən təşkil olunmuşdu. "Meysəm" və "Miqdad" adlı bölüyün hərbi heyətini İsfahandan gələn könüllülər təşkil edirdi. "Malik Əştər" bölüyü isə Kaşandan gələn könüllülərdən ibarət idi. Hər bir bölük 90 nəfərlik heyətdən ibarət idi. Mən "Meysəm" bölüyündə snayper atıcısı kimi xidmət etməyə başladım. Bu bölüklərin komandiri Mürtəza Yəzd Xasti, müavini isə mənim Quran yoldaşım Məhəmməd Əlaqəməndan idi. Briqadanın baş komandiri vəzifəsini isə Abbas Qurbani icra edirdi. Hüseyin Bürhani və Məhdi Şəfiyyun isə onun müavinləri olaraq xidmət göstərirdilər.

Hər gün səhər tezdən sübh azanından öncə oyanıb camaat namazını qıldıqdan sonra ordunun hər gün təşkil olunan səhər yığıncağında iştirak edirdik. Bütün bölüklər əllərində müxtəlif rəngdə bayraq tutub nizamlı bir şəkildə

düzülürdülər. Quran tilavətindən və ruhanilərin biri tərəfindən edilən qısa xütbəyə qulaq asdıqdan sonra idman edib hərbi taktikaları yerinə yetirdik. Daha sonra isə istirahət etmək üçün nəzərdə tutulan yerə gedirdik. Burada isə komandir və sıravı əsgərlər vəhdət süfrəsi başında birgə toplaşaraq səhər yeməyi yeyirdilər.

Bir neçə gündən sonra İmam Hüseyin (ə) briqadası silahla təhciz olundu. Bu günlər mübarək ramazan ayına təsadüf edirdi və bizim olduğumuz bu şəhərçiyn fəzasında nurani və mənəviyyat dolu bir ab-hava hökm sürürdü. Əlbəttə, bizim getməyimiz və ya qalmağımız məlum olmadığından müsafir hökmündə idik və bundan dolayı oruc tuta bilmirdik. Ancaq şəhərçiyni başdan-başa qaranlığa qərq edən gecələrin özünə məxsus nuraniyyət və ruhaniyyəti var idi. Namazlar Əmirəlmöminin (ə) məscidində bərqərar olurdu və bütün bunlarla yanaşı döyüşçü qardaşların vəsf olunmayacaq mənəvi bir halları var idi.

Darxuin şəhərçiynin Əmirəlmöminin (ə) məscidində, xüsusilə də camaat namazının təşkil olunduğu zamanlarda, mənə ən çox əziyyət verən məsələ o günlərdə rəhbərlik məqamının canişini kimi tanınan Ayətullah Müntəzirinin və həmçinin İsfahanın keçmiş imam cüməsi Ağa Tahirinin vasitəsiylə İmam Hüseyin (ə) ordusunda yetərincə nüfuzə sahib olan seyyid Mehdi Haşiminin dəstəsinin siyasi yönümlü hərəkətləri idi.

Mən inqilabın qələbə qazandığı ilk illərdə bu fasid və təhlükəli dəstənin tutduğu mövqeni və ixtilaf törədən fəaliyyətlərini müşahidə etdikdən sonra onların hansı mahiyyətə malik olduqlarını anladım. Habelə Müntəziri və Tahiri kimi şəxslərin çəkinmədən Mehdi Haşimini

dəstəkləməsinə görə bu şəxslərə qarşı da yaxşı düşüncədə deyildim.

Mehdi Haşiminin dəstəsi namaz vaxtlarında fürsəti qənimət bilərək özlərinin siyasi və döyüşçülər arasında ixtilaf törədən fəaliyyətlərinə başlayırdılar. Onlar İmam Xomeyni barəsində sükut etməklərinə və zahirdə ehtiram qoymaqlarına baxmayaraq ağa Müntəziridən ağız dolusu dəm vurur və durmadan onun salamatlığı və ömrünün uzun olması, habelə düşmənlərinin və müxaliflərinin məhv olması üçün salavat səsləndirirdilər.

Bu dəstənin söykəndiyi şüar "Höccətiyyə cəmiyyəti" və bu cəmiyyətin havadarlarına qarşı özlərinə bəraət qazandırmaq idi. Bir halda ki, höccətiyyə cəmiyyətinin havadarlarının cəbhəyə gəlməklə işləri yox idi. Bundan əlavə, öz baxışlarına görə İslam hökumətinə hər hansı bir köməkliyi göstərməyin və cəbhədə iştirak etməyin doğru olmadığını və hətta İslami nöqtəyi-nəzərdən bütün bunların qeyri-qanuni olduğunu düşünürdülər. Buna əsasən də Mehdi Haşiminin dəstəsi tərəfindən, xüsusən də cəbhələrdə höccətiyyə cəmiyyətinə qarşı nifrin və lənətlərin yağdırılmasını, bu dəstənin öz müxaliflərini əzmək üçün istifadə etdiyi bir növ siyasi addım kimi dəyərləndirmək olardı. Bu dəstə onların havadarı olmayan və ya onlara qarşı ən kiçik tənidiqə yol verən hər bir şəxsi höccətiyyə cəmiyyətinin havadarı olmaqda ittiham edərək, onu bu çomaqla da əzirdilər. Misal üçün, şəhid ayətullah Doktor Behiştî və ya İmam Hüseyin (ə) ordusunun böyük komandirlərindən biri olmuş, ancaq onlara görə guşənişin həyat seçmiş höccətül-islam Hacı ağa Mustafa Rəddani pur kimi böyük şəxsiyyətlərdə onların nəzərində höccətiyyə cəmiyyətinin nüfuzlu şəxslərindən hesab olunurdu.

Hər halda şəhərciyin imam camaatı olan şeyx Məhbubinin və tez-tez buraya gələn və məsciddə söhbət edən ağa Tahirinin ixtilaf yönümlü və sərt çıxışları camaat namazının mənəvi və nurani ab-havasına ciddi zərbə vururdu.

Hər halda Həzrət İmam cəbhələrdə hər hansı siyasi və ixtilaf yönümlü mübahisələri qadağan etdiyindən dolayı bəsirət sahibi olan döyüşçülər daxilən əzab çəkməklərinə baxmayaraq, İmamın birbaşa ünvanladığı fərmanına xatir dodaqlarına sükut möhürü vurmaqla kifayətlənirdilər.

Bu kimi gecələrin birində axşam və işa namazını qıldıqdan dərhal sonra qəflətən briqadanı sıraya düzərək avtobuslara mindirdilər və gecə ikən yola düşdük. Heç kəs hara getdiyimizi qətiyyən bilmirdi və bəzi qardaşlar əməliyyat keçirmək üçün cənub cəbhəsinin ön xəttinə doğru aparıldığımızı təsəvvür edirdilər. Bizim digər məntəqəyə aparılmağımız, düşmənlə anlamasın deyə tamamilə məxfi şəkildə həyata keçirildi. Ancaq yol əsnasında başa düşdük ki, bizi ölkənin qərb istiqamətinə doğru aparırlar. O günün sabahısı Kürdüstanın Sənəndəc şəhərinə yetişdik.

* * *

Sənəndəcin Məhəmməd Rəsulullah (sallallahu aleyhi və alih) hərbi təlim bazası

Bizi Sənəndəcin Məhəmməd Rəsulullah (s) hərbi təlim bazasına apardılar. Bu baza Kürdüstan könüllü qüvvələrinin təlim gördükləri hərbi mərkəz idi. Bazaya daxil olduğdan sonra bizi bazanın yataqxanasında yerləşdirdilər və sabahdan etibarən bundan öncə olduğu

kimi səhər yığıncağı, taktiki və əqidə təlimləri kimi fəaliyyətlərimiz öz axarıyla davam etməyə başladı. Sübhələr azandan bilavasitə sonra camaat namazı təşkil olunurdu, daha sonra isə havanın qaranlıq olmasına baxmayaraq briqada dağa dırmanma, yürüş və fiziki hazırlıq kimi fəaliyyətləri yerinə yetirmək üçün müntəzəm şəkildə Sənəndəc ətrafında yerləşən dağlara tərəf yollanırdı. Hamımız əməliyyatın bu səfər ölkənin qərb istiqamətində baş tutacağı qənaətinə gəlmişdik. Dağa dırmanma kimi çətin və uzun hazırlıqlarımız bizim bu fikrimizi bir daha təsdiqləyirdi. Çünki komandirlərin bu təlimləri həyata keçirməkdə əsas məqsədi briqadanı dağlıq məntəqələrdə keçiriləcək əməliyyatlar üçün hazır vəziyyətə gətirməkdən ibarət idi. Əlaqəməndan qardaşın xahişi və ısrarı ilə briqadanın əqidə məsələləri üzrə bütün işləri mənə tapşırıldı.

Sübh çağı səhər yeməyindən sonra, həmçinin hər gün axşam çağı əqidə təlimləri üzrə dərslər keçirdim. Bütün qardaşlar bu dərslərdə böyük maraq və istəklə iştirak edirdilər. Mən isə öz növbəmdə yazı taxtasından istifadə etməklə əhkam, üsul-əqaid kimi dərsləri tədris edirdim. Bu iki dərstdən əlavə Quranı üzündən oxuya bilməyən qardaşlar üçün təşkil etdiyim Quran dərsləri hərbiçilər tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılandı.

Döyüşçülərin əqidə məsələlərinə qarşı fəvqəladə rəğbəti mənim üçün ləzzətverici bir hal idi. Briqadanın istirahət saatlarında döyüşçülər mənə yaxınlaşaraq böyük bir meyllə məndən əqidə bəhslərində ən çətin və qarışıq məsələləri soruşurdular. Bəzən məndən bu kimi bəhsləri bəyan edə bilməyimi üçün azad dərslər təşkil etməyimi istəyirdilər. Ancaq vaxt azlığı və briqadanın hərbi

təlimlərindən ibarət proqramın icra olunması belə dərslərin təşkil olunmasına imkan vermirdi.

Təxminən üç yüz nəfərdən ibarət briqadanın bütün heyəti dərslərdə iştirak etdiyindən naçar qalıb dərsləri bazanın çəmənə örtülü ərazisində təşkil edirdik. Bir gün səhər tezdən dərs vaxtı tədrislə məşğul olduğum bir zamanda qəfildən höccətül-islam Əhməd Turkanın bizə tərəf yaxınlaşdığını gördüm. Bizə çatdıqdan sonra dostların arasında yerdə əyləşdi.

Dərs bitdikdən sonra onunla etdiyim söhbətdən, onun əməliyyatda iştirak etmək eşqiylə İmam Hüseyin (ə) briqadasına qoşulmaq üçün bir çox çətinliklərə dözərək özünü Sənəndəcə çatdırdığını anladım. Bu zaman onunla birlikdə briqadanın komandiri olan Abbas Qurbani qardaşın yanına getdik. O isə bizim Turkan qardaşın briqadaya üzv olması üçün etdiyimiz xahişi yerə salmadı.

Bundan sonra bütün əqidə dərslərini Turkan qardaşa həvalə etdim. Ancaq onun təkidi ilə Quran oxumaq üçün təşkil olunan dərsləri tədris etməyə davam etdim. Höccətül-islam Turkan bazanın imam camaatı vəzifəsini də öz öhdəsinə götürdü. Onun yerinə yetirdiyi bütün bu fəaliyyətlərinə baxmayaraq, sırası bir hərbiçi kimi briqadanın səhər yığıncağı, taktika, gecə təlimləri və s. kimi bütün proqramlarında iştirak edirdi. Mübarək Ramazan ayının 19, 21, 23 və 27-ci gecələrində bazada sanki qiyamət qopurdu. Hər bir bölük heyəti şam yeməyini yedikdən sonra öz yataqxanaları önündə yığışaraq sinəzəni məclisləri təşkil edirdilər. Bazada sinə vura-vura dövrə vurduqdan sonra bütün bölüklər namazxanada bir yerə yığışırdılar. Bundan sonra böyük bir əzadarlıq məclisi təşkil olunurdu. Bu mərasimin elə bir əzəməti və

nuraniyyəti var idi ki, bir çox gecələrdə bəziləri bir neçə anlıq bihuş olurdular.

Mərasim bitdikdən sonra höccətül-islam Turkan qədr gecələrinin özünəməxsus müstəhəb əməllərini bir-bir xatırladırdı. Bəzi uşaqlar səhər yığıncağı təşkil olunan meydanın böyük bir hissəsində xalça sərərək sübhə qədər qədr gecələrinin müstəhəb əməllərini yerinə yetirməklə məşğul olurdular.

Elə bir guşə tapılmazdı ki, orada üzünü torpağa qoyub öz Allahıyla razü-niyaz edən bir aşiq olmasın. Hamıdan çox Turkan qardaşın mənəvi halı daha çox gözoşxayan idi. Doğrusu, qələmim və dilim qədr gecələrində Məhəmməd Rəsulullah (s) hərbi bazasına kölgə salan arifanə və mənəviyyata qərq olan bu ab-havanı tərənnüm etməkdə acizdir.

"Əlaqəməndan", "Rahnəma", "Səyyadzadə", "Fərhəng" və bu kimi digər əzizlərin mənəvi halı mənim üçün həddindən artıq təəccüblü idi. Bunlar yaşlarının az olmasına baxmayaraq elə bir yanğıya sahib idilər ki, bu mənəviyyəti yalnız ömrünü eşq və irfan vadisində seyr-süluk edən ariflərdən gözləmək olardı.

Bu müddət ərzində ailəmə bir neçə məktub yazıb göndərdim və bu məktubları yazarkən anamın da mənəvi cəhətdən mənimlə olması üçün cəbhədə olmağımın səbəbini izah etməyə çalışırdım. Darxuın şəhərciyində olduğum müddətdə hər həftə anama zəng edirdim, ancaq o, bir müddət mənimlə danışmaqdan çəkinirdi. Sonda təslim oldu və mənimlə danışmağa razı oldu. Anam bu söhbətlərimizdə israrla özümdən muğayat olmağı və heç bir halda ön cəbhəyə getməməyi tapşıırırdı.

Sənəndəcə gəldiyimiz gündən məsulların tapşırığına əsasən, cəbhə məlumatlarının gizli saxlanması

məqsədiylə digər şəhərlərlə telefon bağlantısına icazə verilmirdi. Bizim briqadanın ölkənin qərb ərazisində yerləşməsi hərbi sirr sayılırdı. Heç bir halda valideynlərimizlə telefon bağlantısı yarada bilmirdik. Onların Darxuin şəhərçiyi ünvanına göndərdikləri məktublar əlimizə çatsa da bu məktublara cavab yazma bilmirdik. Buna görə də çox nigaran qalmışdım. Çünki bu məktublara cavab verməklə onların zehnlərinə min bir fikir gələcəyini və nigaran qalacaqlarını çox yaxşı bilirdim. Ancaq səbr etməkdən və gözləməkdən başqa heç bir çarəm yox idi.

Briqadanın hərbi proqramları müxtəlif növdə olmasıyla yanaşı çox təsirli idi. Hər gün saat dördə bütün bölüklər taktiki proqramlarda və hərbi təlimlərdə iştirak etmək üçün öz komandirləri tərəfindən nizamlı bir şəkildə bazanın bir kənarına aparılırdı. Bu proqramlar tamamilə klassik və müntəzəm şəkildə tədris olunurdu. Müharibənin ilk günlərindən müxtəlif əməliyyatlarda iştirak edən döyüşçülər öz təcrübələrini bölüyün ixtiyarında qoyurdu. Bu dərslərdə müxtəlif növ silahların sökülüb yığılması, maneələrdən keçmək, müxtəlif növ minalarla¹ tanışlıq və onları təhlükəsiz vəziyyətə gətirməyin yolları, müxtəlif növ naqilsiz telefonların² və kompasların³ istifadə qaydası, ilkin tibbi yardım kimi təlimlər də keçirilirdi. Bəzi vaxtlarda əvvəlcədən heç bir məlumat vermədən gecə

---

¹ Partlayıcı maddələrlə dolu bağlama formasında olmaqla düşmənin zirehli texnikası və piyadaları əleyhinə istifadə olunur.

² Radio dalğalarının vasitəsiylə iki məntəqə arasında əlaqə qurmaq üçün telefon və simli bağlantı vasitələri olmadığı təqdirdə istifadə olunan cihaz.

³ Şimal maqnit qütbünü və digər yönələri göstərən cihaz.

manevri¹ yerinə yetirirdik. Bu gecələr başdan-başa xatirələrlə dolu idi.

Gecənin yarısı döyüşçülər öz yataqlarında asudə və hər şeydən xəbərsiz yatdığı bir halda komandirlər və briqadanın digər məsul heyəti öncədən hazırlanmış bir proqramla qəflətən yataqxanaya hücum çəkərək, göyə atəş açmağa və səs-küy salmağa başladılar. Bütün bunlar düşmənin bizi qəfil haqlayaraq hücumu keçdiyini xatırladırdı. Bu anda işıqları söndürməklə bütün bazanı qaranlığa qərq etdilər. Döyüşçülər dəli kimi yuxudan oyanıb o tərəf bu tərəfə qaçmağa başladılar. Açılan atəş və partlayış səsləri, habelə komandirlərin qışqırıqları bütün bazanı və yataqxanaları bürümüşdü. Belə bir vəziyyətdə döyüşçülərin vəzifəsi ən azı iki dəqiqə ərzində, qaranlıq və yuxulu bir şəraitdə öz paltarlarını geyinib, yataqlarını yığmaq, çəkmələrini geyinərək bütün hərbi ləvazimatı ilə birlikdə yataqxananın önündə hər bir bölüyə məxsus olan cərgədə düzülməkdən ibarət idi. Belə bir qaça-qaçda döyüşçülər bəzən bir-birilərinə dəyərək yerə sərilirdilər. Komandirlər durmadan qışqıraraq döyüşçülərdən yataqxananın önündə yığışaraq cərgədə nizam-intimaz yaratmağı tələb edirdilər. Bu proqramın icra olunmasında hədəf hərbiçilərin öz ləvazimatını, silahlarını və çəkmələrini həmişə müəyyən bir yerə qoyması üçün onlarda nizam-intizam yaratmaqdan və onlara hər bir şəraitdə özlərini itirməməyi öyrətməkdən ibarət idi.

Gecə manevri icra olunan ilk axşam, bir çox döyüşçülərin belə bir proqramla tanışlığı olmadığından

---

¹ Düşmən əleyhinə icra olunan və əks mövqelərin içərisinə doğru nüfuz etmək üçün məxfi şəkildə icra olunan əməliyyata deyilir. Bu əməliyyat düşmənin üstünlük əldə etdiyi zamanlarda icra olunur.

çox gülməli bir vəziyyət yaranmışdı. Briqada yataqxanasının önündə cərgəyə düzüldükdən sonra bazanın işıqları yandırıldı. Cərgənin hərbi briqadaya heç bir oxşarlığı yox idi. Çünki bəziləri ayaqyalın, bəziləri ayaqlarında bir çəkmə ilə, bəziləri silahsız və bəziləri də öz ləvazimatını alt geyimlərinin üstündə bağladığıları bir vəziyyətdə "düzlən"¹ əmri verildi və cərgədə dayanan çox az adam tapırdı ki, ləvazimatında heç bir əskiklik olmasın.

Bu zaman hər bir komandir öz bölüyünə baxış keçirdi. Tam hazırlıqlı şəkildə cərgədə dayanan qardaşları ayırıb onları daha da təşviq etmək məqsədiylə istirahətlərini davam etdirmək üçün yenidən yataqxanaya yola saldılar. Ancaq digərləri, o cümlədən mən, səhərə qədər qaçmaq və sürünmə hərəkətləri ilə bir növ tənbeh olunduq. Bu proqramın icrası, əgər gecə manevri yenidən icra olunsa çətinliklə üzləşməsinlər deyə, uşaqların bəzilərinin tam təhcizatla və bəzilərinin hərbi forma və çəkmələrini geyinərək və bəzilərinin gecə yatarkən öz təhcizatlarından yastıq kimi istifadə etmələrinə və silahlarını sinələri üzərində saxlayaraq yatmaqlarına səbəb olmuşdu.

Bəzən də gecə manevrini həyata keçirməkdə hədəf fiziki hazırlıq idi. Belə zamanlarda briqadanı gecənin əvvəllərində yuxudan oyadıb Sənəndəcin ətrafında yerləşən dağlara aparırdılar. Bu hazırlıq bəzən gün çıxana qədər davam edirdi və döyüşçülər camaat namazını bazadan kənarında qılırdılar. Belə gecələrin birində briqada təhlükəli aşırımlarla dolu təpələrdən keçməyə məcbur oldu, sonra isə libas və təhcizatla birgə dərinliyi təxminən

---

¹ Sırada dayanmış hərbiçiləri nizama salmaq üçün nəzərdə tutulan hərəkət

2 metr olan çaya daxil olduq. Çayın suyu gecənin o saatlarında həddən artıq soyuq idi və döyüşçülər öz silahlarını suyun üzərində saxlamaqla çətinliklə də olsa çaydan keçə bildilər. Daha sonra briqada komandiri hər bir bölüyün komandirinə öz hərbiçilərinin təhcizatlarını yoxlamaq əmrini verdi. Yoxlanışdan sonra uşaqlardan bir çoxu çayı keçərkən qumbara, çəkmə və hətta qumbaraatan və onun başlıqlarını və tibbi yardım heyətindən bir nəfərin isə öz xərəyini suya buraxdıqları məlum oldu. Abbas Qurbani bir neçə nəfərə suya atılaraq təhcizatları çıxarmaq göstərişini verdi. Ancaq onlar çoxlu səydən sonra bu təhcizatların yalnız az bir hissəsini çıxarmağa nail oldular. Bu anda Qurbani qardaş özü suya atıldı və hər dəfə çayın dərinliyinə baş vurduqda bir neçə qumbara və digər təhcizat birgə suyun üzünə çıxırdı. O, suda o qədər çox qalırdı ki, hamımız nigaran qalırdıq. Ancaq sonra yenidən suyun üzərində görünürdü. Bu minvalla qısa müddət ərzində bütün təhcizatlar sudan çıxarıldı və onların tam olaraq sudan çıxarıldığına əmin olduğdan sonra yürüşə davam etdik.

Abbas Qurbani qəribə bir şəxsiyyətə malik insan idi. Briqada komandiri olmaq ona həqiqətən də yaraşırdı. Bəzi qardaşlar o qədər onun təsiri altına düşmüşdülər ki, heç kəsin birbaşa onun gözlərinin içinə baxmağa cürət edə bilmədiyini deyirdilər. Çünki özünəməxsus heybəti var idi. Onun baxışı və sözləri hamını öz təsirinə salırdı. Güclü və əzələli bir bədənə sahib idi. Nüfuz edən gözləri, mərdlik yağan və qərarlı siması var idi. Söhbət etdiyi zaman hamı bir nəfər kimi onun sözlərinə qulaq asırdı və göstərişlərini eşq və istəklə yerinə yetirirdilər. Onun müavinləri də həmçinin, öz növbələrində bu kimi xüsusiyyətlərə malik idilər.

* * *

Günlər beləcə özündə unudulmaz xatirələri həkk edərək sürətlə keçirdi. İmam Hüseyin (ə) briqadasının bütün heyəti hamılıqla intizar çəkirdilər. Uşaqlar yeni bir əməliyyat olmadığından dolayı şikayət edir və bu barədə komandirləri sual atəşinə tuturdular. Mənim cəbhəyə gəlməyimdən təxminən bir ay keçmişdi ki, radio vasitəsiylə Piranşəhr məntəqəsində "Vəl-Fəcr 2" əməliyyatının baş tutduğunu və şirazlı döyüşçülərin bu əməliyyatda qiyamət qopardıqlarını öyrəndim.

Bu xəbər hamını sevindirirsə də, bizim briqadanın tam hazır vəziyyətdə olmasına baxmayaraq, bu əməliyyata cəlb olunmaması şiddətli etiraz səbəb oldu. Buna görə də komandirlərə təzyiq göstərməklə briqadanın əməliyyata dəstək olması¹ və əməliyyatın davam etdirilməsi üçün bu məntəqəyə göndərilməsini tələb edirdilər. Abbas Qurbani uşaqlardan hazır vəziyyətdə olmalarını istədi və vəzifələrinin nədən ibarət olduğunu öyrənmək üçün ordu komandiri ilə söhbət edəcəyinə dair söz verdi. Uşaqlar arasında vəlvələ düşdü. Hamı yataqxanaya gedərək silahlarını təmizləməklə məşğul olmağa başladılar. Bəziləri isə öz çantalarını hazırlayırdılar.

Səhəri gün, yəni 1983/7/22 tarixində sübh yığıncağında bu əməliyyatda bizim briqadaya ehtiyac olmadığından şəxsi heyətin bir həftə müddətində tərxis olunması elan olundu. Bu qərarı eşidəndə hamı yerində donub qaldı. Mən yaranmış bu vəziyyətə görə olduqca narahat idim. Çünki İsfahana qayıtmağa heç bir meylim yox idi. Həmçinin İsfahana qayıtdıqdan sonra bundan öncəki çətinliklərlə

---

¹ Ön cəbhəyə lazımı təhcizat və ləvazimat çatırılmasına dəstək deyilir. Bu iş müharibənin ən həssas işlərindən sayılır.

yenidən üzləşəcəyimi və anamın məni daha heç vaxt cəbhəyə qayıtmağa qoymayacağını çox yaxşı bilirdim.

Cari əməliyyatda komandirlərin ixtiyarında kifayət qədər döyüşçü qüvvəsi var idi. Buna görə də bizim briqadadan, sonrakı əməliyyat üçün istifadə etməyi nəzərdə tutmuşdular. Sonda, uşaqlar qayıdana qədər bazada qalmağıma icazə verməsi üçün Qurbani qardaşın yanına getməyi qərara aldım.

Artıq hamı getməyə hazır idi, hətta avtobuslar döyüşçüləri aparmaq üçün bazaya daxil olmuşdular. Qurbani qardaşın mənim istəyimə narazılıq edəcəyindən nıgaran olduğum bir halda bazanın ortasında komandirlər üçün qurulmuş çadıra sarı getməyə başladım. Çadırın qapısına yetişəndə dedim: "Qurbani qardaş, sizə deyəcək sözüüm var." Dedi: "Buyurun içəri."

Mən çadıra daxil olan zaman o yerindən qalxaraq istiqanlıqla əlimi sıxdı. Bu anda gözüm çadırın digər küncünə sataşdı. İmam Hüseyn (ə) ordusunun baş komandanı Hüseyn Xərrazi dodaqlarında təbəssüm bardaş qurub oturmuşdu və bizə doğru baxırdı. Ordu komandiri ilə bu qəfil görüşümdən dolayı az da olsa özümü itirmişdim. Dedim: "Salam cənab Xərrazi" və o, gözəl bir təvazökarlıqla yerindən qalxaraq dedi: "Salam qardaş!"

Qurbani qardaş əlimdən tutaraq məni Xərrazi qardaşa tərəf apardı və ona xitab edərək barəmdə tərifli sözlər dedi. Xərrazi qardaş istiqanlıqla əl verərək məndən oturmağımi xahiş etdi. Mənə heç bir söz demədən Qurbani qardaş üzünü ordu komandirinə sarı tutaraq dedi: "Dediyim kimi, tərxis məsələsini uşaqlara bildirəndə, bir çoxları narahat oldular və Taliqani qardaş isə bu narahatlıq ifadəsini çöhrəsində müşahidə etdiyim əzizlərdən biri idi."

Xərrazi qardaş gülərək dedi: "Bəs indi tərxis məsələsinin ləğv olunduğu xəbərini desən, yəqin yetərinəcə xoşhal olacaq."

Qurbani qardaş önümə bir istəkan çay qoyaraq təbəssümlə dedi: "Bəli! Taliqani qardaş! Xərrazi qardaşın səyi nəticəsində yuxarı başda olanlar bizim briqadanın əməliyyat üçün yetərinəcə hazırlıqlı olduğunu qəbul etdilər və günü bu gün həmin məntəqəyə getməyimiz qərara alındı."

Sevincimdən yerimdə qərar tuta bilmirdim. Tez çayımı içib yataqxanaya qayıtmaq üçün icazə istədim. Qurbani qardaş dedi: "Elə bil mənimlə işiniz var idi, unutdunuz?"

Dedim: "Xeyr! Deyəcək sözümlə qalmadı."

O dedi: Zəhmət olmasa mənim adımdan bölük komandirlərinə çatdırın ki, döyüşçüləri səhər yığıncağı təşkil olunan meydanda bir araya gətirsinlər. Xərrazi qardaş onlarla söhbət etmək istəyir.

"Baş üstə" deyib sağollaşdım. Yataqxanaya doğru gedərək, tapşırığı komandirlərə çatdırdım.

Bir neçə dəqiqə sonra briqada ordu komandirinin çıxışını dinləmək üçün meydanda toplandı. O, İmam Hüseyin (ə) briqadasının əməliyyatda iştirak etməsi üçün yuxarı başda olanları razı salması istiqamətində göstərdiyi səyləri vurğulayaraq bildirdi ki, məsul şəxslər bizim briqadanın həmin əməliyyatda iştirak etməsinə icazə veriblər. Xərrazi qardaş uşaqlardan yarım saat ərzində tam təhcizatla əməliyyat məntəqəsinə getmək üçün hazır olmalarını istədi.

Onun çıxışından sonra sanki döyüşçülərin bədənlərinə yeni bir ruh üfürüldü. Hamılıqla yataqxanaya doğru hücum etdilər. Bir ay boyunca ciddi səylər göstərməklə, yürüşlər təşkil etməklə, yuxusuzluq çəkməklə sanki hamı

bu anın intizarını çəkirdi. Döyüşçülərin şəxsi əşyalarını təhvil almaq üçün Xərrazi qardaşla birgə bir qrup şəxs gəlmişdi. Hər bir döyüşçü öz-özülə zümzümə edirdi. Bunların bir saat bundan öncə tutqun və qəmgin çöhrə ilə tərxis olunmağa hazırlaşan həmin cavanlar olduğuna heç kəs inanmazdı. Bir anlıq öz-özümə dedim: "Dünyanın harasında müharibə və cihada bu qədər aşiq olan bir ordu tapmaq olar?!"

Beş dəqiqədən də az bir zamanda bütün yataqxana boşaldı və bazanın hansı guşəsinə nəzər yetirsən öz çantasının kənarında əyləşən qərarlı və əzmkar bir döyüşçünü özünə qapanaraq məktub yazmaqda olduğunu görürdin. Həqiqətdə isə bu məktublar inqilabçı nəslin nümayəndələri tərəfindən gələcəyi yaratmaq naminə fədakarlıq anlarında yazılmış bu millətin istək və ümidlərinin fərmanı idi. Əzizlər son sözlərini yazıb öz şəxsi libaslarının arasında gizlədirdilər. Bununla da əgər onlardan qayıdacaq şeyin yalnız çantaları olsa, bu çantalarda gizlədilmiş həmin məktublar gələcək nəsillərin və toplumun, eləcə də onların ailələrinin getməli olduqları yolu işıqlandırmış olsun.

Mən isə özümə qapılaraq bir guşədə əyləşmişdim və keçdiyim həyat yolunu özümdən asılı olmayaraq, gözümün önündə bir-bir canlandırırdım. Anam, atam, ailəm, Quran dostlarım, Nadir, Nasir hamısını xatırladım. Öz-özümdən soruşdum: "İndi də Allaha yaxın olmağa layəqətim olduğuna inanım? Yoxsa, Nadirin yuxuda mənə dediyi söz həqiqətə çevrilir? Yoxsa, Nadirin bundan öncə mənim üçün biletini aldığı nəqliyyata minmək zamanı artıq yetişibdir?"

Bu anda, ruhumun dərinliyində apardığım təhlildən bu nəticəyə gəldim ki, xeyr, mən belə bir məqama çatmaq

üçün öz keçmişimdə heç bir azuqə tədarük görməmişəm. Bəlkə, Allahın lütf və inayətinə layiq görülmüşəm? Qəfildən, Quran qarisinin bazanın səsucaldanından öz gözəl avazı ilə bu ayəni tilavət etdiyini eşitdim: **"De: Ey Mənim özlərinə zülm etməkdə həddi aşmış bəndələrim! Allahın rəhmindən ümitsiz olmayın. Allah bütün günahları bağışlayar. Həqiqətən, O bağışlayandır, rəhm edəndir!"** (Zümər surəsi 53-cü ayə)

Quran həmişə olduğu kimi indidə mənimlə danışır. Başımı dizlərimin arasına qoydum və göz yaşlarım narın-narın yerə süzülürdü. Dedim: "İlahi! Məyus deyiləm, amma sən bu ayədə "mənim bəndəm" deyə xitab etdin. Məgər mən də sənin bəndələrindən bir bəndəyəm? İlahi! Əllərim bom-boşdur. Sən mənim keçmişimə daha agahsan, amma bizim əməllərimizlə sənin lütf və rəhmətini müqayisə etmək mümkündürmü? Bir anda bu üzü qara bəndənin bir ömür xəta və günahından keçmək sənin üçün əsla çətin deyil. İlahi! Məni bütün etdiyim çirkinliklərdən pak et və mənim zəifliyimə və gücsüzlüyümə mərhəmət et..."

Qari bu ayələri oxumağa başladı: **"Rəbbinizə doğru tövbə edin və Ona təslim olun."** (Zümər surəsi 54-cü ayə)

İlk dəfə deyildi ki, Quran mənimlə belə söhbət edirdi. Ancaq bu dəfə Quran ayəsini eşitməkdən heç vaxt bu qədər ləzzət almadığımı hiss etdim. Yazacaqlarımın ailəmin qəlbinin aram olması və dostlarımın çətinliklərini həll etməsi üçün mən də digər uşaqlar kimi qəlbimin son sözlərini kağız üzərinə köçürməyi qərara aldım.

Nisbətən uzun bir məktub yazdım. O cümlədən atanamın mənim üçün çəkdikləri zəhmətlərindən dolayı minnətdarlıq etdim və onlardan israrla bu zahiri ayrılıqda

səbirli olmaqlarını istədim. Onları öz növbələrində yeganə oğullarını Allah yolunda təqdim etdikləri üçün təbrik etdim.

Məktubun əsas hissəsini anama etdiyim xitaba həsr etdim. Bu çox dəyərli anlarda ülfət dolu hisslərim fəvvarə kimi coşmaqda idi. Şairlik təbim qanad çalmağa başladı. Bir neçə beyt qoşmaqla anama demək istədiyim hər bir şeyi nəzmə çəkməyə çalışdım və bu beytlərin diliylə qəlbimin sözlərini çatdırdım:

**Anacan! Bu gecə başımda getməyə sövda vardır,
Qəlbimin fəzasında bu gecə avaze-vəslim vardır.**

**Dostlarım, yoldaşlarım getdilər mənə Anacan,
Mənim şəhadət bağında nazlı sərvim vardır.**

**Anacan! Şəhərin səs-küyündən necə qəlbim
yorulub,
Çöllərdə, biyabanda minlərlə munisim vardır.**

**Quran səsi, Hafiz şəri kam aldığı can şirəndir,
Qurandan, Xacə Şirazdan aldığı məstim vardır.**

**Haqq taalanın eşq qissəsin qulağıma pıçıldadı,
Mən belə şeyda olaraq vəslinə həsrətim vardır.**

**Bağlılıqdan qurtularaq eşq mövlasına bağlandım,
Qəlb! Əsirsən ayüzlüyə, mənimsə nazlı sərvim
vardır.**

**Qəlb götür! məndən ki sən, mən gedirəm
qayıtmadan,**

Bu qəfəs dardır mənə, uçmağa himmətim vardır.

Sonra davam edərək yazdım:

"Ey canımdan da əziz olan anam! Sizə əqidə təlimləri üzrə nəzərdə tutulmuş bölmədə fəaliyyət göstərəcəyimi demişdim. İnanın ki, bunu deyərkən yalan danışmırdım. Birincisi, mən həqiqətən bir müddət bu bölmədə xidmət göstərməklə məşğul idim. İkincisi, cəbhənin ön xətti əqidə təlimlərinin tükənərək, yerinin əməl imtahanına çevrildiyi son nöqtədir."

"Bir ömür fiqh, üsul, fəlsəfə, irfan, kəlam elmlərini öyrənənlər, gərək cəbhə adlı imtahandan da başuca çıxınlər və əgər burada büdrəsələr, şəhadət verirəm və Allahı da öz şəhadətimə şahid tuturam ki, bir ömür xəta və yalnızca yol veriblər. Anacan! Mən cəbhəyə özümü tapmaq üçün gəldim.

من عرف نفسه فقد عرف ربه¹

Gəldim ki, Allahın ədalətinə sözlə və danışığıla deyil də, eyni əməlimə şəhadət verim."

Nə zamana qədər oturub Allah yolunda cihad və fədakarlıq yolunda bütün ömürlərini fəda edən müqəddəs peyğəmbərlərin tarixini oxuyub heç bir dərs götürməyəcəm. Mən cəbhəyə cihadı öz ümməti üçün fəxr bilən Həzrət Məhəmməd (sallallahu əleyhi və alih)-in nübuvvətinə əməlimlə şəhadət vermək üçün gəldim. Mən cəbhəyə zülm və cəhalət qaranlığında qərq olmuş bir millətdə vilayət nurunun bünövrəsini qoyan, qurtuluş, ədalət və hürriyyət intizarında

---

¹ Hər kim özünü tanısa, öz rəbbini tanıyar.

olanların qəlbinə yeni ümid şöləsi saçan, 1400 il durğunluq və susqunluqdan sonra bugünkü nəslin ona doğru yol aldığı şəhid imamların (ə) keçilməz xəttini yenidən yaşadan imamın fəryadına ləbbeyk demək üçün gəldim. Mən cəbhəyə imamları onları köməyə çağırdığı halda başlarını nəfsin bər-bəzəyi içinə salan və dünyanın bataqlığı içində sürünən kimsələr kimi olmamaq üçün gəldim.

Mən cəbhəyə şərəfətli ölümü seçməklə yatmış insanlara dünya evinin sakin olmaq üçün deyil də sadəcə digər tərəfə keçmək üçün bir körpü olduğuna fəryad edərək bildirmək üçün gəldim. Mən cəbhəyə öz qanımla intizarı daha da rəngarəng etmək üçün gəldim..."

“Ey əziz anam! Məgər mümkündür ki, insan cəbhə bağçasına ayaq bassın, ancaq eşqin istisindən, yəni düşmənlə göz-gözə olmaqdan fərar etsin?!”

O anda zəruri olan hər bir şeyi qələmə aldım və bu namədə lazım bildiyim hər kəsə öz sözlərimi yazdıqdan sonra məktubu çantama qoyub təhvil verdim.

Briqada getmək üçün meydanda toplaşmışdı. Döyüşçülərin əllərində tutduqları rəngli bayraqlar bu səhnənin əzəmətini daha da artırırdı. İndisə bazanın mikrofonundan

Yük bağlayın yolçular karvanın içində

Var Allah ordusunun eşqi-xuda qəlbidə

marşı hər tərəfə yayıldı. Hər kimə nəzər edirdin, onu gülən və şad halda görürdün. Hətta bu müddət ərzində güldüklərini çox az gördüyüm əzizlər o gün gülürüz və sevinc içində idilər.

Bazanın hər bir guşəsində bir qrup döyüşçü xatirə şəkilləri çəkirdi. Ancaq bazanın xəlvət bucaqlarını daha

dəqiq axtarsaydı norada sanki illərdir bir-birlərini görməyən və bir-birlərinə qəlblərini verən səmimiyyət dolu bir cüt dostu böyük bir şövqlə ciddi söhbət etdiyini görürdin. Onlar dəqiqqələrlə bir-birilərini öz ağışlarına alır və sözlə deyilə bilməyəcək hissələrini göz yaşlarıyla bir-birlərinə anladırđılar.

Bazanın xidmətçi və təlimçi heyyyəti bu həyacan və coşqu dolu səhnələrə heyretlə tamaşa edirdilər. Yeməxana işçilərinin qəmgin halda dizlərini qucaqladıqlarını görürdüm. Onlardan bəzilərinin daha incə qəlbi var idi, aram-aram və səssiz ağlayırđılar və çətinliklə də olsa öz göz yaşlarını gizlətməyə çalışırđılar.

Həqiqətənmi İmam Hüseyn (ə) briqadası Kərbəlaya ezam olurdu?!

Briqadanı bölüklərə bölərək cərgədə düzdülər. Hər bir bölüyün komandiri öz bölüyünün önündə yola düşdü və döyüşçülər baxımlı bir nizamla onun arxasında hərəkət etməyə başladılar. Briqada bazanın qapısı yaxınlığında dayandı. Komandirlər siyahı tutmaq və digər yoxlama işləri aparmaq üçün hamının yerdə oturmasına göstəriş verdilər. Bir müddət sonra Məhəmməd Əlaqəməndan qardaş yanıma gələrək dedi: "Sizinlə xüsusi bir işim var, mənimlə gələ bilərsiniz?"

Cəld yerimdən qalxdım və onunla birgə bir kənara çəkildik. O, əllərimdən tutaraq heç gözləmədiyim ciddi bir ifadə ilə dedi: "Ağa Taliqani! Bilin ki, şəhid olacağıma yəqin etdiyim şəxslərdən biri də sizsiniz. Mənim cəbhələrdə nə qədər olduğumu çox yaxşı bilirsiniz. İştirak etdiyim əməliyyatların sayını artıq unutmuşam. Hər dəfəsində səmimi dostlarla cəbhələrə gəldim. Onlar Allahın görüşünə nail oldular və mən isə tənha qayıtdım. Ağa Taliqani! Dünya mənə dar gəlir. Allah yolunda şəhid

olmaqdan qeyri heç bir arzum yoxdur. Artıq, İsfahana qayıdanda öz-özümədən xəcalət çəkirəm. Şəhid atalarına, qardaşlarına, ailəsinə gözümlə sataşanda utanc hissi keçirirəm. Əlbəttə, belə bir feyzə hələ də ləyaqətim olmadığına inanıram və buna görədir ki, dualarım qəbul olmur. Mənim sizdən yalnız bircə xahişim var. Sizi and verirəm Allaha şəhidlərin, xüsusən də şəhid Behiştinin yanına gedəndə salamımı onlara yetirin və deyin ki, mənə şafəat etsinlər; məni də yanlarına çağırınsınlar, mənim də qəbul olunmağım üçün Allah yanında vasitəçilik etsinlər..."

Utandığımdan başımı aşağı saldım və ona cavab verə bilmək üçün bütün qüvvəmi sərf etdim, ancaq bacarmadım. Dodaqlarım tir-tir əsirdi və göz yaşlarına qərq olmuşdum. O isə hələ də əllərini sıxmaqda idi və ısrarla yalvararaq deyirdi: "Söz verisən ki, bu işi edəcəksən, söz verirsən?"

Qəhər boğazımda düyünlənmişdi və özümü ələ almağı bacarmırdım, sonda boğazımda düyünlənən kədər fəvvarə vurdu. Onu öz ağuşuma aldım və hər ikimiz ucadan ağlamağa başladıq. Bir müddət beləcə keçdi.

Axı necə mümkün ola bilər ki, mənim şəhid olmağa ləyaqətim olsun. Dəfələrlə cəbhədə son anına qədər döyüşən və bəzi döyüşçülərin dediyinə görə, bədəninə bir qarış belə olsun sağlam yeri qalmayan Əlaqəməndan qardaşın şəhadətə ləyaqəti olmasın?!

O, ağlamağımı məndən istədiyi şeyə razı olduğum mənasında qəbul etdi. Daha sonra birlikdə bölüyə doğru qayıtdıq.

Briqada artıq getməyə hazır idi. Bu an, bazanın yeməxana işçilərinin və digər kadrların avtobus qarısının hər iki tərəfində dayanaraq kiçik bir keçid yaratdıqlarını

gördüm. Bir çoxları əllərində Quran və gül dəstələri tutmuşdular və döyüşçü qardaşlar Quranların altından keçərək avtobuslara daxil olurdular. Bundan sonra avtobuslar Sənəndəc hava limanına doğru hərəkət etdi. Hava limanı işçiləri də əllərində gül dəstələri ilə briqadanı qarşılamağa gələrək səslənirdilər: "Ey döyüşçü qardaş! Allah səni qorusun!"

"130 clock" tipli bir neçə hərbi təyyarə bizi gözləyirdi. Bölmələr bir-bir təyyarələrə mindilər və beləcə Urmiya şəhərinə aparıldıq.

Həmin gün Mart ayının axıncı günü günorta vaxtı Urmiyaya çatdıq. Təyyarədən enən zaman azan səsinə eşitdik. Bir müddət sonra hava limanı işçiləri və Urmiya hava limanında yerləşən təcili tibbi yardım personalları tərəfindən qarşılandılar. Bir az istirahət etdikdən sonra höccətül-islam Əhməd Turkanın imamlığı ilə camaat namazı qıldılar və sonra da hava limanı işçiləri ilə birgə nahar süfrəsinə əyləşdik.

Saat üçün yarısını göstərirdi və biz bir neçə avtobusla Piranşəhrə aparıldıq. Piranşəhr bir neçə gecə bundan öncə "vəl-Fəcr" əməliyyatının baş tutduğu məntəqə idi. Oraya daxil olduğumuz andan etibarən şəhərdəki hərəkətlilik və coşqu nəzərimi cəlb etdi. Bir çox döyüşçülər yük maşınlarına minərək şəhərdə get-gəl edirdilər. Minarələrdən əməliyyat marşı ilə birgə qələbə marşları səslənirdi və bütün bunlar bu coşqu və hərəkətə başqa bir əzəmət bəxş edirdi. Briqadamızı birbaşa Piranşəhr bazasına apardılar.

Baza bir an belə olsun aram durmayan döyüşçülərlə dolmuşdu və hər kəs bir işlə məşğul idi. Buradakı könüllü qüvvələr, habelə daxili qoşun və digər birləşmələrin tabeliyində olan hərbiçilər bir-birlərindən qətiyyətlə

seçilmirdi. Sanki hamı əl-ələ verərək böyük bir işi yerinə yetirməkdə idilər. Günəşin qürub etməsinə az bir zaman qalmışdı ki, briqadanı cərgəyə düzdülər. Çoxlu sayda böyük yük maşınları bazaya daxil olmuşdu. Qısa müddətdən sonra hamının maşınlara minməsi üçün göstəriş verildi. Hamımız bu gecənin həmin vəd olunan gecə olduğunu bu yerdə anladıq.

Maşının bir küncündə dayanmışdım və günəşin qırmızı çöhrəsi getdikcə daha da qızarırdı.

Üfüqə tamaşa edərək düşündüm: "Görəsən günəşin qürub mənzərəsini sonuncu dəfəmi müşahidə edirəm?"

Hava alaqaranlıq idi və maşınlar sürətlə yola düşdülər. Bazada qalan döyüşçülər ətrafımızda toplaşaraq şüar şəklində bizim üçün dualar edirdilər. Şövqdən yaranan göz yaşları ixtiyarsız olaraq gözümdən süzülürdü. Ələ gətirdiyim bu müvəffəqiyyətə görə bütün vücudumla şükür etməli olduğumu hiss etdim. Ancaq keçirdiyim bu hislərimin dərinliyini Haqq-taalanın dərgahına çatdırma biləcək cümlələri tapmaqda aciz qaldım və bu anda duyğularımı ixtiyarsız olaraq yanaqlarımdan süzülən göz yaşları damllarıyla biruzə verdim. Heç vaxt Nadirə bu qədər yaxın olduğumu hiss etməmişdim. Sanki o indi mənim yanımda idi və gülürüz çöhrəsiylə mənimlə danışırdı.

Bir anlıq özümə gəldim və ətrafıma nəzər saldım. Döyüşçü yoldaşlarım da mənim halıma bənzər bir halda idilər. Onlardan bir qrupu maşının bir guşəsində əyləşib uca səslə "Ey Sahib-zaman ordusu, hazır ol! hazır ol!" marşını oxuyurdular.

Maşınlar bir cərgə ilə aram-aram irəliləyirdi. Çox keçmədi ki, torpaq yola daxil olduq. Yolun görünüşündən anladıq ki, bu yol həmin bir neçə gecədə baş tutan

əməliyyat boyunca cihad mühəndisləri tərəfindən salınmışdı. Yolun kəskin uçurlara malik olması onun əməliyyat baş tutan yüksəklikdə bitəcəyini göstərirdi.

Yavaş-yavaş bundan öncəki gecələrdə azad olunan məntəqələrə daxil olurduq. Çoxlu sayda səngər, yanmış tanklar¹ və dağıdılmış hərbi ciplər Allah dininin yavərləri tərəfindən yerinə yetirilən əzəmətli bir işdən xəbər verirdi. Yolun kəskin uçurumu və onun yaratdığı ağır tıxaclar maşınların aşağı sürətlə hərəkət etməsinə səbəb olurdu.

Müxtəlif hərbi maşınlar get-gəl edirdilər. Bir-iki saatdan sonra yolumuz döyüşçülər tərəfindən əməliyyatın ilk mərhələsində azad olunan yüksəklikdə sona çatdı. Çatdıqdan sonra komandirlərin göstərişi ilə maşınlardan aşağı endik. Baş komandir öz əmri altında olan digər komandirlərə hərbi düzülüş əmri verdikdən sonra birinci sıranın tərkibində yürüşə çıxdıq. Yol boyunca gecənin qaranlıq olmasına rəğmən torpaq yolunu döyüşçülərin ön xətdə olan mövqelərinə qədər çatdırmağa çalışan buldozərləri qarşımıza çıxırdı. Bir neçə dəqiqə sonra yüksəkliyin ən hündür nöqtəsinə yetişdik. Atışma, habelə qumbaraatanların² və top mərmilərinin partlayış səsi eşidilirdi. Bir qədər uzaqda xeyli sayda işıqsaçan güllələr³

---

¹ Ağır toplar, yüngül və ağır plamyotlarla təhciz olunmuş zirehli hərbi texnika. Tank quru döyüşlərində düşmən əleyhinə lazımı üstünlük əldə edə bilmək üçün istifadə olunan ən mühüm hərbi texnikalardan biridir.

² Qüvvələrə davamlı olaraq kömək etmək və çoxlu həcmli atəş açmaq üçün istifadə olunan yarım ağır silah növüdür. Mərmilərin baş hissəsindən silaha daxil edilir və silah əyri şəkildə qoyularaq atəş açılır. Düşmənin gözlə görünən, ancaq güllə ilə vurula bilinməyəcək uzaqlıqda olan mövqelərini vurmaq üçün istifadə olunur.

³ Gecə vaxtlarında məntəqəni aydınlatmaq üçün istifadə edilən və xüsusi silahla atılan güllə növüdür.

hər iki qoşunun təmas xəttini işıqlandırırdı. Olduğumuz nöqtədən güllələrin hər iki qoşun tərəfdən göy üzündə axan ulduz kimi hərəkət etdiyini aydın şəkildə görmək olurdu. Buna görə də briqada dayandı və komandirin göstərişi ilə yerə oturduq.

Bu zaman ordu komandiri, yəni Hüseyn Xərrazi qardaş çıxış etmək istədi. O, böyük bir daşın üzərində dayanıb, əməliyyat baş tutan məntəqənin əhəmiyyəti barəsində bəzi təlimatlar verərək dedi: "Əziz qardaşlar! Bu gecə qarşımızda böyük bir iş bizi gözləyir. İmam və ümmət intizardadır. Gərək bütün səy və istedadımızı ortaya qoymaqla, inşallah sürətlə irəliləyib imam və ümmətin qəlbini şad edək."

Uşaqların üzlərindən yorğunluq tökülürdü. Çünki briqada səhər çağından etibarən ayaq üstə bir şəhərdən başqa bir şəhərə daşınmışdı. Xərrazi qardaşın çıxışından sonra Qurbani qardaş çıxış etmək istədi. Öz ətrafıma nəzər saldıqda, uşaqlardan bir çoxunun mürğülədiyini gördüm. Qurbani qardaş bizdən namaz qıldıqdan sonra əməliyyata hazır olmağımızı istədi. Namaz qıldıqdan sonra quru çörək və konservdən ibarət şam yeməyi yedik. Yorğunluq və yuxusuzluq uşaqların hamısının üzündə açıqca sezilirdi. Sonda komandir briqadanın əməliyyata hazır olmadığını anladı və bizimlə bir kəlimə belə danışmadan qayıdıb maşınlara minmək göstərişini verdi. Maşınlar yola düşdülər və qısa məsafə qət etdikdən sonra betondan tikilmiş böyük bir binaya çatdıq. Bu bina İraq ordusu komandirlərinin yataqxanası və restoranı olmuş, hal-hazırda isə İslam döyüşçülərinin əlinə keçmişdi. Bina əməliyyat nəticəsində dağılmışdı. Ancaq hər halda gecəni orada yatmaq qərara alındı.

4.

Avqust ayının birinci günü səbh azanında yuxudan oyandım və namaz qıldıqdan sonra komandirlər yenidən istirahət etməyimizi tövsiyə etdilər. Təxminən səhər saat səkkizdə durmadan atılan güllə səşindən yuxudan dik atıldım. Əvvəl iraqlıların hücum etdiyini təşəvvür etdim, ancaq sonra İraqa məxsus bir neçə qırıcı təyyarənin alçaq məsafədən uçarkən döyüşçülərin onlara doğru atəş açdığını anladım. Səhər yeməyi yedikdən sonra bir neçə döyüşçü ilə birgə iraqılardan geridə qalan səngərlərdə gəzməyə başladıq.

Bu səngərlərdə bir çox əşya nəzərə çarpırdı. Bizim nəzərimizi hər şeydən daha çox cəlb edən şey orada çoxlu spirtli içki şüşələri, qumar alətləri və əxlaqsız jurnallar idi. Döyüşçülər bu kimi şeyləri bir araya yığıdıqdan sonra yandırıldılar. İraq qırıcıları hər on beş dəqiqədən bir məntəqə üzərində alçaq məsafədən uçaraq, raket və bomba atmaqla yanaşı məntəqəni gülləbaran edirdi. Orada olduğumuz müddət ərzində bu hücumlar həтта bir dəfə belə olsun, döyüşçülərə və ya təhcizatlara zərər yetirə bilməmişdi və bu isə iraqlı pilotun qorxu və acizliyindən xəbər verirdi.

Günorta çağı namaz qıldıqdan sonra mövqə tutduğumuz əraziyə böyük yemək qazanları gətirdilər və səbzi plov olan nahar yeməyini uşaqlar arasında payladılar. Sonra da komandirlərin göstərişi ilə hamılıqla maşınlara mindik. Hərəkət istiqaməti Piraşəhrə doğru idi və buna görə də uşaqlar nigaran idilər ki, olmaya əməliyyat ləğv olunduğundan dolayı bizi geriye qaytarırlar?! Günortadan sonra təxminən saat üçdə Piraşəhrə çatdıq və bazanın daxilində maşınlardan endik.

Briqadanı bazanın yaşıllıq ərazisinə apardılar. Ordu komandirinin orada olması uşaqların sevincinə səbəb oldu. Çünki komandirin burada olması mühüm bir işin yerinə yetiriləcəyindən xəbər verirdi. Yerdə nizamla oturduqdan sonra bölük komandirləri Hüseyn Xərrazinin arxasında üzü briqadaya sarı dayanmışdılar və hamı bu əsnada Abbas Qurbaninin Yəzdxasti ilə bir küncdə söhbət etdiyini gördü. Yəzdxasti bizə tərəf gəldi və Turkan qardaşın yanında əyləşərək ona dedi: "Ağa Qurbani briqada üçün bir neçə dəqiqə söhbət etməyinizi xahiş etdi." Turkan bir anlıq sükutdan sonra arxaya dönərək mənə dedi: "Taliqani qardaş! Mənim halım münasib deyil, lütfən siz söhbət edin!"

Bir-iki gün idi ki, Turkanın halı dəyişmişdi və dodağının altında durmadan zümzümələr edirdi. Buna görə də dərhal yerimdən qalxdım və briqadanın önündə bəzi Quran ayələrindən istifadə etməklə cihad və onun fəziləti barəsində söhbət etdim. Söhbət təxminən otuz dəqiqə çəkdi. Daha sonra quru qoşunları pilotlarından bir nəfər briqadanın önündə dayanaraq döyüşçülərin helikopterlə əməliyyat məntəqəsinə çatdırılmalı olduğunu bildirdi və bununla yanaşı uşaqlara helikopterə minərkən riayət edilməli olan bir sıra təhlükəsizlik məsələlərini izah etdi.

Onun söhbəti bitdikdən sonra uşaqlardan öz təhcizatlarına baxış keçirməklə yanaşı su qablarını doldurmaqlarını istədilər. Çünki mümkün idi ki, əməliyyat sona çatana qədər su tapılsın. Bu anda briqadanı nizamlı bir şəkildə helikopterlərin enişi üçün nəzərdə tutulan əraziyə doğru yönəldilər. Dörd ədəd hərbi helikopter bizi gözləyirdi və hər bir helikopter hər uçuşunda on nəfər könüllünü əməliyyat məntəqəsinə

aparıb yenidən qayıdırdı. Mən helikopterə ikinci uçuşda mindim.

Helikopter yerə yaxın məsafədən uçmağa səy göstərirdi. Dağlardan və yüksəkliklərdən keçərək təxminən iyirmi dəqiqəlik uçuşdan sonra adının "2519 yüksəkliyi" olduğunu sonradan öyrəndiyim yüksəklikdə eniş etdi. Helikopter yerə tam şəkildə enə bilmədiyindən bizdən təxminən iki metr hündürlükdən tullanmağımızı istədilər.

2519 yüksəkliyi İraqın "Hacı İmran" bazasının arxa istiqamətində yerləşirdi. Bu yüksəkliyə aid olan digər iki yüksəkliyin biri də daxil olmaqla "vəl-Fəcr" əməliyyatının birinci mərhələsində Şiraz könüllülərindən ibarət olan "əl-Məhdi" briqadasının döyüşçüləri tərəfindən fəth olunmuşdu.

Helikopterdən enməyimizdən çox keçməmişdi ki, düşmənin atdığı 60 sm-lik morze mərmisi yanımızda partladı. Düşmən, helikopterlərin səsindən döyüşçülərin məntəqəyə daşınmasını anladığından məntəqəni atəş altına aldı. İlk andaca uşaqlardan ikisi şəhid oldu. Beş nəfər isə yaralandı. Qısa müddət sonra komandir briqadanı daha təhlükəsiz və sığınmaq üçün münasib bir əraziyə yönəltdi. Günortadan sonra saat təxminən beş idi ki, helikopterlərin döyüşçüləri daşıma prosesi sona çatdı və uşaqlar uç, dörd və beş nəfərdən ibarət dəstə halında yüksəkliyin ətraf ərazilərində mövqe tutdular. Hər kəs bir işlə məşğul idi. Bəziləri bir-birləriylə şirin söhbət edir, bəziləri öz cib Quranlarını tilavət edir və bəziləri də gözlərini üfüqə dikərək fikrə qərq olmuşdular və...

Bizim dəstədə olan uşaqlardan biri durmadan müxtəlif lətifələr danışır və özü də uca səslə gülürdü. Məhəmməd Rza Turçizadə ona xitab edərək dedi: "Bu söhbətlərin

yerinə zikr və ya təsbih de! Ola bilsin ki, bu bizim həyatımızın son qürubudur." O isə cavab verdi: "Doğrusu, mən çox da bu cür söhbətlərin əhli deyiləm, ancaq bu gecə niyə bu qədər gülmək istədiyimi heç özüm də anlamıram."

Hava qaralmamışdan öncə atam, anam və ailəm üçün başqa bir məktub yazıb cibimə qoydum ki, şəhadət nəсібim olsa və bədənim İsfahana aparılsa, məktub ailəmin əlinə düşsün.

Zaman sürətlə keçirdi və təxminən gecə saat onda komandir uşaqların bir yerə toplanması göstərişini verdi. Düşmənin açdığı atəş susmuş və məntəqəyə sakitlik çökmüşdü. Bölmələr münəzzəm bir şəkildə sıraya düzüldülər və hər bir bölüyün komandiri öz döyüşçüləri üçün söhbət etməyə başladı. Onların hər birinin söhbətindən əməliyyata dəqiqələrin qaldığı anlaşılırdı.

Yəzdxasti qardaş Sənəndəc hərbi bazasında geniş şəkildə öyrətdiyi bütün təlim və taktiki proqramları qısa şəkildə də olsa xatırlatmağa səy göstərirdi. O, səbr, dözümlülük, fədakarlıq, şəhadət eşqi, bir sözlə qələbəmizin rəmzi olan hər bir şeyi bəyan etdikdən sonra dedi: "Bütün əzizlərdən artıq dərəcədə xahiş edirəm ki, bu müddət ərzində hər kim mənim xəta və ya səhvimi görübsə, haqqını halal etsin. Bəşər övladı xətasız deyildir və mümkündür ki, taktiki və ya gecə manevari proqramlarında Allah eləməmiş siz əzizlərdən hansısa birinin qəlbinə toxunacaq bir söz demişəm. İndisə sizdən xahiş edirəm haqqınızı halal edin!" Sonra hamı onun ətrafını dövrəyə aldı və o, əməliyyat məntəqəsi, eləcə də əməliyyatın növü və bizim bölüyün vəzifələri barəsində məlumat verməyə başladı.

Gözəl bir gecə idi. İnsan ruhunu oxşayan nəsim küləyi döyüşçülərin rəngarəng bayraqlarını dalğalandırırdı.

Aydın və məhtablı səma bu yüksəkliklərə başqa bir gözəllik bəxş edirdi.

Bizim bölüyün komandiri Mürtəza Yəzdxasti qətiyyətli, eyni zamanda ümidverici bir səslə söhbət edir, böyük bir eşqlə bu gecənin intizarında olan imam Hüseyinin (ə) aşıqləri aram və sükut içində, diqqətlə onun sözlərinə qulaq asırdılar. O, söhbətin sonunda dedi: "Qardaşlar! Vaxt az olduğundan hər nə işiniz varsa, cəld yerinə yetirin və sonra öz təhcizatlarınıza göz gəzdirin. Hansısa bir çatışmazlıq olsa mənə bildirin ki, onu aradan qaldırım."

O, uşaqlar öz şəxsi işlərini rahat görə bilsinlər deyə, bölüyü on beş dəqiqəlik azad buraxdı. Ancaq hər kəs başqalarından kənar bir guşəyə çəkilib eşq namazı qılmağa üstünlük verdi.

Bu namaz bu günə qədər qıldığım bütün namazlardan seçilirdi. O gecə qıldığım iki rükət eşq namazının halını bu aciz qələmimin ucundan kağıza köçür bacarmadığıma Allah şahiddir. Çünki onu təsvir edə biləcək kəlmə tanımıram. Yalnız bunu deyə bilərəm ki, o gecə qıldığım namaz fəna və yoxluq namazı idi. Hər şey, hər şey dəyərsiz idi. Dəyərsizdən də dəyərsiz. Sanki, özü büsbütün dəyər olan Haqq-taaladan savayı hər nə var idisə, bir quruş belə dəyəri yox idi. Bu namaz, müşahidə namazı idi. Əzəmətli və sonsuz tərifə layiq olan yeganə varlığın əzəmət və böyüklüyünün müşahidəsi idi və onun əzəmətidir ki, bütün məxluqatlarda təcəlli tapıbdır və bu məxluqatları onun vücudunun və onun adlarının nişanəsi qərar veribdir.

Kitablarda və yaxud da böyüklərin söhbətlərində Allah övliyalarının namazlarının şirinliyi barəsində çox eşitmişdim. Ancaq onun əsl mənasını o gecə dərk etdim. Əlbəttə, şirinliyin özünün mərtəbələri var və bu şirinlik

mərifət əhli üçün onların məqamlarına uyğun olaraq dəyişir. Şübhə yoxdur ki, mənim bu şirinliyi dərk etməyimi, mərifət pillələrindən hətta bir pillə belə təcrübə etmədiyimi nəzərə alsaq, ən aşağı bir dərk olaraq saymaq olardı. Ancaq hər halda rahat şəkildə deyə bilərəm ki, o namazda daddığım ləzzəti, nə o zaman və nə də qəlbimin meyini bu səhifələrin camına tökməkdə olduğum bu günə kimi heç vaxt dadmamışam.

Böyüklərin birindən eşitmişdim ki, əgər eys-ışrət, ləzzət və qüdrət əhlindən olan birisi yalnız bir dəfə, o da bir anlıq ariflərin namazda daddıqları şirinlikdən dadsaydılar, bütün məcazi ləzzətlərdən əl çəkib bu ləzzətə üz tutardılar.

O gecənin namazı elə bir namaz idi ki, onun təşəhhüd və salamı hər nə qədər yaxınlaşırdısa, bir o qədər də qəmlənirdim. Bu aşıq namaz qılanların dilindən cari olan hər bir kəlmə ilə birgə yanaqlarından süzülən göz yaşları sel kimi axırdı. Fani dünyadan üzülərək qalxan toz-torpaq o əzizlərin çöhrəsində sevinclə əyləşərək təriflər yağdırırdı. Bu aşıq yeniyetmələr o gecə namaz qılarkən yəqin ki, bu ayənin bir nümunəsi idilər.

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ¹

Hər halda o gecə, bir ömür çarəsizcə gecə və ya gündüz ikən "ölümə ov olmağın" intizarını çəkməyin bütün çətinliklərinə qalib gələrək mərdcəsinə edilən "ölümün ovuna getmək" seçiminin şirinliyini daddım.

İllər öncə Quran məclislərində uşaqlar üçün Rəsuli-Əkrəmin (s) "Mənim ümmətimin əyləncəsi Allah yolunda

---

¹ O kəslər ki, namazlarında (hər şeyi unudaraq ruhən və eismən yalnız Allaha) müti olub (Ona) boyun əyərlər! (Allahın qarşısında kiçilərlər!). Muminin surəsi 2-ci ayə

cihad etməkdir" deyə buyurduğunu nəql etmişdim. Ancaq həmin gecə onun mənasını yenidən dərk etdim.

Hara baxırdımsa öz çöhrəsini torpağa qoyan və ürək yandıran zümzüməsiylə göz yaşı axıdan əzizlərdən birini görürdüm.

Saat təxminən gecə 11-i göstərirdi ki, komandirlərin səsi bu aşiq yeniyyətlərin xəlvət məclislərini bir-birinə vurdu və onları döyüş meydanında divlərə qarşı aşiqçəsinə səma rəqsi etməyə çağırırdı.

Bölmələr bir sıra boyunca düzülürdükdən sonra verilən göstəriş əsasən yerə oturdular. Bölmə komandirləri uşaqları bir-bir saymağa başladılar və daha sonra ən mühüm lazımı məsələləri yenidən xatırlatdılar. Bu zaman ordu komandirinin xeyir-duası ilə müəyyən olunmuş hədəflərə doğru irəliləməyə başladıq.

* * *

"Hacı İmran" hərbi bazasından sonra yerləşən 2519 yüksəkliyi sıra ilə düzülmüş iki yüksəklikdən ibarət idi. Bu yüksəklik düşmənin tədarük görmək üçün istifadə etdiyi mühüm yolda¹ sona çatırdı. Düşmən bu yoldan öz ordu və piyada qüvvələrinə lazım olan tədarükləri görmək üçün istifadə edirdi.

Bu yolun bizim üçün böyük əhəmiyyətə malik olmasının əsas səbəbi, ona nəzarət etməklə İraqın "Hacı İmran" bazasını düşmənin nüfuz etməsinin və oranı atəş altına almasının qarşısını almaq üçün idi. Bu hədəfə nail olmaqla İraqın şimal şəhərlərinə nəzarət etməyə imkan

---

¹ Bu kimi yollardan həssas və əhəmiyyətli məntəqələrə lazımı kömək və tədarükü çatdırmaq üçün istifadə olunur.

verən məntəqənin strateji yüksəklikləri də İslam döyüşçülərinin nüfuzu altında qərar tutardı. Həqiqətdə bu yol, düşmənin Hacı İmran bazasına yol tapmaq və İraqın şimal şəhərlərini mühafizə etmək üçün yeganə ümid yeri hesab olunurdu. Biz bu yolu nəzarət altına ala bilmək üçün bu iki yüksəklik arasında yerləşən keçiddən keçmək və iraqılı qüvvələrin keçiddə qurduqları istehkamı yarmağa məcbur idik.

Bu keçidi "Dərbənd keçidi" və ya "Dərbənd Xan keçidi" adlandırırdılar. Keçid İraq torpaqlarının 17 və ya 20 kilometr içərisində yerləşirdi. 2519 yüksəkliyinə aid olan iki yüksəkliyin ətəklərinin birləşməsi nəticəsində yaranan bu keçiddə təxminən 700-1000 metr arası yüksəkliyə malik üç təpə yerləşirdi və iraqılılar bu təpələrin hər birində kiçik bir post qurmaqla öz qüvvələrini orada yerləşdirmişdilər. Düşmən bu postlardan keçidin qorunması, eləcə də İslam döyüşçülərinin buradan keçməsinin və tədarük üçün istifadə olunan yola nəzarət edə bilməsinin qarşısını almaq üçün istifadə edirdilər.

Bir çox maneələr¹, o cümlədən minalanmış geniş sahələr, tikanlı məftillər və pusqu qurmaq üçün nəzərdə tutulmuş səngərlər bu postları ciddi şəkildə mühafizə edirdi.

Döyüşçülər son dərəcə sakit və aram şəkildə düşmən mövqələrinə yaxınlaşmalı idilər və onların bizim döyüşçülərin keçidə nüfuz etdiyindən əgah olması ilə eyni zamanda hücum başlamalı idi. Beləliklə də, bu plan düşmənin qəfil hücum təşkil etməklə verilə biləcək itkilərin sayının mümkün qədər azalmasına səbəb olacaqdı.

---

¹ Bu maneələr düşmənin hərəkətinə xələl gətirmək məqsədiylə nizamsız şəkildə yaradılır.

Bölüklər hərəkətə başlayanda, ayaqlarımızdan xış-xış səsinin çıxmaması üçün tam şəkildə əyilərək yol getməyə səy göstərdik.

Miqdad və Malik Əştər adlı iki bölüyün vəzifəsi bu keçiddə yerləşən birinci və ikinci təpələri ələ keçirməkdən ibarət idi. Bizim Meysəm bölüyünün vəzifəsi isə İraq torpaqlarının daha da dərinliyində yerləşən və düşmənin tədarük görmək üçün istifadə etdiyi yola tam nəzarət etməyə imkan verən üçüncü təpəni ələ keçirməkdən ibarət idi. Bu qayda ilə hər bir bölük təyin olunmuş hədəflərinə doğru irəliləməyə başladı.

Helikopterlərin səmindən əməliyyatın baş tutacağına ehtimal verən düşmən gecənin əvvəl saatlarından işıq saçan güllələrlə məntəqəni nəzarət altına almışdı. Bu səbəbdən də döyüşçülərin son dərəcə diqqətli və sakit olmalarına baxmayaraq, bölüklərin 2519 yüksəkliyinin ən yüksək nöqtələrinə çıxması və keçidin aşağı istiqamətinə doğru irəliləməsiylə bir zamanda düşmən topları atəş yağdırmağa başladı və məntəqə başdan-başa atəşə tutuldu.

Qumbaraların, top mərmilərinin və mini katyuşa raketlərinin¹ partlayış səsi bir an belə olsun səngimirdi. Işıq saçan güllələr məntəqəni tamamilə işıqlandırır və düşmən iki zamanlı qumbaraatanla² bölüyün hərəkət istiqamətini atəş altına alırdı.

İlk olaraq keçidin daxilinə doğru irəliləməklə birinci və ikinci təpələrin ətəyindən keçməli, daha sonra isə üçüncü təpəyə qalxaraq posta hücum etməli idik. Bizim hərəkət

---

¹ Çip avtomobiliylə daşınması üçün nəzərdə tutulan bir növ raket atan silahdır.

² Bir növ qumbaraatan mərmisidir ki, iki mərhələdə partlayır və daha çox itkilərlə səbəb olur.

yollarımız təhlükəli uçurlarla dolu idi. Digər tərəfdən də komandirlər itkilərin qarşısını almaq və tezliklə hədəfə çataraq düşmənin əlindən fürsəti ala bilmək üçün bölüyü son dərəcə sürətlə irəliyə doğru aparırdı.

Təpənin yetərinə dik olması və sürətli hərəkət uşaqların yığılmasına səbəb olurdu və hər hansı döyüşçü yerə yığılan zaman özündən arxada hərbiçi onunla toqquşmağa məcbur olur və bununla da öz müvazinətini itirirdi. Ancaq hər halda yerə yığıldıqdan sonra yenidən qalxaraq öz hərəkətimizi davam etdirirdik.

Qumbara və top mərmiləri durmadan cərgənin hər iki tərəfində yerə düşürdü; onun qəlpələri¹ az bir məsafə ilə vıyılıyla yanımızdan ötüb keçir və bəzən də əzizlərdən birini yerə sərirdi. Dəfələrlə bir neçə millimetr məsafəylə yanımızdan keçən qəlpələrin vıyılısını, hətta istiliyini belə hiss edirdim. Partlayış və plamyotdan açılan atəş səsi, cərgəni doğru istiqamətdə yönəltməyə çalışan komandirlərin qışqırıqları və Allahu-əkbər və la ilahə illəllah fəryadları bütün fəzanı bürümüşdü.

Cərgənin önündə Səhmi qardaş (bölüyün ikinci müavini), onun arxasında Əlaqəməndan qardaş (bölüyün birinci müavini), ondan arxada hərbi libas və əmmamə ilə əməliyyatda iştirak edən höccətül-islam Turkan və mən isə onun arxasında hərəkət edirdik.

Bəzən qumbara qəlpələri hərbiçilərdən birini yerə diyirləndirirdi və digər uşaqlar da cansız bədəninin yanından keçərək, cərgədə onun yoxluğundan yaranan boşluğu doldurmağa çalışırdılar.

---

¹ Top, tank, qumbaraatan kimi silahlardan atılan mərmilər, partlayış nəticəsində xeyli sayda kiçik hissələrə bölünür və sürətlə müxtəlif hədəflərə dəyir. Bu kiçik hissələrə qəlpə deyilir.

Bölük iyirmi dəqiqə ərzində keçidin dərinliyinə çatdı və daha sonra üçüncü təpəyə çıxmağa başladıq. Düşmən təpənin müxtəlif yerlərində qazdıqları səngərlərdə pusqu qurmuşdu və həmin səngərlər cərgənin müxtəlif nöqtələrdən plamyot atəsinə məruz qalmasına səbəb olurdu. Böliyin qumbara atançılar xeyli zəhmət çəkдилər və Səhmi qardaşın göstərişi ilə cərgədən ayrılaraq düşmənin pusqu qurduğu səngərləri bir-bir məhv etməyə nail olurdular.

Sonda xeyli zəhmətdən sonra bölük düşmən tərəfindən təpənin ən yüksək nöqtəsində qurulan posta yaxınlaşa bildi. Postdan təxminən on-on beş metr məsafədə bir-birinə keçirilmiş üç halqadan ibarət halqa dairəvi tikanlı məftil çəkilməmişdi. Yetərinə hündür olan bu maneədən keçmək olduqca çətin idi. Xüsusilə də, postun daxilində quraşdırılmış dörd ədəd plamyot təpənin hər tərəfini atəş altına almışdı. Bölük, tikanlı məftillərə çatdıqda dayandı. Bu zaman uşaqların hamısı yerə uzandılar. Döyüşçülərimiz posta doğru atəş açmaqla düşmən plamyotlarını susdurmağa çalışırdılar.

Postun ətrafında yaranan sıxlıq daha çox itki verməyimizə səbəb olurdu. İndisə düşmənin yalnız uşaqların bir-birinə sıx şəkildə toplaşdığı yerə doğru istiqamətləndirdiyi qumbaraatan və top mərmiləri ara vermədən davam edirdi. Tüstü, atəş və dəhşətli partlayış səslərindən ibarət bir cəhənnəm meydana gəlmişdi. Mərmilər bir-birindən o qədər az zaman fasiləsində partlayırdı ki, onun səmindən artıq eşitmə qabiliyyətimi itirdiyimi hiss edirdim və qulaqlarım dəhşətli dərəcədə uğuldayırdı.

Yerə sərilməşdim və vıyılıyla baş və bədənimin üzərindən ötüb keçən plamyot gülləsindən amanda qalmaq

üçün üzümü torpağa sıxaraq uzanmışdım. Eyni zamanda öz vəzifəmi təyin edə və zamanında yerinə yetirə bilmək üçün ətrafa diqqətlə nəzər salırdım. Qəflətən ətrafımda böyük bir yanğın baş verdi və şöləsi asimana qədər yüksəldi. Cəld yerdə dıgırlanmağa başladım və özümü atəşdən uzaqlaşdırdım. Təpə büsbütün alovlar içində yanırdı. Alovun işığı ara vermədən atılan onlarla işıqsaçanla birgə hər yeri işıqlandırmışdı. Düşmənlər bu anda hər nə bacarırdısa işə saldı və uşaqları məhv etmək üçün hətta adətən hava hücumları zamanı¹ istifadə olunan DŞK² plamyotundan belə istifadə etməkdən çəkinmədi. DŞK-ın alovlu güllələri, dəhşətli və tükürpədicə səsiylə birgə qatar atəşiyə³ başımızın üstündən ötüb keçirdi. Heç kəs heç bir iş görə bilmirdi və görünən bu idi ki, artıq əldən düşmüşdük. Pərakəndəlik bütün bölüyə kölgə salmışdı və belə bir şəraitdə hansısa bir qərar qəbul etmək olduqca çətin bir iş idi.

Bölüyün bu ərazidə bir-birinə sıx şəkildə və uzun müddətlik dayanması bu yeni açmış qönçələrin qanadlanıb uçaraq şəhadətə çatmasına səbəb olurdu. Elə bu anda yanımda düşmənlər DŞK-sı quraşdırılan səngəri⁴ məhv etmək üçün fürsət axtaran qramtalyotçu əzizlərdən birini gördüm. O, uzanmış vəziyyətdə qumbara atanı hazır

---

¹ Bu növ silahlardan qırıq, helikopter kimi təyyarələr tərəfindən təşkil olunan hava hücumları qarşısında istifadə olunur.

² Ağır plamyot növüdür və 12.7 mm kalibrli olub düşmənin quru və hava qüvvələri əleyhinə istifadə olunur.

³ Güllələrin bir-birinin ardınca fasiləsiz olaraq atılmasına deyilir. Silahın tətiyini bir anlıq sıxmaqla ən azı dörd və ya beş güllə miqdarında atəş açılır.

⁴ Plamyot, DŞK və tank üçün quraşdırılmış xüsusi səngərə deyilir və bu silahların xüsusiyyətinə uyğun olaraq hazırlanır.

vəziyyətə gətirdi və bir anın içində dizi üzərində dayanaraq DŞK-nın yerləşdiyi nöqtəni nişan aldı. Hələ atəş atmağa macal tapmamışdı ki, düşmən plamyotu onun sinəsini yardı və dıgırlanaraq yanıma düşdü. Bu dilavər döyüşçünün qəlbinin döyüntüləri ilə bir vaxtda, qan onun sinəsindən fəvvarə vururdu. O, qısa bir zamandan sonra şəhadətə çatdı.

Bu zaman ona kömək edən başqa bir döyüşçünü gördüm. Təsirlənmiş bir halda dostunun şəhadətinə tamaşa edirdi. O, qumbara atanı şəhid yoldaşının altından çəkərək çıxartdı və diqqətlə düşmənin plamyot yerləşən səngərlərindən birini nişan alaraq onu sıradan çıxartmağı bacardı. Həmin anda özünü sinəsi üstə yerə atdı və sevinc içində fəryad etdi: Allahu Əkbər, Allahu Əkbər...

O, dostunun qana bulaşmış bədənini ağışuna alaraq durmadan deyirdi: "Məhəmmədcan! Gördün necə vurdum? Ləzzət aldın? Bax, intiqamını aldım. Yaxşı bax! Getmə ha! Sən mənə söz vermişən. Biz gərək bir yerdə gedək. Bəs elə buradaca qal. Namərdlik eləmə ha! İcazə ver mən bunların bir neçəsinin ruzigarını qara edim, sonra bir yerdə gedərik."

O, bu halda silahının bəndini çiyinə və boğazına dolayaraq arxasına atdı və bismillah deyərək sinəsi üstündə dıgırlandı və düşmən plamyotunu məhv etmək üçün münasib bir mövqeyə doğru hərəkət etdi.

Qısa bir müddət ərzində onu görmədim. Ancaq düşmən plamyotuna hədəf olduğu və qumbara atan başlıqları ilə dolu olan bel çantasından¹alov şölələrinin

---

¹ Qumbara atançılarının belinə bağladıkları bir növ çantadır və içərisində rahatlıqla xeyli sayda qumbara atan başlığı aparmağa kömək edir.

göyə yüksəltdiyi zaman nəzərimi özünə cəlb etdi. Uşaqlar nigarançılıqla bu hadisəyə şahidlik edirdilər və qışqırbağır salmaqla ona çıxış yolu göstərməyə çalışırdılar. Alov onun belini yandırırdı; nə onun özündən və nə də başqasının əlindən heç bir iş gəlmirdi. Sonda, bu təvazökar yeniyetmə də qramtalyot başlığının partlaması nəticəsində şəhadətə yetişdi və bununla da, dostu Məhəmmədə verdiyi sözüne əməl etdi.

Bu ərazidə qalmağın bundan başqa bir sonu yox idi. Fədakarlıq və rəşadət göstərməklə bu maneələri geridə qoymaq və düşmən plamyotlarından açılan atəşi susdurmaq lazım idi. Əks təqdirdə, döyüşçülər bu tikanlı məftillərin arxasında bir-birinin ardınca şəhadətə çatacaqdılar.

Komandirlər də bu vacib işi dərk etmiş, durmadan fəryad edərək uşaqlardan hamısının bir andaca yerdən qalxmalarını və necə olursa olsun, posta doğru hücum etmələrini istəyirdilər. Halqavari tikanlı məftillərin hündürlüyünün çox olması, eləcə də onun arxasında yerləşən təxminən dörd metr enində minalanmış ərazi, plamyotlardan açılan dəhşətli atəşlər, bütün bunlardan əlavə düşmənin tədarük üçün istifadə etdiyi yoldan və 2519 yüksəkliyi ətrafında yerləşən topxanadan və katyuşalardan açılan atəşlər postu ələ keçirməyimizi demək olar ki, qeyri-mümkün edirdi. Ancaq sonda bu illər ərzində dünyanın böyük güclərini barmağına dolayan inqilab övladlarının iradəsi yenə də möcüzə etdi və onların ixlasla bəzənmiş imanlarının müqabilində heç bir gücün və heç bir səddin dayana bilməyəcəyini yenidən hamıya sübut etdilər.

İki əzizimizin, yəni Rahnəma və Əlaqəməndən qardaşın fədakarlığı vəziyyəti bizim xeyrimizə dəyişdi. Onlarr

bütün uşaqların vücudunda iman və fədakarlıq çeşmələrini cuşa gətirdilər. Bu iki komandir məftillərin üzərinə uzanmaqla döyüşçülərin keçə bilməsi üçün canlı körpü düzəltmək qərarına gəlmişdilər. Dostlar bir anın içində hündürə sıçramaqla tikanlı məftillərin üzərinə tullandılar və bu halqavari məftilləri əzməklə mümkün həddə onun hündürlüyünü azaltmağı bacardılar.

Onların bu fədakarlığı sayəsində həmin maneənin hündürlüyü yarıya qədər azaldı. Rahnəma və Əlaqəməndan məftillərin üzərində uzanıqlı bir vəziyyətdə digər uşaqlardan ayaqlarını onların belinə qoyaraq digər tərəfə keçməklərini istəyirdilər. Uşaqlardan özlərini minalanmış ərazidə fəda etməyə hazır olan iki-üç nəfər, digərlərindən qabağa düşərək belə də etdilər və öz gözəl qamətləriylə minalı ərazidə bir keçid yeri açdılar. Bəziləri isə məftillərin hündürlüyünün azalmasından istifadə edərək onun üzərinə çıxıb bu maneəni aşmaq üçün onu daha münasib bir vəziyyətə gətirdilər.

Bu anlarda döyüşçülərin təkbir sədaları dağları və keçidi titrədirdi. Əllahu əkbər sədaları dağlarda elə əks-səda yaratmışdı ki, sanki yüzlərlə adam təkbir deyirdi. Uşaqlar hələ postun divarlarına çatmamışdılar ki, iraclılar təkbir sədalarından qorxuya düşərək digər yollardan tərənin aşağılarına doğru qaçmağa başladılar və bununla da post ələ keçirildi.

Döyüşçülərdən bəzisi Hüseyn Bürhaninin başçılığı ilə səngərləri düşməndən təmizləməyə başladılar. Onlar səngərə daxil olmamışdan öncə içəriyə qumbara atırdılar. Bəziləri isə Əlaqəməndan və Səhminin başçılığı ilə iraclıları təqib etməyə başladılar. Muzdur iraclı hərbiçilərin geyindikləri ağ rəngli qısa qol köynəkləri gecənin qaranlığında onları tapıb hədəfə almaq üçün

döyüşçülərə kifayət qədər kömək edirdi. Bu minvalla da bir qrup iraqılı döyüşçü beləcə öldürüldü.

Hər halda İmam Hüseyin (ə) briqadasının Meysəm bölüyü düşmənin tədarük yolunu ələ keçirmək üçün sonuncu maneə olan Dərbənd keçidinin üçüncü təpəsini fəth etməyə müvəffəq oldu. Bizim yaralılarımızın sayı isə həddindən artıq çox idi.

Postda yerləşdikdən sonra dostların sağ olduğuna əmin olmaq üçün onları bir-bir axtarmağa başladım. Bu uşaqların içərisində sağ qalması daha vacib olan əzizlərdən bəziləri Səhmi, Əlaqəməndan, Turkan, Turcizadə və Bürhani idi və mən onların sağ olduqlarını gördükdə Allaha şükür etdim. Ancaq hər nə qədər nəzər saldım da, Yəzdxasti (bölük komandiri) bu əzizlərin arasında görmədim. Nigaran halda Əlaqəməndanın yanına gedərək Yəzdxasti barəsində soruşdum. O, dedi: "Nigaran qalma! Mürtəza yüksəklikdən aşağı düşərkən elə ilk anlardaca ayaq nahiyəsindən qəlpə yarası aldı və yəqin ki, onu indiyə kimi arxaya aparmış olarlar."

Bürhani qardaş dərhal posta keşişçi təyin etməyə və mühafizə işlərini həyata keçirməyə başladı və düşmənin gözlənilən əks-hücumu baş tutacağı təqdirdə postun qorunması üçün döyüşçüləri növbə ilə ətrafda qazılmış səngərlərdə və həmçinin postun daxilində keşiş çəkmək üçün təyin etdi.

Bir qrup döyüşçünün göstərdiyi zəhmətlər sayəsində tərənin ətrafına səpələnmiş yaralıların hamısı postun içərisinə daşındı və daha sonra isə şəhidlərin pak bədənləri toplanılaraq postda münasib bir yerə aparıldı.

Düşmənin açdığı atəş hələ də davam edirdi; minaatanlardan və toplardan atılan mərmilərin əksəriyyəti postun daxilində yerə düşürdü və bu mərmilər bəzən

döyüşçülərdən kiminsə yaralanmasına və ya şəhid olmasına səbəb olurdu.

Post möhkəm otaqlar şəklində qurulmuş, hündürlüyü təxminən iki metr olan altı ədəd səngərdən ibarət idi və bütün bunlar hündürlüyü təxminən iki metr olan divarla mühasirə olunmuşdu. Postun dörd tərəfində plamyot üçün nəzərdə tutulmuş səngərlər nəzərə çarpırdı və onların hər birində bir ədəd plamyot yerləşdirilmişdi. Təpənin ortasında isə hava hücumları əleyhinə plamyot quraşdırılmışdı.

Düşmən postu ələ keçirdiyimizə yəqin etdikdən sonra, təpənin koordinatlarını bildiyindən dolayı, minaatan və toplardan açılan atəşi düz postun daxilinə doğru istiqamətləndirirdi. Elə ilk anlardaca tüstü və alov bütün postu bürümüşdü.

Uşaqlar qərribə bir əhval-ruhiyyədə idilər və düşmənin açdığı ağır atəşə baxmayaraq, yenə də təpənin üzərində səpələnmiş yaralıları yığmaqla məşğul idilər. Onlar yaralıları səngərlərə doğru daşıyırdılar. Hərbi həkim heyəti də öz növbəsində yaralıların yarasını təmizləməklə məşğul idi. Elə ilk anlardaca üç və ya dörd səngər yaralılarla dolmuşdu. Onların sayı o qədər çox idi ki, həkimlər hansı birinə yardım edəcəklərini bilmirdilər. Üstəlik, yaralıların sayı getdikcə artmaqda idi.

Hava tamamilə qaranlıq idi və birdən Hüseyn Bürhani qardaş məni çağıraraq dedi: "Yüksəkliyi az olan bir təpə bizimlə düşmənin tədarük yolu arasında fasilə yaradır. İraqlılar bundan sui-istifadə edib bizə pusqu qura bilərlər. Mən uşaqlardan bir neçəsiylə birlikdə oranı düşməndən təmizləməyə gedirik. Siz də bizimlə gəlin." Bunu dedikdən sonra biz gecikmədən yola düşdük.

Əlaqəməndan, Səhmi, Səyyadzadə və uşaqlardan bir neçəsi də getməyə hazır idilər. Pərakəndə şəkildə hərəkət edərək, təpənin aşağılarına doğru səpələndik. On dəqiqə sonra lazım olan yerə çatdıq, ancaq düşmənin bu kiçik təpəni və orada qazdıqları səngərləri də tərk edib getmişdilər.

Bürhani qardaş uşaqlardan ikisinə burada qalmaq göstərişini verdi və qalanları yenidən posta doğru qayıtdıq. Yaxınlaşan zaman içəridən qalxan qatı tüstüdən və dəhşətli partlayış səsinə düşmənin posta açdığı atəşin daha da artdığını anladım. Postla aramızda təxminən iyirmi metrədən çox məsafə qalmamışdı ki, onlarla mərmə vıyıldı ilə kənarımızda yerə düşdü. Səhmi qardaş düşmənin bizi 2519 yüksəkliyindən gördüyü qənaətinə gəlmişdi. Buna görə də sürətlə özümüzü postun içərisinə çatdırmağa çalışdıq. Ancaq mən postun divarına bir neçə metr qalmış topuq nahiyəsindən qəlpə yarası aldım və yerə yığıldım. Topuğumdan axan qan çəkmənin içərisinə tökülürdü. Həmin anda başqa bir mərmə yanımda yerə düşdü və bu dəfə sol biləyimdən yara aldım. Qan yaradan fəvvarə kimi çölə sıçrayırdı. Həmçinin, partlayış dalğasının təsirindən başım gicəllənirdi.

Postun içərisindən məni çağıran Əlaqəməndanın səsinə eşidib qəfil ayıldım. Sürünə-sürünə özümü postun divarına çatdırdım, sonra da Əlaqəməndanın köməkliyi ilə yaralıların olduğu səngərlərdən birinə aparıldım. Səngərin dəhlizində höccətül-islam Turkan qardaşı gördüm ki, yerə yığılmış vəziyyətdə nalə çəkirdi və bir neçə döyüşçü onu səngərin içərisinə doğru aparmağa səy göstərirdi. Ancaq o, ən kiçik bir hərəkət səbəbindən yaranan ağrının şiddətindən fəryad edirdi.

Əlaqəməndan məni Turkanın üstündən keçirərək aparmağa çalışırdı. Həmin vəziyyətdə təəssüf ki, ayağım Turkanın dizinə toxundu və o, ağrının acısından ürək parçalayacaq bir nalə çəkdi. Höccətül-islam Turkan hər iki ayaq nahiyəsindən dəhşətli yara almışdı. Rahnəma qardaş səngərin içərisində yaramı təmizləməklə məşğul ikən mənə Turkanın necə yaralandığını izah etməyə başladı və dedi: "Turkan postda hərəkət edərkən qumbara düz onun iki ayaqlarının arasında yerə düşüb partladı. Hər iki ayağı sınıb, qan və əsəb damarları kəsilibdir. Buna görə də ən kiçik hərəkət belə bütün bədənini bürüyən ağrıya səbəb olur."

Turkanı həmişə səbirli və aram halda görürdüm. İndisə onun ürək parçalayan fəryadı ağrısının şiddətindən xəbər verirdi və bu ağrılar onun dözümlünü əlindən almışdı. O, nalə edərək onu səngərə doğru daşımağa çalışan uşaqlardan onu öz halına buraxmalarını istəyirdi. Ancaq sonda çətinliklə də olsa onu səngərin içərisinə gətirib çarpayılardan birinin üstünə uzandırdılar.

Bu səngər zahirən düşmənin şəxsi heyətinin istirahəti üçün nəzərdə tutulmuşdu. Beşin dördə ölçüsüylə düzəldilmişdi. Səngər hər tərəfdən qalın taxta parçalarıyla əhatə olunmuşdu. Bir-birinə bitişik çarpayılar on-on beş nəfərin rahat istirahət etməsini təmin edə bilirdi. Səngərin tavanı ağacın qalın gövdəsindən hazırlanmışdı. Onun üzərini isə torpaqdan hazırlanmış qalın kərpic qatıyla örtmüşdülər. Səngərin ortasında iki ədəd qalın ağac gövdəsi tavanı saxlamaqda idi. Bütün bunlar səngəri olduqca möhkəm göstərirdi.

Neftlə yanan bir neçə çırağ tavandan asılı vəziyyətdə idi və səngərin dörd tərəfində qalın mismarla paltar asılqanı düzəltdilmişdilər və iraqlılara məxsus bir neçə ədəd

çanta da həmin mismarlardan asılmışdı. Nəhayət, xeyli zəhmətdən sonra Turkanı səngərin yanında çarpayıda uzandırdılar. Mən isə onunla aramızda bir nəfərlik fasiləylə yanında uzanmışdım. Mənimlə Turkanın arasında Məhəmməd Rza Turcizadə uzanmışdı və o, ayaq nahiyəsindən şiddətli yaralanmışdı. Həkimlər onun ayağının sındığını deyirdilər.

Turkanın ayağından aldığı yaradan çoxlu qan axırdı. Şah damarı kəsilmiş və hər iki ayağının sınımış sümükləri bud ətini parçalayıb çölə çıxmışdı. Elə bir həddə idi ki, hətta həkimlər belə onun yarasına baxanda halları dəyişirdi. Onların Turkanın yarasından axan qanı kəsmək üçün göstərdikləri bütün səyləri faydasız idi və hamı vəziyyətin belə olmasından nigaran idi. Çünki o, belə davam edəcəyi təqdirdə çox keçmədən şəhadətə çatacaqdı. Həkimlər əllərindən gələni etsələr də, bu heç bir nəticə vermədi.

Turkanın ayağının altında qana bulaşan və artıq istifadəyə yararsız vəziyyətə düşən adyal qısa zaman fasiləsiylə tez-tez əvəz olunurdu. Ancaq çox keçmədi ki, onun ayağının altına adyal qoyulmaması qərarına gəldilər. Çünki getdikcə yaralıların sayı daha da artırdı. Turkan ağrının şiddətindən nalə çəkir və hər kəsi təsirləndirirdi. Ona fayda verə biləcək bir işi yerinə yetirməyə qadir olmayan həkimlər sonda onu öz halına buraxaraq digər yaralıların yanına getdilər. Qan itkisinin çoxluğu Turkada susuzluğa səbəb olmuş, o isə fəryad çəkərək su istəyirdi. Eyni zamanda isə həkimlər ona su verməyi qadağan etmişdilər. Deyirdilər ki, ona su versəniz, ayağının qan itkisi daha da çoxalacaqdır.

Hava dəyişkən idi. Hüseyin Bürhani səngərə daxil oldu və mənim ayaqlarımın kənarında çarpayının uc

hissəsində əyləşdi. Çətinliklə çevrilib başımı ona yaxınlaşdırdım. Narahatçılıq və nədənsə təsirləndiyi onun çöhrəsindən açıqca sezilirdi. Başını bir əlinə söykəyərək gözünü yerə zilləmişdi.

Dedim: Bürhani qardaş! Nəsə bir hadisə baş verib?

Bir anda özünə gəldi və təbəssüm edərək dedi: Yox, Taliqani qardaş, sadəcə bəziləri atışma olduğunu dedilər.

Gülərək dedim: Yaxşı bəs sonra? Mən də elə bildim dəryada gəmiləriniz batıb.

İlk olaraq təbəssüm etdi və sonra çöhrəsi ciddi bir vəziyyət aldı və yenidən gözünü yerə zilləyərək dedi: Bəli, atışma olub. Atışmada ya ölürsən, ya da ki, öldürürsən. Ya irəliləyirsən ya da ki, geri qayıdırсан.

Dedim: Yaxşı, bunu deməkdə məqsədiniz nədir?

Dedi: Heç nə, deməkdə məqsədim budur ki, mühüm bir hadisə baş verməyib, sadəcə Əlaqəməndan da getdi.

Bir anlıq yerimdə donub qaldım və inamsızcasına soruşdum: Hara getdi?

Dedi: Həmişə arzuladığı yerə. Ancaq Taliqani qardaş, sən Allah səsini çıxartma! Uşaqların ruhiyəsi zəifləyər.

Sonra tünd baxışlarıyla mənim necə reaksiya verəcəyimə diqqət edərək ayağa qalxdı və səngərin qapısına doğru hərəkət etdi. Hələ bir-iki addım uzaqlaşmamışdı ki, döyüşçülərdən biri qapıdan içəri daxil oldu və uca səslə dedi: "Uşaqlar! Əlaqəməndan da şəhid oldu."

Bürhani bir anlığa donub qaldı və sonra insanı sarsıdan bu xəbəri eşidən uşaqların səs-küyü səngəri bürüdü. Bir zamanda, asta-asta xəbəri gətirən qardaşa tərəf gedərək "Bəs cənab siz burada xəbər yaymaq üzrə məsulsunuz?!" deyərək səngəri tərək etdi. O isə etdiyi

yanlışı anlayıb bir anlıq sükutdan sonra sürətlə səngəri tərk etdi.

Əlaqəməndanın şəhadət xəbəri hamıya, xüsusilə mənim üçün əzabverici idi. Bu xəbər o qədər təsiredici idi ki, bir neçə dəqiqə ətrafımda baş verənlərdən xəbərsiz idim və özümə gəldiyim zaman ətrafıma nəzər saldım və hamını özüm kimi qəm içində və aciz halda gördüm. Bəli! Məhəmməd Əlaqəməndan! Bu coşqu dolu, təcrübəli, ürəyi yanan, dindar, arif və fəal cavan sərdar meraca getmişdi. Əlaqəməndanın xasiyyəti elə idi ki, heç kəsin ona qarşı hətta ən kiçik narazılığı belə yox idi. Hamı onunla səmimi idi və hamı həyatının ən xüsusi söhbətlərini belə onunla bölüşürdü. Elə bir komandır idi ki, sahib olduğu heybətinə rəğmən, yumşaq, gözəl əxlaq və səmimiyyət kimi insani keyfiyyətlərə malik idi.

Əlaqəməndanla olan ilk tanışlığım cəbhəyə aid deyildi. Mən onunla yeniyetmə vaxtlarımda Quran məclislərində tanış olmuşdum. O, Furuği prospektinin Əmir-Kəbir küçəsində bizimlə qonşu idi və inqilabdan əvvəlki dövərdə Ağa Amulinin evində təşkil olunan Quran məclislərində fəal iştirak edirdi.

Yalnız Allah bilirdi ki, Əlaqəməndan necə də sevimli bir insan idi. Yaxşı insanların bir çoxunun bir-birinə oxşar xüsusiyyətləri vardır. Ancaq bəziləri fərqlənirlər və hər kəsdə tapılmayan özlərinə məxsus yaxşı xüsusiyyətləri sahib olurlar. Əlaqəməndan da bu qəbil insanlardan idi. Onun səsi hələ də qulağımdadır ki, belə deyirdi: "Taliqani qardaş! Əminəm ki, siz şəhid olacaqsınız. Mənim salamımı məzlum şəhid Behiştiyə yetirin..." Şiddətlə, ancaq səssizcə ağlayırdım. Ürəyimdə deyirdim: "Əlaqəməndan! Bilirəm ki, hal-hazırda burdasan və mənə görürsən. İndi bildin kimin şəhid olmağa ləyaqəti var idi?"

Bəs indi sən mənim salamımı məzlum şəhid Behiştiyə
çatdır..."

5.

Hava getdikcə işıqlanırdı və günəş, pak bədənləri nurani və inamlı çöhrələriylə postun ətrafında uyuyan və dodaqlarındakı təbəssümlə sanki dəyərsiz dünyanın qəflət yuxusuna dalanlara gülən bu pak bədənlərin yaratdıqları əzəmətli səhnəni tamaşa etmək üçün tələsərək dağların arxasından baş qaldırırdı. Yaralıların səngərlərə daşınması işi artıq sona çatmışdı. Postun ətrafında qana boyanmış şəhidlərin pak bədənlərindən, eləcə də divarlarının civarında və düşmənin pusqu səngərlərində mövqe tutaraq şəhid yavərlərin qopardıqları qiyamətə gözətçilik edən mərdanə şahidlərdən və sarsılmaz qamətlərdən başqa heç bir şey nəzərə çarpmırdı. Düşmənin açdığı atəş hələ də davam edirdi və təpə başdan-başa toz-torpağa bürünmüşdü. Bəzən isə bu əziz döyüşçülərin içərisindən daha ixlaslısı seçilərək qəbul sənədi sinəsinə qırmızı xətlə həkk olunurdu.

Ürəyim Əlaqəməndan qardaşın necə şəhadətə qovuşmasından xəbərdar olmaq istəyirdi ki, birdən Məsud Rahnəma səngərə daxil oldu. Onu çağıraraq dedim: "Rahnəma qardaş! Siz Əlaqəməndanı gördünüz?"

Dedi: "Bəli gördüm." Dedim: "Necə şəhid oldu?" Dedi: "Hava hələ də qaranlıq idi ki, onu sübh namazı qılarkən gördüm. Hər nə qədər get-gəl edirdimsə də onu yenə də namaz halında görürdüm. Namazdan sonra üzünü torpağa qoyub dodağının altında zümzümə edirdi. Hava işıqlanan zaman yenə oradan keçməli oldum, amma Əlaqəməndanı görmədim. Anladım ki, namazını bitirmiş və öz işinin arxasınca getmişdir. O anda uşaqların səs-küyü məni özünə cəlb etdi. Səs gələn tərəfə gedəndə Əlaqəməndanın yerə yığıldığını və uşaqların da onun ətrafında topladığını

gördüm. Sinəsini böyük bir qəlpə yarmış və elə yerindəcə şəhid olmuşdu. Qan bütün libaslarını örtmüşdü. Sevinc dolu və nurani surətiylə aram bir halda əbədi yuxuya dalmışdı."

Hava tamamilə işıqlanmışdı və briqadanın verdiyi şəhidlərin və yaralıların sayəsində təpəyə qələbə ab-havası hakim idi. Hamı Bürhani qardaşın göstəriş verdiyi işləri vəsf olunmayacaq bir ciddiyətlə yerinə yetirirdi. Bürhani qardaş təpənin fəth olunduğu ilk anlardan etibarən düşmənin əks-hücum edəcəyindən nigaran idi və əks-hücum baş verəcəyi təqdirdə uşaqları hər bir cəhətdən onun qarşısını almağa hazır vəziyyətə gətirməyə səy göstərirdi.

Havanın işıqlanmasından bir neçə saat keçməmişdi ki, düşmən topxanasından açılan atəşin şiddəti əks-hücumun başlamasından xəbər verdi. Düşmənin ağır atəşi düz döyüşçülərin tutduğu mövqelərə doğru istiqamətləndirilirdi və toz-torpaq, tüstü hər yeri bürümüşdü. Döyüşçülərin arasında olmadığımından əks-hücumun xırda detallarından xəbərsiz idim. Ancaq döyüşçülərin səs-küyü, Bürhani qardaşın uca səslə digərlərinə verdiyi göstərişləri və döyüşçülərin durmadan səngərdə get-gəl etmələri bizi baş verən əsas hadisələrdən xəbərdar edirdi.

Düşmən top atəşindən dərhal sonra təpədən yuxarı doğru qalxmağa başladı. Döyüşçülərin, xüsusilə də Bürhani qardaşın heyrat və təəccübünə səbəb olan şey bu idi ki, həm düşmənin top atəşi bizə doğru hər bir istiqamətdən yönəldilirdi və həm də ki, düşmən təpənin hər bir istiqamətindən yuxarıya doğru qalxırdı. Halbuki, əks-hücum düşmənin yalnız tədarük üçün istifadə etdiyi yoldan həyata keçməli idi. Çünki plana əsasən keçiddə

yerləşən hər üç təpənin briqada tərəfindən fəth olunduğunu və düşmənlə bizim aramızdakı yeganə təmas xəttinin yalnız təpənin düşmənin tədarük yoluna birləşən yamacı istiqamətində olan ərazi olduğunu güman edirdik. Hüseyin Bürhani 2519 yüksəkliklərində yerləşən mərkəzi qərargahla telefon əlaqəsi quraraq bütün olanlar barəsində məlumat verdi. Mərkəzi qərargah soyuqqanlı olmağa göstəriş verməklə yanaşı, təpələrdə xüsusi bir şəraitin hakim olması və eləcə də düşmənin ağır atəşi səbəbindən təəssüf ki, Miqdad və Malik Əştər bölüklərinin birinci və ikinci təpələri fəth etməyə müvəffəq olmadıqlarını və buna görə də 2519 yüksəkliklərinə geri qayıtdıqlarını bildirdi. Buna əsasən də üçüncü təpə keçən gecə baş tutan əməliyyatda fəth olunan yeganə təpə idi və həqiqətdə isə biz hər tərəfdən tamamilə düşmənin mühasirəsində idik. Qərargah uşaqların ruhiyyəsinə pis təsir göstərməsin deyər, bu ana qədər bizləri bu mövzudan agah etməkdən çəkinirdi.

Bizim üçüncü təpədə mövqe tutmağımız, iraqılı qüvvələrin ixtiyarında olan birinci və ikinci təpələrlə düşmənin qurudan olan əlaqələrini məhdudlaşdırmaqla yanaşı, bu iki təpədə qərar tutan iraqılıların mövqelərini təhlükə altına alırdı. Bürhani qardaş mərkəzi qərargahdan, irəliləməkdə olan iraqılı hərbiçiləri ağır top atəşinə tutmaqla onların irəliləməsinin qarşısını almaqlarını və imkan daxilində kömək üçün qüvvə göndərmələrini istədi. Təpədə olan qüvvə müdafiə üçün yetərsiz idi. Çünki hazırda bölüyün doxsan nəfərlik heyətindən yalnız təxminən əlli nəfəri döyüşə bilirdi. Qalanları ya yaralı idi, ya da ki, şəhid olmuşdular.

2519 yüksəkliyində yerləşən mərkəzi qərargah yardım qüvvəsini heç bir yolla təpəyə göndərməyə qadir

olmadıqlarını Bürhani qardaşa xəbər verdi. Çünki bu qüvvələrin keçiddən keçmələri və özlərini üçüncü tərəyə çatdırmaqları üçün üçüncü tərəni tamamilə mühasirəyə alan iraqlı qüvvələrlə döyüşməkləri lazım gəlirdi. Bir sözlə, keçid tamamilə iraqlıların ixtiyarında idi və yalnız üçüncü tərə bizim ixtiyarımızda idi. Mərkəz bizdən düşmənin bu əks-hücumu qarşısında dayanmağı və onları geri çəkilməyə məcbur etməyimizi istədi.

Qardaşlar bu müqavimətin, aqibətimizi təyin edəcək bir dirəniş olduğunu anladılar. Çünki düşmənin tərəni ələ keçirməyi briqadanın, xüsusilə də əziz şəhidlərin zəhmətlərinin bir andaca havaya sovrulacağıyla yanaşı, bütün uşaqlar düşmənin əlinə düşəcəkdə və iraqlıların dağlıq ərazilərdə etdiklərinə uyğun olaraq, yaralıların hamısı qətlə qatılmaq olunacaqdı. Uşaqların canına təsəvvür olunmayacaq bir həyacan və narahatlıq çökmüşdü. Öncədən münasib nöqtələrdə mövqə tutan döyüşçülər plamyot və kalaşnikov silahlarından düşməyə atəş açmağa başladılar.

İndisə tərəni alov içində buraxan topxanadan və qumbaraatanlardan açılan atəşin həm düşmənin tedarük yolundan və həm də birinci və ikinci tərələrdən istiqamət aldığı hamıya məlum olmuşdu. Müqavimət göstərməkdən başqa heç bir yol yox idi. İraqlılar o qədər irəliləmişdilər ki, onların mövqeləri ilə postun divarları arasında olan məsafə iyirmi metrədən də az idi. Ancaq döyüşçülərin şiddətli atəşi və muzdur iraqlı hərbiçilərin qorxuya düşməsi düşmənin uğursuzluğa düçar olmasına və döyüşün bir neçə saat ərzində yaxın məsafədən qarşılıqlı atışmayla davam etməsinə səbəb oldu. İraqlılarla müqayisədə daha münasib nöqtədə mövqə tutan döyüşçülərimiz düşmənin hər bir hərəkətinə yuxarıdan

nəzarət edir və yaranan hər bir fürsətdən iraqılı hərbiçiləri vurmaq üçün lazımınca istifadə edirdilər. Döyüş şiddətlə davam edirdi və bir-birinin ardınca atılan güllələrin səsi bir an belə olsun susmurdu. Mərkəzi qərargah durmadan telefon əlaqəsi yaradaraq uşaqlara ruhiyə verir və onlardan bütün gücləri ilə müqavimət göstərməklərini istəyirdi.

Posta doğru qəfil hücumla keçməyə cürəti olmayan qorxaq iraqılı hərbiçilər zahirən iki şeyə ümid bəsləyirdilər. Biri onların topxanalarından açılan atəş və biri də uşaqların döyüş təhcizatlarının tezliklə tükənməsi.

Yaranan bu vəziyyət saatlar çəkdi və bu vaxt ərzində döyüşçülər iraqılı hərbiçilərin bir çoxunu cəhənnəmə vasilə etdilər. Sonda düşmən hava qüvvələrini hərəkətə gətirməyin labüd olduğu qənaətinə gəldi. Hərbi helikopterlər və MİK-lər məntəqə üzərində manevr etməyə başladılar. Helikopterlər asanlıqla təpəyə yaxınlaşıb raket atır. MİK-lər də qısa zaman fasiləsiylə təpəni bombardman edirdilər. Düşmən özünü elə itirmişdi ki, atılan raketlərin və bombaların bir çoxu postun daxilindən kənara düşürdü. Onlar, döyüşçülərin və təhcizatlarımızın sayının az olmasından və eləcə də kifayət qədər yorğun olmağımızdan xəbərdar olmalarına baxmayaraq, şiddətli dərəcədə qorxurdular. Elə o anlarda uşaqların təkbir sədaları bizi təəccübləndirdi. Bir az sonra başa düşdük ki, iraqılı MİK-lərdən biri səhvən öz qüvvələrini bombardman etmişdir.

Dəqiqələr dəhşətli partlayış və düşmən helikopterlərinin vahiməli səsindən başqa heç bir nəsihi olmayan yaralılar üçün çox ağır keçməkdə idi. Səngərlər dua və münacat məclislərinə çevrilmişdi və hər bir yaralı aşiqəsinə dua zümzümə edirdi. Bəzən birlikdə fərəc duasını oxuyan yaralıların ürəkoxşayan səsi partlayış

səsləri ilə bir-birinə qarışırdı. Hər kəs hər nə əzbər bilirdisə deyirdi və digərləri də onunla səs-səsə verərək birlikdə oxuyurdular. Bu anlarda Allahla münacat etməyin şirinliyi olduqca dadmalı idi. Göz yaşları sel kimi yanaqlardan süzülürdü və yaralı bədənləriylə düşmənlə döyüşməyə gücləri qalmamış bu aşıqlar bu dəfə raz-niyaz silahına sarılmışdılar. Hər zaman bu cür xatirələrlə rastlaşarkən özümü gücsüz hiss etdiyimi, qələmimin və bəyanımın bu qəlbiyanmış ariflərin başına gələnləri ifadə etməkdə aciz olduğunu etiraf etmək məcburiyyətindəyəm.

Düşmənin əks-hücumundan təxminən dörd saat keçirdi. Komandirlər, xüsusilə Hüseyn Bürhani olduqca nigaran idi. Döyüşçülərin güllə daraqları bir-birinin ardınca boşalırdı. Qumbaralar və qumbaraatan başlıqları da bitmək üzrə idi. İraqlılar da elə bu fürsətin intizarında idilər. Sonda Bürhani qardaş döyüşçülərə təhcizatın tez qurtarmaması üçün zəruri hallardan başqa atəş açmamaq göstərişini verdi.

Komandirin bu göstərişindən çox keçməmişdi ki, atışma azalmağa başladı. Bir az sonra iraqlı muzdurların atəş daha da şiddətləndi. Onlar bizim döyüşçülər tərəfindən atışmanın dayandırılmasına səbəb kimi təchizatlarının bitməsi və artıq tərənin süqut etməkdə olduğunu düşünürdülər. Buna görə də düşmən döyüşçülərin ruhiyəsini zəiflətmək və onları təslim olmağa məcbur etmək üçün açdıqları atəşi daha da gücləndirdilər. Bu vəziyyət təxminən on beş dəqiqə davam etdi. İraqlıların aydın eşidilən çığır-bağır səsləri güllələrin səsinə qarışmışdı. Ancaq döyüşçülər bəzi məqamlar istisna olmaqla atəş açmırdılar.

İraqlılar artıq yavaş-yavaş bizim güllələrimizin bitdiyini yəqin edirdilər. Buna görə də hamılıqla hücum

etmək qərarına gəldilər. Onlar bir andaca qışqır-bağır salaraq öz mövqelərindən çıxıb posta tərəf hücum çəktilər. Uşaqlar onları görcək güllə yağışına tutdular və qısa zamanda iraqılı qüvvələrin bir çoxunu cəhənnəmə vasil etdilər. Düşmən aldadıldığını və İslam döyüşçüləri tərəfindən atəşin dayandırılmasının bir taktiki gediş olduğunu tezliklə anladı. Döyüşçülərin təkbir sədaları hər tərəfi bürümüşdü. İraqlılar başlarını itirərək o tərəf-bu tərəfə qaçmağa başladılar. Muzdur hərbiçilərin bəziləri özlərini postun ətrafında olan tikanlı məftillərə qədər çatdıra bilmişdilər. Ancaq döyüşçülərin açdıqları sərras atəş onları elə yerindəcə bir-bir məhv edirdi. Tikanlı məftillərin üzərindən keçməyi bacaran iraqılı hərbiçilərdən biri minaya düşərək dəhşətli şəkildə həlak oldu. Sonradan Rahnəma qardaş deyirdi : "O, bizim dünən gecə salamat keçdiyimiz məntəqədə minaya düşdü. Sanki minalar da Allahın əmriylə küfr ordusunu öz qanına bulaşdırır." Bu andan etibarən iraqılılar qaçmağa və tələsərək tərədən aşağıya doğru enməyə başladılar. Uşaqlardan bəziləri onları təqib etmək üçün tərənin yamacının yarısına qədər aşağı enərək iraqılıları ovlamağa başladılar.

Tamamilə Allahın imdadı olan bu inanılmaz qələbədən sonra bütün döyüşçülər göz yaşları içində bizə nicat verənin yalnız və yalnız Allahın yardımı olduğunu etiraf və iqrar edirdilər. Könüllü dilavərlər toz-torpağa bulaşmış yorğun, ancaq nurani çöhrələriylə sevinc içində bir-birinin ardınca bizim səngərə gələrək vəsf olunmayacaq bir coşqu ilə Allahın yardımından və qazanılan qələbədən danışirdilər.

Axı necə inanmaq olar ki, iyirmi dörd saatdan çox yuxusuz qalan və hadisələrlə dolu bir gecəni geridə qoyan və ən modern silahları kalaşnikov olan qırx-əlli nəfərlik

yorğun yeniyetmələrdən ibarət bir qrup, belə bir qəhrəmanlıq əfsanəsi yaratdılar. Onlar həqiqətən də dişlərinə qədər başdan-ayağa silahlanmış təcrübəli və təlim görmüş, eləcə də müxtəlif növ silahlarla, o cümlədən ağır topxana və qumbaraatanla, bunlardan da mühüm helikopterlərlə və MİK qırıcıları ilə dəstəklənən İraq ordusunu diz çökdürməyi bacardı. Orduların qəbul etdiyi təhlillərin və analizlərin nəzərində bu hadisənin izahı axı nə ola bilər?

Əziz döyüşçülərin həmd-səna sədələri səngərin çölündən belə insanın ruhunu oxşayırdı. Bu an uca səslə Allahu çağıran və şükür edən əzizlərdən birinin ağlamaq şövqü bütün yaralıları ağlamağa vadar etdi.

Bürhani qardaş vəsf olunmayacaq bir heybətli dodaqlarında qələbəni əks etdirən təbəssümlə səngərə daxil olaraq bir küncdə əyləşdi. Əlini üzünə çəkəndən sonra aram, ancaq ciddi bir halda dedi: "Uşaqlar! Dua kimyadır. Siz elə düşünməyin ki, biz yaxşı döyüşdük. Xeyr! Son sözü deyən sizin göz yaşlarınız, nalələriniz, zümzümələriniz oldu. Əlimizdə olan silahların yüz qat artığı düşmənlərimizin əlindədir. Biz heç vaxt və heç yerdə bu silahlarla irəliləyə bilməyəcəyik. Millətımız nə zaman qələbə qazandısa dua, münacat və Allahla olan rabitə ilə qazandı və bütün dünyanı da ancaq və ancaq bu silahla xilas etmək olar:

كَمْ مِنْ فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِتْنَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ¹

---

¹ Neçə dəfə olub ki, az bir dəstə Allahın izni (iradəsi) ilə çox bir dəstəyə qalib gəlib... (Bəqərə sürəsi 249-cu ayə)

Bürhani qardaş bir neçə dəqiqə təfəkkür dolu sükutundan sonra dedi: "İraqlıları öz mövqelərindən çölə çıxaran Allah idi, yoxsa əgər on dəqiqə də qalsaydılar təpə süqut etmiş olardı." Yaralılardan biri soruşdu: "Uşaqlardan kimsə şəhid olub?" Bürhani dedi: "İraqlılardan ən azı altmış nəfər öldürülüb və təpənin ətrafı burada olan yaralıların sayının iki qatı qədər iraqlı əsgərlərin cənazəsiylə doludu." Bürhani bardaş qurub oturdu və şalını belinə bağlayıb dedi: "Ancaq iş hələ sona çatmayıb, rahat oturmaq olmaz. Mümkündür ki, iraqlılar hər an qüvvə toplayıb yenidən qayıtsınlar və belə olacağı təqdirdə bizim ən çoxu yarım saat müqavimət göstərməyə qüdrətimiz çatacaq. Əlbəttə, bu o zaman baş verəcək ki, siz dua etməyəsınız. Sonra hamıya nəzər salaraq möhkəm və sarsılmaz addımlarla səngərdən xaric oldu.

Höccətül-İslam Turkanın yaralandığı ilk anlardan etibarən qəribə halı var idi. Bədənindən xeyli qan axmış və çarpayısı büsbütün qan laxtalarıyla örtülmüşdü. Turkan demək olar ki, səhər çağından adi halında deyildi. O, sanki bizim sözlərimizi eşitmirdi və başqa bir aləmdə idi. Bir an belə olsun aram olmurdu. Bihuş vəziyyətdə ixtiyarsız olaraq bəzi sözlər danışdı. Sayıqlamaq xəstə və yaralı insanlar üçün təbii bir haldır. Ancaq uşaqları təəccübləndirən şey bu idi ki, Turkanın dediyi sözlər zərrəcə sayıqlamağa oxşamırdı.

O böhranlı şəraitdə dediyi sözlər, onun qısa həyatının Quran və pak Əhli-beytlə (ə) olan ünsiyyət mizanının göstəricisi idi. O, gözləri bağlı halda və bizə cavab verməyərək durmadan söhbət edirdi. Hər şeydən dağınıq şəkildə danışdı. Bəzən söhbət əsnasında ürək parçalayan bir naləylə su istəyirdi və bir az sonra yenidən öz moizəsinə davam edirdi. O, bu çətin anlarda belə bir

ruhani kimi boynunda olan vəzifəsindən əl götürmürdü. Bəzən şəri məsələ izah edərək camaat namazının fəzilətini və namazın hökümlərini təkidlə vurğulayardı. Bəzən də, tez-tez nəfəs almağına rəğmən, Qurani-kərimi qiraət edərək onun tərcüməsini və izahını bəyan edirdi.

Bəzən sözlərində olan məna-məfhumdan onun ayıldığını düşünərək öz iradəsi ilə söhbət etdiyini düşünürdüm. Ancaq onu çağırduğım zaman bihüş olduğunu anladım. Turkan sözlərinin arasında Məsumların (ə) hədislərinə istinad edirdi və hətta bəzən nəql etdiyi hədisin mənbəsini də - adətən mərhum Əllamə Məclisinin Biharul - ənvar kitabı idi - adını vurğulayırdı.

Bu arada Bürhani qardaş bizim səngərə gələrək yaralıların vəziyyətini soruşdu. Qardaşlardan biri ona dedi: "Siz nigaran qalmayın, biz burada boş-bekar oturmamışıq. Höccətül-İslam Turkanın dərslərindən və söhbətlərindən feyz aparırıq."

Gün artıq yarılamışdı. Uşaqlar istirahət etmədən on saatdan da az bir zaman ərzində iki böyük əməliyyatı geridə qoymuşdular. Yorgunluq, yuxusuzluq və zəiflik döyüşçülərin çöhrəsindən aydın sezilirdi. Axırncı dəfə yediyimiz yeməyin üstündən təxminən on beş saat keçirdi. Susuzluq və aclıq hamını çətin vəziyyətdə qoymuşdu. Hava olduqca isti idi və yayın qızmar günəşi tərənin üstündə heç bir sığınacaq olmadan mövqe tutan əzizlərin nəfəsini kəsmişdi. Düşmənin açdığı atəş durmadan davam edirdi. Toplar və qumbaraatanlar bir-birinin ardınca tərəni lərzəyə gətirirdi. Aclığa dözmək olardı, amma susuzluq hamıya dəhşətli əzab verirdi. Xüsusilə yaralılar ki, qan itkisi səbəbindən təsəvvür olunmayacaq bir təşnəliyə düçar olmuşdular. Susuzluq elə bir zamanda üz gətirmişdi ki, içməyə hətta zərrə qədər su qalmamışdı. Əməliyyatın ilk

anlarında hər bir döyüşçünün üzərində olan su, maksimum iki istəkan su tutan hərbi qumqumadan ibarət idi. Təbii ki, döyüşçülər bu az miqdarda suyu əməliyyat müddətində və hücumun əvvəl saatlarındaca istifadə etmişdilər.

Uşaqlardan bəzilərinə quru çörək və ləpə var idi. Amma bütün bu qidalar dözülməz susuzluq şəraitində istifadəyə yarasız idi. Çünki, onları yemək susuzluğun daha da artmasına səbəb olardı. Bürhani qardaş bizim səngərə gələndə yaralılar üçün özüylə iraclıların səngərindən tapdığı üç ədəd balıq konservi gətirmişdi. Ancaq heç kəsin onu yeməyə gücü yox idi. Çünki ağızlarımız qur-quru qurumuşdu və yeyəcəyimiz hər şey susuzluğumuzu daha da artırardı.

Saatlar idi ki, postun künc-bucağından yaralı əzizlərin "su, su" nalələri səngimək bilmirdi. Bütün qablar boş, su ələ gətirmək isə mümkünsüz idi.

Döyüşçülərdən biri deyirdi ki, postun ortasında böyük bir su çəlləyi var, amma iraclılar qaçarkən onu güllə-baran etdilər və sonra da bir qutu paltar dərmanını çəlləyin dibində qalan suya tökdülər ki, istifadəyə yararsız olsun. Yaralıların "su, su" nalələrindən olduqca təsirlənmişdim. Sağlam uşaqlardan birinə dedim ki, Hüseyn Səhmi qardaşı görsən de ki, onunla işim var. Bir neçə dəqiqədən sonra Səhmi gəlib yanımda əyləşdi. Ona dedim: "Əlimizi əlimizin üstünə qoyub otura bilmərik. Bir iş görmək lazımdır. Uşaqlar susuzluqdan tələf olacaqlar, bir çarə qılın."

O, bir anlıq başını iki əlləri arasına aldı və dedi: "Taliqani qardaş! Allaha and olsun ki, heç bir iş görmək mümkün deyil. Təpənin aşağısında bir su arxı var, ancaq düşmən onun kənarında mövqə tutubdur ki, ondan istifadə edə bilməyək. Bundan əlavə postdan çıxan kimi bir neçə

istiqlamətdən bizi snayperlə vururlar. Xeyli vaxtdır ki, özüm də bir çarə arxasincayam. Hələlik dözməkdən başqa heç bir çarəmiz yoxdur. İnanın ki, günün altında keşiş çəkən uşaqlar qaranəfəs olublar. Siz deyin, biz nə edə bilərik?"

Dedim: "Bunun sonu nə olacaq? Əgər vəziyyət belə davam etsə hamı tələf olacaq. Düşmən də ki, boş-bekar oturmayıb. Mərkəzə bildirin ki, bir şey fikirləşsənlər. Əgər düşmən yenidən qayıtsa, heç kəsin bu aclıq, susuzluq və zəifliklə müqavimət göstərməyə təqəti olmayacaq."

Səhmi dedi: "Mərkəzlə əlaqə yaradıb, hər şeyi bildirmişdik. Amma onların da əlindən heç bir iş gəlmir. Heç bir şəkildə bizə yardım edə bilmirlər. Düşmən bizimlə onların arasında sədd olubdur. Mərkəz gecəyə qədər səbr etməyimizi və gecənin qaranlığından istifadə edib azuqə və qüvvə göndərəcəklərini bildirdi." Səhmi bir müddət oturub susuzluğun şiddətindən nalə edən yaralıların dözümsüzlüyünü müşahidə etdi. Səngərdən çöldə də "su, su" sədaları səngimirdi. Təpə yayın günortasının qızmar istisindən alışıb yanırdı. Səhmi qəm dəryasına batdığı halda yerindən qalxdı və üzünü mənə tərəf çevirərək astaca dedi: "Ola bilsin ki, şəhidlərin qumqumasında bir az su olsun, mən axtarmağa gedirəm." Səhmi sözünü bitirib getdi və bir neçə saat beləcə ağrı-acı içində gözləməklə keçdi. Nalələr fəryada çevrilmişdi. Təqəti az olan bəzi yaralılar uca səslə ağlayırdılar.

Bir neçə saat sonra əlində qumquma olan Səhmi Bürhani qardaşla birlikdə səngərə daxil oldu və mənə tərəf gəldi. Su qabını mənə verərək dedi: "Taliqani qardaş! Şəhidlərin qumqumalarının dibində qalan suları bir yerə yığıdıq və yalnız bu qədər su toplaya bildik. Bu əlimizdə olan yeganə sudur." Bürhani qardaş mənə xitab edərək uca

səslə dedi: "Sağlam olan əzizlər hələlik su içməsinlər və bu su ancaq yaralılara aiddir. Siz hər yaralıya hər bir saatdan bir, su qabının qapağı miqdarında su verin; inşallah gecə olsun, su və azuqə də gəlib çatacaq."

Astaca Səhmi qardaşa dedim: "O biri səngərlərdə olan yaralılar necə olacaq?"Dedi: "Bir az da onlar üçün apardıq."

Bu minvalla mənə su paylamaq məsuliyyəti verildi. Göstərişə əsasən hər bir saatdan bir hər yaralıyasu qabınınqapağı miqdarında su verməli idim. Qumqumanın qapağı ən çoxu on-on beş damcı su tuturdu və bu qədər su əziz yaralıların susuzluğunu necə yatırdı bilərdi?

Bürhani və Səhmi səngərdən çıxdıqdan sonra ətrafa nəzər saldım. Bütün yaralılar başlarını yastıqdan qaldıraraq gözlərini əlimdə olan su qabına dikmişdilər. Dözülməz bir vəziyyət idi. Dizlərimə söykənərək çətinliklə hərəkət edirdim. Səngərin qapısına doğru irəlilədim ki, su verməyə qapının kənarında yatan yaralıdan başlayım. Ancaq o, su içməkdən boyun qaçırdı və məndən başqa səmtdən başlamamağı istədi. Heç kəs suyu içən ilk şəxs olmağa razı deyildi. Mən hər dəfə bir səmtdən başlamamağı və onu da seçməyin mənə öhdəmdə olmasını məsləhət gördüm. Hamı bu fikrimi qəbul etdi.

Bu qayda ilə bir-bir yaralıların başı üstə gedib bir qapaq suyu ağızlarına tökdüm. Qabda olan suyun isti olmasına baxmayaraq, əzizlər bir neçə damcıdan ibarət bu suyu bir müddət ağızlarında məzməzə etdikdən sonra, özünəməxsus bir ləzzətlə içirdilər. Hal-hazırda səngərdə sıx şəkildə iyirmi yaralı yatırdı. Bütün yaralılara su verdikdən sonra gördüm ki, qabda olan suyun üçdə-birindən çoxu artıq istifadə olundu və suyun artıq iki saatdan sonra qurtaracağını anladım. Öz yerimdə

uzanandan sonra üzü mənə sarı yatan yaralılardan biri dedi: "Bəs özünüz içmədiniz axı." Onun bu sözündən sonra bütün yaralılar diqqətlərini mənə yönəltdilər və mən də onların bu diqqətinə təbəssüm edərək bir qapaq su içdim.

Bu miqdar su həqiqətən də susuzluğu aradan aparmırdı. Bəlkə də ruhi təlqin və təskinlik amili idi. Buna görə də uşaqların dözümsüzlüyü və "su, su" zümzümələri yenə də davam etdi və hər dəqiqədən bir saati soruşurdular və öz səhmlərini içmək üçün vədə olunmuş zamanı gözləyirdilər.

Susuzluq, zəiflik və gücsüzlük uşaqların namazın əvvəl vaxtını unutmalarına səbəb olmamışdı. Səngərin çölündə könüllü döyüşçülərin birinin verdiyi azan sədası hamının diqqətini özünə cəlb etdi və yaralı uşaqlar təyəmmüm almaq üçün səngərin torpaqlı hissəsinə hücum etdilər. İmam Hüseyn (ə) briqadasının tərkibində olan bu uşaqlarla birlikdə olduğum bu bir-iki ay müddətində namaz vaxtında hamı birlikdə uca səslə azan dediyini heç vaxt görməmişdim. Həmişə biri azan deyirdi və digərləri də qulaq asırdı. Ancaq o gün hamının azana hərisliyi var idi və uca səslə azan deyirdilər. İstər səngərdən çöldə, istərsə də içəridə olan yaralılar hamılıqla azan deyirdilər. Azan səsi tərəni lərzəyə gətirmişdi və onun sədası dağlara, daşlara dəyərək geri qayıdırdı. Sanki, bir neçə minlik bir ordu azan deməkdə idi.

Daha sonra, qəsr olan günorta və ikinci namazlarını qılmağa başladıq. Bu namaz digər namazlardan fərqlənirdi və onun şirinliyi bütün digər ləzzətlərə meydan oxuyurdu.

Saat təxminən günorta ikini göstərirdi və hava şiddətli isti idi. O anda səngərin çölündə, günəşin altında öz vəzifəsini yerinə yetirən əzizlərdən biri qaranəfəs və

istidən gicəllənən bir halda səngərə daxil oldu. Sürətlə hərbi geyimini və hətta maykasını çıxararaq bədəniylə səngərin torpağına uzandı ki, onun sərinliyi ilə öz susuzluğunu az da olsa yatırsın. O, bir neçə dəqiqədən sonra bir az aramlıq tapmış halda yerindən qalxdı. Bu hadisədən təsirlənən yaralılardan bir neçəsi məndən ona bir az su verməyimi istədilər. Ancaq o bununla müxalifətçilik etdi və komandirin göstərişinə zidd davranmağın haram olduğunu bildirdi.

Uşaqlardan biri özünün sonrakı saatda olan səhmini ona verməyimi istədi və bəzi yaralılar da bu fikri yaxşı qarşıladılar. Ancaq o paltarlarını geyinməklə məşğul ikən dedi: "Yox! Taliqani qardaş! Mən tənha deyiləm, çöldə keşiş çəkən qardaşların hamısı mənim kimidirlər. Sadəcə mən dözüümümün az olduğundan bu işi gördüm. Qərar budur ki, yetirəncə olduğu təqdirdə biz də su içək." Bunu deyib tələsik səngərdən xaric oldu.

Höccətül-İslam Turkanın susuzluğu getdikcə şiddətlənirdi və bəzən tez-tez nəfəs alaraq incə səslə "su, su" deyirdi. İlk dəfə başı üstə su verməyə gedəndə hər nə etdimsə də ağzını açmadı. Məhəmməd Rza Turcizadə qardaş köməyə gəldi və əli ilə ağzını açdı və mən suyu Turkanın ağzına tökdüm. Özünəməxsus bir iştahla onu aşağı ötürdü. Hələ bir addım ondan uzaqlaşmamışdım ki, onun "su, su" naləsi göyə ucaldı.

Saat təxminən üç idi. Turkanın sözlərinin nizamdan çıxdığını hiss edirdim. O, bu anlarda çətinliklə söhbət edirdi və yalnız yanında yatan yaralılar onun nə dediyini eşidə bilirdilər. Bədəni şiddətlə titrəyirdi və onun tez-tez aldığı nəfəs rahatlıqla eşidilirdi. Etdiyi söhbətlərin məzmunu da fərqli idi. O, artıq əhkamdan, Qurandan demirdi. Sanki, kiminləsə söhbət edirdi və o kimsənin

suallarına cavab verirdi. Onun dediyi "Bəli", "Xeyr"-lər elə idi ki, sanki kimsə ondan nəşə soruşurdu. Üçüncü dəfə Turkanın başı üstə su verməyə gedərək onun ağızına su tökəndə gözləri bağlı bir vəziyyətdə sərt bir tonda dedi: "İnsafsız, mənə bu qədər su verirsən? İmam Həsən Müctəba (ə) əlində su dolu bir qədəh başımın üstündə dayanıb və mənə su vermək istəyir. Belə olan halda sən mənə bu qədər su verirsən?"

Bu sözü eşidən yaralılar ixtiyarsız olaraq ağılamağa başladılar və bu söz yaralılar arasında ağızdan-ağıza dolandı və səngərdə qiyamət qopdu.

Turkanın bu sözündən onun ömrünün son anlarını yaşadığını anladım. Bundan öncə kitablarda oxumuşdum ki, insan necə yaşayıbsa elə də ölür və necə ölürsə qiyamətdə o cür də dirilir. Əgər imanla yaşayıbsa, imanla da ölür və əgər həyatını şəhvətlərlə geridə qoyubsa, ölüm zamanı şəhvət şeytanları ilə munis olacaqdır.

Oxumuşdum ki, insanın dünyada arzusu hər nə olsa, o arzu ilə də ölür. Əgər mal, cah-cəlal, məqam arzusu olsa onun həsrətiylə də ölür. Əgər şövqü imamlardan (ə) birinin camalını görmək olsa, ölüm zamanı onunla munis olacaqdır.

Bəli! İndi əziz Turkan İmam Həsən Müctəbanın (əlehis-salam) qonağı və həmdəmi idi. Onun hazırda İmam Həsəni (ə) yad etməsi mənim üçün son dərəcə sarsıdıcı və ibrətli bir hadisə idi. Çünki, onun Sənəndəcin Məhəmməd Rəsulullah (s) bazasında etdiyi söhbətlərində hamıdan çox İmam Həsən Müctəbanı (ə) yad etdiyi, o həzrətə olan xüsusi bağlılığı və adını yad edərkən halının dəyişdiyi yadıma düşdü. İmam Həsən Müctəbanın (ə) şəxsiyyəti və məzlumiyyəti barəsində Turkanın dilindən dəfələrlə eşitmişdim. O, söhbətlərinin bir çoxunun sonunda İmam

Həsənin (ə) rövzəsini oxuyub şiddətlə ağlayardı. Sonra o rövzəni İmam Hüseyin (ə) rövzəsiylə bitirirdi. Dəfələrlə ondan eşitmişdim ki, İmam Həsən Müctəbanın (ə) məzlumiyyəti İmam Hüseyin (ə) və onun səhabələrinin məzlumiyyətindən az deyil. İndisə onun bu bağlılığı və eşqi, mənim, eləcə də Turkanın son anlarında dediyi sözləri eşidən digər yaralılar üçün aydın olurdu və hamımız yəqin edirdik ki, bu anlarda İmam Həsən Müctəba (ə) əziz Turkanın yanında dayanıb ona nəzər salır.

O, durmadan söhbət edir və bütün yaralılar da onun sözlərinə diqqətlə qulaq asmağa səy göstərirdilər. Bir az sonra Turkanın söhbəti yenidən əvəz oldu və eynilə kimsə ondan sual soruşmuş kimi dedi: "Xeyr! Qılmamışam." Sonra belə dedi: "Baş üstə indi qılıram." Bir qədər sonra namaz qılmağa başladı. Uzanmış vəziyyətdə çətinliklə də olsa namazın zikrlərini qiraət edirdi. Bəzən namaz əsnasında susurdu və vəziyyətinin ciddi olduğu nəzərə çarpırdı. Ancaq bir az sonra başını tərpedərək yenidən namazın zikrlərini qiraət edirdi. Yaralılar kiminsə ona namazın sözlərini təlqin etdiyini deyirdilər. Turkan özünün heç bir iradəsi belə olmadan dəqiq və səhsiz olaraq iki dəfə iki rükət qəsr namazı qıldı.

Saat dördü göstərirdi ki, Turkan belə dedi: "Baş üstə! Bu saat." Sonra da kəlməyi-şəhadəti dilinə gətirdi:

Əşhədü ənlə ilahə illəllah

Və əşhdü ənnə Muhəmmədən rəsulüllah

Sonra da "la ilahə illəllah" kəlməsini qırıq-qırıq, ancaq durmadan zikr etməyə balşadı. Bu an sağ əlini başına qoydu və səssiz qaldı.

Onun yenidən tamamilə bihuş olduğunu düşündüm. Turcizadə qardaşa dedim: "Güman edirəm ki, bihuş oldu."

O, Turkanın nəbzini tutduqdan bir az sonra astaca, başqalarının anlamayacağı bir tərzdə dedi: "Xeyr! Şəhid oldu."

Bəli! Höccətül-İslam Əhməd Turkan qardaş beləcə, bir dünya mərifət və ixtlasla, asudə və pak olaraq qanad çalıb uçdu və məşuqun görüşünə nail oldu. Onun xatirələri tarixin səhifələrində pak Məhəmməd (s) dininin yolçuları üçün əbədi nümunəyə çevrildi.

Bürhani qardaş yenə də nigaran idi. Düşmən hər an qüvvə toplayıb qayıda bilərdi. Böyük bağlamalarda azuqə və ləvazimat daşıyan, onları düşmənin mövqə tutduğu ərazidə yerə atan helikopterlərin get-gəl etməsi iraqıların yeni bir əks-hücum həyata keçirmək üçün qüvvə toplamaqlarından xəbər verirdi. Bizim əlimizdə olan silah-sursatlar isə hətta, yarım saat müddətində belə düşməne müqavimət göstərməyə kifayət etmirdi. Digər tərəfdən şiddətli yorğunluq, yuxusuzluq, susuzluq, aclıq və döyüşçülərin saylarının az olması düşməne müqavimət göstərməyin mümkünlüyünə heç bir ümid yeri qoymurdu.

Düşmənin tədarük helikopterləri yaxın məsafədən bizim tərəfin üzərindən uçurdu. Qumbaraatan uşaqlar israrla Bürhani qardaşdan helikopterə tərəf atəş açmaq üçün icazə verməsini istəyirdilər. Bir halda ki, bizim yalnız altı ədəd qumbaraatan başlığımız qalmışdı. Buna görə də Bürhani qardaş buna qarşı çıxaraq dedi: "Qumbaraatanın mərmisinin helikopterə dəyməsi ehtimalı çox azdır və yaxşı olar ki, başlıqları düşmənin mümkün əsk-hücumu zamanı istifadə etmək üçün saxlayaq."

Sonda qumbaraatançıların israrı nəticəsində Bürhani qardaş razılıq verdi. Bu şərtlə ki, bu işi yalnız Əbulqasim Fərhəng həyata keçirəcək və qalan başlıqları daha zəruri anlar üçün saxlayacağıq. Günəşin qürub etməyinə çox az

qalmışdı ki, Fərhəng qardaş bütün diqqətini cəmləyərək iraq helikopterlərindən birini vurmağa nail oldu. Səhmi deyirdi ki, başlıq düz pilotun oturduğu hissəyə dəyib partladı.

Helikopter alovlar içində keçidin divarına dəyərək parça-parça oldu və sonra da dərinliyə süqut etdərək vahiməli bir səslə partladı. Onunla birlikdə helikopterin daşdığı silah-sursat dolu böyük bir bağlama alışaraq yandı və onun partlaması nəticəsində alov göyə yüksəldi. Döyüşçülərin Əllahu əkbər sədaları keçidi lərzəyə gətirdi və hətta yaralılar da digərləri ilə birlikdə təkbir dedilər. Helikopterin süqut etməsi döyüşçülərin və hətta zəiflikdən və yuxusuzluqdan hərəkət edə bilməyən yaralıların ruhlanmasına səbəb oldu.

Bürhani qardaş telefon vasitəsilə mərkəzlə əlaqə saxlayaraq bu müvəffəqiyyəti bildirməklə yanaşı, bölüyün və postun ümumi vəziyyəti haqqında məlumat verdi. Döyüşçülərin azlığı, silah-sursata olan şiddətli ehtiyac, uşaqların susuzluğu, açlığı və yorğunluğu barəsində mərkəzə bildirdi və düşmənin yeni qüvvə toplamaqda olduğunu və hər an əks-hücuma keçə biləcəklərini və bu vəziyyətdə təpənin süqut edəcəyini təkidlə bildirdi.

Mərkəzi qərargah cavab olaraq narahatçılığa heç bir əsasın olmadığını əminliklə bildirdi. Çünki mühasirənin sındırılması və keçidin tamamilə azad olunması istiqamətində dəqiq bir plan hazırlanmışdı. Hüseyn Xərrazi qardaş hazırda "Ya Zəhra" (ə) briqadasının əməliyyata hazır olduqlarını, inşallah gecənin ilk saatlarında hərəkət edib yüksəklikləri dövrə vuraraq, təxminən gecə saat on radələrində üçüncü təpəyə yetişəcəklərini, su, azuqə, silah-sursat və ehtiyat qüvvəsini özlərilə gətirəcəklərini və sonra da birinci və ikinci təpənin

azad olunması istiqamətində əməliyyatda iştirak edəcəklərini bildirdi.

Bu xəbər sürətlə bütün uşaqların qulağına yetişdi və hamını sevincə qərq etdi. Aclıq və susuzluq hissi ortadan qalxdı. Bu xəbərdən sonra hamı "Ya Zəhra" (ə) briqadasının gəlib çatmağından danışırdı.

Hava yavaş-yavaş qaralırdı və bütün uşaqlar vacib namazlarını qılmağa başladılar. Keçən bir gün ərzində bu aşıqlərin başına gələn hadisələrin hamısı Allahın bitib-tükənməyən qüdrətinin zühuru və o qüdrətin yaratdığı möcüzənin həqiqəti idi. Allah yolunda çoxlu sayda şəhid verməyimizə rəğmən, hamı sevinc içində və şükür halında idi. Çünki yerinə yetirilən bu iş, adətən belə bir az saylı qrupdan, özü də belə bir çətin şəraitdə qətiyyənlə gözlənilən deyildi. Buna görə də Allahın bizə dayaq olduğuna və bizi qoruduğuna yəqin etmişdik.

Hamımız sabah və bu kimi neçə-neçə sabahlarda başımıza gələcək hadisələrdən xəbərsiz idik. Ancaq Allahın razılığını qazanmaqdan ötrü bu yolda addım atmaqdan savayı heç bir istəyi olmayan bu aşıqlər üçün baş verə biləcək hadisələrin heç bir fərqi yox idi. Buna görə də bu qəlbi sınıq aşıqlərin münacatı, Allahın verdiyi nemətlərə şükranlıq və İlahi yardımın daha da çox olması ümidiylə edilən dualar sabah və bu kimi neçə-neçə sabahlarda həmişə var olaraq qaldı.

Allah ordusu Allah dininin qalib gəlməsindən başqa heç bir şey düşünmürdü. Yalnız bu əqidə islam döyüşçülərini bütün güclərə qarşı qalib və müzəffər edirdi. Bu, elə bir sərmayədir ki, başqaları üçün nə əlçatan və nə də ki, təsəvvür olunan bir şeydir.

Hamı "Ya Zəhra" (ə) briqadasının düşmənin nəzərindən gizli qalması və salamatlıqla təpəyə yetişməsi üçün dualar

edirdi. Saat gecə səkkizi göstərirdi ki, Hüseyn Xərrazi qardaş bizimlə əlaqə saxlayıb dedi: "Elə indicə "Ya Zəhra" (ə) briqadası yola düşdü və iki saat sonra təpəyə çatacaqdır."

Heç birimizin "Ya Zəhra" (ə) briqadasının bu təhlükəli əməliyyatda salamat və müvəffəq olmaları üçün dua etməkdən savayı əlimizdən heç bir şey gəlmirdi. Saat öz axarıyla irəliləyirdi və Bürhani qardaş gecə saat doqquzda bölükdən üç nəfəri təpəyə doğru istiqamət vermək üçün "Ya Zəhra" (ə) briqadasını qarşılamağa göndərdi. O, deyirdi: "Ya Zəhra" (ə) briqadası üçün təyin olunan yol olduqca təhlükəli və keçilməsi çətin olan bir yoldur."

Həqiqətən də briqada öz yolunu uzadaraq 2519 yüksəkliyini dövrə vurub çətin bir yolla keçidə çatacaq, bununla da keçidin daha sıldırımlı səmtindən yuxarı qalxacaqdı." Ya Zəhra" (ə) briqadası üçün bu yolun seçilməsinin səbəbi bu idi ki, yüksəkliyi dövrə vurmada keçidə daxil olmaq üçün birinci və ikinci təpələrin kənarından keçmək və iraqılı qüvvələrlə qarşıdurmaya girmək lazım gəlirdi. Vaxt getmək bilmirdi və hamı vəd olunan saati, yəni gecə saat onun gəlib çatmasını gözləyirdi.

Sonda vəd olunan an gəlib çatdı. Ancaq hələ də "Ya Zəhra" (ə) briqadasından heç bir xəbər yox idi. Uşaqlar nigran idilər və briqadanın təpəyə heç bir problem olmadan salamat gəlib çatması üçün dualar edirdilər. Bürhani qardaş aram ola bilmirdi. Saniyələr sanki saata çevrilmişdi və "Ya Zəhra" (ə) briqadasından heç bir xəbər yox idi. Bürhani qardaş durmadan mərkəzlə əlaqə saxlayırdı, ancaq onların da əlindən heç bir iş gəlmirdi. Sonda Xərrazi qardaş xəbər verdi: "Briqada yolu itirdiyindən keçidə gedən yolu tapa bilməyibdir."

Bizim üçün aydın idi ki, "Ya Zəhra" (ə) briqadası bu gecə gəlib çatmasa sabahısı gün hamımızın şəhadəti qəti olacaq və hətta düşmən əks-hücum etməsə belə, hamı aclıq və susuzluqdan şəhid olacaqdı. Baxmayaraq ki, düşmənin əks-hücumu da qəti idi. Bütün bunlardan əlavə köməyə gələn briqada da təhlükədə idi. Çünki bu vəziyyət hava açılan zaman düşmənin onları görməsinə və bununla da məhv olmalarına səbəb olacaqdı.

Gecə saat üçə az qalmışdı ki, uzaqdan düşmən qumbaraatanlarının və plamyotlarının səsi eşidildi və bu səs bütün uşaqları narahat etdi. Bürhani qardaş iztirab içində dedi: "Yəqin briqada düşmənlə atışmaya girib."

Keçidin ətrafında pərakəndə şəkildə pusqu səngərlərində mövqe tutan iraqılı hərbiçilər briqadanı təpəyə doğru hərəkət edərkən görüb və atəş açmağa başlayıb. Bir az sonra düşmən topxanası da həmin ərazini atəş altına almağa başlamışdı.

Bizim əlimizdən dua etməkdən başqa heç bir iş gəlmirdi. Şiddətli atəş saatlarla davam etdi və işıq xəttlərinin çoxluğu güllələrdən, dəhşətli partlayış səsi isə atışmanın şiddətindən xəbər verirdi.

Təxminən səhər saat dördə təpədə keşiş çəkən döyüşçülərin səs-küyü "Ya Zəhra" (ə) briqadasının yaxınlaşmaqda olduğu müjdəsini verdi. Bürhani qardaş bir qrup döyüşçü ilə onları qarşılamağa getdi. Nəhayət "Ya Zəhra" (ə) briqadası səkkiz saatlıq çətin və məşəqqətli yürüsdən, eləcə də şiddətli atışmadan sonra təpəyə yetişdi. Uşaqlar bir az sonra yorğun və əzgin, çöhrələri toz-torpağa bulaşmış, bəziləri isə yaralı və qan içində posta daxil oldular. Posta daxil olan kimi hər biri bir küncdə yerə uzandı. Briqadada təxminən iyirmi yaralı var idi və hamısı yaralıların olduğu səngərlərə yerləşdirildi. Onlardan

bəzilərini çətinliklə də olsa, bizim aramızda yerləşdirdilər və Rahnəma qardaş tibbi yardım heyəti ilə birgə onların yaralarını sarımağa başladı. Sonradan anladıq ki, "Ya Zəhra" (ə) briqadasının bəzi döyüşçüləri atışma baş verən məntəqədə şəhadətə çatıb və pak bədənləri elə oradaca qalıbdır. Ancaq briqadanın tibbi heyəti yaralıları xərəklərlə təpəyə çatdıra bilmişdilər.

"Ya Zəhra" (ə) briqadasının komandiri olan Səfatac qardaş da yaralılar arasında idi. O, cəbhələrdə göstərdiyi və hamının dillər əzbəri olan rəşadət ilə tanınmış, adlı-sanlı, ləyaqətli və təcrübəli bir komandır idi. Mən onun adını bu günə qədər dəfələrlə eşitmişdim. Onu xərəkdə uzanmış vəziyyətdə bizim səngərə gətirdilər.

Səngər yaralılarla dolu idi və hətta bir nəfərlik belə yer qalmamışdı. Höccətül-islam Turkanın pak bədəni hələ də səngərdə idi və Bürhani qardaş onun səngərdən çölə daşınmasına göstəriş verdi. Bununla da komandır Səfatac üçün bir yer təşkil olundu. Qəlpə Səfatacın sol çiyini onurğasına qədər yarmış və böyük bir yara meydana gətirmişdi. Partlayış dalğası bədəninin bütün əsəb sistemini sıradan çıxarmışdı və o, heç bir iradəyə və hissə sahib deyildi. Bədəninin bütün üzvləri iflic olmuşdu. Yalnız gözləri hərəkət edir və hamıya nəzər salırdı. Hətta danışa da bilmirdi və yalnız anlaşılmayan sözlər çətinliklə də olsa boğazının dərinliyindən eşidilirdi.

Bir gecə-gündüzü susuzluq və aclıqla geridə qoyan Meysəm bölüyünün yaralıları ixtiyarsız olaraq gözlərini su və azuqə intizarıyla "Ya Zəhra" (ə) briqadasının içəri girən hər bir üzvünə dikmişdilər. Ancaq onu istəməkdən sanki xəcalət çəkirdilər.

Bürhani qardaş bizim səngərə gələndə yaralı uşaqlardan bir neçəsi eyni anda su və azuqə barəsində soruşdular. O,

hamını asudəxatir etmək üçün qətiyyətli bir səslə dedi: "Səkkiz saatlıq yürüş və düşmənlə olan atışmadan sonra hələ gözləyirsiniz su və yemək də gətirsinlər?"

Hamımız su və yeməkdən bir xəbər olmadığını və bizi qarşımızda çətin və dözülməz bir günün gözlədiyini anladıq. Sonradan briqadanın yaralıları yol boyu başlarına gələn hadisələri danışdılar.

Onlardan biri deyirdi: "Plan belə idi ki, bir güllə ilə iki hədəfi nişan alağ. Birincisi, sizləri susuzluq və aclıqdan qurtarmalı, sonra da üçüncü təpənin mühasirəsini sındıraraq Meysəm bölüyünü və fəth olunmuş təpəni qorumalıydıq. Nəticədə, düşmənin təsəvvür edə bilməyəcəyi bir nöqtədən, yəni üçüncü təpənin ərazisindən, 2519 yüksəkliklərində qərar tutan qüvvələrin hücumu ilə eyni bir zamanda birinci və ikinci təpələrə hücum edərək düşməni qəfil haqlamalı və bununla da bütün keçidi azad etməliydik. Hər iş dəqiq şəkildə cızılmışdı və bu mümkün ola biləcək ən yaxşı plan idi. Komandirlər dünən günortadan briqadanı dəqiqliklə təlimatlandırmış və yüksəklikdən bütün məntəqəni bizə göstərmişdilər. Biz gecə saat səkkizdə hərəkət etdik. Böyük bir yemək qazanı, böyük su qabları və müxtəlif növ silah-sursat on iki ədəd qatıra yüklənmişdi. Xeyli yol qət etdikdən sonra anladıq ki, yüksəkliyin aşağısına doğru getməli olduğumuz yolu itirmişik. Uşaqlardan bəziləri bir az daha irəliyə doğru getməli olduğumuzu dedilər. Bəziləri də həmin ərazini ötüb keçdiyimizi və buna görə də bir az geri qayıtmalı olduğumuzu bildirdilər. Ancaq Səfatac qardaş bir az daha irəli getməli olduğumuzu düşünürdü. Buna görə də hamılıqla hərəkət etdik; nə qədər getdiksə də, lazım olan əraziyə çatma bilmədik. Sonda briqadanın komandiri və onun müavinləri olduğumuz nöqtədən

aşağıya doğru getməyə qərar verdilər. Bir halda ki, o ərazilər olduqca dik və keçilməsi çətin olan bir ərazi idi. Yüksəklikdən aşağıya doğru hərəkət etmək olduqca çətin idi. Qatırlar heç bir şəkildə addımlaya bilmirdi. Qatırlardan ikisi elə həmin ilk anlardaca dağdan aşağı yuvarlandılar və bununla da onlara yüklənmiş su və azuqəni də əldən verməli olduq. Bir neçə addım aşağıya doğru irəliləyən digər qatırlar da qorxudan yerlərindən tərən-mirdilər və nə aşağıya enməyə və nə də ki yuxarı çıxmağa hazır deyildilər. Uşaqlar nə qədər çalışsalar da qatırları hərəkət etdirməyə müvəffəq ola bilmədilər və axırda məcbur qalıb yükləri uşaqlar arasında bölüşdürdük və qatırları elə oradaca buraxdıq. Bu ərazidən keçmək, hətta yükümüz olmasaydı belə fəvqəladə çətin idi. O ki qaldı silah-sürsət dolu qutularla, iyirmi litrlik ağır su qabları və yemək qazanlarıyla aşağıya enək. Xülasə, yolda bir neçə su qabı və yemək qazanı dağdan aşağıya yuvarlanıb əlimizdən çıxdı. Yüksəklikdən aşağıya enmək təxminən iki saat çəkdi və bu vaxt ərzində təxminən əksər qazan və su qablarını əldən verdik. Yüksəkliyin aşağısına çatanda sizin tərəyə çatmaq üçün hansı tərəfə getməli olduğumuzu qətiyyən bilmirdik. Briqada olduğu yerdə dayandı və uşaqlardan üçü yolu tapmaq üçün bizdən ayrıldılar və yarım saatdan sonra qayıdıb yolu tapdıqlarını dedilər. Briqada yola düşdü və uzun bir məsafəni yüksəkliyin həddən artıq dik yamacıyla yuxarı çıxaraq qət etdik. Bu minvalla qırx beş dəqiqə getdikdən sonra briqada qəflətən düşmən tərəfindən bir neçə istiqamətdən güllə-barana tutuldu. Bu isə uşaqların pərən-pərən düşməsinə səbəb oldu. Hər kəs münasib bir mövqe tutmaq üçün ətrafa dağıldı. Məqsədimiz düşmənlə döyüşmək deyildi və komandirlər iraqılı qüvvələrin başını qatmaqla

briqadanı tƏpƏyƏ çatdırmağa sƏy gƏstƏriridi. Amma birincisi, dƏşmƏnin plamyotla tƏhciz olunmuş pusqu sƏngƏrlƏrindən ¼zƏrimizƏ g¼llƏ yađışı yađırdı. İkincisi, dƏşmƏnin mƏntƏqədə dađınıq halda olması vƏ m¼nasib sƏngƏrlƏrdƏ mƏvqə tutması briqadanı ¼ıxılmaz vƏziyyƏtə salmışdı. Bizim Ən ki¼ik hƏrəkətimizin belƏ qarşısı alınırdı. Atışma uzun ¼əkdi vƏ sonda komandır uca sƏslə qışqırıb uşaqlardan m¼mk¼n qədər dƏşmƏn mƏvqələrindən uzaqlaşmađı vƏ tƏpƏyƏ dođru hƏrəkət etməyi tƏləb etdi. HƏr birimiz fƏrdi şəkildə m¼nasib bir yol taparaq yuxarıya dođru hƏrəkət etdik. Bir sƏzlə, bu qarşিদurma ¼ətinliklə daşıdığımız yemək qazanları vƏ su qablarını atışma baş verən ərazidə qoymađımıza sƏbƏb oldu vƏ sonra da heç kƏsin yenidən geri qayıdıb onları gƏt¼rmƏyƏ g¼c¼ ¼atmadı..."

B¼t¼n uşaqlar "Ya ZƏhra" (ə) briqadasının Əz tapşırıqlarını dođru şəkildə yerinə yetirə bilmək ¼¼¼n b¼t¼n g¼c¼ylə sƏy gƏstƏrdiklərinə inanırdı. Ancaq sabah Ən¼m¼zədə acı vƏ ¼ətin bir g¼n¼n olacađı da bizlərə mƏlum idi. Elə bir g¼n ki, aclıq vƏ susuzluq hamımızı mƏhv edəcəkdı.

"Ya ZƏhra" (ə) briqadasının hƏr bir ¼zv¼ndə p¼stə vƏ lƏpə ilə dolu ki¼ik bir salafan paket var idi vƏ uşaqların əksəriyyƏti tƏsəvv¼r olunmaz bir iştahla onları yeməyƏ başladılar. Ancaq B¼rhani qardaş bunu eşidəndə hamını bu işdən ¼əkındirdi. ¼¼nki onları yemək uşaqların aclıq vƏ zəifliyini aradan aparsa da, susuzluğun şiddətlənməsinə sƏbƏb olacaqdı.

"Ya ZƏhra" (ə) briqadasının uşaqları bizlərə su vƏ azuqə gƏtirə bilmədikləri ¼¼¼n xƏcalət hissi ke¼iriridilər. Onlar, burada saralmış ¼Əhrələri, bƏzilərinin də mƏdə ađrısına d¼¼ar olmuş arıq vƏ əldən d¼şm¼ş bədənlərini

müşahidə etdikcə özlərini günahkar hiss edirdilər və keçən gecə başlarına gələn hadisələri danışmaqla su və azuqənin yetişməməsindən dolayı bizləri razı salmağa çalışırdılar. Əslində, məsələ hamımız üçün həll olmuşdu və heç kəs onları bu işə görə günahkar saymırdı. Briqada uşaqları özlərində olan və bəzilərinin içərisində yarıya qədər su olan qumqumaları yaralılarımıza son dərəcə ixlasla peşkeş etdilər və uşaqlardan bir çoxu bu sülaldən nuş etdilər. Ancaq briqada komandirləri bundan xəbər tutan kimi yaralılara əməliyyatı davam etdirmək üçün suya ehtiyacılı olacaqlarını və suyu saxlamalı olduqlarını bildirdilər. Komandirlərin bu dəlili tamamilə qaneedicili idi. Çünki mühasirəni sındırmaq müvəqqəti susuzluğu aradan qaldırmaqdan dəfələrlə mühüm bir məsələ idi.

"Ya Zəhra" (ə) briqadasının döyüşçüləri yorğunluğun şiddətindən postun guşə-kənarlarında yerə uzanaraq şirin yuxuya dalmışdılar. Hazırda düşmən xeyli sayıda döyüşçünün bizə qoşulduğunu bilirdi. Postda olan döyüşçülər o qədər idi ki, gediş-gəliş olduqca çətinləşmiş və düşmən də bu fürsətdən yararlanaraq təpəni şiddətli atəş altına almışdı. Postda baş verən hər bir partlayış nəticəsində döyüşçülərin yaratdığı izdiham səbəbilə uşaqlardan kimsə ya şəhid olurdu, yada ki yaralanırdı.

Səhərə yaxın düşmənin açdığı atəş daha da şiddətlənmişdi və komandirlər bu sarıdan nigaran idilər. Briqadanın postda qalmağı döyüşçülərin anbaan qətləiam olmasına səbəb olurdu. Digər tərəfdən də havanın işıqlanmasına cəmi iki saat qalmışdı və "Ya Zəhra" (ə) briqadasının əməliyyatı davam etdirə bilməsi üçün yetərinçə fürsət yox idi.

Onlar ordu komandirinin verəcəyi göstərişin intizarında idilər. Birinci və ikinci təpələrdə hər hansı bir əməliyyatın

həyata keçirilib-keçirilmədiyi barədə heç bir məlumatım yox idi. Ola bilsin ki, komandirlər "Ya Zəhra" (ə) briqadasının həyata keçirdiyi tapşırığın nə ilə bitəcəyini gözləyirdilər. Hər halda iş-işdən keçdiyinə və əməliyyatın bu az zaman ərzində baş tutmasının qeyri-mümkün olduğuna yəqin edirdim. Çünki briqadanın ikinci təpəyə getməsi üçün bir saatdan çox yürüşə ehtiyacı vardı. Bu isə düşmənlə qarşılaşmanın havanın işıqlandığı bir zamana təsadüf etməsi demək idi. "Ya Zəhra" (ə) briqadasının müvəffəq olacağını fərz etsək belə, birinci təpə hələ də düşmənin ixtiyarında olacaqdı və nəticədə mühasirə nəinki sındırılmayacaqdı, hətta "Ya Zəhra" (ə) briqadası da mühasirəyə düşəcəkdə.

Bütün bunlardan əlavə briqada qətiyyənlə əməliyyata hazır deyildi. Komandirlər istisna olmaqla briqadanın bütün döyüşçüləri yuxuya dalmışdı. Keçilməsi çətin olan yüksəkliklərdə baş tutan səkkiz saatlıq yürüş, bundan əlavə düşmən qüvvələrilə qarşıdurma onların taqətini əldən almışdı.

Mənə əzab verən bir sual fikrimi qarışdırdı. O da bu idi ki, görəsən bu uşaqlar öz tapşırıqlarını müvəffəqiyyətlə həyata keçirib keçidi azad edə biləcəklərmi? Bu nəticəyə nail olmaq qeyri-mümkün görünürdü. Müvəffəqiyyətsizlik, briqadanın, şəhid və yaralıların məhv olması, eləcə də döyüşçülərin əsir olması demək idi. Narahat və nigaran halda bu fikirə dalaraq səngərin bir küncündə oturmuşdum. Bir anlıq özümdən "bəs nə etmək lazımdır" deyərək soruşdum. Əgər briqadanın əməliyyatı həyata keçirməməsi lazım gəlsə, bütün qüvvələr gərək elə buradaca qalsın. Bu isə yenə də briqadanın məhv olması demək idi. Çünki düşmənin mərmisi yağdırdığı bir şəraitdə

uşaqların postda sıx şəkildə izdiham yaratması döyüşçüləri tədricən tar-mar edirdi.

Narahatlıqla bu fikrə daldığım bir zamanda yüksəklikdə mövqe tutan mərkəzi qərəgahla əlaqə quran Bürhani qardaşın səsi qəflətən məni daldığım fikirdən ayıltı. Bürhani qardaş da mən gəldiyim nəticəyə gəlmişdi və Hüseyn Xərrazidən vəzifəmizin nədən ibarət olduğunu öyrənmək istəyirdi.

Bir az sonra Xərrazi qardaş bizimlə əlaqə yaradaraq "Ya Zəhra" (ə) briqadasının hava işıqlanmamış gəldiyi yolla geri qayıtmalı və yaralılarından əlavə, sağlam uşaqlardan iyirmi nəfərin mühüm silah-sursatla orada qalmalı olduğunu bildirdi. Bununla da sabahkı gecədə keçid azad olunmalıydı.

Döyüşçüləri yuxudan oyatmaq olduqca çətin görünürdü. Nəhayət çətinliklə də olsa bu iş yerinə yetirildi və onlar oyandıqdan sonra sürətlə yüksəkliklərə doğru hərəkət etdilər. Bu dəfə ordu komandirləri briqadanın mümkün olan ən qısa zamanda salamat qayıda bilməsi üçün yüksəkliklərdən işıqlandırıcı fişəng atmaqla yolu göstərirdilər.

Bu verilə biləcək ən məntiqli qərar idi. Ancaq bir məsələ mənim üçün hələ də öz həllini tapmamışdı. O da bu idi ki, hava işıqlananda bizim başımıza nələr gələcəkdi?! Hədəf, üçüncü təpənin qorunması idi. Amma görəsən mövcud qüvvə sabahkı gecəyədək təpəni mühafizə etməyə qadir idimi? Sağlam döyüşçülər kifayət qədər azalmışdı və bundan əlavə döyüşçülər bu ana qədər otuz saatdan da çox bir zaman fasiləsini aclıq, susuzluq, yuxusuzluq və yorğunluq içində geridə qoymuşdular.

Briqadanın gəlməsiylə silah-sursat nöqtəyi-nəzərindən çatışmazlığımız aradan qalxmışdı. Ancaq görəsən bizim

döyüşçülər başdan-ayağa kimi silahlanmış, havadan və qurudan dəstək alan iraqqlıların hesablanmış hücumları qarşısında tərəni saxlaya biləcəklərmi? Mənim nəzərimdə bu sualın cavabı da mənfi idi.

Bütün bu kimi fikirlərimi bir yerə toplayanda bu qənaətə gəldim ki, tərədə qalmağımız onun gələcək günlərdə mühafizə oluna bilinməyəcəyi ilə yanaşı, yaralı və sağlam olan hər kəsin şəhadətə çatmasıyla nəticələnəcəkdir.

Buna görə də mənim üçün ən məntiqli qərar bu idi ki, hamımız "Ya Zəhra" (ə) briqadasının uşaqları ilə birgə tərəni tərək edərək yüksəkliyə qayıtmalı və keçidin azad olunması əməliyyatı sonradan daha dəqiq bir plan əsasında həyata keçirilməli idi. Buna görə də öz rəyimi Bürhani qardaşla müzakirə etməyi özümə vəzifə bildim.

Onu yanıma çağırdım və başqalarının danışıqlarımızı eşitməməsinə çalışaraq bütün bu məsələləri ona bildirdim. Bürhani mənim bu nəzərimdən təəccüblənib dedi: "Taliqani qardaş, siz niyə belə danışırsınız? Məgər mümkündür ki, uğrunda yetmiş nəfərin şəhadətə çatdığı bir tərəni belə asanlıqla buraxıb gedək? Tərəni tərək etməyi məntiqli hesab etsək belə, əksəriyyəti hətta hərəkət etməyə qadir olmayan bu qədər yaralıyı yüksəkliyə necə qaldıraq? Bizim qüvvələrimizin bu qədər yuxusuzluq, aclıq və susuzluqdan sonra iki saat piyada getməyə, daha doğrusu dağa dırmanmağa qüdrəti varmı? Sizin nəzəriniz qətiyyən məqsədə uyğun deyil."

Bürhani başını iki əlləri arasına alaraq sakit dayandı. Mən dedim: "Baxın, sizin və ordu komandirlərinin sözü budur ki, tərə qorunub saxlanılsın. Ancaq sabah bu şəraitdə tərəni mühafizə etməyə qadir olmadığımız mənə gün kimi aydındır. Uşaqlar sabah susuzluqdan öləcəklər.

Düşmənin sabahkı hücumu bundan öncəki əks-hücumundan çox fərqli olacaqdır. Düşmən düşünülmüş bir planla və bir neçə dəfə artıq bir qüvvə ilə meydana atılacaqdır. Belə olan halda təpə qətiyyəni mühafizə olunmayacaqdır. Yaxşı, əsas hədəf, yəni tərənin qorunması mümkünsüz olduğu təqdirdə, yaralıların və sair döyüşçülərin canının qorunması daha məqsədə uyğun sayılmazmı? Sabah tərənin süqut etməsi bir yana, bizim hamımız şəhid olacağıq. Ən azından uşaqların canının qorunması daha yaxşı olmazmı? Yaralılar barəsində isə, "Ya Zəhra" (ə) briqadasının uşaqları bu işdə gərək bizimlə həmkarlıq etsinlər və onlardan hər ikisi bir yaralını daşsın. Uşaqların piyada getməsi və ya dağa dırmanması məsələsinə gəldikdə isə, deyə bilərik ki, əgər sabah iyirmi saat müqavimət göstərməyə qüdrətimiz varsa, iki-üç saatlıq dağa dırmanmağa da qüdrətimiz çatar.

Bürhani dedi: "Mən Xərrazi qardaşın bu məsələ ilə razılaşmayacağına əminəm."

Dedim: "Belə bir şəraitdə müstəqil qərar qəbul etməkdə tam ixtiyara sahibsiniz. Bir sutkadan çoxdur ki, bu məntəqənin ağır şəraitində və döyüşlərində birbaşa iştirak etmişiniz. Hiss etdiyiniz bir çox məsələləri onlar görə bilmirlər. Siz öz döyüşçülərinizə məsulusunuz və əgər bu qərarı qəbul etsəniz heç kəs sizə etiraz edə bilməyəcək. Çünki ağıl deyir ki, sabah bu tərə süqut edəcək və onu qorumağa gücümüz çatmayacaq."

Bürhani yerindən tərəddüdlə qalxaraq dedi: "Taliqani qardaş! Nə edəcəyimi heç özüm də bilmirəm. Qalmışam belə. Səbr edin görək nə edə bilərik." Bunu deyib sürətlə səngərdən çıxdı.

Onun halını çox yaxşı dərk edirdim. Belə bir şəraitdə qərar qəbul etmək olduqca çətin idi. Ən azından bunu

anladım ki, o necə ağır bir yükü öz çiyinlərində daşıyır. Dəqiqələr keçdi və briqadanı postdan çıxaran komandirlərin səs-küyündən anladım ki, Bürhani qardaş sonda qalmağı getməkdən üstün tutub.

"Ya Zəhra" (ə) briqadasının gəlməyinin düz cəhəti bu idi ki, birincisi, təxminən iyirmi nəfər könüllü qüvvə bizimlə qaldı və ikincisi, silah-sursat çatışmazlığımız ortadan qalxdı və xeyli sayda güllə dolu daraq, qumbaraatan başlıqları, qumbara və plamyot gülləsi nəsibimiz oldu. Xeyli miqdarda ilkin tibbi yardım ləvazimatları yaralıları müalicə etmək üçün yardım heyətinə verildi.

"Ya Zəhra" (ə) briqadası getdikdən bir neçə saat sonra Bürhani qardaş əlində iki su qabı ilə səngərə daxil oldu və mənalı bir təbəssümlə mənə baxdı. O, gəlib yanımda əyləşdi və aram bir səslə dedi: "Xərrazi qardaşla bir daha əlaqə qurdum və onlar tərəni tərək etməyimizi məsləhət görmədilər. Biz ki, hər bir çətinliklərə dözdük, yaxşısı budur ki, bu gecə də səbr edək. Nəticədə, başımıza hər nə gəlsə Allahın hüzurundayıq..."

Dedim: "Allaha təvəkkül! Doğrusu, sizə bundan öncə dediklərim məqsədə uyğun olmaya bilərdi. Siz gedəndən sonra özüm də tərəddüd etdim. İnşallah, bu gün də gözəl şəkildə geridə qalar və gecə yetişəndə hər şey Allahın imdad və yardımıyla xeyrə calanar."

Bürhani dedi: "Əgər olmasa belə, qorxusu yoxdur..." və sonra iki su qabını yanıma qoyaraq dedi: "Ya Zəhra" (ə) briqadasının uşaqlarından aldığımız suları bir yerə toplayıb bir neçə su qabı əldə edə bildik və onları da səngərlər arasında bölüşdürdük. Bu iki su qabı da sizin səngərin qismətidir. Başqa suyumuzun olmadığını nəzərə alıb, onu elə bölüşdürün ki, sabah günortaya qədər

bitməsin. Yaxşı olar ki, su paylamağa indidən başlamayasınız. Mümkün qədər səbr edin və hava qızanda və susuzluğa dözmək mümkün olmadığı təqdirdə su verməyə başlayın. Dünən olduğu kimi sağlam uşaqlar su içməsin və hər bir saatdan bir hər yaralıya bir qabaq miqdarında su verin.

Səfatac qardaşın qanaxması hələ də davam edirdi və tibbi heyətdən bir neçə nəfər qanaxmanın qarşısını almaq üçün nıgaranlıqla onun ətrafında fırlanırdılar. Onun yarasını dəfərlərlə bağlamaqlarına baxmayaraq, qanaxma yenə də dayanmırdı. Bir neçə saatdan sonra tibbi heyətin səyləri nəticə verdi və onun yarasını bağlamağa müvəffəq oldular.

Düşmənin hava aydınlaşandan sonra geniş bir əks-hücuma keçəcəyi hamımıza demək olar ki, gün kimi aydın idi. Buna görə də Bürhani qardaş həyəcan içində idi. Onun göstərdiyi səylər məni olduqca təəccübləndirmişdi. Bürhani hamıdan çox ora-bura qaçmağına və ciddi fəaliyyət göstərməyinə baxmayaraq, bir an belə olsun istirahət etmirdi və digərlərindən fərqli olaraq bu bir neçə gün ərzində nə onun yorulduğunu, nə istirahət etdiyini və nə də ki susuzluq və aclıq nümayiş etdirdiyini görmədim.

Bütün gününü qızmar günəş altında keçirirdi və gecə boyunca öz yerində qərar tapa bilmirdi və dayanmadan o tərəf-bu tərəfə qaçırdı. İndisə yeni güc toplamış bir döyüşçü kimi fəaliyyət göstərirdi. O, düşmənin ehtimal verilən əks-hücumunun qarşısının almaq üçün bütün qabaqcıl tədbirləri görmüşdü.

Bürhan digər uşaqların köməkliyi ilə təpənin ətrafında yeni pusqu səngərləri qazdı və bu səngərlərin hamısına döyüşçü yerləşdirdi və uşaqların hər birinin postun ətrafında olan mövqelərini müəyyən etdi.

Hər bir halda gecəyə qədər postu qorumalı idik. Çünki bu, keçmiş zəhmətlərimizin bir nəticəyə çatması üçün yeganə yolumuz idi. Əgər əziz döyüşçülərimiz düşmən qarşısında bir anlıq süstlük göstərsəydilər, şübhəsiz bütün döyüşçülər BƏƏS¹ yırtıcılarının əliylə qətlə olacaqdı. Bu minvalla yeni günü düşmənin əks-hücumu gözləməklə başladığımız.

---

¹ İran-İraq müharibəsi dönəmində İraqda hakim partiya

6.

Qarşıda bizi çətin bir günün gözlədiyini hamımız yaxşı bilirdik. Hava işıqlaşan kimi yaralı qardaşlar su istəməyə başladılar. Havanın sərin olmasına baxmayaraq təsəvvür edilməyəcək dərəcədə susuzluğa düşər olmuşduq. Ağzım və dodaqlarım qurumuşdu və çətinliklə danışı bilirdim. Yaralılar arasında daha çox qan itirən uşaqlar daha acınacaqlı vəziyyətdə idilər. Əl-ayaqları şiddətlə titrəyirdi. Uşaqların rəngi ağ-appaq olmuşdu və hətta göz qapaqlarını belə çətinliklə qırpırdılar.

Keçən gecədən qarın ağrısı demək olar ki, hamıya əziyyət verirdi və bəzi uşaqlar ağrının şiddətindən yerlərində qıvrılırdılar. Yaralılar durmadan mənə müraciət edərək su paylamağa başlamağımı istəyirdilər. Ancaq mən havanın hələ də sərin olduğunu və susuzluğa dözə biləcəklərini izah etməyə çalışırdım. İki ədəd su qabından başqa suyumuz yox idi. Yaralıların sayı keçən günlərə nisbətən daha da çoxalmışdı.

Öz-özümə hesab aparıb gördüm ki, qablardakı su uzağı beş saatdan sonra bitəcəkdir. Əgər səhər çağının əvvəlindən su verməyə başlasaydım, günorta vaxtı, yəni havanın ən qızmar vaxtında suyumuz qutaracaqdı və o saatlarda susuzluğa dözmək, səhər çağının əvvəl saatlarından daha çətin idi. Uşaqların bu istək və ısrarlarına son qoymaq üçün ciddi bir tonda dedim: "Səhər saat doqquzadək sudan gözüünüzü çəkin, boş yerə ısrar etməyin."

Xoşbəxtlikdən düşmənin əks-hücumuna olan intizarımız uzun çəkdi. Onların açdığı atəş həmin minvalla da davam edir və qumbaraatan mərmiləri ara-sıra postun ətrafında partlayırdı. Hamı irəliləmənin birbaşa hücumu

başlamadıqlarından dolayı xoşhal idilər. İraqlıların hücumunun gecikmə səbəbini bilmirdik və ümid edirdik ki, bu vəziyyət axşama qədər davam edəcək və gecə vaxtı döyüşçülərin keçirəcəyi əməliyyatla düşmənin mühasirəsindən xilas olacağıq.

Yaralılar taqətdən düşmüşdülər. Bu əzizlərin ara-sıra nalə və göz yaşlarıyla birgə olan "su, su" sədaları hər tərəfdən eşidilirdi və bütün bunlar İmam Hüseyin (ə) Kərbalə çölündəki xeymələrini, ailə və uşaqlarının susuzluğunu xatırladırdı. Uşaqların zəif səsi, onların halsız olduqlarını özündə əks etdirirdi.

Səhər saat doqquzda su verməyə başladım və Bürhani qardaşın göstərişinə əsasən hər bir yaralının ağızına bir qapaq miqdarında su tökdüm. Ancaq çox keçmədi ki, yaralıların izhar etdikləri susuzluq yenidən baş qaldırdı. Sanki, bu miqdarda su onlarda zərrə qədər belə təsir göstərməmişdi.

Saat aram-aram irəliləyir və getdikcə günorta yaxınlaşırdı. Niyə düşmənin hücum etmədi, düşmənin başında nə kimi bir plan var idi? Bütün bunlar uşaqları düşündürən suallar idi. Hava qızdıqca uşaqların susuzluq və zəifliyi də artırdı. Öz taqətlərini əldən vermiş əzizlərin ara-sıra ağlamaq sədaları künc-bucaqdan və hətta səngərin çölündən belə eşidilirdi. Doğrusu, bu əzizlərin susuzluq, aclıq, zəiflik, qarın ağrısı və yuxusuzluq mənzərəsini təsvir etməyə qadir deyiləm. Hazırda sonuncu dəfə lazımı həddə su və yemək yediyim andan qırx saat ötmüşdü.

Mənim kənarımda Məhəmməd İsmail Səhhadzadə yatırdı. Məhəmməd on altı yaşlı bir yeniyetmə idi. Bundan öncə onun haqqında danışmışdım. Sənəndəc bazasında olduğumuz zaman hamı ona briqadanın duzu deyirdi. Fövqəladə zərəfatlı və xoşxasiyyət bir yeniyetmə idi.

Gülüş heç vaxt dodaqlarından əskik olmurdu. O, az yaşlı olmasına baxmayaraq fəal, ciddi, möhkəm və sarsılmaz əqidəyə malik birisi idi. Hamıyla tez qaynayıb-qarışır və elə tanışlığının ilk anlarındaca səmimi olurdu. Onunla digər uşaqlar arasında ülfət və səmimiyyət dolu münasibətlər mövcud idi və mən də onunla bu dostluqdan nəsibsiz deyildim. Bir dəfə Məhəmməd Rəsulullah (s) təlim bazasında onunla birlikdə gecə növbəsində keşiş çəkirdik. Birlikdə addımlayarkən dedi: "Taliqani qardaş! Mənim neçə yaşım olduğunu düşünürsünüz?" Dedim: "Təxminən iyirmi yaş"

Gülərək dedi: "Hamı elə düşünür ki, iyirmi yaşım var. Boy-buxunum hamını aldadır. Düzünü bilmək istəsəniz, mənim on altı yaşım var. Könüllülərin məsul şəxsi cəbhəyə gəlməyimə icazə verməyəcəyindən qorxurdum, ancaq bu cüssəli bədənim dadıma çatdı və onları yanıltı."

Səyyadzadə yaşının az olmasına baxmayaraq, uca boya və igidlərə xas cüssəyə sahib idi. O, həmin gecə mənimlə çox dərdləşdi və hətta şəxsi həyatından da danışaraq dedi: "Atam hərbiçidir və şahın zamanında rejimlə mübarizə apardığından ona əziyyət verirdilər. O, atasının necə sürgün olunduğunu, Təbriz və İsfahanda şah rejimi tərəfindən necə zülmə məruz qaldığını və s. mənə danışır."

İndisə bud, topuq və üz nahiyəsindən yaralanan Səyyadzadə mənim yanımda yatırdı. Onun həmişəki təbəssümündən ruhiyə almaq üçün ara-sıra məsum çöhrəsinə tamaşa edirdim. Qurumuş qan ləkələri üzünün hər tərəfini örtmüşdü və tibbi yardım heyəti onun başını sarımsıdı. Zəiflik, halsızlıq və şiddətli susuzluq onun sevinc dolu çöhrəsinə solğun göstərirdi. Aclıq-susuzluq hiss etməsin deyə gözlərini yumub yuxuya dalmağa səy

göstərirdi. Ona dedim: "Səyyadzadə, nə gözəl olardı ki, bir söz deyərdin, hamımız gülərdik."

Zəif bir səslə və çöhrəsinə qonan soyuq bir təbəssümlə dedi: "Mənim üçün çətin deyil, ancaq heç kəsin gülməyə halı yoxdur." Onun özünün də danışmağa halı yox idi. Allah bilir ki, bu on altı yaşlı yeniyetmə nə qədər ixlaslı və məsum idi.

Düşünürəm ki, xilqət və yaradılış aləmində pak və ixlaslı bir cavanın çöhrəsindən daha gözəl və daha görməli bir mənzərə ola bilməz. Səyyadzadənin xatirələri, rəftar və xassiyəti hələ də zehnimin bir guşəsində öz yerini tutmaqdadır. Barəsində düşünən zaman onun əxlaq və batini saflığından təsirlənib, öz nəfsimi aqlımın məhkəməsinə apararaq özümü mühakimə edirəm.

Səyyadzadənin susuzluğu təsəvvürə oınmayacaq dərəcədə şiddətli idi. O, həddən artıq qan itirmişdi və vəziyyəti daha acınacaqlı olan yaralılardan sayılırdı. O gün səhər vaxtı yaralılara ilk suyu vermək üçün səngərin qapısına doğru hərəkət etdiyimdə, qəflətən Səyyad qardaşı yerlə sürünə-sürünə arxamca gəldiyini gördüm.

Dedim: "Səyyadzadə! Hara gedirsən?"

Üzümə məsumcasına baxaraq dedi: "Heç nə, elə belə, siz işinizdən qalmayın." Onun gördüyü işdən baş açmadım. Ancaq bundan artıq maraqlanmaqla ona əziyyət vermək də istəmədim. Onun mənimlə qədəm-qədəm hərəkət etməsinin səbəbsiz olmasına əmin idim. İlk yaralının başı üstə gedərək bir qapaq suyu ağzına tökdüm və sonra da ikinci yaralıya tərəf getdim. Bu zaman məndən arxada olan Səyyadzadə aram şəkildə məni çağırırdı. Ona tərəf qayıdaraq dedim: "Nə olub Səyyadzadə?" O tərəddüd və xəcalətli gözlərini gözlərimə zilləyərək dedi: "Baxın, Taliqani qardaş! Əgər problemi yoxdursa, hər yaralıya su

verdikdən sonra boş qapağı mənə verə bilərsiniz, onun dibində qalan su damcılarını da mən içim? ."

Təəccüb içində gözlərimi onun çöhrəsinə zilləmişdim ki, birdən halım dəyişdi və ixtiyarsız olaraq göz yaşı axıtdım; özümü ələ almağa çalışaraq aram-aram ağladım. Xəcalət hissi keçirən Səyyadzadə məsumcasına tələsik dedi: "Yaxşı, niyə narahat olursunuz?! Əgər problem varsa verməyin!" və mən başımı tərpedərək bildirdim ki, xeyr, narahat olmamışam və sonra qapağı ona tərəf uzatdım. Əlləri əsərək qapağı götürdü və diqqətlə baxaraq onu üzünün yuxarisına apardı və ağızını da onun altında açıq saxladı. Qapağın dibində qalan damcılar dilinə tökülənə qədər səbr etdi və damcı töküldükdən sonra ondan ləzzət ala bilsin deyə, suyu ağızında məzməzə etdi. Sonra da qapağı mənə verdi. O, hər yaralıya çatanda, bu işi təkrar edirdi.

Su içmək növbəsi Səyyadzadənin özünə çatanda o, öz yerində əyləşdi. Mən suyu qapağa tökdüm. O, qapağı əlinə aldıqdan sonra aram bir səslə dedi: "İcazə verirsiniz mən özüm suyu yavaş-yavaş içim?"

Dedim: "Problem yoxdur."

O, suyu damcı-damcı içirdi və hər dəfəsində də onu xüsusi bir ləzzətlə qurtumlayırdı. Suyu sanki bir istəkan soyuq su içirmiş kimi içirdi. Səyyadzadə bu qədər az miqdarda olan suyu bir neçə dəqiqə ərzində içdi və bu səhnə, gün ərzində hər zaman yaralılara su paylamaq istəyəndə yenidən təkrar olurdu.

Yaralılıarın susuzluqdan qaynaqlanan ağrı və əzablarını çatdırmaqda aciz olduğuma əminəm. Bütün insanlar susuzluq barəsində müəyyən sözlər eşidib, deyib və deyirlər. Ancaq susuzluqdan yaranan əzabı nə qədər dərk ediblər?!

Ola bilsin ki, hər kəs üç-dörd saatlıq susuzluq hissini öz həyatlarında dadıbdir. Ancaq bu hiss, iki gün-iki gecə, özü də bədəndə çoxlu qanaxmanın baş verdiyi bir şəraitdə yaranan susuzluqla qətiyyəən müqayisə olunmayacaq bir hissdir.

Günorta getdikcə yaxınlaşırdı və hava şiddətli dərəcədə qızmışdı. Nəfəsimin çətinliklə gedib-gəldiyini hiss edirdim. Eyni zamanda belə bir isti havada nəfəs almaq ağzın qurumasına da səbəb olurdu. Su qablarından biri bitmiş və əlimizdə yalnız bir su qabı qalmışdı. Günortanın yetişməsinə hələ bir neçə saat qalmışdı. Anladım ki, bu minvalla getsə, günorta saat ikidə su tamamilə qurtaracaqdır.

Bu an Bürhani qardaş səngərə daxil oldu və mən ilk dəfə olaraq onun çöhrəsində zəiflik və susuzluq əlamətlərini gördüm.

O, bir qədər yanımda əyləşərək nigarançılıqla dedi: "Uşaqların əksəriyyəti günün altında halsız vəziyyətə düşüblər. Allah özü rəhm etsin..."

Bürhani tez-tez nəfəs alırdı və yanımda oturduğu müddətdə libasının hərərətindən çöldə necə şiddətli bir isti olduğunu anladım. Ona dedim: "Hələ su qabının biri qalıbdır. Məsləhət bilirsinizsə, bu suyu da çöldəki uşaqlar üçün aparadınız. Bir az da onların susuzluğu azalsın." O, bu fikrə qarşı çıxaraq dedi: "Bunun qətiyyəən faydası olmayacaq. Birincisi, bu su heç bir dərddə dərman olmaz, ikincisi də, bu qədər su uşaqların susuzluğunu daha da artırır. Bundan əlavə əgər yaralılara su verilməsə, bir neçə saat ərzində şəhid olarlar."

Bir anlıq hər ikimiz də sükut etdik və mən fikrə daldım. Fikirdən ayılıb dedim: "Bürhani qardaş, yaxşı olmazdı ki, çöldəki uşaqlar istiliyi az hiss etmələri üçün öz

uniformalarını çıxartsınlar?!"Bürhani dedi: "Xeyr, bu daha da pis olar. Günəş bədəni yandırır." Sonra da asta-asta ayağa qalxıb səngəri tərk etdi. Yaralıların əksəriyyəti öz hərbi geyimlərini və çəkmələrini çıxartmışdılar və mən də bu vəziyyətdən istisna deyildim.

Yaralılardan bəzisinin təcili əməliyyata ehtiyacı var idi və bu barədə tibbi heyətin əlindən heç bir şey gəlmirdi. Havanın daha da istiləndiyivaxtda yaralılar bir-birinin ardınca bihuş olurdular və onların hər an şəhid olmaq ehtimalı var idi.

Yaralı əzizlərin içərisində bütün bədəninədən yara almış bir qardaş var idi. Paltarlarını çıxarıb, bütün bədənini bintlə sarımışdılar və üz-gözündən yalnız gözləri, ağızı və saqqalı görünürdü. Bədəni elə bir şəkildə yaralanmışdı ki, onu yatağa daşıya bilməmişdilər və elə səngərin dəhlizində yerə uzandırmışdılar.

O, hamıdan çox susuzluğa dözümsüzlük göstərir və ara-sıra fəryad çəkib, ucadan ağlayırdı. Durmadan yalvararaq su istəyirdi. Həmişə su verməyə ondan başlayırdım. Ona su verdikdən sonra növbəti yaralıya çatmamış yenidən dözümsüzlük göstərərək fəryad edirdi. Bütün yaralılar onun səsindən təngə gəlmişdilər və ara-sıra səngərin künc-bucağından bəzi yaralılar ona müraciət edərək sakitləşdirməyə çalışırdılar. Uşaqlardan biri səmimi şəkildə ona dedi: "Qardaş! Susuz olan yalnız sən deyilsən ki, bizim hamımız bu vəziyyətdəyik, səs-küy salmağın heç bir faydası yoxdur. Ən azından digərləri kimi sən də astadan nalə çək." Ancaq o uşaqların nəsihətlərinə əhəmiyyət verməyərək göz yaşlarına qarışmış fəryadlarına davam edirdi. Onun bu rəftarı yavaş-yavaş bəzi yaralıların əsəbləşməsinə və sakit olması üçün onunla sət danışmalarına səbəb olmuşdu.

Uşaqlardan biri narahatçılıqla dedi: "Taliqani qardaş! Ümumiyyətlə mən su istəmirəm, mənim payımı da ona verin, görək sakit olur, ya yox?!" Bəzi yaralılar da onun sözündən sonra öz paylarını ona verməyimi istədilər. Mənimsə bu işi görməyə səlahiyyətim yox idi və buna görə də onunla danışmağı qərara aldım. Ola bilsin ki, mənim sözüm ona təsir etdi. Digərlərini sakit olmağa dəvət edərək ona tərəf getdim və başı üstə əyləşdim.

İlk öncə ona su vermək üçün gəldiyimi düşündü və buna görə də cəld başını yerdən qaldırdı. Su qabını əlimdə görməyəndə başqa bir məqsədlə gəldiyimi anladı. Başımı astaca öz dizlərimə söykədim. Onun saqqalını bir-birinə yapışdıran qurumuş qan laxtalarını əlimlə təmizləyərək dedim: "Qardaş! Çalış deyəcəklərimə diqqətlə qulaq as. Məgər biz İmam Hüseyinə (ə) iqtida etməmişikmi?! Ümumiyyətlə, sən və mən hansı hədəflə cəbhəyə gəlmişik? Məgər İmam Hüseynin (ə) "həl min nasirin yənsuruni"¹ nidasını eşidib cavab verməyən Kufə əhli kimi vəfasız olmaq istəmədiyimizi bildirmədikmi?! Məgər bir ömür, ey kaş Kərbəla səhrasında olardıq və İmam Hüseyinə (ə) yardım edərdik deyə, göz yaşı axıtmadıqmı?! Məgər son nəfəsimizə və bədənimizdə olan son damla qanımıza qədər hər cür çətinliyə və məşəqqətə dözmək bahasına belə olsa öz Hüseynimizin məramından əl götürməyəcəyimizə və İmam Hüseyin (ə) kimi heç bir halda təslim olmayacağımıza və zillət libası geyinməyəcəyimizə dair əhd bağlamadıqmı?!"

O, diqqətlə sözlərimə qulaq asırdı və suallarına başını tərpedərək cavab verirdi. Sonda dedim: "Məgər İmam

---

¹ Mənə kömək edəcək bir kəs yoxmudur? (İmam Hüseynin (ə) Kərbəladada dediyi söz). Mütərcimdən

Hüseyn (ə) özü və ailəsi üç gün-üç gecə qızmar səhrada susuzluğa və aclığa dözümlər göstərmədilərmi? Sən İmam xeymələrə daxil olarkən uşaqlar onu dövrəyə alaraq, su istəyəndə İmamın mehriban qəlbində nələr baş verdiyini təsəvvür edə bilirsən? Halbuki, İmam Hüseyn (ə) elə çətin bir şəraitdə Allahın əmrinə təslim oldu və onun razılığında başqa heç bir şey istəmədi. Biz İmam Hüseynə (ə) iqtida etdiyimizi necə iddia edə bilərik. Bir halda ki, onun müsibətlər müqabilində göstərdiyi səbr və dözümlü mində birinə dözümlümüz yoxdur. Bizim bu iki gündə üzləşdiyimiz çətinliklər İmam Hüseynin (ə) Kərbəladə gördüyü müsibətlərlə qətiyyətlə müqayisə oluna bilməz. Bizim mövla və öndərimiz əhli-əyalı ilə üç gün-üç gecə hətta bir damla belə su olmadan əzab-əziyyətlərə qarşı dözümlü oldu. Özü də bizim olduğumuz yer kimi nisbətən sərin bir məntəqədə deyil, Kərbəla kimi qızmar bir məntəqədə. Bu mənzərələri təsəvvür etsən görürsən ki, əlhəmdülillah bizim vəziyyətimiz olduqca yaxşıdır. Bir saatdan bir, bir qapaq su içə bilərik. Bura İraqın şimal məntəqəsidir və istiyə də dözmək olar. Bugün imhatan günüdür. Allah-Taala bağladığımız əhdi-peymanda bizləri imtahanla üz-üzə qoymağı istəmişdir. Ömrümüzdən nə qədər qaldığımızı Allahdan savayı heç kəs bilə bilmir. Ola bilsin ki, bu gün ömrümüzün son günüdür. Buna görə də öz əhdinə sadıq qal və dözümlü olmağa çalış. Mümkündür ki, Allah sənənin adını İmam Hüseynin(ə) yardımçılarından biri olaraq yazdı.

Sözlərim onda dərinləndən təsir qoyduğunu anladım. O, heç bir söz demədən ağlayır, göz yaşları yanaqlarından süzülürdü. Bir qədər sonra titrək səslə dedi: "Qardaş! Bu sözləri kimə deyirsən? Kül olsun mənim başıma. Mən hara, İmam Hüseyn (ə) və Əhli-beyti hara?! Axı mənim

belə bir ləyaqətim yoxdur..." Bunu deyib astadan ağlayaraq sükuta qərq oldu.

O andan etibarən o sakit və ağlayırdı və bəzən də yerində qıvrıldığını görürdüm. Öz səsini çətinliklə də olsa, boğa bilirdi. Təəccüblü olan bu idi ki, o artıq susuzluğunu bürüzə vermirdi. Sadəcə, ara-sıra dəhşətli ağlamaq səsi eşidilirdi. Dəqiqələr bu minvalla ötüb keçdi və su paylamaq vaxtı gəlib çatdı. Həmişə olduğu kimi ilk öncə ona tərəf getdim ki, su verməyə ondan başlayım. Başı üstə oturub dedim: "Qardaşım! Qalx, su iç!" O, yerində qıvrılarkən boğazında düyünlənən qəhər qəflətən açıldı və uca səslə ağlamağa başladı və bu halda durmadan deyirdi: "Yox! Yox! İstəmirəm, mən su istəmirəm..." Hər nə qədər yalvardımsa da, qəbul etmədi. Dedim: "Axı niyə?"

Dedi: "Mən İmam Hüseynin (ə) balaları kimi susuzluğa dözmək istəyirəm." Yenə də onu razı salmaq üçün söhbət etməyə başladım. Ancaq bu dəfə sözlərim zərrə qədər də təsir etmədi. Digər yaralılar da su içməsi üçün ona yalvardılar, lakin heç bir təsiri olmadı. Onun son qərar verdiyini anladım və uzaqlaşan zaman belə dediyini eşitdim: "İstəyirəm məni İmam Hüseyni (ə) sirab edən kəs sirab etsin."

Nəhayət, günorta gəlib çatdı. Çətin və dözülməz anlar yaşadığımızı və iraqhlıların üstün mövqedə olmalarına baxmayaraq, hələ də hücumu keçmədiklərimdən hamımız olduqca xoşhal idi və bu vəziyyətin gecəyə qədər davam etməsini arzulayırdıq.

O anda döyüşçü qardaşlardan birinin ürəkoxşayan azan səsi eşidildi. Gözəl və xoş avazla azan deməsinə baxmayaraq, səsinin titrəməsi onun son dərəcə zəif və susuz olduğundan xəbər verirdi. Pak aşıq olan bu müəzzinin səsi keçidin fəzasını yararaq yüksəkliklərin uca

qamətinə qorxu salır və məntəqənin uzaq üfüqlərində dəfələrlə təkrarlanırdı.

Azan səsi uşaqlarda coşqu və həyəcan yaratdı; dünən olduğu kimi hamını azan deməyə vadar etdi. Ancaq bu dəfə səslər taqətsiz və titrək idi. Onlar sanki azanın hər cümləsində onun həyata keçməsi üçün qanlarını ovuclarına aldıkları amallarını təkrar edirdilər.

Bu mənzərəni müşahidə etmək zehnimdə İslam inqilabının küfr dünyası qarşısında ifa etdiyi rolunu canlandırdı. Qəflət, fəsad, yağma və talan dolu bir əsrdə insanın təəccübünü oyadan möcüzənin məhsulu olan bu inqilabın uca qaməti, küfrün, bundan daha pisi, çöhrəsinə nifaq niqabı bağlamış müsəlmanların qarşısında baş qaldırdı. Bu ilahi hərəkət şeytan toplumunun mühasirəsində əsrlərdir ki, cəhalət tapdağı altında dəfn olmuş insanın nəcib fitrətinin fəryadını Əhli-beyt (ə) minarələrindən ucaltdı. Bunun əks-sədası dünyanın bütün nöqtələrində neçə yüzilliklərə malik tarixi olan və ən möhkəm sütunlara söykənən fironların uca qəsrlerini lərzəyə gətirdi.

İndisə bu fidanın nümayəndələri canlarını əzəmətli inqilabın əllərinə təslim edərək onun ən əziz qasidlərinin qanı bahasına fəth olunan minarənin zirvəsi üstə dayanmışdılar. Onlar hegemon və istismarçı öndərlərin hədiyyə etdiyi müxtəlif növ silahlara güvənən küfr və nifaq toplumu nümayəndələrinin mühasirəsində eşq azanı oxuyurdular ki, ən çətin şəraitdə belə müxtəlif növ təzyiqlərin altında Allahın qoyduğu əsaslarla yaşamağın mümkün olduğunu bütün dünyaya sübut etsinlər.

Azanın ürəkoxşayan sədası əziz döyüşçülərin canına yeni bir nəfəs verdi. Bu ariflərin qurumuş və bəzən də qana boyanmış dodaqlarında zikr qönçəsi açdı.

Hamı torpaqla təyəmmüm ala bilməsi  c n sürünə-sürünə  z n  səngərin ortasına yetirdi v  yenidən  z yataqlarına qayıdaraq h r  bir guşədə namaz qılmaqla m şg l oldu.

Bundan öncə oxuyub v  eşıtmişdim ki, İmam Hüseyinin ( ) səhabələrindən bir nəfər günorta namazı vaxtının daxil olduğunu xatırlatmış və o Həzrət ( ) də Allahın onu namaz  hliyl  birgə məşhur etməsi  c n dua etmiş və sonra da namaz qılmağa başlamışdı. Bir nəfər İmama belə demişdi: "D y ş n belə bir qızgın vaxtında,  z  də oxların hər t rf d n yağış kimi yağıdığı bir zamanda namazın yeridirmi?!" İmam Hüseyin ( ) "Biz namaz  c n döyüşərək" deyərək namaza başlamışdı.

Mən də bir guşəyə əkilib namaz qılmağa başladım. İkinci namazını qılırdım ki, düşmənin aadığı atəş şidd tl nm y  başladı. Qumbaraatan mərmiləri bir-birinin ardınca səngərin tavanına v  ətrafına düşürdü. S ng r bir neçə dəqiqəlik toz-dumana b r nd  v  hamı  sk rm y  başladı. Posta dođru ard-arda atılan ađır top mərmilərinin dəhşətli partlayış səsi qulaqları kar edirdi.

Bu atəş düşmənin nəhayət, hücuma başladığından xəbər verirdi. Belə bir vəziyyət birbaşa hücumdan öncə edilən bombardman idi. Ađır topxana durmadan atəş a ır, altmış, səksən v  yüz iyirmi millimetrlik qumbaraatan mərmiləri kiçik zaman fasil l riyl  təpənin üzərində partlayırdı. Düşmənin bu həcmdə aadığı atəş bu iki gün ərzində, hətta düşmənin birinci əks-hücumu zamanında belə g r nm mişdi. Onlarla ađır top, neçə-neçə raket atan katyuşa postun ətrafını atəş altına almışdı. Atəş o həddə idi ki, hamıda gic ll nm  v  çaşqınlıq yaratmışdı. Bu ađır atəş düşmənin yeni bir üsuldan istifadə edəcəyindən xəbər

verirdi. Bu hücum bundan öncəki hücumdan tamamilə fərqlənirdi.

Səngərdən çöldə keşiş çəkən döyüşçülərin fəryad səsləri eşidilirdi. Hücumun ilk anlarında bizim səngərə bir neçə yaralı gətirildi və səngərin içi və dəhlizi yaralılarla doldu.

Mənə görə belə bir vəziyyətdə gecəyə qədər müqavimət göstərməyə gücümüzün çatmayacağı gün kimi aydın idi. Belə davam etsəydi təpə gec - tez süqut edəcəkdi. Bu qədər səs-küyün arasında uşaqların zümzümələri və Allahdan imdad diləyişləri eşidilirdi. Yaralıların əlindən gələn yeganə iş dua, Allahın dərgahına təvəssül etmək və məsumlardan (ə) yardım diləmək idi. Hər yandan Ya Məhdi, Ya Məhdi sədaları eşidilirdi.

Hücumdan bir neçə saat keçməmişdi ki, ikinci qabda olan su da qurtardı və yaralılar daha çətin vəziyyətə düşərək oldular. Atəş susmaq bilmirdi və hər tərəfi tüstü və toz-torpaq bürüyərək, sanki bir cəhənnəm yaratmışdı. Döyüşçülər düşməyə müqavimət göstərmək üçün hər tərəfdə hazır vəziyyətdə idilər. Ancaq düşməndən bir xəbər yox idi və yalnız top atəşi idi ki, postu viranəyə çevirmişdi. Ağır top mərmiləri səngərin tavanına düşərək hər tərəfi toz-torpağa və yanmış barıt iyinə qərq edirdi. Bir anlıq tavanın çökdüyünü təsəvvür etdim. Ancaq toz-torpaq yatdıqdan sonra yanlış düşündüyümü anladım. Hamı durmadan öskürürdü və yaralıların nəfəs almağı olduqca çətinləşmişdi.

Döyüşçülərin şəhadət xəbəri ağızdan-ağıza keçərək yaralıların qulağına çatırdı. Qələm və bəyanımın təsvir etməyə belə aciz qaldığı bir faciə baş verməkdə idi.

Düşmənin birinci həmləsində döyüşçülərimizin vurduğu zərbənin acısını daddığından, öz qüvvələrini İslam

cəbhəsinin dilavər igidləriylə üzbəüz gətirməkdən qorxurdu. İndisə təpədən-dırnağa kimi silahlanan ordunun qorxaqlığını və zəifliyini özündə əks etdirən yeni bir üsulu işə salmış və piyada qüvvələrini posta doğru göndərmək əvəzinə, "uzaqdan müharibə" üsulundan istifadə edirdilər. Buna görə də, qüvvələrimiz tamamilə məhv edildikdən sonra münasib bir fürsətdə öz qorxaq piyadalarını meydana daxil etmək və təpəni ələ keçirmək məqsədini güdürdülər.

Düşmən bundan öncəki hücumda top atəşindən geniş şəkildə istifadə etməmişdi və ilk olaraq piyada qüvvələrini meydana daxil etmişdi. Döyüşçülərimiz isə rəşadətli iraqlıları ovlayaraq onların hücumunu nakam qoymuşdular. Bu günkü hücum tamamilə fərqlənirdi. Bütün məntəqə boyu, hətta bir nəfər belə olsun, iraqlı hərbi gözə dəymirdi. Bir halda ki, düşmənin top, qumbaraatan mərmiləri və katyuşa raketləri postun hər tərəfini atəş altına almışdı.

Postun ərazisində ardıcıl partlayışlar baş verirdi. Düşmənin bizim qüvvələri məhv edə bilməsi üçün kifayət qədər fürsəti var idi. Buna görə də irəliləməyə tələsmək üçün heç bir səbəb yox idi. Kəşfiyyat təyyarələri durmadan təpə üzərində uçuş həyata keçirir və yüksəkdən postun daxilində baş verənlərə, eləcə də sağlam döyüşçülərin hərəkətlərinə və saylarına nəzarət edirdi.

Onların namərdcəsinə hazırladığı plan dəqiq hesablanmışdı. İraqlılar yaxşı bilirdilər ki, öz piyada qüvvələrini meydana daxil etsələr təpəni ələ keçirmə ehtimalı olduqca az olacaqdır. Çünki döyüşçülərimiz yuxarıdan təpənin ətrafına tamamilə nəzarət edərək düşmənin piyada qüvvələrini ovlamağa qadir idilər. Belə bir vəziyyətdə bizim plamyotlarımız və şəxsi heyətin

silahları tamamilə susmuşdu. Çünki nişan alıb atəş açmaq üçün heç bir hədəf yox idi.

Qardaşların düşmənlə üzbəüz döyüşə girmək üçün çəkdikləri intizarın heç bir faydası yox idi. Düşmən günortadan bəri atəş yağdırmağı bir an belə olsun dayandırmamışdı. Təpə qiyamət səhnəsinə dönmüşdü. Hər dəfəsində əzizlərdən birinin şəhadət xəbərini gətirirdilər. Aclıq, susuzluq, zəiflik və mədə ağrısı hazırda baş verənlərlə müqayisədə heç nə kimi görünürdü.

Düşmənin mərməi yağışı saatlar çəkdi. İndisə, bizlər öz şəhadətimizi yəqin bilirdik. Axirət səfərinin müqəddiməsinə layiqli hazırlıq görmək üçün əzizlərin danışq və rəftarları tamamilə dəyişmişdi. Bu arada bütün zikrlərdən daha çox kəlimeyi-şəhadət zikri bu nurani yeniyetmələrin qurumuşdodaqlarında cari olurdu. Ancaq yaralıların kəlimeyi-şəhadət zikrini deməsi, digər insanların səhər-axşam buzikri dillərinə gətirmələrindən tamamilə fərqlənirdi.

Lüğət azlığı o saatlarda bu aşıq əzizlərin başlarına gələnəri bəyan etmək üçün münasib sözlər tapa bilmirəm. Allah-Taala ilə münacat və Ya Mehdi (əc) zümzümələri o anlarda olduqca eşidilməli idi. Sanki bundan öncə yalnız eşitməklə kifayətləndiyimiz həqiqətlərin üzərindən pərdə götürülmüşdü və hazırda onları bütün incəlikləri ilə müşahidə edirdik.

Dünyanın etibarsız olması barəsində dəfələrlə müxtəlif təbəqələrin dilindən eşitmişdim - istər ömrünü bada vermiş avam insanların dilindən, istərsə də ömrünə qədir - qiymət verən və onun qalanını qənimət bilməyi tövsiyə edən nəsihət əhlinin dilindən - ancaq hazırda dünyanın etibarsız olduğunu öz gözlərimlə görürdüm.

Bütün müsəlmanlar gecə-gündüz Allahı çağırırlar. Ancaq onlar da canlarını fəda etmiş bu mücahidlər kimimi Allahı çağırırlar?!

Qurani-kərim iklasla Allahı çağıran kəslərin halını, gəmidə oturub dənizdə səhayət edərkən tufanın gəmi və onun sərnəşinlərini təhlükə ilə üz-üzə qoyduğu bir zamanda Allahı iklasla çağıranların halına bənzədərək buyurur:

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ وَجَرَينَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَبِيبَةٍ وَقَرَحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِيفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنِ أَنْجَبْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ
فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَعَثْنَاكُمْ
عَلَىٰ
أَنْفُسِكُمْ¹

“Sizi suda və quruda gəzdirən Odur. Siz gəmidə olduğunuz, gəmilər gözəl bir külək vasitəsilə içərisində olanları apardığı, onlar da sevindikləri vaxt birdən fırtına qopub dalğalar hər tərəfdən gəmilərin üzərinə hücum etdikdə və müsəfirlər dalğaların onları bürüdüyünü (həlak edəcəyini) başa düşdükdə iklasla Allahın çağıraraq belə dua edərlər: Əgər bizi bu təhlükədən qurtarsan, Sənə şükür edənlərdən olarıq!

Onları xilas edincə yer üzündə haqsız yerə zülm etməyə, azgınlığa başlayarlar. Ey insanlar! Etdiyiniz zülm, haqsızlıq yalnız sizin öz ziyanınızdır.”

İndisə ümmətin bu övladlarının mərmə yağışı altında olan münacatı da belə idi. İraqlılar bundan öncə bu postda olduqlarından, onun bütün koordinatlarını dəqiq şəkildə

---

¹ Yunus surəsi 22 və 23-cü ayələr

bilirdilər və onların topxanasının açdığı atəş düz bizim mövqələrimizə doğru yönləndirilirdi. Top mərmiləri durmadan səngərin tavanının dörd bir yanında yerə düşürdü. Onlar bu yolla tavanı yıxıb, İslam döyüşçülərini onun altında dəfn etmək istəyirdilər.

Mərmi yağışı zamanı Həmid Əyhami, Məhəmməd Əli Hacı Nida Əli, Mürtəza Sahibi İsfahani, Əbul Qasim Fərhəng Bardei, Məsud Rahnəma, Seyyid Qasim Hüseyni Səde, Heydər Qurbani, Həmid Möhsin Əlixani, Məhəmməd Murəvvic kimi neçə-neçə əzizlər şəhadətə qovuşdular. Arif yeniyətmə və Aşura ziyarətinin aşıqı olan Məsud Rahnəma qardaşın şəhadət xəbəri məni daha çox təsirləndirdi.

Məsud Rahnəma Sənəndəc təlim bazasında briqadanın tərkibində olduğu müddət ərzində hamını Aşura ziyarətini oxumağa rəğbətləndirirdi. O, bu ziyarətin çoxlu sirlərə və fəvqəladə dəyərli mənəvi nəticələrə sahib olduğuna inanırdı.

Məsud Rahnəma düşmən hücumunun ilk anlarında baş nahiyəsindən yaralanmışdı və tibbi yardım heyətinin tərkibində olduğundan yaralıları olan səngərdə yatmağa razı olmadı və bu iki gün ərzində başı sarıqlı əlinə silah alaraq postun ətrafında keşiş çəkdi. Eyni zamanda lazım olan anda yaralıların köməyinə qaçdı. O, sonda öz səylərinin muzdunu aldı və bu qanlı günortada top mərmisindən ayrılan qəlpənin dəyməsi ilə öz yarına qovuşdu.

Səngəri tüstü, toz-torpaq bürümüşdü. Fəryad və ağlamaq sədaları uşaqların öskürək səsiylə bir-birinə qarışmışdı.

Təxminən saat dördə səngərlərdən birinin tavanının yaralıların üzərinə çökdüyü xəbərini gətirdilər. Yaralıları

dağıntılar altında qalmışdılar. Bu xəbəri eşitməyimizdən yarım saat keçməmişdi ki, ağır top mərmisi bizim səngərimizin də bir hissəsini dağıtdı və tavanın həmin hissəsi sallaq vəziyyətdə qaldı. Tavanın çökən hissəsinin altında yatan bir neçə yaralı min-bir əziyyətlə özlərini dağıntılar altından çıxararaq səngərin digər tərəfinə, yəni qapı tərəfə çəkildilər.

O anda başı dağıntılar altında qalan əzizlərdən birini gördüm. O, qətiyyənlə hərəkət etmədi. Cəld dizlərim üstə ona tərəf gedib ayaqlarından tutdum və səngərin ortasına tərəf çəkdim. Onu dağıntılar altından çıxartdıqdan sonra başı üstə getdim və təəssüf içində kiçik bir qəlpənin alnının sol tərəfindən daxil olduğunu müşahidə etdim. O, dərindən bir neçə nəfəs aldıqdan sonra rahat və asudə halda Haqqın görüşünə tələsdi.

Qısa müddətdən sonra başqa bir top mərmisi səngərin tavanına düşərək onun yarsını dağıtdı. Səngərin tikintisində istifadə olunan qalın taxtalar bir-birinin ardınca sınırdı. Belə bir şəraitdə səngərdə qalmaq olduqca təhlükəli idi. Çünki səngərin tavanı hər an çökərək altında bir-birinə sıx şəkildə yatan otuz yaralını şəhid edə bilərdi.

Digər tərəfdən də səngərdən çıxmaq məqsədə uyğun deyildi. Çünki, posta yağan atəş Allah övliyalarını tar-mar edirdi. Buna görə də bütün yaralılar səngərin dəhlizinə hücum etdilər və hamı bir-birinə olduqca sıx şəkildə həmin məhdud yerdə qərar tutdu. Mən də oturmağa yer olmadığından dəhlizin bir güşəsində tək ayaq üstə dayanaraq divara söykənmişdim. Uşaqlardan bəzisi zəhmətlə, əsla hərəkət edə bilməyən Səfatacı səngərin qapısına tərəf gətirdilər.

Səfatac yalnız gözlərini o tərəf-bu tərəfə hərəkət etdirirdi və lal insanlar kimi ağızından anlaşılmayan səslər

çıxırdı. Səngərdə yaranan sıxlıq o həddə idi ki, yaralılarından bəziləri ayaq altında qalmışdı və fəryad edərək kömək istəyirdilər. Nəhayət, yaralılar yerbəyer olduqdan sonra hamı o kiçik yerdə yerləşə bildi.

Çoxdandı Bürhani qardaşdan xəbərsiz idim və onun halından son dərəcə nigaran idim. Komandir belə anlarda hamının qəlbinə aramlıq bəxs edir və hamı elə hiss edirdi ki, sanki o olduğu müddətdə müqavimət dayanmayacaq.

Durmadan uşaqlardan Bürhani qardaş barəsində xəbərləri olub-olmadıqlarını soruşurdum və hamı xəbərsiz olduğunu bildirirdi. Bu anda Bürhani qardaşın səsinə uşaqlara göstəriş verərkən eşitdim və Allaha onun salamat olmasından dolayı şükür etdim.

Düşmən atəşi nəinki azalmamışdı, hətta daha da şiddətlənmişdi. Zaman olduqca yavaş irəliləyirdi və hamı son anın intizarını çəkirdi. Həmin anda başqa bir qumbaraatan mərmisinin səngərə düşməsiylə tavanın bir hissəsi də bir neçə yaralının üzərinə çökdü və bu əzizlərdən iki-üçü dağıntılar altında qaldı. Onların naləsi dağıntılar altından açıqca eşidilirdi.

Bir neçə yaralı, o cümlədən mən də onların köməyinə qaçdıq. Torpaq və ağır taxta parçalarını kənara çəkəndən sonra onları dağıntılar altından çıxara bildik. Bu əzizlərdən biri təxminən yetmiş yaşı olan bir qoca idi ki, şiddətlə ağlamasına baxmayaraq, belə bir vəziyyətdə də zikr və duadan əl götürmürdü.

Görəsən hava qaralana qədər müqavimət göstərmək mümkün olacaqmı? Hər halda havanın qaralmasına çox zaman qalmışdı. Bir halda ki, sağlam döyüşçülərin sayı iki əlin barmaqlarının sayından çox deyildi. Artıq müqavimət göstərməyin heç bir anlamı qalmamışdı. Çünki düşmən

top atəşilə döyüşürdü və əgər bu atəş bir neçə saat da davam etsə, hamının şəhadəti labüd olacaqdı.

Saat altıda bütün sağlam uşaqların şəhid olduqlarını və ya döyüşü davam etdirə bilməyəcək həddə yaralandıqlarını öyrəndik. Düşmənin isə kəşfiyyat təyyarəsi vasitəsilə bizim bu vəziyyətimizdən tamamilə əgah idi. Buna görə də bir az sonra iraqı hərbiçilər uzaqdan görünməyə başladılar. Düşmənin tərəfi doğru irəliləyirdi. Onların hədəf i hava qaralmamışdan öncə tərəfi ələ keçirmək idi. Bürhani qardaş düşmənin tərəfi irəliləməsinin qarşısını almaq məqsədilə sağlam döyüşçülərdən ibarət bir neçə nəfəri postun müxtəlif nöqtələrinə yerləşdirdi. Günortadan bəri döyüşçülərin silahları sükuta qərq olmuşdu. Bu andan etibarən plamyotlar vəcdə gələrək düşmənin sıralarını atəşə tutdu. Düşmənin top atəşi hələ də davam edirdi. Durmadan atılan mərmilərin partlayış səsi döyüşçülərin kalaşnikov və plamyot səsləri ilə bir-birinə qarışmışdı. İraqlı qüvvələrdən ibarət onlarla cərgə tərəfi dövrə vuraraq hər bir istiqamətdən sürətlə yuxarıya doğru qalxırdılar. Hazırda yeddi-səkkiz nəfərdən çox olmayan İslam ordusu cəngavərləri iki gün-iki gecə aclıq, susuzluq və yuxusuzluğa səbr edərək bu əzəmətli anlarda qiyamət qoparır və düşmənin neçə-neçə piyada cərgəsi qarşısında müqavimət göstərərək xeyli sayda iraqını tar-mar etmişdi.

Bu əzizlərin qəhrəmancasına göstərdikləri müqavimət, düşməni tərəfi sinəsi üstə sürünərək çıxmağa məcbur edirdi. Döyüşçülərimizin göstərdikləri müqavimət təxminən bir saat davam etdi.

Günəş utandığından dağların arxasında gizlənməyə gedirdi. Gedirdi ki, İmam Hüseyin (ə) yavərlərinin qana boyanması səhnəsinə bundan artıq tamaşa etməsin. Həmin anda uşaqların açdıqları atəş səsləri mümkün olacaq ən az

həddə idi. Bu səbəbdən də onlardan çoxunun şəhid olduğunu anladım. Bir az sonra qəflətən iraqlı muzdurların çığır-bağır səslərini yaxın məsafədən eşitdim. Anladım ki, iraqlılar posta həddən artıq yaxınlaşıblar.

Bir anlıq fikrə daldım və sonrakı dəqiqələrdə baş verəcək hadisələri təsəvvür etdim. Təsəvvürümdə iraqlıların çığır-bağır salaraq və qəhqəhə çəkərək posta daxil olduqlarını və hərəkət edən hər şeyi güllə-baran etdiklərini gördüm. Səngərin dəhlizinə iki-üç qumbaranın atıldığını və dəhlizə pənah aparan uşaqların üstündə partladığını gördüm; ayaq, əl və barmaqların parçalanaraq o tərəf-bu tərəfə dağıldığını təsəvvür etdim.

Bir anda özümü məzəmmət edərək dedim: "Oturmusan ki, bu faciəni müşahidə edəsən və sonra da qumbara qəlpəsiylə və ya iraqlı muzdurun başına sıxdığı gülləylə əbədi sükuta qərq olasan?!" Buna görə də silah ələ gətirib müdafiə olunmaq üçün qərarlı halda səngərdən xaric oldum. Uca səslə dedim: "Uşaqlar! Əgər əlimizi əlimizin üstünə qoyub gözləsək iraqlılar bir azdan başımızın üstünü alacaq və hamımızı bir-bir güllələyəcəklər. Yaxşısı budur ki, hər kəs bir silah tapıb düşmənlə döyüşsün və başıuca halda şəhid olsun." Bunu deyib hərəkət etdim.

Səbr etməyin yeri deyildi. Bir az sonra təpə süqut edəcək və hamımız şəhadətə çatacaqdıq. Öz-özümə düşündüm ki, bu son anlarda hərəkət və səy göstərmək, oturmaq və ölümü gözləməkdən daha yaxşıdır. Bunun üçün hər necə olsada özümü səngərdən çölə atdım. Bu an arxadan Səyyadzadənin səsinə eşitdim. O, fəryad edərək deyirdi: "Taliqani! Getmə! Getmə! Səni and verirəm Allaha, geri qayıt!" və mən isə ona əhəmiyyət vermədən yoluma davam etdim.

Hazırda günəş tamamilə dağların arxasında gizlənmişdi və yalnız uşaqların kalaşnikovlarından çıxan bir neçə atəş səsi eşidilirdi.

Saat təxminən yeddinin yarısı olardı və havanın qaralmasına bir şey qalmamışdı. Düşmənin şiddətli top atəşi azalmış və ara-sıra postun güşə-bucağında bir mərmə partlayırdı. Bu ona görə idi ki, iraqılılar artıq postun bir neçə metrliyində mövqə tutmuşdular. Onların çığır-bağır səsləri və sanki bizi təslim olmağa dəvət edən uca fəryadları postun ətrafından eşidilirdi. Səngərin çölündə ürək parçalayan qətlgah mənzərəsinə şahid oldum. Postun ətrafında qazılmış səngərlərin hamısı dağılmışdı və taxta parçasından ibarət tək tək başqa səngərdən heç bir əsər - əlamət qalmamışdı. Yanmış barıt iyi hər tərəfi bürümüşdü.

Səngərlərin dağıntıları altında yaralıların ürək parçalayan səsləri eşidilirdi. Hər şeydən çox eşitdiyim səs postun güşə-bucağında yerə yığılmış və hərəkət etməyə qadir olmayan əzizlərin Ya Mehdi, Ya Mehdi sədaləri idi.

Postda xeyli sayda cansız bədən ağır vəziyyətdə bir-birinin üzərinə düşmüşdü və onlardan bəzilərinin bədəni tamamilə dağılmışdı. Dəhşət içində ətrafıma nəzər yetirərkən, bu Allah övlialarının bədənləri arasında qopmuş ayaq və əlləri, o cümlədən dağılmış üzləri və parçalanmış qarınları müşahidə etdim.

Hazırda gördüklərim bu günə qədər oxuduğum, eşitdiyim və təsəvvür etdiyim İmam Hüseynin (ə) qətlgah rövzələri və Aşura günündəki Kərbəla meydanı ilə tamamilə uyğunluq təşkil edirdi. İxtiyarsız olaraq göz yaşları axıdurdum və dodağımın altında deyirdim ki, İlahi bu parçalanmış bədənlər, qopmuş əllər və ayaqlar dininin sən istədiyini kimi uca və möhkəm olması yolunda qurban verən Xomeyni ümmətinin ən pak və ən ixlashlı cavanlarına

və yeniyetmələrinə məxsusdur. İlahi, bu qurbanları ən gözəl şəkildə bizdən qəbul et və bu şəhidlərin imamının arzu və hədəflərini həyata keçir.

Cəsədlərin arasında bir əzizin arxası üstə düşdüyünü və başqa bir şəhidin də onun belinə ağırlıq etdiyini gördüm. O, hələ yaşayırdı və zəif bir səslə nalə edirdi. İlk olaraq şəhidin bədəninə ona ağırlıq etdiyindən hərəkət edə bilmədiyini təsəvvür etdim. Ancaq gözlərim onun ayaqlarına sataşanda qumbaraatan mərmisinin düz onun topuğuna dəydiyini və ayağını parça-parça etdiyini gördüm. O, həyatının son anlarını yaşayırdı.

Ümmətin əzizlərinin al-qana boyanmış bədənləri dəhşətli bir mənzərə yaratmışdı. Ara-sıra şəhidlərin bədənləri altından zəif nalə və yalvarış səsləri eşidilirdi. Təpədə cansız bədənlərin sıxlığı elə bir həddə idi ki, yol getməyi mümkünsüz edirdi. Yalnız bir yolu var idi ki, gərək ayaqlarını ümmətin ciyər parələrinin üzərinə qoyasan. Bu əzizlərin bədənləri postun divarları ətrafında daha çox idi. Hüseyin (ə) aşıqlərinin tikə-tikə olmuş bədənləri Kərbəla çölündəki Aşura səhnəsini xatırladırdı.

Bu minvalla çətinliklə və atıla-atıla şəhidlərin pak bədənləri üzərindən keçərək özümü postun bir bucağına çatdırdım. Nur içində və aram halda eşq yuxusuna dalmış şəhidlərdən birinin yanında olan kalaşnikov nəzərimi özünə cəlb etdi. Onu götürüb yoxladıqdan sonra darağının güllə ilə dolu olduğunu gördüm. Bir az o tərəfdə yerə qumbara düşmüşdü, onu da götürüb özümü postun divarına çatdırdım.

Divarın yarısı top və qumbaraatan mərmisinin partlaması nəticəsində dağılmışdı. Münasib bir yerdə mövqe tutdum və əmniyyətdə olduğuma yəqin etmək üçün arxa tərəfimi və ətrafımı nəzərdən keçirdim.

Postun üç tərəfində də döyüşçülərdən üçü mövqe tutmuş və qarşı tərəfi atəş altına almışdılar. Onlar qısa zaman fasilələriylə tez-tez güllə daraqlarını əvəz edirdilər. Postun müdafiə qüvvəsinin yalnız dörd nəfərdən ibarət olduğunu anladım və artıq başqa qüvvəmiz qalmamışdı. Həmin anda Səyyadzadə qardaşı da sürünə-sürünə əlində silah tutaraq şəhidlərin üzərindən keçərkən gördüm. O da məndən bir neçə metr aralıda döyüşməyə başladı.

İraqlı qüvvələrin hansı mövqedə olduğunu anlamaq üçün başımı yavaşca qaldırdım və bir anlıq ətrafa nəzər saldım. Postun divarından beş-altı metr uzaqlıqda üç-dörd iraqlıni sürünərək posta tərəf hərəkət etdiklərini gördüm. Onlar məni görəni kimi geriyə qayıdaraq yanlarında olan böyük bir qaya parçasının arxasında gizləndilər. Qayaya tərəf atəş açdım və onları oradaca saxlamaq üçün qayanı atəş altına aldım. Onlar ara-sıra qorxu içində silahlarının lüləsini yuxarı tutub hədəfsiz atəş açirdilər.

Dəqiqələr bu minvalla keçdi. Daraqda hələ də bir neçə güllə qalmışdı. Ehtiyatı əldən verməmək üçün gözlərimi daşdan çəkməyərək daraq tapmaq üçün ətrafımı nəzərdən keçirdim. Şəhidlərin yanında güllə dolu kalaşnikov tapdım və qayaya doğru atəş açaraq həmin silahı hazır vəziyyətə gətirdim.

Həmin anda arxa tərəfdə Səyyadzadənin yerə yıxıldığını hiss etdim. Nurani alını güllə deşmişdi və yerindəcə Allahın görüşünə nail olmuşdu. Artıq dözüümüm qalmamışdı. Buna görə də dərhal atəş açmağı davam etdirdim.

Açdığımız atəşin az olmasından qüvvələrimizin minimum həddə çatdığını anlayan düşməni post divarının bir neçə metrliyinə qədər yuxarı qalmış və müxtəlif

nöqtələrdə mövqe tutaraq döyüşçülərimizin müdafiəni tamamilə dayandırmasını gözləyirdilər.

İraqlıların say cəhətdən bizdən qat-qat çox olmaqlarına və dörd tərəfdən də güllə yağdırmaqlarına baxmayaraq, qorxularından öz yerlərindən hərəkət etməyə cürət etmirdilər.

Birdən tərəni yaralıların təkbir sədaları bürüdü. Yaralılar İslam döyüşçülərindən çoxunun hələ də müqavimət göstərməkdə olduğunu göstərmək üçün uca səslə təkbir deyirdilər. İraqlılar da döyüşçülərimizin təkbir sədaları eşidilməsin və ruhiyəmiz zəifləsin deyə, çıxırbağır salmağa başladılar.

Düşmənin qumbaraatan mərmiləri ara-sıra yerə düşürdü. Bir az sonra silahda olan güllə tamamilə qurtardı. Başqa bir daraq tapdıqdan sonra atəş açmağa hazırlaşırıdım ki, qəflətən iraqılardan biri sürətlə qayanın arxasından çıxaraq mənə doğru qumbara atdı. Bu hərəkətiylə eyni bir zamanda onu atəşə tutdum və ilk olaraq müvazinətini itirdiyini və sonra da tərədən aşağıya doğru yuvarlandığını öz gözlərimlə müşahidə etdim. Həmin anda onun atdığı qumbara yanımda kıpost divarının eni istiqamətində yerə düşdü və sağ əlimdən yarım metr aralıda partladı.

Partlayış dalğası bir anlıq məni gicəlləndirdi və ətrafımı görməkdə aciz qaldım. Bir az sonra özümü ələ aldım və qumbaranın mənə heç bir zərər vermədiyini düşündüm. Bu olduqca təəccüblü idi. Çünki həqiqətdə qumbaranın qəlpələri üzümü və sinəmi deşik-deşik etməli idi. Allaha mənə etdiyi bu yardımından dolayı şükür etdikdən sonra yenidən atəş açmaq istədim. Ancaq əlimdə tətii çəkməyə güc olmadığını hiss etdim və hər nə qədər çalışdımsa da, atəş açə bilmədim.

Bu anda gözüm sağ qoluma sataşdı. Böyük bir yaranın meydana gəldiyini və qanın fəvvarə vurduğunu gördüm. Qan qol damarlarımdan çölə sıçrayırdı. Artıq atəşi davam etdirə bilməyəcəyimi anladım. Buna görə də, sol əlimlə iraclılar uzaqlaşdığımı anlamasın deyə, havaya doğru atəş açdım. Divarın arxasından çıxıb bir kənara çəkildim.

Günəşin qürub etməsinə az qalmışdı və cansız bədənlərin üzərindən tullana-tullana gedirdim ki, qəflətən gözüm şəhidlərin bədənləri arasında komandır, rəşadətli sərdar Hüseyn Bürhani qardaşın pak bədəninə sataşdı. O, sinəsi üstə yerə düşmüşdü, aram və başıuca halda əbədi eşq yuxusuna dalmışdı. Bürhaninin pak bədəninin kənarında gözümə telefon dəydi və telefonda qərargahdan əlaqə quran komandirlərin səsi eşidilirdi. Telefonu bir kənara apardıqdan sonra xarab olsun deyə ona doğru atəş açdım. Sonra da iraclılar onu ələ keçirdikdən sonra 2519 yüksəkliyində mövqe tutan qüvvələrimizin yerini təyin edə bilməsinlər deyə, onun işdən salmağa çalışırdı.

Dəhşətli səhnələr idi. Hazırda baxdığım hər guşədə hansısa bir əzizin al-qana qoyanmış cansız bədənini görüb, onun şəhadətə çatdığından xəbərdar olurdum. Qolumdan axan qan hələ də davam edirdi və iraclıların əliylə şəhadətə çatmasam belə, qanaxmadan salamat qalmayacağıma yəqin etmişdim.

İlk olaraq uçmuş divara söykənərək oturdum. Digər üç nəfər döyüşçü postun üç nöqtəsindən hələ də atəş açmaqda idilər. Öz-özümə artıq oturub iraclıların gəlməsini gözləməkdən başqa heç bir çıxış yolu olmadığını və Allah nə istəsə o olacaq deyə düşündüm. Əgər öldürülsəm nə xoş ki, bu mənim ilk rahatlığım olacaqdır və illərdir arzusunda olduğum hədəfə çatacaqdım. Yox, əgər əsir düşsəm, heç bir qorxum yox idi.

Əlbəttə iraqlıların bizim hamımızı öldürmək istədiyi mənim üçün gün kimi aydın idi. Çünki yaralı idik və onlardan öz yaralılarına rəhm etmədiyi bir yerdə, başqalarına rəhm etməyi gözləmək mənasız idi. Bundan əlavə, bura dağlıq ərazi idi və daha öncə iraqlıların dağlıq ərazidə əsirləri qətlə etdiklərini eşitmişdim. Çünki, əsirləri geriyə aparmaq olduqca çətin idi və bu isə onlara qətiyyənlə sərff etmədi.

Oturub iraqlıların eybəcər üzünü müşahidə etməyi və sonra da bir güllə ilə işimin bitəcəyini təsəvvür etmək mənə əzab verirdi. Öz-özümə vuruşaraq ölənlər arasında bir şəhidin savabının, bir guşəyə çəkilib sonda başına vurulan gülləylə şəhid olanın arasında yerdən-göyə qədər fərq olduğunu düşündüm. Çünki,

فَضَّلَ اللَّهُ الْمَجَاهِدِينَ عَلَى الْفَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا¹

Buna görə də kalaşnikovu sol əlimə alaraq işarə barmağımı tətəyin üzərinə qoydum və onu ilk iraqlının görünəcəyinə ehtimal verdim yerə doğru çevirdim və öz-özümə düşməni görəcəyim ilk andaca atəş açacağımı və bu işi şəhid olacağım ana qədər davam edəcəyimi qərara arldım.

Qəribə anlar idi. Həyatım gözlərimin önündə canlandı; zahid və səbirli atamın nurani və təvəkkül edən çöhrəsi, anamın dözümsüz və nigaran siması.

İlahi! Bunlar mənim şəhadətimlə necə barışacaqlar? İlahi! Anamın başına nələr gələcək? Mən ona ön cəbhəylə işim olmayacağına dair söz vermişdim. Ancaq indi yaralı və əldən düşmüş halda şəhidlərin dövrəsində oturmuşam və bir az o tərəfdə qanıma susamış kaftarlar məni dövrəyə

---

¹ Allah mücahidlərə, oturanlardan daha böyük mükafatlarla imtiyaz vermişdir. (Nisa surəsi 95-ci ayə)

alıblar. İlahi! Mən anama verdiyim vədəmi məhz sənin yolunda cihad etməyə olan eşqimdən dolayı və bu aşiq göyərçinlərin fəzasında qol-qanad çalmaq üçün sındırdım. Bu sarıdan mən əzabına layiqəmmi? Pərvərdigara! İstixarədə mənim üçün bu gün cəbhəyə getməkdən daha gözəl bir işin olmadığını başa saldın. Buna baxmayaraq məndən ata-anamı razı salmağımı istədin. Allahım! Şəri cəhətdən vəlim olan atamı razı salmağı bacardımca da, anamı razı salmaq mümkün olmadı.

Mən itaəti vacib olan zəmanə imamının naibi və vəliyəmr olan mərcəyi təqlidimə itaət etdim və o, isə bu vacib əməli yerinə yetirməkdə ata-ananın razılığının şərt bilmədi. Buna görə də mən bu sarıdan məzəmmətə və əzaba layiq olmadığını düşünürəm.

Bütün bunlara rəğmən, anamın halından nigaran idim. Anamın mənim şəhadət xəbərim ona verilən andakı çöhrəsini təsəvvür edirdim və aşkar şəkildə görürdüm ki, o yerə yığıldı və ...

İlahi! Əta etdiyin mehribanlıq mələyini və mənə ən əziz olan bir kəsimi ona əziyyət verəcək hər bir şeydən qorumağın üçün sənə tapşırıram.

Mehriban bacılarımın, Quran məclislərindəki uşaqların, Furuği və Əmir Kəbir küçələrindəki şəhidlərin, Nadirin, Nasirin çöhrələri bir-bir gözlərimin önündə canlandı. Bir anlıq bütün şəhid dostlarımla burada hazır olduqlarını hiss etdim və əlbəttə, Nadirin məlahətli gülüşüylə məni ağuşuna aldığı zaman bədəninin istiliyini daha çox hiss edirdim.

Eyni zamanda da nigaran idim. Görüş anı çox yaxın idi; elə bir an ki, biz istəsək də, istəməsək də bu an üçün yaşayırıq və mən bu iyirmi iki illik həyat səfərimdə nə kimi bir sovuqatı özümlə aparıram?!

Bir anda əliboş olduğumu dərk etdim və alınma xəcalət təri qondu. Axı mən nə ilə fəxr edirdim?! Vəzifəmi boynumdan götürmək üçün qıldığım namazlarımamı, yoxsa aclıq və susuzluq xatirələrindən savayı mənə bir şeylə yadda qalmayan oruclarımamı, və ya...

Tövbəsiz günahlarım gözlərimin önündə mücəssəm oldu və keçmişimə etdiyim bu səyahətin nəticəsi olaraq, sonda qəlbimin dərinliyindən belə dedim: " İlahi! Şübhəsiz mən sənin istədiyin kimi olmayan bir kəsəm... "

"Pərvərdigara! Boş əllərimə baxanda xəcalət çəkirəm, ancaq sənin mehriban olduğunu görəndə ümidvar oluram.

"İlahi! Həbib Nəccar əhvalatında sənə doğru səfər edən, hətta sənə yaxın olan bir kəsin belə, ən üstün sərmayəsinin sənin mərhəmət və məğfirətin olduğunu mənə öyrətmişdin. Çünki o şəhadətə qovuşan zaman,

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ¹.

Və mələklərin onu cənnətə doğru apardılar,

قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ²

Dedi: Kaş qövmüm biləydi ki, Rəbbim məni niyə bağışladı və nəyə görə məni hörmət sahiblərindən etdi.

O, heç vaxt imanı və saleh əməliylə fəxr etmədi və sənin ona əta etdiyən məqamının hamısını sənin mərhəmət və məğfirətindən gəldiyinə inandı. Çünki, iman və saleh

---

¹ (Antakiyalılar bu sözü eşidən kimi Həbib Nəccarı daşqalaq edib öldürdülər). Ona (şəhid olduğu üçün Allah dərgahından): Cənnətə daxil ol! – deyildi... (Yasin surəsi 26-cı ayə)

² (Həbib Nəccar Cənnətə daxil olub oradakı nemətləri, hörmət-izzəti gördükdən sonra) dedi: Kaş qövmüm biləydi ki, Rəbbim məni niyə bağışladı və nəyə görə hörmət sahiblərindən etdi! (Yasin surəsi 26-27-ci ayələr)

əməl hansı mərtəbədə olmasından asılı olmayaraq, sənin rəhmət və məğfirətin müqabilində bir şey deyildir. İlahi! Məni də rəhmət və məğfirət dəryasında qərq et və əlimdə olanlara yox, əlində olanlara xatir məni qəbul et və məni ikram olunmuşlardan qərar ver.

“Pərvərdigara! Sənin peyğəmbərinin belə dediyini eşitmişəm: "Şəhidin bədəninə axan ilk qan yerə tökülən zaman onun bütün günahları bağışlanır." Bəs bu mənim halıma da şamildirmi?

Bu anda mehriban Quran ustadım mərhum Ziyainin vücudumda fəryad edən səsi durmadan deyirdi: "Uşaqlar! Həyatı elə yaşayın ki, gözlərinizi dünyaya yumarkən, o biri dünyada gözlərinizi peyğəmbərin, əhli-beytin və mələklərin gözlərində açasınız." Bir halda ki, sevinclə sizə belə desinlər:

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوا خَالِدِينَ¹

Və siz də cavab olaraq deyəcəksiniz ki:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقْنَا وَعَدُوه²

Məbadə o kəslərdən olasınız ki, sizə belə deyilsin:

ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا³

İlahi! Bir az sonra bunlardan hansını dadacağam?!

Bir neçə metr kənarda partlayan qumbaranın səsi məni daldığım fikirdən oyatdı. O anda postu müdafiə edən əzizlərdən birinin belə dediyini eşitdim: "Mənim gülləm

---

¹ Salamun əleykum! (Sizə salam olsun!) Xoş gəldiniz! Əbədi qalacağınız Cənnətə daxil olun! – deyəcəklər. (Zümər surəsi 73-cü ayə)

² Bizə verdiyi vədini yerinə yetirmiş Allaha həmd olsun... (Zümər surəsi 74-cü ayə)

³ Girin cəhənnəmin qapılarına (təbəqələrinə) orada əbədi qalmaq üçün... (Ğafir surəsi 76-cı ayə)

qurtardı. İraqlılar qumbara atırlar. Uşaqlar! Gəlin gedək! Artıq faydası yoxdur."

Onun adı yadımda deyil. Ancaq onun hərbi hava qüvvələrində xidmət edən uşaqlardan biri olduğunu bilirdim. Deyəsən helikopter pilotu idi. Könüllü surətdə bəsicilərlə birgə cəbhəyə gəlmişdi. O, səkkizinci qırıcı bazasında xidmət göstərdiyini deyirdi. Uzun boyu, dik qaməti və buğdayı çöhrəsi var idi. Qumbara qəlpəsi onun sağ gözünü yaralamışdı və göz nahiyəsinin üstünü qurumuş qan laxtası örmüşdü. Onun nə demək istədiyini anlamadım. Getmək üçün yol var idimi? Atəş açmaqda olan uşaqlardan biri təəccüblə soruşdu: "Hara gedək?" və o, cavabında dedi: "Uçurum. Uçurum."

Bu sözü eşidən kimi əməliyyat gecəsində 2519 yüksəkliyindən enməmişdən bir neçə dəqiqə öncə Mürtəza Yəzdxastının əməliyyat məntəqəsini izah edərkən dəfələrlə üçüncü təpədəki postun bir tərəfində təhlükəli bir uçuşumun olduğunu və hamının ehtiyatlı olması və ona yaxın getməmək barəsində etdiyi xəbərdarlığı xatırladım.

Həqiqətdə uçurum iraqlıların yuxarı qalxa bilmədikləri yeganə yol idi və könüllü hərbiçinin verdiyi tövsiyə bu idi ki, sağlam uşaqlar özlərini uçurumdan aşağı atsınlar. O, öz tövsiyəsini durmadan təkrar edə-edə mənə yaxınlaşdı və ara-sıra yerdən və ya şəhidlərin belindən bir qumbara götürüb onu postdan kənara atırdı.

Yanımdan keçəndə mənim təəccüb dolu, eyni zamanda tərəddüdlü baxışlarımla qarşılaşdı və məzəmmətedici bir səslə dedi: "Niyə oturmusan? İraqlılar gəlirlər. Canı qorumaq vacibdir, Ya Allah" Dedim: "Mənim qol damarım kəsilib və bir neçə dəqiqə sonra öləcəyəm." Dedi: "İraqlıların gülləsiylə ölməkdən ki, yaxşıdır." Bunu deyib uçurum olan tərəfə getdi. Uşaqlardan ikisi atəş

açmağı hələ də davam edir, eyni zamanda onun hərəkətlərinə diqqət yetirirdilər.

İlahi! Fəryadıma yetiş! Axı vəzifəm nədən ibarətdir? Hansı biri daha yaxşıdır? Qalmaq və iraqlıların əliylə ölmək, yoxsa getmək və uçurumdan yuvarlanaraq və ya qanaxmadan şəhid olmaq?!

Sonda bilmirəm niyə, ancaq ikinci yolu seçdim. Ola bilsin buna görə seçdim ki, hər halda bu seçim səy göstərmək, hərəkət etmək və ən əsası bir iş görmək demək idi.

Çətinliklə yerimdən qalxıb tullana-tullana yaralılar olan səngərə doğru getdim. Başımı səngərin dağılmış dəhlizinə saldıqda yaralıların iztirab içində mənə baxdıqlarını gördüm. Dedim: "Uşaqlar! Səbr etmək vaxtı deyil. Qalxın! Bir neçə dəqiqə sonra iraqlılar çatacaqlar, uçurum tərəfdən qaçmalıyıq..."

İraqlıların çığır-bağır səsləri daha yaxından gəlirdi, ancaq o qədər qorxaq idilər ki, hələ də posta daxil olmağa cürət etmirdilər. Mənim sözlərimə qulaq asan yeganə şəxs Turcizadə oldu. O, digər yaralıları da bu işə rəğbətləndirirdi. Yaralıların əksəriyyəti hər iki ayaqlarının sınması və ya aldıqları dərin yara və bu kimi səbəblərdən hərəkət etməyə qadir olmadıqlarından, bundan əlavə, bir-iki nəfərin də uçurumdan tullanmağı intihar bildiyindən bu işə qarşı çıxdılar.

Mənim və Turcizadənin xahiş-minnət və hətta israr və yalvarışları müqabilində yaralıların, o cümlədən əsla hərəkət etməyə qadir olmayan Səfatacın yalnız məsum baxışları bizi yola salmaqla kifayətləndi. Turcizadə aldığı qəlpə yarasından ayağı sınımış və ancaq bir ayağı ilə hərəkət edə bilirdi. Postun açıq ərazisinə yetişəndə hələdə atəş açmaqda olan uşaqları uçurumdan qaçmağa dəvət

etdik. Onlar havaya atəş aç-aça bizə yaxınlaşdılar. Dörd nəfər birlikdə könüllü hərbiçinin fəryad səsi eşidilən səmtə getdik.

Uçurumu görəndə bir anlıq bütün vücudumu qorxu bürüdü. Çünki uçurum o qədər dikinə idi ki, aşağıya salamat çatmaq ehtimalı çox az görünürdü. Demək olar ki, təpənin bu hissəsi yetmiş-səksən dərəcəlik bir sıldırım idi və yuxarıdan aşağıya baxanda qorxu bütün bədənimni bürüyürdü.

Özümüzü aşağı atmaqdan savayı heç bir yol yox idi. Sağ əlimdən durmadan qan axırdı. Qanaxmanın şiddətindən qolumda olan əsas qan damarının kəsildiyi ehtimalını verirdim və belə davam edəcəyi təqdirdə, qanaxma tezliklə ölümə nəticələnəcəkdi. Heç bir ümid yox idi, ancaq bilmədiyim hansısa bir qüvvə məni aşağıya doğru atılmağa təşviq edirdi.

Könüllü hərbiçi biz çatmamışdan öncə atılmış və havaya qalxan toz-torpaq onun uçurumun dik olan hissəsində sürünməsindən xəbər verirdi. Digər uşaqlar da bir-birinin ardınca özlərini aşağıya doğru atdılar və mən də onlara baxaraq bu işi görməyə cürət tapdım və tullandım. Heç bir ixtiyar olmadan təpədə sürünərək sürətlə aşağıya doğru süqut etdim. Bəzən ixtiyarsız yuvarlanır, bəzən də sürünürdüm. Daha dikn yerlərdə dörd-beş metr yüksəklikdən yerə düşərək qayaya çırpılırdım. Daşların və iti çınqılların üzərinə sürtüldüyümdən bütün bədənimin alışıb yandığını hiss edirdim və bəzən də bədənimdə olan sümüklərin qırıldığını hiss edirdim. Gözlərimi bağlayıb özümü uçuruma həvalə etmişdim. Özümdən xəbərsiz idim və yalnız ağrı və yangını hiss edirdim. Uzun bir yolu bu minvalla geridə qoydum. Demək olar ki, təxminən on dəqiqə bu minvalla aşağıya doğru süqut etdim və sonra da

ağac budağının üzərinə düşdüyümü hiss etdim və budağın sınması ilə yerə düşərək sərin bir su arxının içində düşdüm.

Qaranlıq yavaş-yavaş hər şeyə qara don geyindirirdi. Öz ətrafımı çətinliklə görürdüm. Bir az axtarışdan sonra kiçik bir meşənin ortasına düşdüyümü anladım. Ayağımın altında qum və çınqıl var idi və ayağımın üstünü bir-iki santimetr dərinliyində örtən soyuq su qatı təşkil edirdi. Su ağacların arasından keçib gedirdi.

Arxamda tərənin ətəyini təşkil edən qaya, qarşımda isə hər iki tərəfini kələ-kötür, eləcə də böyük və kiçik qayalarla örtülü çöllük var idi.

Bu yerə düşən andan bəri ixtiyarsız olaraq məni özünə əsir edən şey içinə düşdüyüm soyuq su idi. Su öz sərinliyi ilə yorğun ayaqlarımı nəvaziş edərək naz-işvəylə keçib gedirdi. Susuzluq münasib bir kəlmə deyil. Mən alışıb yanırdım və sanki atəş dolu bir təndirdə qovrulurdum. Bədənimin çoxlu qan itirməsi hədsiz dərəcədə susuz olmağıma səbəb olmuşdu. Bu susuzluğu dadmayan onun verdiyi əzab-əziyyəti heç vaxt anlaya bilməz. Bu səbəbdən də ixtiyarsız olaraq ağızımı suya qoydum və ifadə olunmayacaq bir hərisliklə onu qum ağızıma getməsin deyə somurmağa başladım. Dəqiqələr bu minvalla keçdi və mən o qədər su içdim ki, bədənimin yanar təndiri söndü.

Hazırda məni ləzzət və aramlıq büsbütün əhatə etmişdi. Özümü ağacın gövdəsinə çətdirib ona söykəndim. Susuzluğum yatandan sonra bütün bədənimin yanmaqda olduğunu yenidən anladım. Qaya üzərinə sürtünməklə çiyində, belində və dabanımda meydana gələn yaralar əziyyət verirdi. Ancaq iraqılıların əlindən qurtula bildiyimi düşündə təskinlik tapırdım.

Birdən, təxminən iki ay bir yerdə olduğum əzizlər yadıma düşdü. Hazırda susuz dodaqlarıyla BƏƏS

yırtıcılarının əlinə düşmüşdülər. Gözlərim yaşla dolmuş və ixtiyarsız olaraq ağlayırdım. İlahi! Mənim əziz qardaşlarım indi hansı vəziyyətdədirlər? Görəsən indi iraclılar onların başlarının üstünü alıblarmı?! İlahi! Sənin bu dodaqları susuz aşıqlərinin bədənləri yara içindədir. Məbadə onları ayaqlar altına alıb rəhimsizcə öldürsünlər və ya...

Təpədə olan qətlgah səhnəsi, bir-birinin üzərinə yığılmış şəhidlərin pak bədənləri, yaralıların onlara arxamı çevirərək getdiyim andakı məsumca baxışları özümdən asılı olmayaraq bir-bir gözlərimin önündə mücəssəm oldu və bütün bunlar məni ağlamağa vadar edirdi.

Birdən özümə gəldim, özümü günahkar hiss etməyə başladım və vəsf olunmayacaq bir qəmlə ucadan ağlayaraq öz-özümə dedim: "Həmid! Sən nə etdiyini anladın? Kül olsun sənin başına! Sən ki, Hüseynin (ə) dodağı susuz yavərlərinin saqisi idin. İki gün idi ki, onların başları üstə gedib suyu ağızlarına tökürdün. İndisə heç nə olmamış kimi hər şeyi unuttun və dodaqlarını soyuq suya qoydun və bacardığın qədər o soyuq sudan içdin?! Kül olsun sənin başına! Sən ki, İmam Hüseynin, ailəsinin və əshabının susuzluq xatirələrini bu məsum, dodağı susuz aşıqlərin yadına salaraq onları Hüseyncəsinə səbr və dözümə dəvət edirdin. O soyuq sudan, hətta onları zərrəcə belə düşünmədən asudə halda içəndə heç utanmadın...?!"

Allahın bu böyük imtahanından başı aşağı çıxdığımı hiss edirdim. Valideynlərim mənim ayağımı İmam Hüseyn (ə) məclislərinə açan gündən bəri həmişə öz-özümə deyirdim ki, görəsən o həzrətin faciəsinə yalnız ağlamaq, qara geyinmək və başa-sinəyə vurmaq kifayət edirmi?! Yoxsa bununla yanaşı, İmam Hüseyn (ə) məktəbinin köməyə ehtiyacı olduğu günə hazır olmaq lazımdır?!

Buna görə də ev-eşiyi tərک etdiyim andan etibarən at-anaya, dost-tanişə olan məhəbbət və eşqimə baxmayaraq, səhralara üz tutaraq Allahın dərğahına ərz etdim: "İlahi, bütүн hədəfim, sənin dinini müdafiə etmək və sənin Hüseyninlə eyni yolda addımlamaqdır."

Dedim: "Pərvərdigara! Mən də başımı qəbr evindən qaldırıncaya qədər adımın Kərbəla şəhidlərinin zümresində qeyd olunmasını və Peyğəmbərin, Mürtəza Əlinin və anam Zəhrayə Mərziyyənin (ə) gözləri önündə xəcalətli və başıaşağı olmamağımı istəyirəm."

Allah da hünərimi göstərmək üçün üzümə meydan açdı ki, iddialar etdiyim şeylərdə olan öz ləyaqətsizliyimi mənə isbat etsin.

O, məni 14 İmam Hüseyn (ə) ordusuyla birgə etdi və sonra da bir çox briqadalar içərisindən İmam Hüseyn (ə) briqadasına qovuşdurdu və Hüseyn qəhrəmanlığını anbaan gözlərim önündə nümayiş etdirdi. Düşmənin mühasirəsində qalmaqdan tutmuş, Hüseyn (ə) yavərlərinin susuzluğuna kimi, Aşura gününün namazından tutmuş, xeymələrə yağın atəşə kimi, hərəm cavanlarının bir-bir qurban olmasından tutmuş, Hüseyn (ə) səhabələrinin parça-parça olmuş bədənlərinə kimi... hamısını və hamısını mənə göstərdi. O yerə qədər ki, bu qədər ixləsli və fədakar cavanların arasından seçərək məni bu dodaqları susuz yaralılara su paylamaq şərəfinə layiq bildi. O, bu qəmli sonluqda mənimlə başımda olan xülyələr arasında fərsəxlərlə fasilə olduğuna inanmağım üçün Əlqəmə nəhrinin kənarına gətirdi. Çünki, həzrət Əbəlfəzl (ə) nəhrə yetişəndə susuzluğun şiddətindən iki əllərini çaya daxil etdi və sonra da su dolu ovuclarını dodaqlarına yaxınlaşdırdı. Amma elə bir mərifət sahibi və elə vilayətçi idi ki, öz-özünü məzəmmət edərək dedi: "Necə ola bilər

ki, Allahın vəlisi və ailəsi susuz olsun, ancaq sən sirab olasan?!"

Gör sən bu qədər dözümlü və səbrdən sonra özünə nə etdin? Hətta yoldaşlarının susuzluğunu düşünmədən dodaqlarını suya necə qoya bildin?

Bundan öncə vaiz və minbər əhlindən eşitmişdim ki, fədakarlıq və candan keçmək hər nə qədər ixlaslı olsa da savab və məqam cəhətdən Kərbəla şəhidlərinin fədakarlığına çata bilməz. Dindarlığımdan irəli gələn ədəb-ərkan bu fikrə qarşı aşkar şəkildə mövqə bildirməyimə mane olsa da, zehnimin bir guşəsində bunun doğru olub-olmadığına tərəddüd edirdim. Aşura günündəki bütün hadisələr bu idi ki, zamanın imamı haqqı demək üçün qiyam etdi və bir qrup insan da onunla birlikdə hərəkət etdi. Bu zaman düşmənləri mühasirəyə aldı və suyun onlara çatmasına mane oldu və sonra da son dərəcə vəhşiliklə hamını qılıncdan keçirdi. Bəs əgər başqa bir zamanda belə bir hadisə təkrar olsa, nə üçün savab və məqam cəhətdən Aşura günü ilə müqayisə olunmasın?

Məhz həmin gün bu sualın cavabını tapdım. Fərq nəfslərin paklıq mərtəbəsində, niyyətlərdə və hədəflərdədir.

Tarix boyunca haqq kəlməsinin yüksəlməsi naminə çoxları cihad edib qılınc vurublar. Amma niyə həzrət Əlinin (ə) Xəndək günü vurduğu zərbə bütün insanların və cinlərin ibadətindən üstündür?

ضربة علي يوم الخندق افضل من عبادة الثقلين¹

---

¹ Əlinin Xəndək günü vurduğu zərbə bütün ins-cinin ibadətindən üstündür.

Həzrət Əlinin (ə) bir qılınc zərbəsi onun həyata baxışının və uca niyyətinin məhsulu olduğundan, bütün insanlar və cinlər onu ələ gətirməkdə acizdirlər.

Bütün bunları düşünərək özümdən xəbərsiz dəqiqələrcə uca səsə ağlayırdım. Özümə gələndən sonra qanaxmanın çoxaldığını gördüm. Bundan öncə təlim zamanı bizə yaralıların yaşamaq üçün lazım olan həddə sudan istifadə etməli olduqlarını öyrətmişdilər. Çünki, su qanaxmanı daha da şiddətləndirir. Acı bir təbəssüm etdim və öz-özümə dedim? "Bu da dəyərsiz dünyanın çör-çöpünə olan niyəsiz bağlılığın sonu. Bu qanaxma bir az sonra səni öldürəcək və sən o ixlaslı yoldaşlarından bir neçə saat sonra dünyaya gözlərini yumacaqsan. Hansı üzlə gözünü onların üzünə açacaqsan?! Onlar Allahla susuz dodaqlarıyla və döyüş meydanında görüşəcəkləri halda, sən isə qarnın su ilə dolu və qaçarkən görüşəcəksən!"

Sol əlimlə yaranı sıxdım və bundan sonra qanaxmanın azaldığını hiss etdim, amma bir az sonra əlim yoruldu və yaranı boşlamağa məcbur qaldım. Bu işi durmadan təkrar edirdim.

Bir anda bizim beş nəfər olduğumuz zehnimə gəldi. Bəs digərləri harda idilər? Turcizadədən başqa digər üç nəfərin adını bilmirdim. Buna görə də uca səsə onu səsledim. Qısa müddətdən sonra on-on beş metr uzaqlıqdan cavab səsi eşitdim. Hər kim idisə, yaxın gəlməsini istədim. Çöhrəsini çətinliklə görürdüm, tanış gəlirdi. Adını bilmədiyim bu döyüşçü on altı-on yeddi yaşlı, üzündən azca tük çıxmış bir yeniyetmə idi. Məni tapdığına görə çox sevinirdi. Yanıma çatanda şövlə salam verdi. Ona dedim: "Digərlərini görməmişən?"

Dedi: "Xeyr! Çox axtardım, onlardan heç bir əsər-əlamət tapmadım."

Çox narahat oldum və öz-özümə dedim ki, ola bilsin təpədən enərkən başları qayaya çırpılaraq şəhid olublar və ya iraclıların əlinə düşüblər və ya... Sonra ürəyimə pis fikirlər gətirməməyə səy göstərərək, öz-özümə dedim ki, ola bilsin uçurum onları başqa bir istiqamətə aparıb və bizdən uzaq məsafədə başqa bir əraziyə düşüblər.

Ona dedim: "Sizin adınız nədir?"

Dedi: "Hüseyn"

Dedim: "Hansı Hüseyn?"

Dedi: "Hüseyn Qaidi"

Dedim: "Məni tanıyırsan?"

Dedi: "Bəli! Siz Taliqani qardaşınız. Bütün uşaqlar sizi tanıyır."

Dedim: "Haralısan?"

Dedi: "İsfahanlı. Biz şəhidlər xiyabanı ilə üzbəüz yaşayırıq. İmam Səccad (ə) küçəsində."

Dedim: "Yaralanmısan?"

Dedi: "Xeyr! Mühüm bir şey deyil. Ayağıma balaca bir qəlpə dəyib." Sonra əliylə budundakı yaranı göstərdi.

Təpənin üzərində iraclıların atəş səsləri hələ də eşidilirdi. Plamyot və partlayış səsləri dayanmışdı və qulağa yalnız tək-tək və pərakəndə şəkildə atılan güllə səsləri gəlirdi. Öz-özümə dedim ki, iraclılar posta daxil olub və yaralıları bir-bir güllələyirlər. Onların nurani və məsum çöhrələri gözlərimin önündə canlandı.

Ayağımın altı şiddətlə alışıb-yanırdı. Ayağımda çəkmə yox idi və ayaqyalın idim. Çünki topuq nahiyəmdən aldığı yaranın ilk gecəsində tibbi yardım heyəti ayağımı sarıya bilmək üçün çəkmələrimi çıxarmışdılar. Hazırda əynimdə qolsuz köynək, hərbi şalvar və para-para olmuş bir cüt corab var idi. Qayalara sürtünərkən dabanlarımda yaranan yaralar bədənimə digər yaralardan daha çox

narahat edirdi. Qan hələdə qolumdan axmağa davam edirdi. Aclıq, yorğunluq və zəiflik məni o ağrı-acılara əhəmiyyət verməkdən saxlayırdı.

Bir neçə dəqiqə olardı ki, Hüseynlə səssiz-səmirsiz bir-birimizin kənarında əyləşmişdik və hadisələrlə dolu keçmişimiz barəsində düşünürdük. Bu anda Hüseyn özündə olan su qabını doldurmağa başladı. Turcizadə və digər qardaşlardan heç bir xəbər yox idi. Onları tapmaq üçün yenə də səy göstərsək də bu heç bir nəticə əldə edə bilmədik.

Dəqiqələr sükut içində keçirdi və birdən uzaqdan eşidilən atəş səslərinin içərisindən, kiminsə getdikcə bizə doğru yaxınlaşmaqda olduğunu hiss etdim. İlk olaraq hissə qapıldığımı fikirləşdim. Amma bir neçə dəqiqə sonra Hüseyn dedi: "Deyəsən iraclılar gəlirlər."

Səs olduqca yaxınlaşmışdı və görünən bu idi ki, bir neçə iraclı güllə ata-ata bizə yaxınlaşmaqda idilər. Hüseyn dedi: "Ola bilsin ki, Turcizadəylə digər iki nəfər güllə atırlar ki, biz onların yerini bilək."

Dedim: "Yox! Bu mümkün deyil. Onlar belə ehtiyatsızlıq etməzlər. Çünki, bu işi etsələr iraclılar xəbərdar olarlar. Mən düşünürəm ki, iraclılar təpədən qaçarkən bizləri görüb və arxamızca gəliblər." Öz-özümə düşündüm: "Ola bilsin ki, Turcizadə və digər iki nəfər iraclıların əlinə düşüblər və onları bir-bir güllələyirlər."

Aydın idi ki, düşmənin bizim gizlənmək üçün ehtimal verdiyi yer təpənin aşağısında olan həmin ağaclıq idi. Mümkündür ki, bizi tapmaq üçün bura gəlsinlər. Buna görə də buranı tərk etməyi qərara aldım. Hüseynə dedim: "Qalx, qaçaq! Yoxsa iraclılar bir neçə dəqiqə sonra başımızın üstünü alacaqlar."

O, dərhal qalxaraq hərəkət etdi və mən də yerimdən qalxmağa səy göstərdim. Ancaq bir az sonra gözlərimin qaraldığını hiss etdim. Müvazinətimi saxlaya bilmirdim. Qəribə başgicəllənməm var idi və yerin ayağımın altında hərəkət etdiyini düşünürdüm. Elə o anda öz müvazinətimi itirib möhkəm yerə çırpıldım. Əlimdən axan qanın məni sürətlə ölümə yaxınlaşdırdığını anladım və indisə ayaq üstə dayanmağa və yol getməyə gücüm qalmamışdı.

Məndən bir az uzaqda olan Hüseyni səsləyib dedim: "Mən yol gedə bilmirəm, gərək mənə kömək edəsən."

O, yanımda əyləşdi və mən sol əlimi onun çiyinə qoyduqdan sonra birlikdə hərəkət etdik. Ona dedim: "Cəld meşədən çıxıb münasib bir yerdə gizlənməliyik."

Ağacların altından çıxıb təpəyə doğru hərəkət etdik və təxminən iyirmi dəqiqə yol getdikdən sonra sinəsi üstə təpədən yuxarı qalxdıq. Bu an gözüm iki böyük qaya parçasına sataşdı və Hüseynə o tərəfə doğru getməli olduğumuzu dedim. Bu iki qayanın arasında təxminən yarım metrlik bir çuxur var idi və hər ikimiz çətinliklə də olsa orada yerləşə bildik. Hazırda meşə bizim solumuzda idi və yuxarıdan ona nəzarət edə bilirdik. Hava aydın idi və ayın nuru məntəqəni işıqlandırırdı. Meşənin ağacları təpənin aşağısında və nisbətən uzaqda nəzərə çarpırdı. Tək-tək atılan güllə səsləri getdikcə yaxınlaşırdı. Bir az sonra ağacların arasında qəflətən iraqlıların fənərindən düşən işığı gördüm. Təxminən on nəfər iraqlı fənərlərlə ağacların arasında hərəkət edirdilər və bir az sonra bizim bundan öncə olduğumuz yerdə axtarış aparmağa başladılar.

Dəqiqələr bu minvalla keçirdi və birdən iraqlılardan birinin meşədən çıxıb bizə tərəf gəldiyini gördüm. Onun

hərəkət istiqaməti düz bizim gizləndiyimiz yerə doğru idi. Nigarançılıq və iztirab bütün vücudumu bürüdü. Hüseynə
وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَعْشَيْنَاهُمْ فَهْمًا لَا يَبْصُرُونَ

1

ayəsini oxumağını dedim və özüm də aram-aram bu ayəni tilavət etməyə başladım. Bu ayənin düşməni kor edən təsirləri döyüşçülər arasında məşhur idi.

İraqlı əsgər öz ayağının altını işıqlandıraraq bizə doğru gəlirdi və getdikcə daha da yaxınlaşırdı. Öz-özümə dedim ki, ola bilsin o, əlimdən axan qanın izinə düşübdür. Hazırda hər şeyin sona çatdığını düşünürdüm və ümidim yalnız Allahın lütf və inayətinə idi. Hər ikimiz nəfəslərimizi sinələrimizdə həbs edib, bir-birimizi sıxmışdıq və ürək döyüntülərimizin səsi qulağımıza qədər çatırdı. Muzdur iraqlı getdikcə yaxınlaşırdı. Bir az sonra bizim qarşımızda, qayadan bir-iki metr aralı dayandı. Fənərin işığı gizləndiyimiz yeri işıqlandırır və o, bir az da diqqət etsəydi bizi tamamilə görə bilərdi. O, qayaya yaxınlaşaraq mənim önümdən ötüb keçdi. Sonra qayanı dövrə vurub onun kənarından yuxarıya qalxaraq daha böyük qayanın üzərində dayandı və fənərin işığından istifadə edərək axtarışa başladı.

Qorxulu anlar idi. Mən və Hüseyn bir-birimizi möhkəm sıxmışdıq. Heç bir hərəkətə yol verməməyə çalışsamda, artıq nəfəsim daralmışdı. Ağzımla nəfəs alırdım və nəfəs alarkən səs çıxarmamağa səy göstərirdim. Bir az sonra o

---

¹ Biz onların önlərinə və arxalarına sədd çəkib (gözlərini) bağlamışıq. Buna görə də (Allahın qüdrətinə dəlalət edən əlamətləri) görmürlər. (Kafirlərin qəlb gözü kor edilmiş, bütün iman yolları üzlərinə bağlanmışdır. Onlar zahirən görsələr də, mənən kordurlar). (Yasin surəsi 9-cu ayə)

biri iraqlıların da meşədən çıxıb əllərində fənər bizə tərəf gəldiklərini gördüm. Onlardan biri uca səslə nəsə dedi və qayanın üzərində dayanan iraqlı da ona cavab verdi və fənərin işığını hərəkət etdirməklə öz yerini bildirdi. İraqlılar gəlib qayanın yanında dayandılar.

Fənərlər hər yeri işıqlandırır və onlar bizi rahatca görə bilərdilər. İraqlılar başa düşə bilmədiyimiz çətin ərəb ləhcəsi ilə söhbət edirdilər. Bir anda öz-özümə düşündüm ki, onlar bizim barəmizdə danışirlar və barəmizdə qərar verməkdədirlər. Onların bizi gördüklərinə dair heç bir şübhəm qalmamışdı. İxtiyarsız və dodaqlarımı tərpətmədən Allahla danışırıdım və bütün vücudumla bir daha hiss etdim ki, bizləri bu vəziyyətdən nicat verəcək yeganə varlıq Odur.

İraqlılardan biri qayadan bir metr aralıda yerə oturdu və öz su qabını dodaqlarına qoydu və suyu ağızının hər iki tərəfindən tökülə-tökülə içməyə başladı. Digərinin iyrənc qəhqəhə çəkməsi məni onların bizi məsxərə etdiklərini düşünməyə vadar etdi. Dəqiqələr bu minvalla keçdi və bu qısa zamanda əsirliyin acısını və azadlığın şirinliyini bütün vücudumla hiss etdim.

Bir az sonra iraqlılar bir-birləriylə söhbət edə-edə qayanı dövrə vurub yanımızdan keçib getdilər. Onlar tərədən yuxarı çıxmağa başladılar və çox keçmədi ki, fənərlərin işığı və iraqlı muzdurların iyrənc səsləri gecənin qaranlığında yox olub getdi və sanki hər ikimiz asimandan yerə getdik.

Heyrət içində qalmışdıq və baş verən bu hadisə bizim üçün inanılması mümkün olmayan bir şey idi. İraqlılar həqiqətənmi bizi görmədilər? Bütün vücudumla

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ¹

ayəsinin möcüzəsinə şəhadət verdim və ixtiyarsız olaraq alınımı qayaya söykəyib şükür səcdəsi yerinə yetirdim. Heyrət dolu anlar sükut içində keçdi. Qorxu və vəhşətdən sonra yüngüllük hiss edirdim. Artıq bu nəticəyə gəlmişdim ki, Allah -Taala bizim salamat qalmağımızı istəmişdir. Əlimdən axan qanı gördükdə öz-özümə dedim ki, ola bilsin doğru nəticəyə gəlməmişəm. Bir neçə dəqiqə ərzində normal halımı itirərək bütün vücudumla qanaxmanı hiss edirdim. Əllərim və ayaqlarım ifrat dərəcədə zəifləyərək şiddətlə əsirdi. Göz qapaqlarım ağırlıq edirdi. Tez-tez nəfəs alırdım və ürək döyüntülərim şiddətlənmişdi. Uzanarkən yerin bədənimin altında fırlandığını düşünürdüm. Qanaxma durmadan davam edirdi və paltarlarım əlimdən axan qana bulaşmışdı. Bu an ömrümün axır anlarını yaşadığımı anladım. Alınma soyuq bir tər qonmuşdu və hədsiz dərəcədə üşüyürdüm. Hüseyin əlini tutaraq çətinliklə də olsa dedim: "Hüseyn! Mən artıq gedirəm."

Hüseyn özünü itirərək sözümü kəsdi və dedi: "Yox! Hər yolla olursa olsun, qanaxmanın qarşısını alacağam."

Dedim: "Necə?"

Dedi: "Yaranın yuxarısını bir şeylə bağlamalıyıq."

Onun bu sözü zehnimdə qəfildən ümid qığılcımı yaratdı. Hüseyin köməyi ilə oturub dedim: "Xahiş edirəm mənim köynəyimi çıxart!" "O, cəld köynəyimi çıxartdı və

---

¹ Biz onların önlərinə və arxalarına sədd çəkib (gözlərini) bağlamışdıq. Buna görə də (Allahın qüdrətinə dəlalət edən əlamətləri) görmürlər. (Kafirlərin qəlb gözü kor edilmiş, bütün iman yolları üzlərinə bağlanmışdır. Onlar zahirən görsələr də, mənən kordurlar). (Yasin surəsi 9-cu ayə)

sonrada göstərişimlə köynəyi cırmağa başladı və daha sonra onu kəndir halına gətirib, sol qolumu möhkəm bağladı. Onun iki ucunu bir-birinə düyünləyəndə şiddətli ağrı hiss etdim. Bir az sonra əlimi yuxarı qaldıranda qanın tamamilə dayandığını gördüm və hər ikimiz buna görə xoşhal olduq. Öz-özümə dedim: "Həmid, şəhadət yuxusunu görməyin hələ tezdir."

أَحْسِبِ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ¹

Düzdür, qanaxmanın nəticəsi olan ölümdən nicat tapmışdım, ancaq mənim üçün gün kimi aydın idi ki, özümü arxa cəbhəyə çatdırıb bilsəm belə, əlimi itirəcəkdim. Çünki, düyün qanın əlimin aşağılarına doğru işləməsinin qarşısını alırdı. Belə davam edəcəyi təqdirdə əlim çürüyəcək və həkimlər də çürümüş əli kəsməyə məcbur qalacaqlar. Hər halda qanaxmanın qarşısını aldığımdan özümü rahat hiss edirdim.

Hüseynin nəfəsinin səmindən onun dərin bir yuxuya daldığını anladım. Mən özüm də bir neçə saat istirahət etdikdən sonra meşəyə girməyin münasib olduğunu düşündüm. Buna görə də sakit halda gözlərimi yumdum və yuxuya daldım. Hələ on dəqiqə keçməmişdi ki, əlimin ağrısından yuxudan oyandım.

İlk olaraq sağ qolumun kəndir bağlanan nahiyəsinin keyləşdiyini hiss etdim. Bir az sonra demək olar ki, qolumu tamamilə hiss etmirdim. Ancaq sol əlimlə sağ qolumda olan tükləri çəkəndə bir az ağrı hiss etdim. Çox keçmədi ki, qolumu tamamilə hiss etmədim. Sol əlimlə sağ qolumu tutub hərəkət etdirdim, amma heç bir şey

---

¹ İnsanlar (möminlər) yalnız: "İman gətirdik!" – demələrilə onlardan əl çəkilib imtahan olunmayacaqlarını sanırlar? (Ənkəbut surəsi 2-ci ayə)

duymadım. Bir neçə dəqiqə sonra birdən sağ qolumda barmağımdan kəndir bağlanan yerə qədər yüngül ağrı hiss etməyə başladım və ağrı getdikcə daha da şiddətləndi.

Sonralar öyrəndim ki, qanın cərəyan etməsi üçün on dəqiqədən sonra kəndiri açıb sonra yenidən bağlamalıydıq və bu işi hər dəfə təkrar etməliydik. Ancaq mən və Hüseyin bu məsələdən təmamiylə xəbərsiz idik.

Ağrı getdikcə şiddətlənirdi. Əlimin əsəb sistemi qanın cərəyan etməməsi səbəbilə şiddətlə ağrı verirdi və bu ağrı yavaş-yavaş dözülməz bir həddə çatdı. İlk öncə ağrıya dözmək üçün səy göstərdim. Fikirləşirdim ki, bir neçə dəqiqə sonra əlim tamamiylə keyləşəcək və ağrılar da sona çatacaq. İstədiyim vəziyyət gəlib çatmadı və əksinə ağrı daha da kəskinləşdi.

O zamana qədər həmişə diş ağrısını ən dözülməz ağrı hesab edirdim. İndi qolun əsəb sisteminin əmələ gətirdiyi ağrıya dözməyin, diş ağrısına dözməkdən qat-qat çətin olduğunu anladım. Ömrüm boyu belə bir ağrıya mübtəla olduğum yadıma gəlmirdi. Dişlərimi bir-birinə sıxıb, başımı durmadan o tərəf-bu tərəfə fırladırdım. Bütün vücudumla səsimi boğmağa çalışırdım. Çox keçmədi ki, bu dərddə dözə bilməyəcəyimi başa düşdüm. Sol əlimin pəncəsiylə torpağı cırmaqlayır və yerimdə qıvrılırdım. Təxminən on beş dəqiqə səssiz-səmirsiz bu ağrıya dözdüm və nəhayət aram halda yatan Hüseyini oyatmağa məcbur qaldım.

Hüseyini oyatmaq bir neçə dəqiqə vaxt apardı. O, yerdə uzandığı halda gözünü açmadan narazı şəkildə dedi: "Nə olub? Əliniz necə oldu?"

Dedim: "Hüseyin, dadıma yetiş! Ağrıdan ölürəm, artıq dözə bilmirəm, bu saat qışqıracam..."

O, nıgaran halda başını qaldırıb dedi: "Yox! Sizi and verirəm Allaha, bir az dözü'n! Səs-küy salsanız iraqılılar başa düşəcəklər. Məgər əliniz necə olub?"

Əlimin ağrısını dedim və sonra da yalvararaq kəndiri açmasını istədim. Hüsey'n dedi: "Açsam qanaxma yenidən davam edəcək."

Dedim: "Qoy nə olur olsun, artıq taqətim qalmayıb."

Bu anda o, kəndirin düyününü açmağa başladı. Köynəyin parçası sintetik materialdan idi və düyün o qədər möhkəm bağlanmışdı ki, Hüsey'n onu aç bilmədi. Ağrının şiddətindən ayaqlarımı yerə sürtürdüm. Sonda Hüsey'n düyünü dişləriylə açmaq qərarına gəldi. Bunun üçün də parçanı çeynəməyə başladı və bir neçə dəqiqə sonra parça kəsildi və çox keçmədi ki, yenidən qanaxma yarandı. Hər halda əlimin ağrısı dayandı və bir az rahatlandım. Bundan sonra dərindən bir nəfəs alaraq yenidən yerə uzandım.

Hüsey'n nıgarançılıqla dedi: "İndi nə edək?"

Dedim: "Heç nə, əlindən bir şey gəlmir. Sən də başını at yat!"

Dedi: "Axı belə də olmaz, qanaxmadan şəhid olacaqsınız."

Dedim: "Yaxşı, nə etmək olar? Axı, əlimizdən heç bir şey gəlmir."

Aramızda keçən bu dialoqdan sonra Hüsey'n gözlərini üfünə dikərək sükut etdi. Şəhadət anlarının yaxın olmasının həyəcanı bir tərəfdən və bu cavan üçün olan nıgarançılığım digər tərəfdən məni fikirə qər q etmişdi. Öz-özümə deyirdim ki, Hüsey'n bir az sonra tənha qalacaq. İlahi! Axı o, öz qüvvələrimizlə on səkkiz kilometr fasiləsi olan bu məntəqədə yolu necə tapacaq? İlahi! Axı onu necə bir aqibət gözləyir? Mən ona ən kiçik köməyi belə göstərə

bilmədiyim üçün olduqca nigaran idim. Bir az sonra sözlərimlə ona təskinlik vermək qərarına gəldim.

Dedim: "Hüseyncan! Elə olmasın ki, mən bihuş olduqdan sonra sən narahat olasan. Bax, sən tamamilə sağlamsan və özünü rahatlıqla öz qüvvələrimizə çatdırıb bilərsən. Əgər mən bihuş olsam, fikir vermə, fərz et ki, mən də digərləri kimi tərədə şəhid olmuşam və sən isə tənha halda qaçmağa müvəffəq olmusan. Yaxşı, əgər belə olsaydı nə edərdin? Bax, indi də o işi görməlisən. İçməyə suyun var, meşəyə gedəndə də yeməyə meyvə və ya başqa şeylər tapacaqsan. Təkcə qalır yolu tapmağın, onu da rahatlıqla tapmaq mümkündür. Sənəndəcdə keçdiyimiz gecə təlimləri yadındadır? Komandirlər hər gecə ulduzlar vasitəsilə yolu tapmağı bizə öyrədirdilər... yadına düşür?"

Hüseyn heç nə demirdi. Buna görə də xatırlaması üçün ona dedim: "Göyün üzünə bax! Bu ulduzları görürsən? Mollakağızı¹ şəklində olan ulduzları deyirəm. Bunlara yeddiqardaş deyirlər. O parlaq ulduza da şimal ulduzu deyirlər. Bəs, şərq bu tərəfdədir və əgər bu səmtə doğru getsən öz qüvvələrimizə çatarsan."

Hüseyn! Sözlərimə diqqətlə qulaq as! Elə olmasın ki, mən bihuş olduqdan sonra burda qalasan. Çünki hava açılındsa sən burda qalsan iraqılılar səni görəcəklər. Bəs mən bihuş olsam mənə elə buradaca qoy və aşağıya doğru get və meşəyə daxil olduqdan sonra məşriqə doğru hərəkət et. Düşmənin pusqu səngərlərindən də ehtiyatlı ol. Allaha təvəkkül et! İnşallah tezliklə öz qüvvələrimizə çatacaqsan. Mənim salamımı da uşaqlara yetir və İsfahana qayıtdığın zaman əgər ata-anamı görsən mənim dilimdən onlardan halallıq istə və necə şəhid olduğumu onlara danış."

---

¹ İsfahan ləhcəsində çəlpələngə deyilir.

Sonra sükut etdim. O, səssiz-səmirsiz başımın üstündə dayanmışdı. Çöhrəsinə baxdım. Yanaqlarında gözlərindən süzülən iki gümüşü xətt parılıdırdı. Bu onun ağladığından xəbər verirdi. Ancaq öz ağlamağını gizlətməyə çalışırdı. Mən onun kənarında aram halda vəd olunmuş anın intizarını çəkərək uzanmışdım və gözlərimi asimana dikərək ulduzlara nəzər salırdım.

Bu dəfə iş artıq birdəfəlik olurdu və bədənimin vəziyyəti bir az sonra gözlərimi dünyaya əbədi yumacağımdan xəbər verirdi. Buna görə də Allahla münacat eşqi yenə vücudumda baş qaldırdı. İlahi, ətrafımda nələr baş verir? Yəqin bütün şəhid dostlarım və Bürhani təpəsinin şəhidləri məni dövrəyə alaraq intizar çəkirlər.

Yenə də göyün üzündə Nadirin qucağını açaraq gülümsəyən nurani çöhrəsinə təsəvvür etdim. İxtiyarsız olaraq göz yaşını axıdırdım.

İlahi, xeyli müddətdir ki, ata-anam məndən heç bir xəbər ala bilmirlər. Pərvərdigara! Səndən sonuncu istəyim budur ki, onlara səbr və dözümlü versən ki, mənim şəhadət xəbərini açıq qucaqla qarşılasınlar. İlahi! Bütün analara verdiyin səbr və imanı mənim anama da əta eylə! Anama elə bir dözümlü nəsib et ki, dost-düşmən qarşısında güclü və möhkəm dayansın və şəhadətimlə iftixar etsin. İlahi! Bu axır anlarımda məni gözəlliklə qəbul et. Ey rəhmlilərin ən rəhmlisi! Bundan öncə etdiyim qəflətimi bağışla. Əgər günahım böyükdürsə, sənə lütf və məğfirətin daha böyükdür.

İndi arzu və istəklərimin kökü quruyub. Ləzzət, puç vəsvəsələr, ehtiyac və həvəslər mənim bu xəstə və yaralı bədənimdə bir ölüyə çevrilmişlər. Elə isə mənim keçmişdə

etdiyim süstlüklərimdən keç və rəhmətin və inayətindən savayı başqa bir gözlə mənə nəzər eyləmə!

İlahi! Hər kimin qəlbində mənə qarşı kin-küdurət varsa və ya mənim boynumda haqqı varsa, yüz dəfələrlə artıq öz ehsanın, lütfün və inayətinlə onun qəlbinə razılıq bəxş et və məni elə bir halda öz yanına apar ki, nə əzabına layiq və nə də ki, məxluqlarından birinə borclu olum; məni dünyadan elə apar ki, ənbiya, övliya və şəhidlərin civarında yaşamağa ləyaqətim olsun. İlahi, düzdür ki, üzüqarayam, ancaq ömrümü sənin, Quranının, Peyğəmbərinin və onun pak Əhli-beytinin eşqiylə yaşamışam. Elə isə bir an belə olsun mənimlə və bu seçilmiş bəndələrinin arasında ayrılıq salma. İlahi, mənim razılığım Sənin razılığındır."

Bu zümzümələr mənə elə bir aramlıq və qəlbimə elə bir yəqinlik nəсіб edirdi ki, artıq heç bir nigarançılıq və qorxum qalmamışdı.

Hüseyn hələ də başımın üstündə oturmuşdu və göz yaşı tökürdü. Baş gicəllənməm daha da artmışdı, göz qapaqlarım ağırlıq edirdi və ara-sıra mürgüləyən biri kimi heç nə anlamırdım. Bu anda Hüseyn dedi: "Nəticədə bir iş görmək lazımdır, əlimizi əlimizin üstünə qoyub gözləyə bilmərik, qanaxmanı bir yolla durdura bilərik."

Dedim: "Biz öz səyimizi göstərdik, ancaq olmadı. Həkimlər tibbi alətlərlə damarı bağlayırlar. Bizim isə nə lazımı alətlərimiz var və nə dəki damar tanıyıriq..."

Bu dialoqdan bir neçə dəqiqə sonra zehnimdə bir qığılıcım yarandı. Sənəndəc təlim bazasında bizə təlim keçən tibbi heyətini dediyi sözləri xatırladım. O, təlimlərin birində demişdi ki, sizin əsas damarlarınızdan biri kəsilsə, yaralının özü arteriyanı tapdıqdan sonra onu bağlamalıdır. Öz-özümə dedim: "Yəqin ki, özüm kəsilmiş arteriyanı

tapıb onu bağlaya bilərəm. Belə olan halda qanaxmanın qarşısı alınmaqla yanaşı əsəb sistemi də artıq ağrımaz və bundan əlavə əlimin salamat qalma ehtimalı da çoxalacaqdır."

Bu fikirlə və Hüseynə bir söz demədən barmağımınla kəsilmiş damarı axtarmağa başladım. Barmağımı yaraya daxil edib isti qanın töküldüyü kanalın izinə düşdüm və tezliklə yoğun bir damara çatdım. Damarın başını iki barmağımın arasında tutub sıxdım və əlimi yuxarı qaldırırdıqdan sonra qanaxmanın dayandığını anladım. Yəqinə çatmaq üçün bu işi bir neçə dəfə təkrarladım. Yəni damarı boşladıqdan sonra qanın yenidən axdığını görürdüm və onu yenidən iki barmağımın arasında sıxanda qanaxma yenidən dayanırdı və beləliklə anladım ki, barmaqlarımın arasında olan damar qanın təzyiqlə çölə çıxdığı həmin kəsilmiş damardır.

Həmin ilkin tibbi yardım təlimlərində damarın dartılma xüsusiyyətinə malik olduğunu eşitmişdim. Buna görə də damarın ucunu yaradan çölə çıxartmağa çalışdım və bu işi də rahatlıqla yerinə yetirdim. Bu anda Hüseyn nigarançılıqla dedi: "Yaxşı olar ki, yaranın üst hissəsini bir daha sıxaq..."

Onun sözünü kəsib soruşdum: "Hüseyn, sap varındı?"

O, sapı nə üçün istədiyimə təəccüblənərək və eyni zamanda ola bilsin ki, bir yol tapmış olduğuma sevinərək ilk öncə dedi: "Sap? Xeyir, yoxumdur."

Dedim: "Bax! Əlimin kəsilmiş damarını tutmuşam, ancaq əllərim əsir və barmaqlarımın da damarı belə saxlamağa gücü yoxdur. Bir balaca sap olsa, onu bağlayıb qanaxmanı durdura bilərik."

Hər ikimiz sakit qaldıqdan sonra Hüseyn dedi: "Bəli, təsbehim var." O, cəld təsbehini cibindən çıxarıb sapını

dişləriylə kəsdi, dənələrini cibinə tökdü və sonra da sapı hazır etdi. Ona dedim: "Bax, damar düz mənim iki barmağımın arasındadır. Gərək barmaqlarımın arxasında damarı möhkəm düyünləyəsen." O sürətlə bu işi görməyə başladı.

Bir az sonra damarı ehtiyatla boşladım. Damar eynilə rezin kimi sapla birgə yaranın içinə doğru sıçradı və biz qanaxmanın tamamilə dayandığını anladıq. Hüseyin sevincində yerə-göyə sığmırdı. İndisə yaranın üstünü parça ilə bağlamaq, yəni onu sarımaq lazım idi. Bundan öncə kəndir kimi istifadə etdiyimiz köynəyim büt-bütün qan idi. Əynimdə olan yeganə paltar hərbi şalvar idi. Hüseyinə dedim ki, şalvarımın ayaq hissəsindən əlimi sarımaq üçün bir az kəsib götürsün. Hüseyin dişləriylə eni on santimetr olan bir parça kəsib götürdü və onunla da qolumu sarıdı və qana bulaşmış kəndirlə də onu bağladı. Sonra dedi: "İndi ki, ürəyimiz rahatlaşdı yaxşı olar ki, bir neçə saat yataq."

Ondan içmək üçün su qabını mənə verməsini xahiş etdim. Ona çoxlu qan itirdiyimi və bədənimin onu yenidən qazanması üçün suya ehtiyacı olduğunu bildirdim. Daha sonra sudan bir az içib, qalanını da mənə verməsini xahiş etdim. O da belə etdi. Mən qabda olan suyu son damlasına qədər içdikdən sonra Hüseyinə dedim ki, biz burada qala bilmərik və meşəliyə qədər olan məsafəni məcbur qət etməliyik. Bununla da həm su əldə edər və həm də ki, düşməndən gizlənə bilərik.

Hüseyin məsləhətimi yaxşı qarşılamadı və dedi ki, havanın işıqlanmasına təxminən yeddi-səkkiz saat qalıb. Bir saat burda yatıb sonra gedərik. O, iki-üç gecədir ki, ancaq mürgüləyə bildiyini dedi. Onun fikri daha məntiqli idi. Mənim də yorğunluq və zəiflikdən hərəkət etməyə

halım yox idi. Buna görə də Hüseynə təkidlə bildirdim ki, yalnız bir saat yata bilərik və sonra gecənin qaranlığında ağacların altına getməliyik. Çünki, yatıb qalsaq iraclılar bizi rahatlıqla görəcəklər. Beləliklə hər ikimiz qayanın kənarında yuxuya getdik.

Hava soyuq idi və qan azlığı, eləcə də paltarsız olmağımız daha çox üşüməyimizə səbəb olurdu. Ancaq yorğunluq, yuxusuzluq və zəiflik soyuğa qalib gəldi və hər ikimiz dərin bir yuxuya daldıq. Vaxtın tez keçməsindən xəbərsiz qalıb, saatlarla elə oradaca yatıb qaldıq.

7.

Hava bir az işıqlansa da, biz hələ də yuxudan oyanmamışdıq. Birdən partlayış baş verdi və biz yuxudan dik atıldıq. Bəli, deyəsən iraclılar tərədən görüb bizə doğru pramtalyot və ya qumbaraatan mərmisi atmışdılar. Mərmə qayanın üstündən ötüb-keçərək təxminən iyirmi metr aşağıda partladı və toz-torpağı göyə sovurdu. Dərhal özümüzü aşağıya doğru, qayanın arxasına tərəf sürüdüük. Necə böyük bir səhvə yol verdiyimizi yenice anladıq. Qayanın arxasında iraclılar bizi görə bilmirdilər. Buna rəğmən, Hüseyin iraclıların arxamızca gələcəklərindən nigaran idi. Onların mərmə yağdırmağa davam etmələri belə bir niyyətlərinin olmadığından xəbər verirdi və elə yuxarıdan bizi vurmaqla işimizi bitirmək istəyirdilər. Hazırda iraclılar aşağıda iki nəfərin gizləndiyini bilirdi. Buna görə də heç bir yolla qayanın arxasından çıxma bilmirdik. Belə olacağı təqdirdə iraclılar rahatlıqla bizi hədəfə ala bilərdilər.

O günü də orada qalmaqdan başqa çarəmiz yox idi və yeganə çıxış yolu gecəyə qədər səbr edib qaranlıqdan istifadə edərək aşağıya doğru enmək idi. Oturduğumuz halda təyəmmüm edib sübh namazını qılmağa başladıq. İraqlılar ara-sıra qumbara atırdılar və hər dəfəsində koordinatı daha da dəqiqləşdirərək olduğumuz yeri vurmağa səy göstərirdilər. Ancaq tərənin dik hissəsində olduğumuzdan mərmə başımızın üstündən ötüb keçərək aşağı tərəfdə partlayırdı. Saatlar bir-birinin ardınca geridə qalırdı və biz həmin yerdəcə oturmuşduq.

O günün günortasına qədər demək olar ki, heç bir çətinliyimiz yox idi, yalnız aclıq, zəiflik və bir neçə günlük aclıqdan irəli gələn qarınağrısı bizə əziyyət verirdi.

Ancaq günortanın gəlib çatması və günəş şüalarının birbaşa üzərimizə saçmasıyla problemlərimiz də başladı. Getdikcə artmaqda olan susuzluğumuz bizə əziyyət verirdi. Günorta saat ikiyə qədər əziyyətlə də olsa bu vəziyyətə dözə bildik. O andan etibarən susuzluq və aclıq dözülməyəcək bir həddə çatmışdı. Dilimiz-ağzımız tamamilə qurumuşdu. Hüseyin və mənim meşə adlandırdığımız ağaclıq təpənin sol tərəfində bütünlüklə görünürdü və gözəl bir su arxı gümüşü xətt şəklində meşənin ortasından keçirdi. Buradan meşəliyə qədər təxminən iyirmi dəqiqəlik yol var idi, amma bir balaca hərəkət etsəydik, iraqılılar snayperlə bizi rahatlıqla vura bilərdilər.

Hüseyin artıq dözə bilmədiyini və özümüzü Allaha tapşırıb aşağıya doğru getməli olduğumuzu dedi. Mənə gün kimi aydın idi ki, belə edəcəyimiz təqdirdə bir neçə metr belə hərəkət etməmiş iraqılılar bizi atəşə tutacaqdılar. Buna görə də Hüseyini aşağıya getmək fikrindən daşındırdım.

Ötən hər dəqiqədə istilik getdikdə şiddətlənir və taqətimizi kəsirdi. Əziyyətlə də olsa, daha bir saat dözə bildik. Qızmar daşlar sanki od tutub yanır və bədənim çıpaq olduğundan dərimi yandırır. Artıq günəşin şüasına və susuzluğa dözməyə taqətimiz qalmamışdı.

Öz-özümə dedim: "Əgər burada qalsaq, isti və susuzluqdan tələf olacağıq. Yaxşı olar ki, risk edib aşağıya gedək."

Bu barədə Hüseyinlə məsləhətləşdim və o, sanki səbirsizcəsinə belə bir məşvərətin intizarındaymış kimi dərhal qəbul etdi. Hər ikimiz "və cəəlna" ayəsini on dəfə oxuduqdan sonra da on iki dəfə də "Əmmən yucibu..."

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَّرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ¹

ayəsini tilavət edib, göz yaşı və qəm-qüссə içində on dörd məsumə (ə) təvəssül etdik; bu minvalla Qadir və Mənnan olan Allahdan yardım diləyib zəmanə imamının (əс) inayəti altında meşəliyə doğru hərəkət etməyə başladıq.

Keçən gecədən ayaqlarımı tamamilə hiss etmirdim və bundan əlavə, zəiflik və qanaxma səbəbindən ayaq üstə durmağa və təkbaşına hərəkət etməyə qadir deyildim. Bu səbəbdən ağırlığımı Hüseyin üzərinə saldım və o da məni sürüyə-sürüyə aşağıya doğru apardı. Təpə olduqca dik idi və buna görə də yavaş hərəkət edirdik. Hər an düşmən qumbarasının partlayış səsinin və ya açdığı atəşin məntəqəni lərzəyə gətirməsinin intizarında idik. Düşmən açıq gözlə və rahatlıqla bizi görüb hədəfə ala bilirdi. Hər ikimiz zikr və ah-zar halında Allahı çağıraraq aşağıya endik. Yol boyu Hüseyin çox zəhmətə qatlaşmalı oldu. Çünki, onun aclıq və susuzluqdan qaynaqlanan zəifliyinə və çətinliklə yol getməsinə baxmayaraq, mənim də ağırlığıma dözmək və sürüyə-sürüyə aşağıya aparmaq məcburiyyətində idi. Qorxulu anlar yaşamaqda idik. Nədənsə, düşmən atəşinə olan intizarımız uzun çəkdi. İraqlılar sanki kor olmuş və bizi görmürdülər. Sübhədən indiyədək bizə doğru onlarla qumbara atan düşmən, hazırda gözlərinin önündə hərəkət etməyimizə baxmayaraq, əsla belə reaksiya göstərmirdilər. Təpənin dik hissəsini təxminən iyirmi dəqiqə ərzində geridə

---

¹ (Bütlər yaxşıdır) yaxud əli hər yerdən üzlüb darda qalan birisi Ona dua etdiyi zaman onun duasını qəbul buyuran, (sizdən) şəri sovuşduran, sizi yer üzünün varisləri edən kimsə? (Nəml surəsi 62-ci ayə)

qoyduqdan sonra hamar səthinə yetişdik. Buradan meşəyə - mənim vəziyyətimi də nəzərə alsaq - təxminən beş dəqiqəlik yol var idi və hazırda iraqqlılar öncəkindən daha rahat bir şəkildə bizi hədəfə ala bilərdilər. Çünki, yolun bu hissəsi tamamilə hamar, nişan almaq isə olduqca münasib idi. Allahın yardımını ilə düşmən bizə doğru həтта, bir güllə belə ata bilmədi və biz iztirablı halda özümüzü meşəyə çatdırı bildik.

İnanırdım və hələ də inanıram ki, həqiqətən Allahın lütf və yardımıyla düşmən kor olmuş və bizi görməkdə aciz qalmışdı. Bu, Allahın bizə nəsib etdiyi bir möcüzəsi idi və mən" və cəəlna"ayəsinin, təvəssül, dua və münacatın təsirini bütün vücudumla bir daha daddım.

Meşəyə daxil olan kimi, ağacların arasından keçməkdə olan suyun səsinə eşitdik və ixtiyarsız olaraq ona tərəf getdik. Hüseyin məni arxın kənarında yerə qoyduqdan sonra özünü suya atdı. Mən də susuzluq və istiliyin şiddətindən ayağımda olan yaralara fikir vermədən sürünə-sürünə suya daxil oldum. Sağ əlimi sudan çöldə saxlamışdım və oturmuş halda sinəmə qədər çaya daxil olaraq su içməyə başladım. Çayın təxminən səkkiz metr eni və yetmiş santimetr dərinliyi var idi və ağacların arasından aram-aram ötüb keçirdi. Çayda dağ uçqunu səbəbindən suya yuvarlanan böyük və kiçik daşlar nəzərə çarpırdı. Suyun bu daşların yanından səs-küy salaraq ötüb keçməsi füsunkar bir mənzərəni ortaya qoyaraq, gözəl bir nəğmə sərgiləyirdi. Hüseyin demək olar ki, başdan-ayağa islandıqdan sonra çaydan çıxıb onun kənarında bir ağaca söykənərək yerə oturdu.

Məni əhatə edən su büsbütün qırmızı rəngə boyanmışdı. Bir anlıq donub qaldım və yaralarımın qan axdığını düşündüm. Tezliklə anladım ki, şalvarımda və bədənimdə

olan qurumuş qanlar suda həll olaraq onu qırmızı rəngə boyayıbdır.

Dəqiqələr bu minvalla keçdi. Soyuqluğu bütün bədənimlə hiss etdikdən sonra Hüseyinin köməkliyi ilə sudan çıxdım və suyun kənarında yerə oturdum. Hər ikimiz ətrafda olan mənzərəni tamaşa etməyə başladıq. Çayın kənarında xeyli sayda ağac bitmişdi. Bir-birinə sıx olan bu qalın ağaclar geniş budaqları və çoxlu yarpaqlarıyla çayın üzərində və onun ətrafında yaşıl rəngli örtük yaratmışdı. Ağaclar və çay illər qabaq ölkəmizin şimalında müşahidə etdiyim gözəl bir mənzərəyə oxşar bir mənzərə yaratmışdı.

Məşənin rütubətli havası suyun və quşların səsinə qarışaraq adamın canından yorğunluğu çıxarırdı. Su o qədər şəffaf idi ki, çayın dibindəki xırda daşları belə görmək olurdu. Ara-sıra əsən nəsim küləyi ağacların yarpaqlarını sirkələyir və qırmızı rəngli sütun şəklində olan günəşin nuru isə yarpaqların arasından ötüb-keçərək şəffaf suyun üzərinə saçır. Çayın digər tərəfində ağaclardan o tərəfdə yerləşən, həqiqətdə 2519 dağ silsiləsinin ikinci yüksəkliyi kəhrəba dalğa kimi səmaya baş qaldırmışdı.

Əynimdə paltar islanmışdı və üşüyürdüm. Bu qorxulu və həyəcanlı günlərdə həftənin günləri və bugünkü tarix barəsində düşünməyə fürsətim olmamışdı. İndisə əməliyyat baş tutan gecəni yada salmaqla anladım ki, bu gün 1983-cü il avqust ayının 5-dir. Bir neçə saat hər şeyi unudub ağaca söykənərək ətraf mənzərəyə tamaşa etdim. Bədənim aramlıq tapdıqdan sonra yemək üçün bir şey axtarmaq fikrinə düşdüm. Ömrüm boyu heç bir zaman bir neçə günlük aclıq hissini dadmamışdım. Bu bir neçə gün ərzində durmadan ishala mübtəla olmuş və qarnım belimə

yapışmışdı. Bundan əlavə, hava qaralan zaman hərəkət etməyi qərara aldığımızdan, bir neçə saatlıq yolu getməyə lazım olan qüvvəni toplamaq üçün bir şey ələ gətirib yemək məcburiyyətindəydik.

Artıq üçüncü gün idi ki, sudan başqa heç nə qəbul etməmişdik; aclıq və zəiflik belə davam etsə, on yeddi kilometrlik bir məsafəni geridə qoya biləcəyimiz şübhə altında qalacaqdı.

Öz-özümə dedim ki, ağacların arasında mütləq meyvə ağacı tapılar. Yay fəsli olduğundan ağaclar da meyvə ilə dolu olmalıydı. Özüm hərəkət etməyə qadir deyildim. İlk öncə elə oturmuş vəziyyətdə ətrafımda olan ağacları nəzərdən keçirdim. Təəssüflər olsun ki, bütün ağaclar meyvəsiz ağac növlərindən idi. Buna görə də Hüseyinə dedim: "Məşədə bir az axtarış apar. Ola bilsin ki, meyvə ağacı olsun. Əgər olsa, meyvəsindən gətir yeyək."

Hüseyn cəld hərəkət etdi və bir neçə dəqiqədən sonra o qədər uzaqlaşdı ki, artıq onu görə bilmirdim. Çox keçmədi ki, əliboş qayıtdı və bütün ağacların çinar və bu kimi meyvəsiz ağaclardan ibarət olduğunu dedi. Fikrə daldım, indi biz nə edək deyə düşündüm. Bu vəziyyətdə yol getməyə qüvvəmiz olmayacaq. Sonda bu nəticəyə gəldim ki, elə bu ağacların yarpaqları ilə qidalanaq. Buna görə də Hüseyinə dedim: "Məşədə olan ağacların bir neçəsinin yarpaqlarını qopar və suda yu gətir ki, hansının yarpağını yemək mümkündürsə, elə ondan istifadə edək."

Hər necə olursa olsun güc toplayaraq hava qaralan kimi hərəkət etməyə qərarlı idik. Hüseyn müxtəlif ağacların yarpaqlarından dərməyə başladı. O, xeyli miqdarda yarpaq yığıdıqdan sonra onları bir-bir suda yudu və daha sonra yeməyə başladıq. Hər ikimiz yarpaqlardan yalnız iki-üçünü yeyə bildik. Onları da çox çətinliklə udduq. Bütün

yarpaqlar acı və bədməzə idi. Yarpaqları yedikdən sonra bizdə ürəkbulantısı yarandı. Bu işdən də ümitsiz olduğdan sonra gücümüz çatana qədər aclığa dözmək qərarına gəldik. Bununla yanaşı, aclığı aradan aparmaq üçün hər nə qədər başqa bir yol fikirləşsək də, bir nəticəyə gələ bilmədik.

Sükut içində oturub fikrə dalmışdıq ki, Hüseyin yerindən qalxıb daş yığmağa başladı. Sonra da diqqətlə nişan alaraq daşları ağacın budaqlarına qonan qarğalara sarı atdı ki, onlardan birini ovlaya bilsin. Onun bu söyləri də bir nəticə vermədi və o, bir neçə dəqiqədən sonra yorularaq yerdə oturdu. Gülərək dedim: "İndiyə qədər qarğa əti yemişdin?"

Dedi: "Yox, amma məcbur qalsaq qarğa nədir, siçan əti də halal olar."

Dedim: "Onlardan birini ovlasaydım, çiy yeyəcəkdin?"

Güldü və dedi: "Xeyr, mikrodalğalı sobada sizin üçün kabab edəcəkdim."

Onun bu sözünə ikimiz güldük. Bir az sonra sükut yenidən hakim oldu və hər ikimiz də fikrə daldıq. Gözlərimi meşənin üfünə dikərək fikrə qərqləmişdim. Birdən bir az uzaqlıqda iri yarpaqla dolu böyük bir kolluq nəzərimi özünə cəlb etdi. Sanki üzüm ağacının yarpaqları idi. Bir az artıq diqqət etdikdən sonra onun üzüm yarpağı olduğuna yəqin etdim.

Hüseynə dedim: "Bax Hüseyin, orada üzüm ağacı var, ola bilsin üzüm də tapıla."

O, etinasızca dedi: "Xeyr, üzüm ağacı deyil, çünki mən oralara da baxmışdım."

Bir anlıq tərəddüd etdim, ancaq yenidən israrla ondan bu dəfə də mənə xəbər ora getməsinə istədim və Hüseyin

halsız şəkildə yerindən qalxdı. Uzaqlaşarkən ona dedim: "Üzüm olmasa da yarpaqları turşməzdir."

Hüseyn ora çatdıqdan sonra sürətlə yarpaqları dərdiyini gördüm və sonra da qucağı yarpaqla dolu halda geri qayıtdı. Mənə yetişən çatan sevinc içində dedi: "Meyvəsi olmasa da, yarpaqlarını gətirdim."

Hüseyn üzüm yarpaqlarını suda yuduqdan sonra onları ləzzətlə yeməyə başladıq. Bu təam üç günlük aclıq və zəiflikdən sonra olduqca dadlı idi. Mən heç vaxt belə bir iştahla yemək yeməmişdim. Yarpaqlar turşməzə idi və hər nə qədər yesək də, doymaq bilmirdik. Yarpaqlar bitdikdən sonra Hüseyn bir daha yarpaq gətirməyə getdi, doyunca yedikdən sonra Allaha bu lütf və inayətinə görə şükür etdik. Bundan sonra bədənimin öz aramlığına qovuşduğunu və yenidən güc ələ gətirdiyimi hiss etdim.

İndisə arxayınlıqla bir-birimizin kənarında oturub mürgülüyüydük. Hava qaralan kimi şərq istiqamətində hərəkət etməkdə qərarlı idik. Yolu dəqiq tanıyırdıq. Çünki, olduğumuz bu yer bir neçə gün öncə əməliyyat baş tutan məntəqədən tamamilə fərqlənirdi. Həqiqətdə əməliyyat gecəsi biz təpəyə 2519 silsiləsinin birinci yüksəkliyi səmtindən hücum etmişdik və indisə, həmin ərazinin qarşısında və təpənin arxasında bu silsilənin ikinci yüksəkliyinin kənarında idik.

Düşünürəm ki, şərqdən gələn çay qərbə doğru axırdı və çox da uzaqda olmayan düşmənin tədarük yolunda qurtarırdı. Hər halda yolu ümumiyyətlə tanınamamağımıza baxmayaraq, ən doğru yolun şərqə doğru hərəkət etmək olduğunu düşünürdük. Hava qaralmamışdan öncə səfər hazırlıqlarını görmək lazım gəlirdi. Buna görə də bu barədə Hüseynlə məsləhətləşdim. Əynimdə ancaq şalvar var idi və corablarım da təpəyə sürtünərək tamamilə

cırılmışdı. Yaralarım şiddətlə ağrı verir və ayaqlarım bir yerə dəyəndə dəhşətli ağrı hiss edirdim.

Ayağımda olan keyləşmənin yarpaq yeyib su içdikdən sonra aradan gedəcəyini düşünürdüm. Öz-özümə bu keyləşmənin qanazlığından qaynaqlandığını, su içib və yarpaq yeməklə itirdiyim qanı yenidən ələ gətirəcəyimi və bununla da keyləşməni aradan apara biləcəyimi düşünürdüm. Ancaq hər nə qədər gözlədimsə də, bu baş vermədi.

Doğrudur, özüm yol getməyə qadir deyildim, ancaq Hüseyin də məni on yeddi kilometrlik bir məsafəni daşımağa qadir olmadığını bilirdim. Buna görə də, yol boyunca Hüseyinə mümkün qədər daha az ağırlıq düşsün deyə, hər iki ayaqlarımdan dayaq kimi istifadə etməli idim və bu işi görmək üçün ayaqqabıya ehtiyacım var idi. İlk olaraq şalvarımın parçasından ayağımın altını örtmək üçün istifadə etmək istədim. Ancaq çox keçmədi ki, Hüseyin çayın qırağında ağac budağına ilişib qalmış bir ədəd plastik qab tapdı. Qabdan ölmüş heyvandan gələn iyə oxşar çox pis bir iy gəlirdi. Ancaq hər bir halda ayaqqabı düzəltmək üçün ən münasib əşya idi. Corablarımı çıxartdım və Hüseyindən plastik qabı ikiyə bölüb hər iki ayaqlarımın altına bağlamasını istədim. Bu zaman corablarımın alt hissəsini düyünləyib yenidən geyindim və bu qayda ilə, hər iki ayağımın altını örtə biləcək bir cüt ayaqqabı düzəltdim.

Hava getdikcə qaralmağa başlayırdı. Şam yeməyində bir qucaq yarpaq yedikdən sonra Hüseyinə dedim: "Bu gecə də mənim zəhmətimi çəkməli olacaqsan. Yol gedə bilmədiyimə görə sənin yanında xəcalətliyəm, ancaq əlac yoxdu. İnşallah, gələcəkdə çəkdiyin bu zəhmətlərin

əvəzini çıxaram" və Hüseyn də təbəssüm edərək öz razılığını bildirdi.

Hava tamamilə qaralmışdı və biz namaz qılmağa başladıq. Namazı bitirdikdən sonra Hüseyn su qabını doldurub yanımda əyləşdi və mən də sol qolumu onun boynuna salaraq yerimdən qalxdım. Ayaq üstə durmağa qadir deyildim, amma Hüseyn daha az yorulsun deyə öz ağırlığımı ayaqlarım vasitəsilə yerə salmağa çalışırdım. Ya Allah deyib şərqə doğru hərəkətə başladıq. Bu vəziyyətdə, özü də ağacların arasıyla yol getmək olduqca yavaş irəliləməyimizə səbəb olurdu. On beş dəqiqə yol getdikdən sonra Hüseynin nəfəsinin ağırlığından onun yorulduğunu anladım. Buna görə də ondan "Hüseyn, yoruldun?" deyə soruşdum. Ancaq o, heç bir söz demədi.

Dedim: "Bir az istirahət edək."

Bir neçə dəqiqə istirahət etdikdən sonra yenidən yola düzəldik. Bu dəfə əvvəlkindən daha az yol qət etdik və Hüseyn də daha tez yoruldu. Yenidən oturmağa məcbur olduq və bu vəziyyət bir saat ərzində dəfələrlə təkrarlandı. Bir saat yol getməyimizə baxmayaraq, ilk olduğumuz yerdən heç iki yüz metr də uzaqlaşmamışdıq.

Bir-iki saat bu minvalla keçdi və sonda Hüseyn " Mən artıq yol gedə bilmirəm" deyərək yerə uzandı. Ona dedim: "Biz burada qala bilmərik, hər halda getməliyik. Əks təqdirdə, ya aclıqdan öləcəyik, ya da ki iraqlıların əlinə düşəcəyik. Bir az özümüzə əziyyət versək, sonra rahat olacağıq və öz qüvvələrimizin yanına çatanda onlar istiqanlıqla qarşılayıb bizə xidmət edəcəklər."

Həddən artıq yorulan Hüseyn bunu qəbul etməyib dedi: "Mən daha yol gedə bilməyəcəm. Bugün yataq, sabah gücümüz yerinə gələndə yenidən hərəkət edərik."

Çarə yox idi və mən özüm də hədsiz yorğunluq hiss edirdim və göz qapaqlarım ağırlıq edirdi. Ancaq burada yatmaq qətiyyəən məsləhət deyildi. Çünki, bu ərazidə olan ağacların sıxlığı meşəyə nisbətən olduqca az idi və hava açıldıqdan sonra düşmən bizi görə bilərdi. Bundan əlavə, bir gün ərzində qidalanmaq üçün üzüm ağacına yaxın olmağa məcbur idik. Buna görə də gəldiyimiz yolu əziyyətlə də olsa geri qayıtdıq və beləliklə, gecə saat on bir - on iki radələrində əvvəlki yerimizə çatdıq və sudan bir neçə metr aralıda ağacın altında yatdıq.

Meşənin havası soyuq idi və gözümüzdə yuxu getməsinə imkan vermirdi. Gecə keçdikcə hava daha da soyuyurdu. Dizlərimi qucaqlayıb əsirdim. Bir neçə saat sonra Hüseyinin də oyandığını anladım. Dedim: "Niyə yatmırsan?" Dedi: "Üşüyürəm, yata bilmirəm." Onun yanına getdim ki, bir-birimizin bədəninin istiliyindən istifadə edərək yuxuya gedə bilək. Ağzımızı bir-birimizin bədəninə yaxınlaşdırdıq ki, nəfəsimizin istiliyi ilə soyuğun şiddətini azaldaq. Hər halda gecə çətinliklə də olsa keçdi, amma heç birimiz yata bilmədik və səbhəcən soyuqdan titrədik.

8.

Hava bir az açıldıktan sonra namaz qılıb, günəşin çıxmasını gözlədik. Nəhayət, günəşin şüaları ağacların arasından meşənin içərisinə doğru saçmağa başladı və biz günəşin şüasından istifadə edərək dünən gecəki yuxusuzluğumuzun əvəzini çıxmağa qərar verdik. Ac olmağımıza baxmayaraq, yuxusuzluq və yorğunluq bizi günəş şüasının daha çox düşdüyü nöqtəyə çəkirdi. Günəş öz füsunkar istiliyini bizim donmuş bədənlərimizə hədiyyə edirdi və çox keçmədi ki, hər ikimiz dərin bir yuxuya daldıq. Günortaya yaxın aclığın şiddətindən yuxudan oyandım və Hüseyni də yuxudan oyatdım. Hüseyn yarpaq yığmaq üçün Allahın sanki bizim yaşamağımız üçün burada xəlq etdiyi üzüm ağacına tərəf yollandı. Yenə həmin qayda ilə xeyli miqdarda yarpağı nahar yeməyi olaraq yedik.

Qolumun ağrısı sarğını dəyişməyə ehtiyac olduğundan xəbər verirdi və Hüseynədən bu işin zəhmətini çəkməsini istədim. O, yaranın ətrafını təmizləməyə başladı və mümkün olduğu qədər qurumuş qanları su ilə təmizlədikdən sonra şalvarımın parçasından istifadə edərək qolumu sarıdı və bununla da bizim üçün yeni bir həyat başladı.

O gecə də əvvəlki gecə baş verənlər yenidən təkrarlandı və həmin qədər və ya ondan daha az yol getdikdən sonra yorularaq yenidən əvvəlki yerimizə qayıtmağa məcbur olduq. Bizi öz qüvvələrimizdən təxminən on yeddi kilometrlik məsafə ayırırdı. Biz isə hətta yarım kilometr belə getməyə qadir deyildik. Bu uzun yolu təsəvvür etmək və bundan əlavə, getdiyimiz yolun doğru olub-olmadığına tərəddüd etmək bizim süst və ümitsiz edirdi.

Görəsən bu yol həqiqətənmi İslam ordusuna doğru gedir?

Görəsən bu yolda düşmənin pusqu səngərləri və ya Komele və Kürd Demokrat təşkilatlarının döyüşçüləriylə qarşılaşmayacağıq?

Şərq istiqamətində uca bir dağla qarşılaşsaq və onu aşmaq məcburiyyətində qalsaq nə edəcəyik?!

Bu vəziyyətlə on yeddi kilometrlik bir məsafəni necə qət edəcəyik?

Bunlar zehnimizi özünə məşğul edən suallar idi və bu kimi müəmmalar bizdə süstlük və ümitsizlik yaradırdı. Mən özüm hərəkət etməyə qadir olsaydım, vəziyyət tamamilə dəyişərdi. Ancaq özümdən neçə yaş kiçik olan Hüseyndən aqlıq və susuzluqdan çöpə dönmüş arıq bədəniylə bu uzun yolu məni də daşımamı necə gözləyə bilərdim? Həqiqətən də Hüseyn mənim kimi özündən təxminən on beş kilo ağır olan bir adamı özüylə daşımağa əsla qadir deyildi. Onu bu əziyyətə düşür etməkdə özümə haqq verə bilmirdim.

***

Günlər bir-birinin ardınca geridə qalırdı. Gecələri məşəqqətlə və üşüyərək keçirirdik və sübhələr isə adətən günorta qədər günəşin şüası altında yuxuya dalırdıq. Bir gün günortaya qədər kifayət qədər yatdıqdan, üzüm yarpağı yedikdən sonra Hüseyn hövsələsinin daraldığını dedi. Bir müddət bu problemi necə həll edə biləcəyim barədə düşündüm. Sonda ona dedim: "İmam Sadiqdən (ə) bir hədis yadımdadır ki, Həzrət belə buyurub: "Qiyamət günündə əməl tərəzisinə qoyulacaq ən ağır şey

həzrət Məhəmməd və onun Əhli-beytinə (ə) salavat göndərmək olacaqdır." ¹

Hüseyn bu hədisi olduqca yaxşı qarşıladı və o andan etibarən vaxtını salavat deməklə keçirirdi.

Yemək üçün kifayət qədər üzüm yarpağı olmasına baxmayaraq, bu qida bizim ehtiyacımızı tam olaraq ödəyə bilmirdi. Yarpağın turş olması ikimizi də incidir və demək olar ki, durmadan mədə ağrısından əziyyət çəkirdik. Pis qidalanmadan irəli gələn ağrılar və həzm sisteminin pozulması bizi deyilməsi ədəbə sığmayacaq bir çətinliklərə mübtəla edirdi.

* * *

Sonrakı gün bizim orada olduğumuzun dördüncü günü idi. Uzun-uzadı götür-qoyduqdan gecə hərəkət etməyimizin heç bir faydası olmadığı nəticəsinə vardırıq. Bu işin bir qədər yol gedib, yenidən öz əvvəlki yerimizə qayıtmaqdan başqa heç bir nəticəsi yox idi. Buna görə də naçar orada qalıb Allahın təqdirini gözləmək qərarına gəldik. Ümidim buna idi ki, əməliyyat yenidən davam edəcək, döyüşçülərimiz tezliklə məntəqəni fəth edəcək və bununla da biz nicat tapacağıq.

Bəli! Mən artıq geriyyə qayıda biləcəyimə dair bütün ümidlərimi itirmişdim. Düşündüyüm yeganə şey isə, döyüşçülərimizin keçidi azad edəcəkləri və bununla da Hacı İmran hərbi bazasını mühafizə etmək üçün qaçılmaz əməliyyatın baş tutacağı düşüncəsi idi. Bu ümidlə öz ruhiyəmizi qorumaqdan savayı heç bir çarəmiz yox idi. Buna görə də həmin gün, bizi gecənin soyuğundan

---

¹ انقل ما يوزن في الميزان يوم القيامة الصلاة على محمد و اهل بيته (Vəsailüš-şiə cild 7,s 197)

qoruyacaq və yatmağımıza kömək edə biləcək münasib bir yer tədarük görmək qərarına gəldik.

İlk olaraq yeri qazaraq yatmaq üçün münasib bir çuxur düzəltmək istədik. Çox keçmədi ki, daşın kənarında yarım metr dərinliyində çökən bir yer tapdıq. Bu yer iki nəfərin birlikdə yatması üçün çox da münasib olmamasına baxmayaraq, onun dar olması daha isti qalmağımıza və meşənin soyuq küləyindən qorunmağımıza kömək edə bilərdi. Hüseyin çökəkliyi dərinləşdirmək üçün taxta parçasıyla onun yerini hamarlaşdırdı. O, bir neçə saat bu işlə məşğul oldu və sonda çökəklik təxminən iyirmi santimetr dərinləşdi və eyni zamanda yeri də hamarladı. Hüseyin bu işi bitirdikdən sonra üstümüzü örtmək və soyuqdan mümkün həddə qoruna bilməyimiz üçün yarpaq yığmağa başladı.

Öz-özümə düşündüm ki, xoşagəlməz bir hadisə baş verməsə ən azı on gün bu vəziyyətə dözərək burada qala bilərik. Çünki, qida cəhətdən üzüm yarpaqları bizə bu müddət ərzində kifayət edəcəkdi və xoşbəxtlikdən ixtiyarımızda içməyə suyumuz da var idi.

Narahatlıq yaradan yeganə şey, qolumun çirk etməsi idi və iltihabın çoxalması məni hər gün ölümə daha da yaxınlaşdırırdı. Hər gün yaranın sarğısını dəyişirdik. Hüseyin ilk növbədə ətrafını yaş əskiylə təmizlədikdən sonra yaranı sarıyırdı. Yara o qədər dərin idi ki, qolumun ağ sümüklərini rahatlıqla görə bilirdim. Sarğı üçün şalvarımdan kəsilmiş parçadan istifadə edirdik və Hüseyin bunun üçün hər gün şalvarımın ayaq hissəsindən bir parça kəsirdi. Bu qayda ilə hazırda hərbi şalvarım dizimə çataraq qısa şalvara dönmüşdü. Əmin idim ki, əməliyyat baş tutmayacağı təqdirdə, əlimin çirk etməsinə görə ilk olaraq

mən tələf olacam və bir müddət sonra da Hüseyin zəiflik və aclıqdan öləcəkdə.

Orada olduğumuz dördüncü günün günortası idi və birdən ağıma bir fikir gəldi. Qərara gəldim ki, münasib bir şəkildə bu fikri Hüseyinə bildirərək onu razı salım. Söhbəti açaraq ona düşdüyümüz vəziyyəti ağılla gözdən keçirib qəti bir qərara gəlməli olduğumuzu bildirdim. Əks təqdirdə, bu etinasızlıq tez-gec bizim ölümümüzə sona çatacaqdı. Daha sonra dedim: "Hazırda, bizim öz qüvvələrimizə doğru hərəkət etməyə qadir olmadığımızı hər ikimiz çox yaxşı dərk edirik. Bu səbəbdəndir ki, burada qalmağa qərar verdik. Ancaq baxaq görək, bu qalmağın sonu nə ilə nəticələnəcək?! Görəsən, burada qalmaq bizim problemimizi həll edə biləcəkmi?"

Hüseyin sözümlü kəsərək dedi: "Yaxşı, nə məsləhət görürsünüz? Gedə bilmiriksə, desək burada qalaraq Allahın təqdirini gözləməyə məcburuq."

Dedim: "İcazə ver sözümlü bitirəm. Bizim vəzifəmiz bütün variantlarımızı qayisə etmək və əlimizdə olan bütün imkanlardan istifadə etməkdir. Bəlkə bununla da qurtuluş yolunu tapa bilərik. Əlimizdə olan imkanlardan istifadə etməsək və Allah eləməmiş tələf olsaq, bu zaman məsuliyyət daşıyacağıq. Sənin sözün o zaman doğru olar ki, əlimizdə olan bütün imkanlardan istifadə etdikdən sonra bütün qapıların üzümüzə bağlandığını qəbul edək. Ancaq biz hələ bu işi görməmişik. Ümidsizliyə qapılmağımız hələ çox tezdir."

Hüseyin dedi: "Yaxşı, mən ki, müxalif deyiləm. Qurtuluş yolu varsa deyin."

Dedim: "İlk növbədə hazırki vəziyyətimizi gözdən keçirək. Biz burada qalmağa qərar vermişik. Ancaq bu qalmağın sonu nə ilə bitəcək? Fərz edək ki, iraclılar bizim

üçün heç bir problem yaratmayacaq və bizi öz halımıza buraxacaqlar. Əvvəla, özün yaxşı bilirsən ki, qolum getdikcə çirk edir, gec-tez bu çirk mənim qanıma qarışacaq və sonda məni öldürəcək; belə olacağı təqdirdə sən tənha qalacaqsan. İkincisi, yeganə qida mənbəyimiz su və yarpaqdır. Bu ağacda bizə on gün müddətində kifayət edəcək yarpaq var. On gündən sonra sudan başqa heç bir şey olmayacaq və hər ikimiz aclıqdan tələf olacağıq. Doğrusu, mən bu yarpağın on gün bizi ölümdən qoruyacağını da düşünürəm. Çünki, yarpaq turşdur, mədəmiz bir neçə gündən sonra işdən düşəcək və biz yarpaqlar bitməmiş tələf olacağıq. Hər bir halda burada qalmağımızın sonu ölümlə nəticələnəcəkdir.

Doğrudur, Allahın imdad və yardımlarına ümidvar olmalıyıq, ancaq bu o demək deyil ki, əlimizi əlimizin üstünə qoyub gözləməliyik..."

Mənim müqəddimə ünvanında etdiyim bu söhbətimdən yorulan Hüseyin hövsələdən çıxıb dedi: "Yaxşı, bu sözləri deməkdə məqsədiniz nədir?"

Dedim: "Bəs əgər burada qalmaq bizim ölümümüzə nəticələnəcəksə, yaxşı olar ki, burdan getməyin yolunu tapaq və bu işi hər nə qədər tez həyata keçirsək bir o qədər yaxşı olar. Çünki, gün keçdikcə gücümüz azalır və qurtuluş şansını daha çox əldən veririk.

Bax, mən daha ağıllı bir yol tapmışam, müvəffəq olmağımız isə sənənin onu qəbul etməyindən asılıdır. Doğrusu, bizim burada qalmağımıza səbəb sən deyilsən; səbəb mən və mənim bədənimin düşdüyü bu vəziyyətdir. Çünki sən tamamilə sağlamsan və rahatlıqla yol gedib, nicat tapa bilərsən. Mənsə hərəkət etməyə qadir deyiləm və buna görə sənənin də burada qalmağına səbəb olmuşam. Belə olmasaydı, sən elə ilk gecədə təkbaşına hərəkət

edərək, öz qüvvələrimizə çata bilərdin. Mənə görə səbr etdin və getmədin. Demək, sən təkbaşına qayıda bilərsən, amma mənə də özünlə aparmaq istəsən, bil ki, bu mümkün olan bir iş deyil.

Ən yaxşı yol budur ki, sən elə bu gecə şərqə doğru hərəkət edib bütün gecəni yol gedəsən və inşallah, səhər sübh çağında öz qüvvələrimizə yetişər və onlara mənə burada olduğumu deyərsən ki, gəlib mənə də aparsınlar.

Məndən qətiyyənlə nigaran qalma. Mənə üzüm ağacının yanına aparmağın kifayət edər. Acanda yarpaq yeyərdim ki, kömək qüvvəsi gələndə qədər sağ qalım. Belə olsa həm sən nicat taparsan, həm də ki, mən. Bax, Hüseyin! Belə etsən sabah gecə hər ikimiz öz qüvvələrimizin yanında olacağıq. Çünki, sən sabah tezdən ora çatacaqsan və sonrakı gecə onlar mənə xilas etmək üçün bura gələcəklər və beləliklə, hər ikimiz xilas olacağıq. Hələ sən sabah gecə yolu göstərmək üçün kömək qüvvəsiylə bura gələ bilərsən və sonra ikimiz birlikdə qayıdacağıq.

Diqqətli ol, sən gənc bir döyüşçüsən və yalnız verəcəyin mərdanə bir qərar bizim hər ikimizi xilas edə bilər. Çalış ağıllı qərar verəsən."

Hüseyin başını aşağı salıb yarpaqla oynaya-oynaya sözlərimə qulaq asırdı. Onun sözlərimə etinasız yanaşması, bu fikirlərlə razı olmamasından xəbər verirdi. Buna görə də onu başqa cür danışmaqla razı salmağa söz göstərdim.

Dedim: "Bax, bu bizim görə biləcəyimiz yeganə çıxış yoludur. Əgər sən getməyib burada qalsan, mən qısa müddətdən sonra qolum çirk etdiyinə görə öləcəm və sən tək-tənha qalacaqsan və sonra da mənə buradaca qoyub getməyə məcbur olacaqsan. Bundan əlavə, sən bir neçə gün sonra bu günkü nisbətən daha zəif olacaqsan və

mümkündür ki, ümumiyyətlə yol gedə bilməyəsən. Deməli, ən yaxşı yol budur ki, elə bu gecə yola çıxasan. Çünki, belə etsən hər ikimiz nicat tapacağıq. Amma sən mənim ölümümdən sonra xilas olsan, bir ömür özünü məzəmmət edəcəksən ki, niyə filankəsin sözünə qulaq asmadım. Xahiş edirəm mənə bu gecə yola çıxacağına dair söz ver..."

Bir müddət intizar dolu anlar sükut içində keçdi. O, məndən kənardə əyləşmişdi və üzünü görə bilmirdim. Ancaq onun yerə tökülən göz yaşlarından ağladığını anladım. Belə bir işin Hüseyn üçün necə çətin olduğunu özüm də dərk edirdim. Ancaq o bu çətinliyi düşünməzdən öncə halıma nigaran idi və məni tək qoyub getməyi qəbul edə bilmirdi.

Özümü sürüyə-sürüyə onun yanına çatdırdım və çiynlərindən tutub dedim: "Ürəkli ol və məndən nigaran qalma. Biz, inşallah sabah gecə xilas olacağıq və sonra birlikdə İsfahana gedib bir ömür iki qardaş kimi həyat sürəcəyik..."

Sözlərimə səbrlə qulaq asan Hüseyn birdən dilə gəldi və ağlaya-ağlaya dedi: "Ümumiyyətlə bu fikirləri başınızdan çıxarın. Mən gedə bilmərəm, sizi tək-tənha qoymağım qeyri-mümkündür. Mən buradan heç yerə tərpənən deyiləm."

Dedim: "Mən demirəm ki, məni tək-tənha qoy. Deyirəm ki, məni xilas et." Demək mənim ölməyimi, sonra da başımın üstündə oturub ağladıqdan sonra cəsədimi buradaca qoyub getməyi istəyirsən? Bunu istəyirsən? Ancaq o, öz inkarında israr edib dururdu və sonda dedi: "Hər şey bir kənara, mən ümumiyyətlə tək-tənha yol gedə bilmərəm və yolu da qətiyyənlə tanıyıram. Məntəqə də düşmən səngərləriylə doludur. Üstəlik bu

qədər yolu getməyə də gücüm yoxdur. Siz elə bilirsiniz ki, mənim vəziyyətim sizinkindən yaxşıdır? Ayaqlarım zəiflikdən əsir və yüz metr yol getdikdən sonra, gərək yarım saat istirahət edim. Mən getmirəm..."

İsrar etməyimin faydası yox idi. Bir an öz-özümə dedim ki, gərək onu bu cür narahat etməyərdim. Bədəninin zəifliyi və gücsüzlüyü ona yetərincə əziyyət edirdi. Mən onun ruhi cəhətdən böhran yaşamasına razı olmamalıydım.

Bu söhbətdən sonra ortaya bir anlıq sükut çökdü. Hazırda saatlardır ki, qolumda yanğı hiss edirdim. Buna görə də Hüseyndən yaramı təmizləməsinə və yenidən sarımasını istədim. Hüseyin qolumun sarğısını açanda üfunətli bir iy hər ikimizi narahat etdi və birdən çirk və qanın bütün yaranı əhatə etdiyini gördüm. Qolumu təmizləməyə məcbur idik. Buna görə də əlimi yuxarı qaldırıb, Hüseyndən yaranın ətrafını sıxmaqla içindəki çirkələri çıxarmasını istədim. Hər dəfə yaranı sıxanda xeyli çirk tökülürdü. Hüseyin əvvəlki parçanı suda yuduqdan sonra yaranın üzərini və ətrafını çirkədən təmizləməyə başladı. Sonra da həmişə olduğu kimi şalvarımın parçasından hazırladığı başqa bir parçayla yaranın üzərini örtüdü.

Günorta idi, həddən artıq acıyırdım. Hüseyin yarpaq gətirmək üçün getdi. Ancaq qayıdanda əlində bir qədər kal qoz var idi. O, üzüm ağacından bir az o tərəfdə qoz ağacına rast gəlmiş və bir qədər yığıb özüylə gətirmişdi. Sevinclə qozları sındırmağa başladım, ancaq tezliklə qozların kal olduğundan yeyiləsi vəziyyətdə deyildi. Qozlar yalnız bir qat yaşıl qabıqdan təşkil olunmuşdu və qabığı hələ də bərkiməmişdi və içində isə sulu və acı bir

şey var idi. Buna baxmayaraq, ağzımızın keyləşməsinə səbəb olan o acı və sulu şeyi yeməkdən də çəkinmədik.

Getdikcə hava soyuyurdu və gecələr soyuğun şiddətindən yata bilmirdik. Günbəgün artan zəifliyimiz nigarançılığımızı daha da artırırdı.

Gecələr intizar içində keçirdi. Çünki, öncədən əməliyyatın keçid tamamilə azad olunana qədər davam etməsinə qərar verilmişdi. Ümidvar olmağımın səbəblərindən biri də, İslam ordusunun tezliklə hər üç tərəni azad etməsi və beləliklə, bizim də onlara birləşməyimiz idi. Gecələr oyaq qaldığımdan döyüşçülərimizin atışma səslərini eşidə bilirdim deyə, ətrafa diqqətlə qulaq asırdım. Ancaq bir neçə gecədən sonra bu nəticəyə gəldim ki, artıq əməliyyat dayandırılıb və döyüşçülər hansısa məsləhətə görə əməliyyat məntəqəsini dəyişməyə məcbur qalıblar. Ola bilsin ki, bir neçə ay ərzində bu məntəqədə heç bir əməliyyat baş tutmasın. Bu düşüncələrim həqiqətdirsə, elə buradaca aclıq və soyuqdan tələf olacağımıza heç bir şəkk-şübhə yox idi. Hər bir halda günlər bir-birinin ardınca ötüb keçir, qorxu və nigarançılıq hissimiz isə daha da artırdı.

Hazırda meşədə qalmağımızdan altı gün keçirdi. Tarixi unutmamaq üçün günü və tarixi daşın iti ucuyla böyük bir qayanın üzərinə həkk edirdim və bu gün: Bazar günü, iyul ayının 31-i idi.

Günorta vaxtı idi və yenidən yarpaq yeyib qurtarmışdıq. Hər ikimiz aram və səssiz halda fikrə dalmışdıq. Mən yerdə uzanıb meşənin yaşıl örtüyünə nəzər salırdım və Hüseyn də kənarda ağaca söykənib üfüqlərə tamaşa edirdi. Bu anda Hüseynin iztirablı səsi məni fikirdən ayırdı və sürətlə yerimdən qalxdım. O, qəfildən dedi: "Vay..."

Dedim: "Nə oldu Hüseyn?"

O, çaşqın baxışlarını uzaq bir nöqtəyə zilləyərək dedi:
"İraqlılar bizə tərəf gəlirlər."

Cəld Hüseynin gözlərini dikdiyi nöqtəyə baxdım. Bəli, uzaqdan ağacların arasında kimsə görünürdü və asta-asta irəliləyirdi. Ancaq bizdən o qədər uzaqda idi ki, üzünü görə bilmirdim. Yalnız ara-sıra ağacların arasından paltarının bir küncü gözə dəyirdi. Bir anlıq öz-özümə işin sonuna çatdığımızı düşünürdüm.

Ətrafı nəzərdən keçirib özümü ən yaxın ağaca tərəf sürüdüm və onun arxasında gizləndim. Hüseyn də yerindən tərpənilib mənim arxamda gizləndi. Özümü qorumaq üçün yerdən bir daş götürdüm və Hüseynədən də yerdən daş götürməsinə istədim. Bu zaman ağacın arxasından həmin səmtə nəzər saldım və Allahdan, gələnin bir nəfər olmasını istəyirdim. Belə olan təqdirdə bəlkə onu zərərsizləşdirə bilərdik. Olduqca yavaş hərəkət edirdi. Öz-özümə dedim ki, yəqin gəzinti, yaxud yuyunmaq üçün suyun kənarına gəlir. Allah eləsin bura gəlməmiş qayıtsın və ya yolunu dəyişsin. Ancaq o durmadan bizə yaxınlaşırdı. Onu yaxşı görə bilmək və silahlı olub-olmadığını dəqiqləşdirmək üçün bütün gücümü gözlərimdə toplamışdım. Ancaq hələ heç bir şey məlum deyildi.

Yaxınlıqda gizlənmək üçün bundan daha yaxşı bir yer yox idi. Bizdən yüz metr aralı bir yerə çatanda silahsız olduğunu anladım və buna görə nigarançılığım bir az azaldı. Bir qədər yaxınlaşanda onun təxminən on üç yaşlı bir yeniyetmə olduğu məlum oldu. Çəfiyəsini¹ gördükdə, anladım ki, bizimkilərdəndir.

---

¹ Milli ərəb geyiminin bir hissəsi olan çəfiyə Fələstində azadlıq hərəkəti başlayandan mübarizə simvoluna çevrilmiş yaylıq.

O, axsaya-axsaya gəlirdi. Arxayınçılıqla, amma təəccüb içində ağacların arxasından çıxdım və bu yeniyetmə könüllünün intizarını çəkərək bir ağaca söykəndim. O, əlli metrlik bir fasilədən bizi gördükdə yerində donub qaldı və sonra qaçmağa başladım. Mən uca səslə onu çağıraraq dedim: "Qardaş! Gəl, qorxma! Biz düşmən deyilik."

O, mənim fars dilində danışdığımı görüb asta-asta və tərəddüd içində gözlərini zilləyərək yolunu bizə doğru dəyişdi və çatmağa bir neçə metr qalmış dayandı. Məsum bir səslə salam verdi. Sual dolu baxışlarıyla hər ikimizi də gözdən keçirərək dizlərini yerə qoyub əyləşdi.

Beləcə, təəccüb içində və gözümüzü zilləyərək bir-birimizə baxırdıq. Arıq bədəni və qısa boyu var idi. Rənginin saralması və üzündə almacıq sümüklərinin qabarması onun çoxdandı yemək yeməməyindən xəbər verirdi. Gözləri çuxura düşmüş, yanaq sümükləri çölə çıxmış və budu qol yoğunluğunda olmuşdu. Geyindiği böyük hərbi forma onun arıq bədəninə başqa bir görkəm verirdi. Gicgah nahiyəsində bir dəşik nəzərə çarpırdı və qulağının altında da bir yara var idi. Sağ qolu, boynuna sarıdığı çəfiyə yaylığından asılmışdı. Bu isə onun qol sümüyünün sınmasından xəbər verirdi. Köynəyinin sol qolu yox idi və qolunu ağ rəngli parçayla sarımışdı. Şalvarının tikişi yuxarıya qədər cırılmışdı və ayaqları görünürdü. Parça-parça olmuş paltarı onun çoxlu ağrı-acılara qatlaşmasından xəbər verirdi. Bir müddət gözümüzü zilləyərək bir-birimizi nəzərdən keçirdik.

Onunla söhbətə başlayıb bütün məchulları aradan aparmaq qərarına gəldim. Təbəssüm edib soruşdum: "Qardaş! Halın yaxşıdır?"

Baş hərəkətiylə müsbət cavab verib dedi: "Əlhəmdulillah."

Dedim: "Haralısan?"

Məsumcasına dedi: "Kaşanlı"

Dedim: "Adın nədir?"

Dedi: "Maşallah"

Dedim: "Hansı ordudansan?"

Dedi: "İmam Hüseyn (ə) ordusundan"

Dedim: "Hansı briqada?"

Dedi: "Ya Zəhra (salamullahi əleyha) briqadası"

Onun bizimlə təpədə birgə olduğunu və kömək üçün könüllü olaraq orada qalan iyirmi nəfərdən biri olduğunu anladım.

Maşallah bizdən əvvəl qaçıb özünü təpədən aşağıya atmış və bu neçə gün ərzində günlərini tək-tənha keçirmişdi.

Dedim: "Deyəsən bədənin bir neçə yerdən yara alıb?!"

O, etinasız halda dedi: "Yox, yaralarım dərin deyil. Balaca bir qəlpə qulağımın altından girib, başımdan çıxıbdir. Bir qəlpə də qoluma dəyib və sümüyümü sındırıbdır."

Dedim: "Bir şey yemisən?"

Dedi: "Heç nə, yalnız su və ot-ələf."

Hüseyn sürətlə yerindən qalxıb üzüm ağacına doğru hərəkət etdi. Maşallahın təəccüb dolu baxışları onu təqib edirdi. Hüseyn bir neçə dəqiqədən sonra qucaq dolu yarpaqla geri qayıtdı və onları yuduqdan sonra Maşallahın önünə qoydu.

Təəccüblə soruşdu: "Üzüm yarpağı?"

Dedim: "Bəli! Ye, cana gəl."

O, əlini yarpağa uzadarkən dodağının altında bismillah deyib, təsəvvür olunmayacaq bir iştahla yeməyə başladı. Sanki, dünyanın ən ləzzətli təamını dadırdı. Onun yarpaq

yeməyinə tamaşa etmək mənim üçün son dərəcə maraqlı idi.

Maşallah yaşının az olmasına baxmayaraq, iradəli və vüqarlı, zəif ancaq şad, aram və sarsılmaz çöhrəsiylə sanki heç bir şey olmayıbmiş kimi oturub və yarpaq yeyirdi. Onu şəxsiyyəti bir insan olaraq gördüm və zehnimdə ona qarşı hüsnü-rəğbətım yarandı.

Bu on üç yaşlı yeniyetmənin siması sanki, 1400 illik mübarizə təcrübəsinə əsaslanmış, hikmət və əzəmətlə meydana atılmış, şərəfətli və müstəqil yaşam uğrunda bütün varlığını ortaya qoymuş bu millətin mərdlik və şücaətini özündə təcəssüm etdirirdi.

Bir anlığa, bu neçə gün ərzində mənim başıma gələnlərlə onun başına gələnləri nəzərdən keçirdim və sonda özümü Maşallah qarşısında çox kiçik və zəif gördüm. O, bu az yaşıyla təxminən yeddi gün ancaq su və ələflə qidalanmış, təkbaşına, sınıq qoluyla özündən muğayət olmağı bacarmışdı.

Yarpağı yeyib qurtardıqdan sonra ondan soruşdum: "Yaxşı, Maşallah, hara belə gedirdin?"

Dedi: "Bilmirəm, yolu tanımırdım, eləcə yol gedirdim." Bir az sonra bir daha soruşdum: "Sən də təpədən qaçmısan?"

Mən cavabında özümü və Hüseyni tanıtmqla bu bir neçə gün ərzində başımıza gələnləri ona danışdım. Qısa zamanda Maşallahın çox sakit, eyni zamanda məzlum bir yeniyetmə olduğunu anladım. O, olduqca az söhbət edir, bir şey soruşmasaydıq danışmazdı. Məni heyrətə gətirən məsələ Maşallahın bu zamana qədər onun yaşındakı heç bir yeniyetmədə görmədiyim azad və özünəgüvənən bir inama sahib olması idi.

Tanırlığımızın ilk anlarından mən və Hüseyn ona qarşı mehriban olmağa və bacardığımız qədər rahatçılığını təmin etməyə çalışdıq. Amma bir qədər sonra onun belə qayğıkeşliyə qarşı ikrah hissi duyduğunu anladıq. O, öz rəftarlarıyla göstərdi ki, gərək onu öz aramızda kamil və yetişmiş bir mərəd olaraq qəbul edək və özümüzlə onun arasında heç bir fərq qoymayaq. Misal üçün, həmin gün günortadan sonra Hüseynədən Maşallahın qolunun sarğısını dəyişməsinə istədim, ancaq o dərhal dedi: "Yox! Mən özüm bacarıram."

Mən israr etdikdən sonra qəbul etdi və Hüseyn bu işlə məşğul olmağa başlasa da, Maşallahın özü fəal şəkildə bu işdə ona kömək edir və Hüseynin təkbaşına bu işi görməsinə razı olmurdu.

O, vaxtının çoxunu bizdən onlarla metr uzaqlıqda keçirirdi və bir guşəyə çəkilib oyun oynamaqla başını qatırdı. Həmin gün ondan soruşdum: "Maşallah! Sənə bu yaşında cəbhəyə gəlməyə necə icazə verdilər?"

Dedi: "Dəfələrlə yaşımın az olduğunu anlayıb qoymadılar, ancaq güclə də olsa gəldim. Şəxsiyyət vəsiqəmdə doğum tariximi dəyişdim."

Bəli! Bu minvalla qrupumuz üç nəfərdən ibarət oldu. İndisə Hüseyn iki nəfərə xidmət etməyi öz öhdəsinə götürmüşdü.

O günün axşamından Maşallahın gecə soyuq düşən zaman necə yatacağından nigaran idim. Düzəltdiyimiz yerdə iki nəfər çətinlikdə yerləşə bilirdi. Hər nə qədər fikirləşdimsə də, bir nəticəyə gələ bilmədim. Sonda bu nəticəyə gəldim ki, mən çöldə yatım, Hüseyn və Maşallah çökəkliyin içində istirahət etsinlər. Hüseynin köməkliyi ilə xeyli yarpaq və ağac budağı topladıq ki, çuxurdan kənarında özüm üçün nisbətən yumşaq və isti bir yer hazırlaya bilim.

Yatmaq vaxtı gələndə Maşallahı hər nə qədər səslədimsə də ondan bir xəbər ala bilmədim. Nəhayət, sonda səsini nisbətən uzaq məsafədən eşitdim. Dedim: "Maşallah, gəl, burda sənin üçün yatmağa yer düzəltdimşəm."

Dedi: "Yox! Mən özüm yaxşı bir yer tapmışam, siz yatın." Hər nə qədər israr etdimsə də, xeyri olmadı. O, bundan öncə bizim yatdığımız yeri görmüş vəməşəlikdən kənardə günəşin altında isinmiş qayalarda özü üçün yer hazırlamış və elə oradaca yatmışdı.

9.

Yeddinci günün səhəri soyuqdan donmuşdum və başdan-başa titrəyirdim. Meşədən çıxıb günəş şüasının altında yatmaq qərarına gəldim. Buna görə də Hüseyin və Maşallahdan uzaqlaşib sürünə-sürünə meşədən xaric oldum və qayanın yaxınlığında günün altında yatdım. Günəş şüasının könül oxşayan bir istiliyi var idi və elə ilk anlardaca şirin bir yuxuya dalmışdım. Düşünürəm hələ bir saat keçməmişdi ki, dəhşətli partlayış səsinə oyandım.

Deyəsən, düşmən məni yuxarıdan görüb, altmışlıq qumbaraatan mərmisi atmışdı. Mərmə məndən on-iyirmi metr aralıda partlamışdı. Sürətlə özümü ağaclara doğru sürüdüm. İkinci qumbaraatan mərmisi daha yaxın bir məsafədə partladı. Partlayış səsinə oyanan Hüseyin və Maşallah həyəcanlı səslə məni çağırırdılar. Çətinliklədə olsa meşəyə daxil oldum və Hüseyin və Maşallah da köməyimə gələb məni oradan uzaqlaşdırdılar.

Onlarla mərmə bir-birinin ardınca ağacların arasına və ya suya düşərək partlayırdı.

Düşmən həmin günü bizi atəş altına aldı və mərmilər müxtəlif fasilələrdə yerə düşürdü. Hər dəfə mərmilərin vıyılı səsinə eşidib yerə uzanırdıq. Ağacların altında olduğumuzdan düşmən bizi görə bilməyib, hədəfsiz olaraq atəş açırdı və mərmilərin əksəriyyəti olduqca uzaq məsafələrdə yerə düşürdü.

Ola bilsin ki, düşmən yeddi gündən sonra məntəqədə iranlı döyüşçünün olacağını gözləməirdi və bu gündən etibarən iraqıların meşəni təmizləmək üçün gələcəklərinə dair nigarançılığımız digər problemlərin üstünə gəldi və biz, bütün günü acı bir intizar içində geridə qoyduq.

* * *

Elə bir günüm olmazdı ki, əziz şəhidləri və yaralıları yad etməmiş olum. Başıma gələn hadisələr bir rəya kimi gözlərimin önündə canlanır və saatlarla zəhnimi özünə məşğul edirdi. On günlərlə Darxuın şəhərciyindən tutmuş Məhəmməd Rəsulullah (s) təlim bazasınadək və oradan da təpəyə kimi gecə-gündüz birlikdə olduğum əzizlərin nurani simaları bir-bir gözlərimin önünə gəlir və onların məzlumcasına şəhadətə yetişmələrinin acı xatirələri, gözlərimi vücudumun dərinliyində gizlənən qəm-qüssədən xəbər verən göz yaşlarına qərq edirdi.

Belə bir böhranlı günlərdə öz-özümdən, bu pak və qüsuruz, eləcə də mərifətli, ixtlaslı və imanlı yeniyetmələri haradan gətiriblər deyə soruşurdum. İllərlə, bəlkə də əsrlərlə müxtəlif hökumətlərin və hakimlərin hökmranlığı altında əzilmiş millət birdən-birə belə bir nadir gövhərləri, fəal və yaradıcı sərmayələri haradan ələ gətirərək aşkara çıxardı?

Kamala çatmış bu ariflər hansı mürşidin əlilə irfani məqamın və kamillyin belə böyük dərəcəsinə nail olmuşdular?

Mən bu inqilabın kiçik bir guşəsinin canlı şahidi kimi tarixə, eləcə də bugünkü və sabahkı nəsillərə səslənirəm ki, bu pak, xalis və arif insanlar, uzun zaman tələb edən ruhi məşğələlərdən sonra deyil, yeniyetməliyin ilk çağlarında və hədd-büluğ anlarının ilk baharında zülmət qaranlığın qəlbindən çıxaraq bu vadiyə qədəm qoydular. Ey kaş, bu aşiq yeniyetmələrin kəramət və mənəvi hallarını tərənnüm edə biləcək bir ahəng və ya bir dil olaydı!

Ümmətin kamil öndəri öz pak müridlərini və canlarını fəda verən bu könüllüləri necə də gözəl tanıyır ki, onlar

haqqında belə deyib: "Bunlar bir gecədə yüz illik yolu getdilər..."

Ancaq əməliyyatın baş tutmadığını təsəvvür etmək mənə əzab verirdi və bəzəndə öz-özümə bu əməliyyat nə kimi fayda verdi deyə soruşurdum.

Dünyanın zahirinə baxan göz belə bir hökm verir ki, İmam Hüseyin (ə) briqadasının Meysəm bölüyü tərəni fəth etdikdən iki gün sonra bütün qüvvələri məhv edilərək məğlub oldu və tərəni iraqılı muzdurlara buraxdılar. Bunu təsəvvür etmək olduqca dəhşətli idi. Ancaq mənə aramlıq bəxş edən məsələ, İmam və onun yavərlərinin, müdafiə ruhunun ayaqda qalması hədəfinə xidmət edən budəyər və amallara uca və ali nəzərlərlə baxması idi.

İslam döyüşçülərinin hər biri İraq torpaqlarına ayaq basdıqları günün əvvəlindən, bu torpaqları tez və ya gec tərək edəcəklərini gözəl bilirdilər. Çünki öndərləri elə ilk günlərdə buyurmuşdu ki, İraq torpaqlarının həтта bir qarışında belə gözümüz yoxdur.

Bizim hədəfimiz torpaq tutmaq deyil. Ölkəmizin ərazi bütövlüyünü təmin etmək, qəsb olunmuş torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi və təcavüzkarı yerində oturtmaq idi.

Bütün bu işlərdə ilahi razılığın əsas şərt olduğunu nəzərə alaraq məğlubliyyətin bizim üçün mənə-məfhumu yox idi.

وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ

Vəzifəmiz, Allah dininin hakimiyyəti uğrunda hərəkət və mübarizə etməkdir.

---

¹ Onlar mütləq qalib gələcəklər və bizim əsgərlərimiz (möminlər) labüd olaraq (kafirlərə) zəfər çalacaqlar! (Saffat surəsi 172-173-cü ayələr)

لَا يُكْفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا¹

Əsas məsələ budur ki, bu mübarizənin özü qalibiyyətdir, nəinki məqsədə çatmaq və ya çatmamaq. Hər bir müharibənin iki zahiri çöhrəsi var: Birinci çöhrəsi irəliləmək və qələbə, ikinci çöhrəsi isə geri çəkilmək və məğlubiyyət. Ancaq hər bir müharibənin həmişə yalnız bir batini çöhrəsi vardır. O da məzlum və ədalət sevər tərəfin qalib gəlməsi, zalım və təcavüzkar tərəfin isə məğlub olmasıdır.

Əgər bugünkü dünyamızda hökm sürən ictimai təfəkkür Hitleri ikinci dünya müharibəsində törətdiyi bütün cinayətlər, təcavüzlər və işğallarına rəğmən, qalib və başıuca sayırsa, sonrakı nəsillər də Səddamın təcavüzünü, cinayətlərini və ədalətə qarşı düşmənçiliyini bir qələbə kimi yad edəcəklər. Əgər biz Səddamı məğlub kimi tanıyırsaq, bütün bunlar onun Xuzistan vilayətinə və hətta ölkəmizin hər qarışına və bundan da mühüm İslam hakimiyyətinə göz dikməsinə görə idi. Bu elə bir İslam hakimiyyətidir ki, İran xalqının doxsan səkkiz faizindən çoxu ona təsdiq möhürü vurmuşdu. Bütün bunlara rəğmən, bizim İraq torpaqlarının hətta bir faizində belə gözümüz yox idi. Əgər belə olsaydı ələ gətirdiyimiz qələbələrə və Səddam qüvvələrini ölkəmizin qarış-qarış torpaqlarından qovmağımıza baxmayaraq, hazırda tarix səhnəsində məğlub hesab olunardıq.

Bəsi əqidəsində şəhadət və geri çəkilmək, irəliləmək və fəth etmək qədər qələbə ruhunu özündə ehtiva edir. Biz, zorakı və təcavüzkar bir düşmənə təslim olacağımız təqdirdə məğlub saylarıq. İstiqlaliyyət, İslam hakimiyyəti

---

¹ Allah hər kəsi yalnız qüvvəsi yetdiyi qədər yükləyər. (Bəqərə surəsi 286-cı ayə)

və azadlığın müdafiəsi uğrunda vuruşuruqsa, hətta geri çəkilsək belə qalibik.

Əgər İmam Hüseyin (ə) Aşura günü Kərbəla çölündə məğlub, Yezid də qalib sayılırsa, hazırda İmam Hüseyin (ə) briqadası və onun bölükləri Dərbəndixan keçidində və bərabər olmayan bir döyüşdə məğlub, Səddam isə qalib sayılmalıdı. Həqiqətdə İmam Hüseyin (ə) şəhadətə çatmasına baxmayaraq qələbə çaldı. Çünki insanların sağlam əqli və pak fitrəti bunun belə olduğuna hökm verir və Yezid dünya həyatının iki günlük hakimiyyətini ələ keçirməsinə baxmayaraq məğlub oldu. Çünki o, ağıl sahibi və pak fitrətli hər bir azad insanın lənətinə və nifrininə layiq olubdur. İndisə Yəziddən qorxaqlığı özündə ehtiva edən bir addan başqa heç bir şey qalmayıbdır.

كُلُّ يَوْمٍ عاشورا و كُلُّ أَرْضٍ كربلاء¹

Keçək mətləbə! Həmin yeddinci gündə şalvarımın sonuncu parçasından qolumu sarımaq üçün istifadə etdim. Əynimdə hər gün kəsilməklə qısalan şalvar və bir cüt cırıq corabdan başqa bir paltar yox idi.

---

¹ Hər gün Aşura və hər yer Kərbəladır.

10.

Səhər yuxudan oyandım. Qolumun yarasından axan çirk parçanı islatmışdı və hətta ondan süzülüb qolumdan damcı-damcı axırdı. Artıq, qolumun sarğısını dəyişmək üçün başqa bir parça da yox idi. Hüseyn və Maşallahın sağlamlığına həssas olduğumdan və üstəlik hava soyuq olduğu üçün qolumu sarımaqdan ötrü onların öz paltarlarından parça kəsməklərinə razı deyildim. Buna görə də bu barədə onlardan heç bir şey istəmədim.

Həmin gün xeyli sayda yekə yaşıl rəngli milçəklər, qolumun yarasına hücum edərək parçanın üzərinə qonurdu. Onları hər nə qədər qovsam da yenidən gəlirdilər. Sayları o qədər çox idi ki, onlarla qətiyyənlə bacarmırdım. Hüseyn və Maşallah onları qovmaqda saatlarla mənə kömək etmələrinə baxmayaraq, sonda hər üçümüz yorulduq.

Milçəklər parçanın üzərinə qonarkən parça tamamilə görünməz olurdu. Sonda milçəkləri qovmaqdan yorulub onları öz hallarına buraxdım.

Günortaya yaxın idi ki, birdən milçəklərin parça üzərində çoxlu sayda ağ rəngli yumurta qoyduqlarını gördüm. Yumurtalar o qədər çox idi ki, parçanı tamamilə örtmüşdü. İndi başa düşdüm ki, milçəklər çirki yemək üçün yox, ondan öz yumurtalarını qoymaq üçün münbit bir şərait kimi istifadə edirdilər. Milçəklər parçanın üzərində yumurtalarını qoyub getdilər. Hüseyn və Maşallahdan köməyə gəlmələrini istədim və onlar da geridə qalan digər milçəkləri qovduqdan sonra parçanın üzərindəki yumurtaları təmizləməyə başladılar. Bir neçə saat keçdikdən sonra bu iş sona çatdı və parçanın üzərini yumurtalardan təmizləməyə müvəffəq olduq.

Doqquzuncu günün səhərisi yaranın içərisində şiddətli bir ağrı hiss etdim və Hüseyndən yaranın üzərini açmasını istədim. Tamamilə çirkə bulaşmış parçanı açdıqda, birdən yaranın daxilində çoxlu sayda ağ rəngli balaca qurd olduğunu gördüm. Qurdların sayı o qədər çox idi ki, onları yaradan təmizləməyə qadir deyildim. Dəhşətli və ikrahedici bir mənzərə ilə qarşılaşmışdıq.

Uşaqların hətta yaraya baxmağa belə təqətləri yox idi. Xüsusilə də yaranın üfunətli iyi uşaqlara dəhşətli əzab verirdi. Özüm yerdən nazik bir çubuq götürüb qurdları bir-bir yaradan çıxarmağa başladım. Xəcalət çəkə-çəkə uşaqlara bu işi tək bacarmadığımı dedim. Hüseyin və Maşallah da köməyimə gəldilər və nazik çubuqla qurdları bir-bir ovlamağa başladılar.

Yaranın zahirini təmizlədikdən sonra Hüseyin və Maşallahla təşəkkür etdim və Allahdan öz ikram və ehsanıyla, heç bir təmənnə unmadan mənə xidmət göstərən bu iki yeniyetməyə əcr və savab verməsini dilədim. Daha sonra özüm bir guşəyə çəkilib yaranın daxilində gizlənmiş qurdları öldürmək üçün gözləməyə başladım və hər dəfə kiçik bir qurd gördüyümdə onu çölə çıxarırdım. Bu minvalla bu iş saatlarla məni özünə məşğul etdi və sonda artıq yarada heç bir qurdu qalmadığına yəqin etdim.

Hər halda yaranın üzərini bağlamaq lazım gəlirdi. Çünki milçəklərin yenidən gəlməsiylə bu vəziyyət təkrarlana bilərdi. Ancaq yarayı bağlamağa parça yox idi və bundan öncəki parçadan istifadə etməkdən başqa da çarəm qalmamışdı. Hüseyin yenə də zəhmət çəkib onu suda yuyub-sıxdıqdan sonra yaranın üzərinə qoydu. Parça yaş olduğundan onunla yaranın ətrafını sarıya bilmirdik. Buna görə də parçanı yalnız milçəklərdən qorusun deyə

yarının üzərinə qoyduq. Hər halda o gün də keçdi və gecə oldu. Keçən gecələrdə olduğu kimi mən və Hüseyin çalanın içində yatırdıq və Maşallah da meşədən kənarında qayaların üzərində istirahət edirdi.

Uzanmağımızdan iki saat keçməsinə baxmayaraq soyuğun şiddətindən yuxuya gedə bilmədik. Birdən gördük ki, iraclılar heç bir səbəb olmadan meşənin üzərinə işıqlandırıcı fişəng mərmisi atdılar. Atəş bir müddət fəzanı işıqlandırdı və külək onu bizə doğru gətirdi və mərmisi söndükdən sonra bizim yaxınlığımızda suyun kənarında yerə düşdü.

Hüseyinə dedim: "Allahın işinə bir bax. Hətta birinin belə meyvəsi olmayan bu qədər növbənöv ağacların arasında, Allah qidalanmağımız üçün üzüm ağacı göndərdi. İndisə, yaramı sarımaq üçün parçanın bitdiyi bir zamanda bu işıqlandırıcı mərmisini göndərdi ki, onun çətirindən sarğı üçün istifadə edək." Mənim nə demək istədiyimi yenidən anlayan Hüseyin yerindən qalxaraq sevinc içində dedi: "Elə isə mən çətiri gətirməyə gedirəm."

Dedim: "İndi yox, hava qaranlıqdı. Üstəlik mərmisi çayın o biri tərəfinə düşüb. Yaxşı olar ki, səhərə qədər səbr edək."

Onuncu günün səhəri, namazı qıldıqdan sonra Hüseyin ayaqqabısını və corabını çıxartdı və şalvarının balağını yuxarı qaldırırdıqdan sonra çayın o biri tərəfinə keçib mərmisini gətirdi. Mərminin çətiri¹ ipək və sürüşkən olmasına baxmayaraq, hər halda iki-üç gün yaranı sarımaq

---

¹ İşıqlandırıcı mərmisinin havada daha çox qalması və məntəqəni daha çox işıqlandırması üçün ona ipəkdən çətir bağlayırlar ki mərmisi yerə yavaş-yavaş düşsün.

üçün lazım olan parça ehtiyacımızı ödəyirdi və mən Allaha bu diqqət-nəzərinə görə şükür etdim.

Avqust ayının 4-ü idi və meşədə qalmağımızdan on gün keçirdi. Hər gün nigarançılığım daha da artırdı. Çünki həddindən artıq zəif idik və üzümüzün rəngi ağarmışdı. Gözlərimiz çuxura düşmüş, yanaqlarımız içəri batmışdı. Ayaq və əllərimi heç vaxt bu qədər arıq görməmişdim.

Bu vəziyyət Maşallahda daha nigaranedici idi. Onun bədəni hərəkət edən skiletə dönmüş, yaraları isə çirk etmişdi. Keçən bir-iki gün ərzində bədənimiz şiddətlə titrəyirdi. Hamıdan çox da mənim bədənim titrəyirdi.

Üzüm ağacının yarpağı artıq bitmək üzrə idi və ondan bacardığımız qədər az istifadə etməyə çalışırıdık. Çünki, yarpaqlar bitsəydi, yeməyə başqa heç bir şeyimiz qalmayacaqdı. Bu günlər ərzində hər üçümüz az-çox ruhi böhrana da düşər olmuşduq.

11.

On birinci gün bir guşədə əyləşib qarşıdan gələn iki-üç gündə başımıza gələcəkləri düşünürdüm. Bu nəticəyə gəldim ki, əlimizi-ələmizin üstünə qoyub gözləsək bir-birimizin ürəkparçalayan ölümünə şahid olacağıq. Buna görə, bu dəfə də Maşallahın yanında Hüseyndən xahiş etdim ki, mənim bundan öncəki məsləhətimi, yəni gedib kömək üçün qüvvə gətirmək planını əməli olaraq həyata keçirsin və bu yolla da hər üçümüz qaçılmaz ölümdən nicat tapaq. Ancaq mənim israr etməyim və onun da imtina etməsi yenidən təkrarlandı və özüm də onun bu işi görməkdə lazım olan ruhi və cismi hazırlığının olmadığını anladım.

Maşallahın keçirdiyi ruhi böhran, yaşının az olmasını da nəzərə alsaq bizdən olduqca acınacaqlı idi. Həmin gün günortaya yaxın artıq dözümü qalmayan Maşallah özümüzü iraqılılara təslim etməyimizi məsləhət gördü. O, bu işin burada tələf olmaqdan daha yaxşı olduğuna inanırdı. Onun bu məsləhətindən ruhiyəsinin hansı həddə zəiflədiyini dərk etdim. Ona dedim: "Maşallah! İraqlılar heç öz yaralılarına rəhm etmədiyi təqdirdə bizə rəhm edəcəklərini gözləyirsən?! Onların əlinə düşsək bizi faciəli şəkildə öldürəcəklər. Əgər çox rəhm etsələr, ən uzağı sağlam olan Hüseyni əsir aparıb, səni və məni də öldürəcəklər. Belə olacağı təqdirdə sən və mən axıdılan öz qanımıza görə cavabdeh olacağıq. Çünki bu iş bir növ intihardır. Ancaq əgər aclıqdan ölsək, düşməyə təslim olmadığımızı görə şəhid olacağıq. Bəs, qətiyyənlə bu mövzu üzərində düşünmə."

Bu bir neçə gün ərzində onları dua etməyə rəğbətləndirirdim. Çünki, bundan öncə özümdə təcrübə

edib görmüşdüm ki, dua mənəvi təsirləriylə yanaşı insanın ruhiyəsini, dözümlü və ümidini artıran dəyərli nəticələrə malikdir.

Bu günlərdə qılınan namazların bir çoxu fəryad və göz yaşları içində keçirdi. Hüseyn və Maşallah hər namazdan sonra üzlerini torpağa qoyub ürəkdən ağlayırdılar və Allahdan imdad diləyirdilər.

Allahın dərgahına yönələrək ağlamaqla, çətinlik və sıxıntılar zamanı ağlamağın arasında böyük bir fərq var. Birincisi insanın iradə və ümidini artıraraq çətinliklərin çöhrəsini dəyişdirir. İkincisi isə, insanın özündə zəiflik və ələcsizlik hissənə, eləcə də ruhi böhranların daha da kəskinləşməsinə səbəb olur.

İnsan Allah yolunda olmasına iman gətirsə və qarşılaşdığı hər bir çətinlikdə Allahın məhzərində olduğunu bilsə bəlanı nemət, gördüyü çətinlikləri isə daha uca məqamlara çatmaq üçün bir vasitə görür. Bu günlərdə əzbərləyib sinəmdə saxladığım ayə və hədislər çox köməyimə gəldi və narahatçılıqlarda və ruhi problemlərdə təskinlik tapmağımda yardımçı oldu.

Hər üçümüz bir yerdə oturarkən belə məqamları fürsət bilib, danışmağa başlayır, çətinlik və narahatçılıqların imanımızda sabitqədəm olmağımız üçün göndərilən bir imtahan olduğunu deyirdim. Allah-Taala Quranda peyğəmbərə (s) belə buyurur:

فَاسْتَقِمَّ كَمَا أُمِرْتُ¹

“(Ya Rəsulum!) Sənə əmr edildiyi kimi, istiqamət göstər”

---

¹.(Hud surəsi 112-ci ayə)

Quranın məntiqiylə istiqamətsiz iman mənasızdır. İman, elə bir xəzinədir ki, onu qorumaq çoxlu müsibətlərə dözmək tələb edir. Buna görədir ki, Allah Quranda belə buyurur:

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ¹

“Şübhəsiz: 'Rəbbimiz Allahdır! ' – deyən, sonra da istiqamət göstərən kəslərə (ölüm ayağında) mələklər nazil olub (belə deyəcəklər): 'Qorxmayın və kədərlənməyin! Sizə vəd olunan Cənnətlə sevinin!”

Hüseyn və Maşallaha bu çətin anlarımızın, iddia etdiyimiz imana olan bağlılığımızın imtahana çəkildiyi anlar olduğunu deyirdim. Bürhani təpəsində olarkən biz xarici düşmənlə vuruşduq və Allah rəsulu da (s) bu kimi vuruşmanı kiçik cihad olaraq tanıtdırdı. İndisə daxilimizdə olan cəbhədə vuruşuruq. Bu cəbhədə təvəkkülümüz bizim qələbəmiz, ümitsizliyimiz isə məğlubiyyətimiz olacaq. Allah bizim nə qədər təvəkkül əhli olduğumuzu yoxlayır və biz də Allah hər nə təqdir edibsə, ona razı olduğumuzu isbat etməliyik. Bu isə həmin böyük cihadın özüdür.

Dünya möminin zindanıdır. Mömin ən gözəl şəraitdə belə olsa özünü qürbətdə hiss edir. Çünki o, bu dünyaya bağlı deyildir. Çünki, onu sahib olduğu həqiqi məqamından aşağıya doğru nazil ediblər ki, çətinliklərə dözməklə və öz əslinə qayıtmağa səy göstərməklə, canının gövhərini cılayaraq öz məlakut aləminə aid olduğunu isbat etsin.

---

¹ (Fussilət surəsi 30-cu ayə)

Mömin dünyanın rahatçılığında yaşayan zaman özünü daha çox qürbətdə hiss edir, çətinliklərə qarq olanda isə onun qürbət hissi azalır. Çünki dünyanın rahatlığı elə bir zinətdir ki, onun həqiqətində və batınında neçə-neçə aldadcı zinətlər gizlənməmişdir.

Quranın, dünyanı oyun-oyuncaq, habelə insanların bir-birilərinə fəxr edərək qürrələndiyi bir yer olaraq tanıtdırması da elə bu səbəbdəndir.

Dünya bəzədilmiş bir zahirə malik olmasına baxmayaraq, Quranın təbiriylə desək, dəniz üzərində parıldayan bir köpük kimidir. Bu köpük dalğaların hücumuyla aradan gedər və ondan geriye heç bir iz qalmaz. Buna görə də Quran, öz canına iman şirinliyini dadızdıran insanlardan belə istəyir:

لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ

“Bu sizin əlinizdən çıxana kədərlənməməyiniz və sizə də verilənə (dünyanın zahiri nemətlərinə) sevinib qürrələnməməyiniz üçündür.”

Çünki bu dünyada əldən verdiklərimiz və ələ gətirdiklərimizin hamısı Allahın məhzərindəndir və hər birinin özünə xas bir hikməti vardır.

Bu dünyada ələ gətirilənlərin heç biri özlüyündə sərvət və bu dünyada əldən verilənlərin heç biri özlüyündə bəla deyildir. Nə çox nemətlər vardır ki, nəfsimizin şərəfətini, eləcə də mənlüyimizi və kimliyimizi ölçmək üçün veriləndir və nə çox nemətlər də vardır ki, bizim istiqamət və təvəkkülümüzü ölçmək üçün bizdən alınmışdır. Buna görədir ki, Allah Quranda belə buyurur:

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ
نَبْرَاهَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ¹

“Yer üzündə baş verən və sizin öz başınıza gələn elə bir müsibət yoxdur ki, Biz onu yaratmamışdan əvvəl o, bir kitabda (ləvhi-məhfuzda) yazılmamış olsun. Bu, Allah üçün çox asandır!”

İmam Sadiq (ə) buyurur:

إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا عَتَّهَ بِأَنْبَاءٍ عَتَّأَ

“Allah öz bəndələrindən birini sevərsə onu bəla dolu bir dəryada qərq edər.”

Çünki hər kimin damı böyük olsa onun qarı da çox olar. Bu səbəbdəndir ki, Əhli-beytin müsibəti hamıdan daha çox olubdur. Bir sözlə, Allahın lütfü bizim halımıza şamil olmuşdu və gərək o qədər istiqamət göstərək ki, inşallah bu imtahandan üzüağ və başıuca çıxmaq və Allah rəsulu (s) və onun pak Əhli-beytinin (ə) məhzərinə nail olaq.

Hüseyn və Maşallahı ah-nalə yerinə Allahla raz-niyaza üz tutduqlarını görəndə olduqca xoşhal olurdum.

* * *

On ikinci gün sübh vaxtı səhər yeməyi olaraq yarpaq yeməklə məşğul idik. Birdən Hüseyn dedi: "Bu gecə yaxşı bir yuxu gördüm."

Dedim: "Xeyirdi inşallah. Nə yuxu gördün?"

Dedi: "Yuxuda Səfatac qardaşı gördüm. Ağ və uzun bir paltarın içində olduqca pak, nurani və ətirli görünürdü. O, meşəyə daxil oldu və gülərlərlə gəlib bizim yanımızda əyləşdi. Təbəssüm bir an belə olsun dodaqlarından əskik olmurdu. Bu dəqiqə yanımızda əyləşib bizimlə söhbət etdi. Daha sonra getmək üçün ayağa qalxdı. Mən paltarından

---

¹ Hədid surəsi 22-ci ayə

yapışb dedim: "Səni and verirəm Allaha getmə, bizi təhna buraxma, elə burdaca bizim yanımızda qal!..." Səfatac dodaqlarında gülüş və təbəssümlə dedi: "Mən heç bir yerə getmirəm və elə buradayam. Siz də burada qalın və heç bir yerə getməyin ki, uşaqlar bir neçə gün sonra gəlib sizi buradan aparacaqlar..." O bunu dedikdən sonra meşədən çıxıb uzaqlaşdı."

Hüseynin sözü bitdikdən sonra öz-özümə dedim: "Hüseyn uşaqların məntəqədə əməliyyat keçirəcəklərinə hələ də ümidvardır və bu ümid onun belə bir yuxu görməsinə səbəb olmuşdur. Çünki, əgər əməliyyat olacaqdısa, bu keçən gecələrdə baş tutmalı idi." Buna baxmayaraq dedim: "Gözəl bir yuxu görmüsən. Şəhidlər də elə burada bizimlədir və bizim hərəkətlərimizdən, danışıqlarımızdan və düşdüyümüz şəraitdən xəbərdardırlar."

Bu an üzüm ağacında qalan yarpaqlara nəzər saldım və ağacda yalnız bir günə yetəcək qədər yarpaq olduğunu gördüm. Bir-iki gün olardı ki, qənaətlə yeyirdik və buna görə də bədənimizin zəifliyi və titrəməsi daha da artmışdı.

Yarpaqların bitməsiylə halımızın acınacaqlı bir vəziyyətə düşəcəyi mənim üçün aydın bir məsələ idi. Səfatacın "siz də burada qalın və heç bir yerə getməyin ki, uşaqlar bir neçə gün sonra gəlib sizi buradan aparacaqlar..." sözü üçün zehnimin bir güşəsində yer açdım və öz-özümə şəhidlərin tezliklə, geridə qalan bizləri də qarşılayacaqlarını düşündüm.

12.

Meşədə olduğumuz on üçüncü gün əl-ayaqlarımız əldən düşmüş qocalar kimi aşkar şəkildə əsiridi. Görünür əsməcəyə tutulmuşduq. Burada olduğum müddətdə gecələri üzümüzü torpağa qoyub yatdığımızdan üz-gözümüz çirklənmiş və qaralmışdı.

Bir neçə gün idi ki, başqa bir problem ortaya çıxmışdı. Elə bir problem ki, aclıq və zəiflikdən də çox adamın taqətini əlindən alırdı. Bu isə ayaqyolu problemi idi. Bayıra çıxmağa hədsiz ehtiyacımız olmasına rəğmən, bu işi görməyə qadir deyildik. Özümüzü rahatlatmaq üçün uzaq bir yerə gedəndə saatlarla vaxt aparmasına baxmayaraq bu işi görə bilmirdik.

Sanki bağırsaqlarımız və həzm sistemimiz qurumuşdu. Ayaqyoluna gedəndə qanaxma ilə yanaşı, deyilməyəcək dərəcədə şiddətli ağrı və yanğıya düşər olmuşduq. Bu işi nalə, fəryad və hətta ağlayaraq yerinə yetirirdik. Ayaqyolu üçün uzaq yerə gedən Hüseyn və Maşallahın durmadan ağlamaq səslərini eşidəndə ixtiyarsız olaraq göz yaşlarında boğulurdum. Qanaxma, həzm sistemində yaranan yaralardan xəbər verirdi. Heç bir işgəncə bu vəziyyətdən daha acınacaqlı ola bilməzdi. O anda sanki, bədənimizi küt bir bıçaqla tikə-tikə edirdilər. Nalə və ağlamaq səsləri meşəni bürümüşdü. Üstəlik, bu işi sona çatdırdıqdan sonra ağrı və yanğının səbəbindən saatlarla elə oradaca qıvrılıaraq qalırdıq.

Ciddi şəkildə ruhi böhrana düşər olduğumuz da başqa bir problemimiz idi. Öz təbii halımızı əldən vermişdik. Bəzən, bir-birimizin gözündən uzaq bir guşəyə çəkilib ağlamağa çalışırıdık ki, boğazımızda düyünlənən qəhəri boşaldaraq bir az aramlıq tapa bilək.

Bu gecədən etibarən üzüm yarpaqlarının bitməsi ilə yavaş-yavaş gerçəkləşməkdə olan faciəni təsəvvür etmək ruhuma dəhşətli bir əzab verirdi. Bu on üç gün-on üç gecəni ən ağır şəraitdə geridə qoymağımıza baxmayaraq, sabahdan etibarən bu dözümlü hissi başqa bir şəkildə almışdı. Bu isə ölümə nəticələnmək dözülməz bir işgəncənin başlanğıcı idi. Son bir neçə gündə təbii halda olmadığımızı baxmayaraq, bu bir neçə üzüm yarpağı bizim həyatımıza nicat bəxş etmişdi.

On üçüncü günün axşam çağı idi; Hüseyin və Maşallah da mənim kimi öz təbii hallarını əldən vermişdilər. Onların arxası üstə uzandıqlarını və ya bir guşəyə çəkilib dizlərini qucaqlayaraq ağladıqlarını görürdüm. Hər üçümüz əzab və işgəncə dolu bir ölümün intizarımızda olduğunu hiss edirdik.

Bütün düşüncələrimi bizə nicat verəcək bir yolu tapmaq üçün bir yerə toplamışdım. İlahi, belə bir vəziyyətdə bizim vəzifəmiz nədir?! Ey pənahsızların pənahi! Ey çarəsizlərin əlindən tutan və ey çətinlikdə olanların fəryadına yetişən! Bizlər Sənin məhəzərindeyik və Sənsə bizim halımızdan xəbərdarsan. Necə bir təqdiri bizim üçün iradə etmişən?

Hər şeydən çox qorxduğum bu idi ki, sabahdan etibarən başlayacaq və başqa bir şəkildə özünü biruzə verəcək işgəncə və əzablar bizim iman və etiqadımıza təsir göstərə; Allah eləməmiş günlərlə göstərdiyimiz istiqamətdən sonra ilk olaraq ümidimizi, sonra da etiqadımızı əldən verək.

Doğrusu, insanın belə bir bəyənilməz xüsusiyyəti vardır ki, nemət və rifah içində olan zaman qüruru, naşükürlüyü və üzdöndərməsi imanını onun əlindən alır və insan özündə olan bir növ ləyaqət və zati istedadı görə özünü bütün bu nemət və yaxşılıqlara layiq bilir. Ancaq, başqa bir zaman, kasıbçılıq, təhlükə və izzət içində olduğu

zaman isə soyuqluq və ümitsizlik onun bütün vücudunu əhatə edir. Bununla da Allahın bu işində nəzubillah, heç bir hesab-kitabın, həmçinin heç bir pənah və pənahverənin olmadığını düşünür. Mümkündür insan öz-özünə düşünsün ki, necə ola bilər rəhim və qadir Allah bu qədər əziyyəti rəva bilsin və öz qüdrət əliylə mənim dadıma çatmasın?!

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا¹

“Həqiqətən, insan (sərvətə) çox həris (tamahkar və kəmhövsələ) yaradılmışdır! Ona bir pislik üz verdikdə fəryad qoparar. Ona bir xeyir nəsim olduqda isə xəsis olar...”

Şübhə yoxdur ki, nemət və rifah, eləcə də kasıbçılıq və bəla hər ikisi ilahi imtahanın iki cilvəsidir. Bunların hər biri müxtəlif vəziyyətdə olan insanların halına uyğun olaraq, Allah tərəfindən təqdir edilmişdir. Mən isə hazırda Allahın ən böhranlı bir şəraitdə imanımızın möhkəm olduğunu sınamaq üçün bizi imtahan etdiyinə yəqin etmişdim.

أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ²

“İnsanlar (möminlər) yalnız: 'İman gətirdik!' – demələri ilə onlardan əl çəkilib imtahan olunmayacaqlarını mı sanırlar?”

İmanı dilə gətirmək kifayət etmir. Buna görə də, hər bir iman sahibi imanında olan sədaqətini sübuta yetirə bilməsi üçün ömrü boyunca müxtəlif imtahanlarla sınağa çəkilir. Bu imtahan vadisindən yalnız o kəslər başıuca çıxar ki, imanlarını iqrar etdikdən sonra Allahın nemət və bəlaları müqabilində möhkəm və sarsılmaz qalarlar.

---

¹ Məric surəsi 19 və 21-ci ayə

² Ənkəbut surəsi 2-ci ayə

Görəsən biz tezliklə qarşımıza çıxacaq belə bir işgəncələr qarşısında öz imanımızı qoruya biləcəyikmi? Ağıma gələn yeganə şey bu idi ki, belə bir çətin imtahanda bizi qorusun deyə, Allahın özünü çağırmalıyıq. Allah da öz lütf və yardımı ilə bizi belə bir qorxulu vadiyə salmamışdan öncə ya öz dərgahına aparsın, yaxud bu çətinlikdə bir asanlıq nəsib etsin ki, gələcəkdə öz ləyaqətimizi başqa cür isbat edə bilək.

Günəşin qürub etməsinə bir neçə saat qalmışdı ki, Hüseyndən yerdə qalan yarpaqları yığmasını istədim. Çarə yox idi və aclıq bizə əzab verirdi. Gecəni acqarına yata bilməzdik. Taqəti qalmayan Hüseyin halsız bir vəziyyətdə ağacda qalan sonuncu yarpaqları dərməyə başladı. Hüseyin yarpaqları yuduqdan sonra hər üçümüz yeməyə başladıq. Yarpaqları yeyib qurtardıqdan sonra bir-birimizin kənarında oturarkən, düşündüyüm çıxış yolunu dostlarımla müzakirə etmək qərarına gəldim. Buna görə də gizlədə bilmədiyim göz yaşları içində dedim: "Uşaqlar biz indi darda qalmışıq və Allah darda qalanların duasını yerinə yetirəcəyinə özü vədə verib. Bu gecə gərək çoxlu dua edək. Allahdan yalnız bunu istəyəm ki, sabah öz qeybi yardımı ilə bizə nicat versin və ya hər nə necə olur olsun, bizi şəhadətə qovuşdursun. Çünki sabahdan etibarən vəziyyətimiz dəyişəcək və yeməyə heç bir şeyimiz qalmayacaq. Gəlin, bu gecə Allaha sığınaraq zəlilanə istəyəm ki, sabah öz qeybi yardımlarını göndərərək bizə nicat versin və ya heç bir dərd, ağrı və aclıq hiss etmədən bizi şəhatədə çatdırıb rahatlıqsın..."

Bu barədə olduqca çox danışmışam təkid etdim. Mən söhbət etdikcə Hüseyin və Maşallah durmadan ağlayırdılar.

Hava qaralanda hər birimiz bir guşəyə çəkilib məğrib və işa namazlarını qıldıqdan sonra məbudla raz-niyaz

etməyə başladıq. Münacat sədaları meşəni bürümüş və ətrafa təsəvvür edilməyəcək bir nuraniyyət çökmüşdü. Bu cavanların "Allah, Allah" sədaları hər dəfəsində yeri-göyü lərzəyə gətirərək suyun şırıltı səsinə qarışırdı. Mən də öz növbəmdə bir guşədə münacatla məşğul idim.

O gecə saatlarla sürən münacatdan sonra peyğəmbər və məsum imamları bir-bir çağırdım, onları Allahın izzət və əzəmətinə, Allahı isə onların hörmətinə and verdim. Məsumlardan sabaha qədər nicat tapmağımız üçün Allah yanında şəfaət etmələrini, yaxud bizi şəhadətə qovuşdurub bu vəziyyətdən xilas etməsini diləmələrini istədim.

Bir neçə saat beləcə keçdi. Münacat bitdikdən sonra ata-anamın çətinliklərin aradan getməsi və hacətlərin yerinə yetməsi üçün qəlbən inanaraq etdikləri nəzirləri yadıma salıb, nəzir duasını oxudum. Nəzir etdim ki, əgər bu vəziyyətdən xilas olsaq, ilk öncə Quran xətm edəcəm, ikincisi, 12000 dəfə salavat göndərəcəm, üçüncüsü, 12000 min dəfə "Əmmən yucibu..."

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ¹

ayəsini tilavət edəcəm və dördüncüsü, qırx gün fasiləsiz olaraq hər səhər İmam Zamanın (əc) namazını qılacam. Ancaq, əgər təqdirdə şəhadətə çatmağımız varsa, elə sabah sübh vaxtı bizim hər üçümüz bu böyük məqama qovuşaq.

Dəfələrlə ata-anamdan bu nəzirlərin geri qayıtmadığını və duaların sürətlə icabət olunmasında bu nəzirlərin çox təsirli olduğunu eşitmişdim.

---

¹ (Bütlər yaxşıdır) yaxud əli hər yerdən üzülüb darda qalan birisi Ona dua etdiyi zaman onun duasını qəbul buyuran, (sizdən) şəri sovuşduran, sizi yer üzünün varisləri edən kimsə? (Nəml surəsi, 62-ci ayə)

Həqiqət budur ki, mən bundan öncə də dəfələrlə Allahın dərğahına dualar etmişdim. Amma bu gecənin yalvarışları digərlərindən fərqlənirdi. Bütün vücudumla o gecədə olunan dua və münacatların başqa bir özəlliyə sahib olduğuna inanırdım. Sabah sübh çağı bu iki hacətimdən birinin baş tutacağına yəqinim vardır.

Sonda saatlarla sürən dua və münacatdan sonra hər üçümüz hər gecə yatdığımız yerə gedib, hacətlərimizin yerinə yetəcəyi ümidiylə dərin bir yuxuya daldıq.

13.

Sübh çağı idi və hava hələ də tam işıqlanmamışdı. Yerimizdən qalxıb namaz qıldıq. Uzaqdan atışma səsləri eşidilirdi. İlk olaraq özü-özümə dedim ki, ola bilsin döyüşçülərimiz keçən gecə əməliyyat həyata keçiriblər. Təəccüblüsü bu idi ki, gecə boyu heç bir səs eşitməmişdik. Doğrusu, bir-iki gecə olardı ki, zəiflik və halsızlıqdan hətta soyuğu belə hiss etmədən gecənin əvvəlindən yuxuya gedirdik. Ola bilsin, bu zəiflik və dərin yuxumuz heç bir səs eşitməməyimizə səbəb olmuşdu.

Sübh namazını qıldıqdan sonra yenidən Allahla raz-niyaz etməyə başladım və keçən gecə Allah dərgahından dilədiyim istəklərimi yenidən dilə gətirdim.

Hava dəyişkən idi və mən raz-niyazdan sonra yenidən yatdım. Zəiflik ucbatından huşsuzluğa oxşar bir yuxuya dalmışdım. Yatmağımızdan demək olar ki, bir saat keçməmişdi ki, yuxuda kiminsə belə dediyini eşitdim: "Qardaş! Qardaş! Qalx! Qalx!..."

Birdən yerimdən dik atıldım və gözlərimi açdım. Qorxu içində ətrafıma nəzər saldım. Təəccüb içində, qana bulaşmış bir cavanın başımın üstündə dayandığını gördüm. Təxminən iyirmi yaşlı, uca boylu bu cavanın çiyində silahı var idi. Nigaran halda və təəccüb içində başımın üstündə dayanmış və yalvararaq tez bir zamanda yerimdən qalxmağımı istəyirdi. Bizə nisbətən yaxın məsafədən ard-arda atışma səsləri eşidilirdi. Mənsə yerimdə donub qalmış və gördüklərimə inanmayaraq ona baxırdım. Yekə qan ləkələri onun hərbi formasını qırmızıya boyamışdı. Üzü qana bulaşmışdı və yalnız gözünün ağı qana boyanmış çöhrəsində parıldayırdı.

Qarışıq saçlarının arasından tökülən qan üzündən süzülərək saqqalından yerə damcılayırdı.

O qədər heyrət içində idim ki, hətta onun sözlərinə fikir vermirdim. Bu anda o, dizlərini yerə qoydu və çiyimdən tutub sirkələyərək dedi: "Qardaş, hələdə yuxulusan? Səninləyəm, qalx...!"

Tərəddüd içində, çətin eşidiləcək bir səslə dedim: "Siz kimsiniz? Haradan gəldiniz?..."

Dedi: "Qardaş, bu sözlərin vaxtı deyil, iraclılar gəlirlər, qalx gedək." Sonra qolumun altından tutub yerimdən qaldırmağa çalışdı.

Dedim: "Qardaş, ayaqlarımda güc yoxdur. Axı yol gedə bilmirəm." sözlərimə əhəmiyyət vermədən sol əlimi öz boynuna və sağ əlini də belimə keçirdi və mərdanə bir qüvvə ilə məni yerdən qaldırdı. Tam gücümlə sağ ayağımı yerə qoyub yol getməklə ona kömək etməyə səy göstərdim.

Səs-küyə yuxudan oyanan Hüseyin və Maşallah heyrət və təəccüblərində məndən geri qalmırdılar və baxışlarında onlarla sual gizlənmişdi. Hər ikisi köməyimə gəlib həmin cavanla birgə məni meşədən çölə doğru apardılar.

Yaralı cavan dedi: "Mən "Ya Zəhra" (ə) briqadasının döyüşçüsüyəm. Dünən gecə düşməni məhv etmək üçün Şəhid Bürhani təpəsində əməliyyat keçirdik və təpəni alaraq bütün iraclıları öldürdük. Səhərə yaxın qayıtmaq istəyəndə onlarla qəfil atışmaya girdik. Uşaqlar bir neçə dəstəyə bölündülər. Hər bir dəstə müxtəlif istiqamətlərdə vuruşurdular. Biz də bu istiqamətə çəkildik və sizi tapdıq."

Dedim: "Axı siz təksiniz?"

Dedi: "Xeyr, uşaqlar meşədən çöldədirlər."

Bir az sonra meşənin kənarında təxminən on nəfərdən ibarət bir dəstə gördüm.

İraqlıların atəş səsi hələ də davam edirdi. Bu uşaqların əksəriyyəti yaralı idi və aralarında yalnız iki-üç nəfər sağlam uşaq vardı. Yaralılardan biri tullana-tullana gəzirdi. Görünür bir ayağı sınımışdı. Başqa birisinin başına güllə dəymiş və boynunun arxasından çıxmışdı. Güllə dəyən yerdən qan axırdı. O, hər dəfəsində qanı ağzında topalayıb çölə tökürdü. Onların əksəriyyətinin bədəni müxtəlif dərəcəli yaralar almışdı.

Dəstədəki uşaqlardan biri uca səslə dedi: "Bunlar harda idilər, bura necə gəliblər?" Məni daşıyan döyüşçü dedi: "Bunlar Bürhani təpəsində olan döyüşçülərdir..."

Onun sözünü kəsib dedim: "Biz on dörd gündür ki, bura düşmüşük. Yol getməyə qadir deyilik..."

Onlar bu sözü eşidən kimi heyrətə gəldilər və bizi öz ağuşlarına alıb öpüslərə qərq etdilər. Mənim başımın üstündə dayanmış cavan üzünü "Ya Zəhra" (ə) briqadasının uşaqlarına döndərüb dedi: "Baxın, bunlar on dörd gün müqavimət göstərərək heç bir yemək olmadan yaşamağı bacarıblarsa, biz bir gün müqavimət göstərüb, özümüzü dostlara çatdırma bilməyəcəyik?!"

Hazırda dəstə dayanıb bizi dövrəyə almışdı və heyrət dolu baxışlarla tamaşa edirdilər. Bu uşaqlardan hər birisi öz cibindən bir qədər ləpə, şokolat çıxarıb bizə təqdim edir və ya püstə sındıraraq ağzımıza qoyurdular. Bəziləri də üz-gözümüzə yapışmış pəlçiq və toz-torpağı təmizləməklə məşğul idi.

Bu anda uşaqlardan biri dedi: "Sizi İmam Zaman (əc) qorudu. Bu bir möcüzədir..." Digərləri də onun bu sözünü təsdiq edəcək sözlər deməyə başladılar. Bu anda sağlam uşaqlardan biri dedi: "Bu sözlərin vaxtı deyil, iraqlılar bu dəqiqə çatacaqlar."

Onun bu sözündən sonra hamı iraqlılar tərəfindən təqib olunduqlarını yada saldılar və dəstə dərhal hərəkətə gəldi.

Vəsf olunmayacaq bir şövq və sevinc içində olan Hüseyn və Maşallah sanki bütün ağırlarını unudaraq dəstəyə qoşulub digər uşaqlarla birlikdə hərəkət edirdilər.

Başımın üstünə gələn cavan məni daşımaq vəzifəsini öz öhdəsinə götürdü. O, indi bütün bədənimin ağırlığını daşıyırdı. Mənsə yalnız ara-sıra sağ ayağıma güc verərək yol getməkdə ona kömək etməyə çalışırdım. Sağlam uşaqlardan iki-üç nəfəri digərlərini sürəti artırmağa təşviq edirdi.

Atışma səslərindən iraqlıların yaxınlığımızda bizi təqib etməkdə olduqları anlaşılırdı. Hərəkət edə-edə başımıza gələn hadisələr barəsində düşünürdüm. Məni daşıyan əziz cavan tərədən danışarkən onu Bürhani tərəsi olaraq yad edirdi və mən şəhid Bürhaninin adının üçüncü tərədə yadigar qaldığını bilirdim və nəinki biz, hətta bütün uşaqlar o tərəyə Bürhani tərəsi deyirdi.

Qəflətən, Hüseynin gördüyü yuxunu xatırladım. Həmin yuxuda Səfatac onun uşaqlarının gəlib bizi aparacaqlarını xəbər vermişdi və indisə, "Ya Zəhra" (ə) briqadasının döyüşçüləri bizi geriye aparırdılar.

Bəli! Hüseynin yuxusuna qarşı yalnız düşündüyümü və onun yuxusunun tamamilə sadıq olduğunu anladım. Digər tərəfdən də o qədər "Üduni əstəcib ləkum"

ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ¹

ayəsinin haqq olduğunu dərk etmişdim ki, ixtiyarsız olaraq göz yaşını axıdırdım.

---

¹ 'Mənə dua edin, Mən də sizin dualarınızı qəbul edirəm! (Ğafir surəsi, 60-cı ayə)

Hazırda, Allahın bizə nə qədər yaxın olduğunu, onun lütf və hüzurunun bəndələrinin başına gələn hadisələrdə nə qədər qəti olduğunu bütün varlığımla dərk etmişdim.

Ola bilər bəziləri bu sözlərimə gülüb desinlər ki, Allahın mütləq şəkildə bizim halımızdan və işlərimizdən xəbərdar olduğu məlum bir məsələdir. Amma bu sözləri deməkdə məqsədim tamam başqa bir şeydir.

Biz insanlar həyatımızın əksər anlarında Allahın yanımızda hazır olub bizə nəzarət etməsindən qafilik və etiقادımız olmasına baxmayaraq, bunu unuduruq. Mənim nəzərimcə, insanı tanıdarkən və onun Allaha yaxınlığı və uzaqlığı barəsində danışarkən, meyar olaraq yalnız yuxarıda qeyd etdiyimiz məsələ nəzərə alınmalıdır. İlahi dərğaha ən yaxın bəndələr o kəslərdir ki, Allahın hüzur və nəzarətini daim öz üzərlərində görürlər. İlahi dərğaha ən uzaq bəndələr o kəslərdir ki, Allahın bu hüzuruna az diqqət yetirərlər və insanların ən avamı isə Allahın bu hüzuruna bəzən vaqif olub da bəzən də unudanlardır. Allahın bu hüzuruna diqqət yetirmək Onu iqrar və etiraf etməkdən daha üstündür. Mümkündür ki, insan bunu etiraf etsin, ancaq həmin anda da diqqətini ona yönəltməsin və günaha mürtəkib olsun. Əgər insan Allahın hüzur və nəzarətinə diqqət etsə, mümkün deyil ki, hətta günah barəsində fikirləşsin. O ki qaldı, bədən üzvləri və vücuduyla bu günaha aludə olsun.

Quran, bizdən Allahın hazır olduğunu sadəcə etiraf etməyimizi istəmir. Quran istəyir ki, bütün varlığımızla Allahı ruhumuzun və cismimizin bütün hallarında Onun hazır və nazir olduğunu hiss edək. Quran bizdən həmişə bu inancla yaşamağımızı istəyir:

نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَيْلِ الْوَارِيدِ¹

Həqiqətən də gərək Allahın həтта bizim öz şah damarımızdan da bizə yaxın olduğuna inanaq. Ola bilsin ki,

الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ²

ayəsində məqsəd də elə budur. Çünki, Allahın insandan gecə-gündüz namaz halında olmasını istəməsi qeyri - mümkündür. Həqiqətdə məqsəd budur ki, insan həmişə həqiqi mənada özünü Allahın bəndəsi olaraq görsün və daim onun hazır olduğunu dərk etsin.

Keçən gecə və bu gün səhər etdiyimiz duanın belə bir sürətlə icabət olunması bütün bədənimə həyacana gətirmişdi. Aram-aram ağlayaraq öz-özümə deyirdim: "İlahi, belə pənahsız və iztirab içində qalan bəndələrinə cavab verdiyin üçün sənə şükürlər olsun..."

İraqlıların atəş səsi aydın eşidilir və dəstə bütün gücüylə hərəkət edirdi. Yaralı uşaqlar dəstədən geri qalır və sağlam uşaqlar da onları sürətlə hərəkət etmələri üçün durmadan təşviq edirdilər. Sağlam uşaqlardan ikisi dəstənin arxasınca hərəkət edirdi ki, geridə qalanları mühafizə edə bilsinlər.

Yaralılardan biri deyirdi: "Siz bu vaxta qədər necə sağ qala bildiniz? Həqiqətən də İmam Zaman (ə. c) sizi qorudu."

Məni daşıyan döyüşçü həddindən artıq yorulmuşdu və birdən tənğənəfəs halda soruşdu: "Siz özünüz hərəkət edə bilməzsiniz?"

Onun özü də yaralı idi və üz-gözündən qan damcılayırdı. Xəcalət çəkərək dedim: "Bədənim

---

¹ Biz ona şah damarından da yaxınıq! (Qaf surəsi 16-cı ayə)

² O kəslər ki, daim namaz qıllarlar. (Məaric surəsi 23-cü ayə)

həddindən artıq qan itirib və qurşaqdan aşağı heç bir şey hiss etmədiyimdən ayaqlarımın üstündə dayana bilmirəm. Üstəlik, başım da gicəllənir."

O, sağlam uşaqlardan birini çağıraraq məni daşımağı öz öhdəsinə götürməsinə istədi və sonra da məni yerə qoydu. O qardaş üzümdən öpdükdən sonra məni belinə alaraq qaçmağa başladı. Ona dedim: "Belə getsən çox tez yorularsan, icazə ver mən özüm də sənə kömək edim." Ancaq o, sözlərimə etina etmədən öz yoluna davam edir və dəstədən önə keçməyə səy göstərirdi. Bir an belə olsun, Allahın bizə göstərdiyi lütf və inayətini düşünməkdən qafil ola bilmirdim. Bir az öncə bizlər əzablı bir ölümün intizarında ikən, Allah-Taala elə tədbir və təqdir edib vəziyyəti dəyişdirdi ki, hazırda sürətlə öz qoşunumuza tərəf irəliləməkdəydik.

Sevincə qərq olarəq şokalət, ləpə yeməklə məşğul olan Hüseyn və Maşallaha çatanda dedim: "Hansı halda olmağınızdan asılı olmayaraq, Allaha şükür edin, dünənki və sırağagünkü halınızı qətiyyəən unutmayın. Allah bizə çox rəhm etdi..."

İyirmi dəqiqə keçdikdən sonra bu qardaş da yoruldu və istirahət etməyi məsləhət gördü. İraqlıların atəş sədaları hələ də eşidilsə də, onların bizimlə olan məsafəsi olduqca çox idi. Onun məsləhətiylə dəstə ayaq saxladı və iki-üç dəqiqəlik istirahət etdik. Uşaqlar bu dəfə məni iki nəfər-iki nəfər daşımağa qərara gəldilər. İki nəfər çiyinlərimdən tutaraq yola düzəldik. Ara-sıra ayaqlarım yerlə sürünürdü və hər on beş dəqiqədən bir istirahət edirdik.

Münasib bir zamanda uşaqlardan birindən keçən gecə baş tutan əməliyyat barəsində soruşdum və o bildirdi ki, Səfatacın şəhadətindən sonra briqada güc toplayıb yenidən təpəyə hücum etmək tapşırığını aldı.

Soruşdum: "Bu əməliyatın həyata keçirilməsində hədəf keçidi azad etmək idi?"

Dedi: "Xeyr! Hədəf yalnız iraqılı qüvvələri məhv etmək və imkan olduğu təqdirdə təpədə olan şəhidləri daşımaq idi. Bu iş üçün dəqiq bir plan hazırlanmış və hava işıqlanmamışdan öncə, bütün işlərin yerinə yetməsi və briqadanın müxtəlif istiqamətlərdən geriyə qayıtması qərara alınmışdı. Təpənin üzərində olan işimiz bir az yubandı və biz hazır olana qədər hava işıqlandı və bu da bəzi uşaqların yaralanmasına səbəb oldu. Amma bütün bunlara rəğmən, istədiyimiz hədəfə çata bildik və xeyli sayda düşmən öldürükdən sonra uşaqlar Bürhani bölüyünün şəhidlərindən bir qismini geri apara bildilər..."

Dedim: "Geriyə apardığınız şəhidləri tanıyırdınız?"

Dedi: "Xeyr, on dörd gündən sonra şəhidlər tanınmaz halda idilər. Üstəlik, hava qaranlıq idi və vaxtımız da çox az idi. Uşaqlar daşınması daha rahat olan şəhidləri apardılar. İraqlılar şəhidləri torpağa basdırsalar da, başları torpaqdan çöldə qalmışdı."

Təəccüblə soruşdum: "Niyə?"

Dedi: "Təbliğat məqsədiylə istifadə etmək üçün. Yəqin ki, bu səhnədən sujet hazırlamaq üçün jurnalistlər və çəkiliş heyəti də gətirmişdilər. Buna görə də şəhidlərin bədənlərini torpağın altından çıxarmaq olduqca çətin oldu və bu iş çox vaxt apardı..."

O birdən sözünü dəyişərək soruşdu: "Rəddanipuru tanıyırdın?"

Dedim: "Hacı Mustafanı deyirsən?"

Dedi: "Bəli!"

Dedim: "Əlbəttə! Necə məgər?"

Dedi: "Hacı ağa Rəddani dünən gecə bizimlə birgə idi. Ancaq təpəni ələ keçirəndə şəhid oldu."

Bu xəbəri eşidəndə təəccübdən donub qaldım. Hacı ağa Mustafa Rəddanipur 14 İmam Hüseyn (ə) ordusunun ən dəyərli komandirlərindən biri idi. Müharibənin ilk vaxtlarından bəri müxtəlif əməliyyatlarda böyük qəhrəmanlıqlar göstərmişdi. O, çox savadlı ruhani, təqvalı bir arif və qabiliyyətli xətib idi. Onun şəhadətə çatması bizim üçün ciddi bir zərbə sayılırdı.

Soruşdum: "Hacı ağa Rəddanipur dünən gecə briqadanın komandiri idi?"

Dedi: "Xeyr, snayperçi kimi iştirak edirdi."

İsfahanda olarkən bu böyük şəxsin söhbətlərindən istifadə etmişdim və öz-özümə deyirdim ki, komandirlər gərək Hacı ağa Rəddanipurun əməliyyatda iştirak etməsinə icazə verməyədilər. Hər halda bu arif və qorxmaz komandirin şəhadət xəbəri dəqiqələrcə fikrimi özünə məşğul etdi.

Yenidən soruşdum: "Hazırda getdiyimiz bu yol sizin üçün öncədən müəyyən edilmişdi?"

Dedi: "Xeyr, ümumiyyətlə bizim bu yolla gəlməyimiz qərara alınmamışdı, məcburiyyət qarşısında qalıb bu səmtə doğru hərəkət etdik. Digər uşaqlarla birgə durmadan bizim üçün müəyyən olunmuş yolla geriye çəkilməkdə idik ki, qəflətən iraclılarla qarşılaşdıq. Öndə olan uşaqlar gedə bildilər, ancaq biz tərəni dövr vurmağa məcbur olduq. İraqlılar da bizi təqib etməyə başladılar və bir qədər sonra gəlib meşənin ortasına çıxdıq."

Dedim: "Bəs onda yolu tanımırınsınız və ehtimal verərək bu yolla gedirsiniz?"

Dedi: "Xeyr, bundan öncə komandirlər bütün məntəqə haqqında məlumat vermişdilər. Dedilər ki, su arxı görəcəyiniz təqdirdə, suyun əks istiqamətində hərəkət edin. O yol bizim qüvvələrimizə tərəf aparan yoldur."

Bəli, dəstənin hərəkət istiqaməti ağacların kənarıyla su arxının əks istiqamətində idi. İki saat keçdikdən sonra, artıq iraqlıların atəş səsləri eşidilmirdi və bu isə düşmənin bizi təqib etməkdən ümitsiz olduğundan xəbər verirdi.

Yol boyu ağaclar və su arxı gözəl bir mənzərə yaranmışdı və bütün bu mənzərələr ölkəmizin şimal meşəliklərinə olduqca çox oxşayırdı. Doğrusu, məntəqənin təhlükəli olması və düşmənin pusqu səngərləri qurması ehtimalı və digər tərəfdən də halsızlıq, zəiflik və yaralarım bu gözəlliklərdən doyunca ləzzət almağa imkan vermirdi. Uşaqların hamısı özümüzü tez bir zamanda qüvvələrimizə çatdırmaqdan başqa bir şey düşünmürdülər.

Bu yerlər, İraqın Kürdüstan məntəqəsi idi. Buralarda iraqlı qüvvələrlə yanaşı Münafiqin, Komele və Demokrat təşkilatları da geniş şəkildə fəaliyyət göstərən digər qruplaşmalar da var idi.

Təxminən səhər saat altıda hərəkət etmişdik və əynimdə yalnız qısa şalvar var idi. Dəstə hər dəfə istirahət üçün dayananda bütün uşaqlar məni, Hüseyini və Maşallahı dövrəyə alaraq bu müddət ərzində başımıza gələn hadisələr barəsində soruşur, eyni zamanda müxtəlif yollarla bizə xidmət etməyə çalışırdılar. Onlar şokolat kağızlarını öz əlləriylə açıb ağızımıza qoyurdular. Xülasə, əllərindən gələn heç bir şeyi əsirgəmirdilər.

Bu anda bəsicilərdən biri yanımda əyləşərək öz hərbi formasını əynindən çıxarıb, özü qolsuz köynəkdə qalmasına baxmayaraq, paltarını mənə geyindirməyə çalışdı. Əvvəlcə etiraz etdim, ancaq o istiləndiyini və artıq bu paltara ehtiyacı olmadığını bildirdi. Onun bu davranışından sonra digər uşaqlar da sanki bədənimə tamamilə örtmək üçün bir-birlərilə yarışmağa başladılar. Onlardan iki-üç nəfəri öz şalvarlarını mənə geyindirmək

üçün yerlərindən qalxdılar. Sonda hərbi formasının altından pejama geyinmiş bir qardaş digər iki nəfəri də razı saldıqdan sonra öz hərbi şalvarını mənə geyindirdi.

Əlində ilkin tibbi yardım çantası daşıyan uşaqlardan biri qarşımda oturaraq təəccüb içində yaramın üzərinə bağlanmış mərmə çətirini açmağa başladı. Yara görünən zaman ətrafa yayılan üfunət iyi hamının halını dəyişdi və onlardan bəziləri bu mənzərə qarşısında göz yaşlarını gizlədə bilmirdilər. O, yaranın üstünü təmizlədikdən sonra çirklənməyə qarşı olan kimyəvi maddənin bir miqdarını yaranın, bir miqdarını da sarğının üzərinə tökdükdən sonra bağladı. Uşaqlardan biri də öz boynundan çəfiyəsini çıxardaraq yaralı qolumu boynumdan asdı.

Tibbi yardım göstərən qardaş yaramı bağladıqdan sonra Maşallahın yanına getdi və onun da yaralarını sarıdı. Uşaqlardan başqa birisi də öz çəfiyəsini çıxarıb suda islatdı və sonra üzümündə və əllərimizdə quruyub qalmış palçığı təmizləməyə başladı. Digər qardaş da bu müddət ərzində olduqca çirklənmiş və dağınıq saçlarımızı əliylə islatdıqdan sonra öz darağıyla daramağa başladı...

Təxminən dörd saat yol getdikdən sonra güllə qulağından girib boynundan çıxan yaralının halı qəflətən dəyişdi və huşsuz vəziyyətə yerə yıxıldı. Dəstə dayanmağa məcbur oldu. Bütün uşaqlar onu dövrəyə aldılar. Onun aldığı nəfəs sayılı vəziyyətə düşmüşdü və üzünün rəngi tamamilə ağarmışdı. Ömrünün hələ on yeddi-on səkkiz baharından artığını yaşamamış və üzərində "Ya ziyarət, ya şəhadət" yazılmış bandı alnına bağlamış bu aşiq yeniyetmə iki-üç dəqiqədən sonra şəhidlik məqamına nail oldu.

Uşaqlar onun başına toplanmışdılar. Şəhadətindən sonra hamılıqla bir neçə dəqiqə əzadarlıq edib sinə vurduq və bu məclis Aşura ziyarətinin bu şah beyti ilə sona çatdı:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بِنَّ رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
 بِنَّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَابْنَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بِنَّ فَاطِمَةَ سَيِّدَةَ
 نِسَاءِ الْعَالَمِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى الْأَرْوَاحِ الَّتِي حَلَّتْ بِفَنَانِكَ عَلَيْكُمْ مِنِّي
 جَمِيعاً سَلَامُ اللَّهِ أَبَدًا مَا بَقِيَثُ وَبَقِيَ النَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَلَا جَعَلَهُ اللَّهُ آخَرَ الْعَهْدِ مِنِّي
 لِرِيَازَتِكُمْ، السَّلَامُ عَلَى الْحُسَيْنِ وَعَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَعَلَى أَوْلَادِ الْحُسَيْنِ
 وَعَلَى أَصْحَابِ الْحُسَيْنِ

Onun pak bədənini daşımaq mümkün deyildi. Cənazəni gölgəyə apardıqdan sonra üstünü ağacın budaq və yarpaqlarıyla örtüdlər və çəfiyəsini də başının üzərində olan budaqların birindən asdılar ki, bədənini götürmək üçün qayıdanda rahatlıqla tapmaq olsun. Sonra göz yaşlılar içində onunla vidalaşaraq öz yolumuza davam etdik.

Günortaya yaxın uzaqdan bir neçə helikopterin səsi eşidildi. Bu, düşmənin hələ də bizi təqib etdiyini xəbər verirdi. Bu dəfə helikopeterlə gəlmişdilər. Hamı cəld meşənin içinə daxil olduqdan sonra hər birimiz münasib bir yerdə gizlənməyə başladılar. Aşağı məsafədən uçan hərbi helikopterlərdən bir-ikisi meşənin üzərindən keçib getdi. Ancaq, ağaclar sıx olduğundan bizi görə bilmədilər. Təxminən on dəqiqədən sonra helikopterlər yenidən qayıdaraq ağacların üzərindən keçib uzaqlaşdılar və bundan sonra biz yenidən öz yolumuza davam etdik.

Dayanmadan yol getməyimiz saat üçə qədər davam etdi və bu hesabla hazırda hərəkətə başlamamızdan doqquz saat keçirdi. Bu anda ağaclarla dolu olan və zahirən iraq kürdlərindən birinə aid bir bağa çatdıq. Bağın divarı olmadığından hamımız ağacların altında istirahət etməyə başladılar. Uşaqlar deyirdilər ki, buralar müharibə mənzərəsinə çevrildikdən sonra əhali daha sakit yerlərə köç ediblər.

Bağda olan ağacların əksəriyyətini alma və alça ağacları təşkil edirdi. Sağlam uşaqlar meyvələri dərdikdən sonra, hamımız iştahla çoxlu alma və alça yedik. Bir az istirahət etdikdən sonra uşaqlar arasında yolu davam edib-etməmək barəsində fikir ayrılığı yarandı. Sağlam uşaqlardan ikisi yorulduqlarını və artıq yaralıları daşımağa qadir olmadıqlarını bildirdilər. Başqa bir sağlam bəsiçi isə yolumuzu davam edərək tez bir zamanda özümüzü qüvvələrimizə yetirməli olduğumuzu bildirdi. Yaralıların əksəriyyəti bu gecə buradaca qalıb səhər tezdən gümrah halda yolumuzu davam etməyimizin daha yaxşı bir fikir olduğuna inanırdılar.

Təcili olaraq hərəkət etməli olduğumuzu deyən sağlam döyüşçü digərlərinə cavab olaraq deyirdi: "Bu məntəqə gecələr Komele və Demokrat qüvvələriylə dolu olduğundan qətiyyənlə əminliyətlə deyil."

Xeyli söhbətdən sonra yekdillikdə qərara gəldilər ki, sağlam uşaqlardan ikisi kömək üçün qüvvə gətirməyə getsinlər və digərləri də burada qalsınlar. İki döyüşçü bizi qoyub gedəndən sonra kömək qüvvələrinin gəlişini gözləməyimiz olduqca uzun çəkdi. Artıq hamımız nigaran olmağa başlamışdıq. Pis fikirlər zehnimizi məşğul edirdi. Bir nəfər deyirdi: "Olmaya uşaqlar əks-inqilabçıların əlinə düşüblər?!"

Başqa birisi deyirdi: "Ola bilsin ki, yolu itiriblər."

Nəhayət axşam saat altıda, yəni üç saat sonra, birdən uzaqdan bizim qüvvələrimizdən ibarət bir dəstə gözə dəydi. Bu dəstəni görəndə uşaqlar arasında təsəvvür edilməyəcək bir şövq və həyəcan yarandı. Dəstə daha da yaxınlaşanda döyüşçülərin qatırlara minərək bu tərəfə gəldiklərini gördüm. Hərəkət etməyə qadir olan bir qrup yaralı onları qarşılamağa getdilər.

Dəstə yaxınlaşanda Miqdad və Malik Əştər bölüklərindən olan bir qrup döyüşçünü də onlarla birgə gəldiklərini gördüm. Onlar qatırlardan düşüb, sürətlə bizə doğru qaçdılar. Gəlib çatanda bizləri öz ağuşlarına alaraq məhəbbət göstərdilər. Onlardan biri göz yaşları içində dedi: "Taliqani qardaş, siz bu on-on beş gün ərzində harada idiniz? Hamı sizin də şəhid olduğunuzu düşünürdü..."

Başqa birisi dedi: "Ağa Taliqani, Darxuin şəhərciyində siz və Turkan qardaş üçün məclis keçiriblər. Hamı sizin şəhid olduğunuzu düşünürdü."

Beləliklə, bir neçə dəqiqədən sonra hər yaralını bir qatıra mindirdilər. Sağlam döyüşçülər qatırların yüyənini əllərinə alaraq qabaqda getməyə başladılar. Yol boyunca, keçən günlər ərzində başımıza gələn hadisələri yada salıb göz yaşları axıdım. Gözüm hər dəfə Hüseyin və Maşallaha sataşanda o günləri yada salıb, onların da şükür etmələrini istəyirdim.

Dəstə sürətlə hərəkət edir və təpələri bir-birinin ardınca geridə qoyurduq. Təxminən yarım saatdan sonra ətraf yüksəkliklərin zirvəsində bir dəstə adam gördüm və onların kimliyi barəsində soruşanda gözətçi olduqlarını dedilər. Bu o demək idi ki, biz artıq öz qüvvələrimizə yaxınlaşmışdıq.

Bir neçə dəqiqə sonra top və qumbaraatan mərmilərinin partlayış səsləri eşidildi. İlk anda bunun öz qüvvələrimiz tərəfindən açılan atəş səsi olduğunu düşündüm. Ancaq uşaqlar bu atəşin düşmən tərəfindən bizim qüvvələrimizə tərəf atıldığını bildirdilər. Təpəni aşandan sonra buldozərlərin məntəqədə olan yüksəkliklərdən birinin üzərində yol salmaqla məşğul olduqlarını gördüm. Düşmənin top mərmiləri də məhz həmin əraziyə atılırdı.

Təəccüb doğuran məsələ bu idi ki, işçilər düşmən atəşinə heç bir məhəl qoymadan öz işlərini yerinə yetirirdilər. Uşaqlar bu yolun düşmən mövqelərinin mərkəzinə qədər davam edəcəyini və bununla da döyüşçülərin daşınması və onlara dəstək göndərmək kimi işlərin asanlaşacağını deyirdilər.

Təxminən bir saat keçdikdən sonra birdən çox gözəl qarpız ətri burnuma dəydi və öz-özümə bir dəstə döyüşçünün bu ətrafda qarpız yeməklə məşğul olduqlarını düşündüm.

Təpələrdən birini aşdıqdan sonra qarşımızdakı çöllükdə çolu çadırların qurulduğunu gördük. Uşaqlar bu ərazinin "Nəcəf Əşrəf" ordusunun yerləşdiyi baza olduğunu dedilər. Uzaqdan qarpız yeməkdə olan döyüşçüləri gördüm. Bu əzizlər bizi görüncə, yenicə çatmış karvanı qarşılamağa tələsdilər. Onlar Şəhid Bürhəni təpəsində olan üç nəfərin on dörd gün ərzində çöllərdə sərgərdan qaldıqlarını daha öncədən xəbər tutmuşdular. Tezliklə, xeyli sayda Nəcəf Əşrəf uşaqları dəstəni dövrəyə alaraq bizim barəməzdə soruşmağa başladılar.

Gözüm uzaqda dayanan və məhəlləmizdə təşkil olunan Quran məclislərində iştirak edən Məcid Kərbasiyə¹ sataşdı. O, gördüklərinə inanmayaraq gözlərini mənə tərəf zilləmişdi. Ona təbəssüm etdim. Dəyəsen anlamadı və heç bir reaksiya göstərmədi. Ancaq bir az sonra qəfildən mənə sarı qaçmağa başladı. Sonralar Məcid İsfahanda mənim yanıma gələndə belə dedi: "Hamı sizin təpənin üzərində şəhid olduğunuzu deyirdi və hətta uşaqlar da sizin mərasim təşkil etmişdi. Buna görə də həmin anda sizin

---

¹ Məcid Kərbasi öz dostunu Məcid Neylipur ilə sonrakı əməliyyatda şəhadətə çatdı. Ruhları şad olsun.

dəri və sümükdən ibarət bədəninizi qatırın üzərində görəndə, canlı olmadığınızı və bədəninizin oturuqlu halda qurduğunu və cəsədinizə də bu cür qatırın üzərində gətirdiklərini təsəvvür etdim."

Məcrid mənə yaxınlaşanda boğazında düyünlənmiş qəhərdə boğularaq dedi: "Ağa Taliqani, bu vaxta qədər harada idiniz? Sizin şəhadət xəbəriniz hər yerə yayılıb, hətta İsfahana da xəbər göndəriblər."

Qəfildən anam yadıma düşdü və qəlbim alovlandı. Elə meşəyə daxil olduğumuz ilk anlardan anamın halından nigaran idim. Öz-özümə deyirdim ki, olmaya İsfahana pis bir xəbər çatdırıblar. Anam mənim şəhadət xəbərini eşidəndə dözə bilməyib ürək ağrısına düşər olacağını yəqin bilirdim. Məcrid bu sözləri deyəndə nigaran halda soruşdum: "Bizim evimizə də xəbər veriblər?"

Məcrid dedi: "Bilmirəm, amma bütün uşaqların xəbəri var."

Öz-özümə, görənsən anamın başına nələr gəlib deyə düşünməyə başladım.

Qatırları təcili tibbi yardım çadırına doğru apardılar. Xeyli sayda döyüşçü dəstənin hər iki tərəfində gələrək, bizi çadıra qədər müşayiət edirdi. Onlar bizləri bir-birilərinə göstərərək, on dörd gün yaralı və ac halda meşədə yaşamağımız barəsində söhbət edirdilər. Bağda kifayət qədər meyvə yeməyimə baxmayaraq, uşaqların qarpız dilimlərini dişləməsini görəndə ağızım sulandı.

Dəstə sonda təcili yardım çadırının yanında dayandı. Uşaqlar bizi qatırlardan düşürmək üçün canfəşanlıq edirdilər. Yaralıları uzandırmaq üçün əvvəlcədən xərəkləri hazır etmişdilər. Mən də uşaqların çiyinlərində bu xərəklərdən birinə daşındım. Ətrafımda çoxlu döyüşçü məni dövrəyə almışdı. Onlardan biri kənarımda dizləri

üstə oturub dedi: "Doğrudur ki, sizlər on yeddi gün yemək yeməmisiniz?" Mən başımı onun sözünün təsdiqi olaraq tərpendim. Bu an uşaqların ağlamaq səsləri ucaldı və hər biri bir dilim qarpızı mənim ağzıma qoymaq üçün sanki bir-birləriylə yarışdılar. Bir az sonra ağzım qarpızla dolmuşdu. Hətta onları uda bilmir və üstəlik, bəs etdiyini də deyə bilmirdim. Elə bu anda ağ xalat geyinmiş həkim uşaqların arasından çətinliklə keçərək özünü mənə çatdırdı və uşaqları bu işdən çəkindirərək dedi: "Dostlar , niyə belə edirsiniz? Bilmirsiniz ki, bu əzizimizin mədəsi on yeddi gündən sonra bu qədər qarpızı həzm etməyə hazır deyil?"

Həkim daha sonra yanımda əyləşdi və əlini üz-gözümə çəkərək salam verib, hal-əhval tutdu. Sonra üzümdən öpərək qolumun sarğısını açmağa başladı. Yenicə dəyişməyimə baxmayaraq, sarğı qan və çirk içində idi. Bu zaman üfunətli çirk iyi ətrafı bürüdü. Həkim bu səhnəni müşahidə etdikdə olduqca təsirləndi və yaranı kimyəvi su ilə yudu. Təsbeh sapının artıq olduğunu düşünüb çəkəndə qəfildən dedim: "Yox! Mən bu sapla qolumun damarını bağlamışam, açsanız qanaxma yenidən başlayacaq." Həkim gülərək məni tərifləyiq bildi və daha sonra yaranı sarımağa başladı. Həkim işini bitirdikdən sonra, bizə tərəf əyilərək tamaşa edən qardaşlardan məni xərəklə çadırdan bir neçə metr uzaqda olan ambulansa tərəf aparmaqlarını istədi! Qardaşlar xərəyi yerdən qaldırdıqları zaman gözüm İmam Xomeyninin (r) ambulansın arxa şüşəsinə yapışdırılmış nurani şəklinə sataşdı və ixtiyarsız olaraq ağlamağa başladım.

Məşədə olarkən daim öz-özümdən soruşurdum ki, görəsən İmamı bir daha görə biləcəm? İndisə Allah öz inayətilə məni buna müvəffəq etdi. İmamın nurani çöhrəsindən gözlərimi çəkə bilmirdim və eləcə ixtiyarsız

olaraq ağlayırdım. Uşaqlar ağlamağımın səbəbini bilmədiyindən, onlardan biri digərinə dedi: "Yəqin, qardaşın ruhiyəsi pozulub."

Bir neçə dəqiqə olardı ki, Hüseyin və Maşallahı görmürdüm və onların da ambulansa mənim yanıma gətiriləcəklərinə ümid edirdim. Məni başqa bir yaralının yanına yerləşdirdilər və artıq ambulansda başqa bir yaralı üçün yer qalmamışdı. Uşaqlar ambulansın qapısını bağlamaq istəyəndə Hüseyin birdən özünü çatdırdı və ayaq tərəfində yerdə oturdu. Onu gördüyümə olduqca çox sevinmişdim. Dedim: "Maşallah hardadır?"

Dedi: "Onu bizdən qabaq başqa bir ambulansda apardılar." Beləcə yola düşdük və bir neçə dəqiqə keçməmişdi ki, hava əleyhinə müdafiə raketlərinin səsi eşidildi. Ambulans sürücüsü torpaqlı yolda bacardığı qədər sürütlə irəliləyirdi. Düşmən qırıcılarının dəhşətli səsi, sanki ambulansın bir neçə metrliyindən keçirmiş kimi yeri-göyü lərzəyə gətirirdi. Onlar yolu bombalamaq istəyirdilər. Sürücünün verdiyi məlumatdan sonra bombaların yolun kənarında yerə düşdüyünü anladım. Bu anda sürücünün Nəcəfabad ləhcəsiylə belə dediyini eşitdim: "Bədbəxtlər Allahın iradəsiylə mübarizə aparmaq istəyirlər. Allah bunları on yeddi gün ac-susuz qoruduğu halda, bu başiboşlar bomba yağdırmağa gəlirlər."

Günəşin qürub etməsinə az qalmışdı və hava yavaş – yavaş qaralmağa başlayırdı. Yol boyu keçən günlər barəsində fikirləşirdim. Ötüb keçənlər mənə bir yuxu kimi görünürdü. Hüseyinə dedim: "Dünən bu vaxt biz nə işlə məşğul idik?"

Dedi: "Üzüm yarpağı yeyirdik və siz bizdən dua etməyimizi istəyirdiniz..."

Dedim: "Heç dünən gecə bizim meşədə qalacağımız sonuncu gecə olduğu ağılına gəlirdi? Bax gör ki, Allahın lütf və inayəti hara qədərdir?!"

Hazırda hər şeydən çox anamın halına nigaran idim. Fikirləşirdim ki, olmaya anam mənim şəhadət xəbərini eşidəndə qəlbi dayanıb?! Görəsən İsfahana qayıdanda hansı bir səhnə ilə qarşılaşacağam?

Hava tamamilə qaralmışdı və biz Nəqədə şəhərinə çatdıq. Ambulans bizi bir-başa şəhər xəstəxanasına apardı. Məni dərhal təcili yardım otağına apardılar. Bir az sonra bir cərrah həkim məni yoxlamağa gəldi. Azəri ləhcəsində danışan həkim son dərəcə mehriban bir insan idi. Hər şeydən xəbərdar idi. Deyəsən, Nəcəf Əşrəf qərargahından on yeddi gün biyabanlarda qalmış yaralıların xəbərini ona çatdırmışdılar. Əvvəlcə qolumdan rentgen götürdülər və sonra da sistem və qan köçürdülər. Həkim yaramı görəndə damarımı bağlamağı bacardığıma görə məni tərifləyib dedi: "Qətiyyənlə nigaran olma, elə bu gecə qolunu əməliyyat edəcəyik."

Dedim: "Doktor bu qoluma çox ehtiyacım var, doğrudurmu ki, siz qolumun çürüdüyünə görə kəsilməli olduğu diaqnozunu qoymusunuz?"

O, gülürək dedi: "Əksinə, vəziyyətinlə bağlı mənə xəbər göndərəndə öz-özümə qolunun çürüdüyünü və bunun qarşısını almaq üçün təcili olaraq kəsilməli olduğunu düşündüm. Ancaq indi yaranı görəndə çox təəccübləndim. Əlin indiyə qədər qaralıb çürüməli idi. Qaralma yalnız yaranın ətrafında baş verib və qolunun digər yerlərinə sirayət etməyib. Bu isə Allahın istəyindən başqa bir şey deyildir. İnanın ki, möcüzə baş verib. Buna görə də nigaran qalma! Söz verirəm ki, qoluna heç bir zərər dəyməyəcək və daha dəqiq bir əməliyyatın baş

tutması və qolunu əvvəlkindən daha yaxşı bir vəziyyətə gətirə bilmək üçün əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm."

İlkin işlərdən sonra məni ümumi palataya apararaq çarpayıların birinə uzandırdılar. Palatada xeyli sayda yaralı yatırdı. İki nəfər tibb işçisi mənə xidmət göstərməyə başladılar. Onlar ilk növbədə paltarlarımı çıxarıb yenisi ilə əvəzləyərək, bir dəst ağ paltar geyindirtilər. Sonra da belimdə, kürəyimdə və ayağımın altında olan və şiddətlə alışıb-yanan yaralarımı təmizləməyə başladılar. Hüseyn durmadan hərəkət edərək hər yerə get-gəl edir və ara-sıra da mənim yanıma gəlib halımı soruşurdu. Maşallahdan heç bir xəbər yox idi.

Hüseynə dedim: "Maşallahı görməmişən?"

Dedi: "Xeyr, hər yeri axtardım, ancaq heç yerdə tapa bilmədim."

Qoluma sistem taxılmışdı. Çarpayıda uzanmış vəziyyətdə namaz qılmağa başladım. Namazdan sonra palatanın qapıları açıldı və tibb işçiləri yemək dolu sinilərlə içəri daxil oldular. Bu zaman qiymətli plovun xoş ətri bütün palatanı bürüdü. Palatanın əvvəlindən bir-bir çarpayılara yemək verə-verə irəli gəlirdilər. Artıq səbrim tükənmişdi. Saniyələri sayırdım, lakin onlar mənim yanımdan keçib gedərək sonrakı çarpayıya yemək verdilər. Çox narahat oldum və mənə xidmət göstərən tibb işçilərinə dedim: "Məgər siz mənim on yeddi gündür yemək yemədiyimi bilmirsiniz? İndi də mənə yemək vermirsiniz?" O, mehriban və mülayim səslə dedi: "Narahat olma, həkim göstəriş verib! Axı bu gün səni əməliyyat edəcəklər, gərək mədən boş olsun. Söz verirəm ki, sabah tezdən özüm sənə yemək gətirəcəm. On yeddi gün səbr etmişən, bir gecə də səbr et!"

Çarə yox idi. Ağzım sulana-sulana yaralıların yemək yemələrinə tamaşa edirdim. Palatanın o biri tərəfində yaralılardan birinin yemək yeməyə meyli olmadığını və tibb işçisinin yeməyi zorla ağzına tökdüyünü gördüm.

Təxminən gecə saat on birdə məni əməliyyat otağına aparıb cərrahiyyə masasına uzandırdılar. Həkim qollarını çirmələyərək başımın üstündə dayanıb dedi: "Doğrusu, səhər saat altıdan bu vaxta qədər əməliyyat edirəm. Ancaq on yeddi gün çöllərdə sərgərdan qalmış və Allahın qoruduğu bir yaralını əməliyyat etmək nailiyyətini əldən verməyə heyfim gəldi. İnanırsan, hələ də namazı qılmağa vaxt tapmamışam?!"

Dedim: "Namaz qəza olur."

Dedi: "Elə indi qılıram, axı bu mənim günahım deyil. Əməliyyat əsnasında namaz qıla bilmirəm." Sonra dəstəmaz aldı və balaca bir xalçanı əməliyyat otağının bir küncünə sərrib namaz qılmağa başladı.

Qəlbimdə belə həkimlərin var olduğuna görə Allaha şükür etdim. Namaz bitdikdən sonra özünü əməliyyata hazırladı. Başımın üstünə gələndə ona dedim: "Sizdən bir şey xahiş edə bilərəm?"

Dedi: "Əlbəttə, hər nə desəniz canla-başla yerinə yetirərəm."

Dedim: "Bihuş olmaqdan xoşum gəlmir. Siz yalnız qolumu keyidə bilərsiniz? Başımı başqa tərəfə çevirəcəyimə və sakit qalacağıma söz verirəm." O, gülərək dedi: "Yaxşı, sözüm yoxdur, yalnız qolumu keyidəcəm." Doktor da tibb işçisindən mənə iynə vurmasını istədi. Bu iynənin yatızdırıcı iynə olduğunu bilirdim. Ancaq gözlədiyimin əksinə olaraq, tibb işçisi iynəni buduma vurmaq üçün ayaq tərəfimə getdi. Həkimə dedim: "Məgər yalnız qolumu keyidəcəyinizi danışmadıq?" O, cavab

verdi: "Elə biz də bu işi görmək istəyirik. Bunu ayağına vururuq ki, əlini keyitsin." Onun bu sözündən sonra hamı uca səslə gülməyə başladı. Yatızdırıcı iynə vurulandan sonra həkim üzümə tərəf əliyib dedi: "Yaxşı, bu on yeddi gündə başına gələn sərgüzəştləri danışa bilərsən?" Gözlərimin qaraldığını və yavaş-yavaş huşdan getdiyimi anlayıb" daha sonra üçün borcum olsun"deyib, yuxuya getdim.

14.

Əməliyyatın nə zaman bitdiyini anlamadım. Ancaq, səhər çağı pis bir vəziyyətdə yavaş-yavaş ayılmağa başladım. Məni yuxarısında sarı rəngli bir lampanın yandığı çarpayıda qoyub getmişdilər. Bu anlarda lampanı günəş görürdüm. Ancaq elə bir günəş ki, nurani şölələr saçmaq əvəzinə atəşli oxlar saçaraq bədənimə sancırdı. Planetlərdən də yuxarıda günəşə yaxın bir yerdə tərک edildiyimi, asimandan asılı vəziyyətdə qaldığımı və hər an süqut edəcəyimi hiss edirdim. Digər tərəfdən də özümdə arasından əjdəhanın keçmək istədiyi iki yanaşı dağ təsəvvür edirdim. Bu iki dağın arasındakı məsafə az olduğundan dolayı həmin əjdəha çətinliklə dağların divarlarına sürtülürdü.

Biraz da ayılandan sonra o iki dağın dodaqlarım, dilimin isə həmin əjdəha olduğunu anladım. Bir neçə saat bu işgəncə dolu vəziyyətdə qaldım. Öz adı halıma qayıdır, gözlərim yavaş-yavaş görməyə başlayırdı. Bu an otağa nəzər saldım. Yenə də oradakı əşyaları öz ölçüsündən böyük görürdüm.

Bu zaman iki tibb işçisi mənə baş çəkmək üçün otağa daxil oldu. Görməkdə yol verdiyim həmin yanlışlıq onlardan qorxmağıma səbəb oldu. Fəryad çəkərək pis kəlmələr dilimə gətirdim. Buna görə də o günün səhərisi bu iki bacıdan həddən artıq xəcalət çəkirdim və onlar hər dəfə çarpayıma sarı gələndə utandığımdan başımı aşağı salırdım.

Fəryadlarımla qarşılaşan tibb işçiləri mənimlə söhbət etməyə başladılar. Onların səslərini olduğundan da uca eşidirdim və üstümə çığırdıqlarını düşünürdüm. Bu

anlarda qatlaşmalı olduğum ağrıların şiddəti təsəvvür edilməz idi. Nəhayət, yavaş-yavaş özümə gəldim.

Hava getdikcə açılmaqda idi və demək olar ki, öz adı halıma qayıtmışdım. Əllərim və ayaqlarımın keyi isə hələ də açılmamışdı. Buna baxmayaraq, tibb işçisini çağırıb ondan təyəmmüm almaq üçün torpaq və bir də möhür gətirməsini istədim. O, vaxt itirmədən dediklərimi gətirdi, özü mənə təyəmmüm verdi və namazımı qılmaqda kömək edə bilsin deyə, çarpayımın kənarında əyləşdi.

Dilimdə ağırlıq hiss edirdim. Namazın kəlmələrinin çoxunu deyə bilmədiyimdən o, həmin sözləri mənə təlqin etməyə çalışır. səcdənin zikrlərinə çatanda möhürü alıma qoyurdu. Bir sözlə, əlindən gələn hər bir məhəbbəti məndən əsirgəmirdi.

O gün ilk dəfə olaraq bu fədakar və zəhmətkeş insanların çəkdiyi zəhmətlərin əzəmət və dəyərlərini anlayır və ömrümün axırına kimi tibb işçilərinə borclu qalacağımı hiss edirdim. Çünki, onlar belə bir böhranlı şəraitdə mehriban ana rolunu ifa edirdilər. Bir neçə saat sonra tibb işçiləri yenidən mənə baş çəkərək halımı soruşdular. Bu an onlardan biri dedi: "Sən ananın halından nigaransan?"

Təəccüblə soruşdum: "Necə məgər?"

Dedi: "Sən bihuş olanda ana, ana... fəryadların bütün xəstəxananı bürümüşdü. Durmadan "ana, ana mən salamatam..." deyirdin."

Ona dedim: "Bəli, bilirsiniz İsfahana mənim şəhid olduğum xəbərini çatdırıblar. Anamın ürəyinin tutmasından qorxuram..."

O, getdi və bir neçə dəqiqə sonra yenidən qayıtdı və tərəddüd içində dedi: "Evinizdə telefon var?"

Dedim: "Bəli."

Dedi: "İstəyirsən anana zəng edim, həm halını soruşum, həm də ki, sənin salamat olduğunu xəbər verim."

Dedim: "Xeyr, qətiyyəən."

Dedi: "Axı niyə?"

Dedim: "Ürəyi daha pis tutar."

O fikrə getdi və dedi: "İstəyirsən özün ananla danışasan?"

Dedim: "Əlbəttə."

O, getdi və bir neçə saatdan sonra qayıdıb, əlində kağız parçası tutaraq sevinc içində dedi: "Bax, xəstəxananın baş həkimindən anana zəng etməyin üçün icazə almışam."

Əl-ayağımı hələ də hiss etmirdim və yalnız başımı tərpedə bilirdim. Tibb işçiləri təkərli xərək gətirərək məni onun üzərinə uzandıraraq otaqdan çıxardılar. Dilimdə hələ də ağırlıq hiss edir və doğru-düzgün danışa bilmirdim. Bir az sonra məni baş həkimin otağına oxşayan bir otağa daxil etdilər. Bu yerə axırında stolun arxasında məni əməliyyat edən həkim oturmuşdu. Salam verdim və o dedi: "Həmid, sənsən? Halın necədir? Gördün qolunda necə bir əməliyyat aparmışam. İnan ki, bu əməliyyat bu zamana qədər həyata keçirdiyim ən incə əməliyyat idi. Diqqətlə bütün çürümüş ətləri götürdüm və yerinə elə tikiş vurdum ki, sonralar yeri qətiyyəən bilinməyəcək."

Dedim: "Allah əvəzini versin, əlləriniz dərd görməsin. Mənim üçün çox zəhmət çəkdiniz."

Dedi: "Eşitdim ananla danışmaq istəyirsən. Nə xəbərdi? Deyəsən sənə burda yaxşı baxırlar. Heç bir yaralının buradan başqa bir yerə zəng etməyə haqqı yoxdur."

Dedim: "İnsanpərvərlik edirlər"

Tibb işçisi ev telefonumuzu soruşduqdan sonra nömrəni yığmağa başladı. Öz-özümə dilimdəki bu ağırlıqla anamla necə danışacağımı düşünürdüm.

Nəhayət əlaqə yaradıldı və tibb işçisi telefonu qulağıma qoydu. Bir az sonra telefonun dəstəyini anam götürdü. Ağlamamaq üçün özümü ələ alaraq dedim: "Alo, ana salam, mənəm Həmid." Anam qəfildən böyük bir həyəcanla analara məxsus məhəbbətli sözlər deməyə başladı və sonra hər ikimiz bir neçə dəqiqə ağladıq.

Sonra anam soruşdu: "Oğlum, mən nigarançılıqdan öldüm-dirildim. Bəs niyə bu bir ay ərzində səndən heç bir xəbər yox idi? Niyə"

Dedim: "Telefon yox idi deyə, mümkün olmadı."

Dedi: "Oğlum, düzünü de görüm indi hardan zəng edirsən?"

Dedim: "Əhvazdan. Məndən qətiyyən nigaran qalmayın. Bir neçə gündən sonra İsfahana gələcəm. Ürəyiniz rahat olsun..." Bu sözləri deyib anamla sağollaşdım.

Anam sonralar mənə dedi ki, həmin anda mən şübhəli qaldım; atana Həmidin halının yaxşı olmadığını və sanki onu qəhər boğduğunu dedim.

Hər halda o xoşagəlməz xəbərin anama çatmadığına sevindim. Digər tərəfdən də, ata-anamın nigarançılıqdan qurtulduqlarına əmin oldum.

Qeyd etmək lazımdır ki, sonralar bu telefon əlaqəsinin qurulmasında Allahın lütf və inayəti olduğunu anladım. Çünki, bu telefon danışığından bir gün öncə, İsfahanda olan Quran dostlarım şəhidlər təşkilatına müraciət etdikdən sonra mənim adımlı itkin düşmüş şəhidlərin siyahısında tapmışdılar. Sonra Əhvazda olan Darxuin şəhərciyinə zəng etmiş və onlar da mənim şəhadət xəbərimi təsdiqləmişdilər. Daha sonra məsciddə toplaşaraq mənim anım mərasimimin müqəddimə işləri və eləcə də bu xəbəri ata-anama necə çatdırmaq məsələsini müzakirə

etmişlər. Sonda qərara gəlmişdilər ki, səhər tezdən, yəni xəstəxanadan evə zəng etdiyim günün səhər çağında uşaqlardan biri bizim evə gedərək, bu xəbəri münasib bir şəkildə ata-anama çatdırсын.

Avqust ayının 9-u səhərin ilk saatlarında mən anamla telefon əlaqəsi yaratdım və bir saat sonra dostum bizim evə gedərək atamla söhbət etdi. İlk olaraq müqəddimə ünvanında belə demişdi: "Yaxşı, ağa Həmidən nə xəbər?" Atam da soyuqqanlılıla cavab verib demişdi: "Xəbərsiz deyilik. Həmid bir saat öncə anasıyla telefonla danışmışdır."

Dostum yerindəcə donub qalmış və təəccüb içində soruşmuşdu: "Yanılmırsınız ki? Danışan Həmidin özü idi?" Atam da demişdi ki: "Bəli özü idi, başqa birisinin olmasını gözləyirdiniz?" O, sevinc içində sağollaşaraq getmiş və digər uşaqlara da xəbər vermişdi.

Tibb işçiləri məni öz çarpayıma uzadanda yaralılının səhər yeməyi yediklərini gördüm. Onların qarşısında bir stəkan süd, toyuq şorbası, çörək, pendir, kərə yağ və mürəbbə var idi. Otaqda olmadığımından mənim üçün yemək qoymadıklarını düşündüm.

Tibb işçisinə dedim: "Lütfən, mənim üçün də səhər yeməyi gətirərsiniz."

Tibb işçisi mehribanlıqla dedi: "Bax, sən hələ tamamilə ayılmamısan və həkim səhər yeməyi yeməyinə icazə verməyibdir. Səbr elə, özüm indi gedirəm cərrahın yanına, əgər icazə versə, sənin üçün bir boşqab dolu yemək gətirəcəm."

Çox bikişmişdim və həqiqətən də artıq dözə bilməyəcəyimi hiss edirdim. Başqa çarəm yox idi. Həmin anda başqa bir həkim yaralılara baş çəkmək üçün otağa daxil oldu. Məsələni ona danışdım və etirazımı bildirdim.

O, dedi: "Bu mənə aid olan bir məsələ deyil. Gərək öz həkiminiz göstəriş versin."

Nəhayət səhər saat doqquzun yarısı, tibb işçisi sevinə-sevinə əlində bir yemək dolu sini otağa daxil oldu. Xülasə, 18 gündən sonra ilk dəfə və təsəvvür edilməz bir iştahla səhər yeməyi yeməyə başladım.

Bu həyatım boyu yediyim ən ləzzətli səhər yeməyi idi.

Gecə - gündüz qatlaşdığım aclıq, hazırda bütün vücudumla Allahın bu nemətinin qədrini bilməyimə və bu nemətə şükür olaraq göz yaşları tökməyimə səbəb olmuşdu. Ürəyimdə dedim: "İlahi! Bu ana kimi nə qədər sənin verdiyin yemək-içməklərin dəyərini bilmədən yemişəm?!"

Bundan əlavə, Bürhani təpəsində olan və onlara saqilik etdiyim döyüş yoldaşlarımla aclıq, zəiflik və susuz halları gözlərimin önündə canlanaraq, halımı dəyişirdi. Tək buraxıb gəldiyim əzizlər hazırda müqəddəs müdafiənin şəhidləri sayılırdılar və mən ölkənin bu sərmayələrinin və fədakarlarının kölgəsi altında idim.

Səhər yeməyini yedikdən sonra cərrah məni yoxlamağa gələrək dedi ki, Nəqədə şəhərinin məsul şəxsləri, şəhərin imam-cüməsi ilə birgə gəlib səni ziyarət edəcəklər. Sonra bildirdi ki, radio-televiziya işçiləri də sənə macəranda xəbərdar olublar. Onlar da gəlib səndən bu on yeddi gün barəsində müsahibə almaq istəyirlər.

Qəfildən yerimdə donub qaldım və dedim: "Doktor, müsahibə vermək istəmirəm."

Dedi: "Niyə?"

Dedim: "Siz özünüz gördünüz ki, mən bugün səhər anama yalandan Əhvazdan zəng etdiyimi və tamamilə salamat olduğumu dedim. Məni televizorda bu vəziyyətdə görsə ürəyi dayanacaq. Xeyr, onlara deyin ki,

başqalarından müsahibə götürsünlər. Heç məni kamera ilə də çəkməsinlər."

Həkim qəbul etdi və tibb işçisinə, onlar gələndə çəkiliş aparmağa və müsahibə götürməyə icazə verməməyi tapşırırdı.

Sonrakı saatda Nəqədə şəhərinin imam-cüməsi, bir sıra məsul şəxslər və digərləri məni görüb gəldilər. Onlar gətirdikləri gül dəstələri ilə mənə yüksək məhəbbət və qayğıkeşlik göstərdilər. Başıma gələn hadisələr barəsində öncədən onlara xəbər vermişdilər və buna görə də bu əzizlər göstərdikləri hədsiz məhəbbətlə məni utandırdılar. Bu anda radio-televiziya işçiləri də otağa daxil oldular. Tibb işçisi əvvəlcədən onları məsələdən əgah etmişdi. Ancaq, onlar məndən başqa yaralılarından aparılmış çəkilişə əlavə olunmaq şərtiylə adımı belə demədən, öz xatirələrimi danışmağımı istədilər. Mənsə yalnız İmam Zamanın (əc) satamatçılığı üçün dua etməklə kifayətləndim. Eyni zamanda, bu müddət ərzində başıma gələnlərin Bürhani təpəsində olan şəhidlərin göstərdikləri rəşadətlərlə əsla müqayisə olunmayacağını bildirdim. Buna baxmayaraq, cərrah həkimim bütün başıma gələnləri onlara danışdı.

Əməliyyatdan sonra Hüseyndən heç bir xəbər yox idi. Çoxlu axtarışdan sonra nəhayət onun salamat olduğunu, keçən gecə tərxis edilərək məntəqənin könüllülər qərargahına göndərildiyini anladım.

Tibb işçilərinin birindən Maşallahı axtarması barəsində xahiş etdim. Onun xarici görünüşü barəsində məlumat verdim. Çox təəssüf ki, onun soyadını bilmirdim. Hər halda, çox araşdırdıqdan sonra, Maşallah adında heç bir yaralının Nəqədə xəstəxanasına qəbul olunmadığı məlum

oldu və tibb işçisi onun yəqin ki, başqa xəstəxanaya və ya başqa şəhərə aparıldığını dedi. ¹

Həmin günün axşam çağı tibb işçiləri paltarını dəyişdilər və dedilər ki, səni bir qrup yaralı ilə birgə Urmiyaya aparacaqlar.

Dedim: "Niyə?"

Dedilər: "Burada qala bilməzsən. Siz gərək başqa şəhərin xəstəxanalarına gedəsiniz ki, yeni yaralanmış döyüşçülərə burada yer olsun."

Bu zaman cərrah həkimim tibb işçiləri ilə birgə məni ambulansa qədər yola saldılar. Nə qədər ki ömrüm var, bu əzizlərin gecə - gündüz çəkdikləri zəhmətlərin və göstərdikləri məhəbbətlərin qarşısında borcluyam və öz xeyir-dualarımla onlara həyatda müvəffəqiyyət azrulayıram. Hər bir yaralının göstərilən qayğı və məhəbbətə son dərəcə ehtiyacı var. Allah şahiddir ki, həkim və tibb işçiləri personallarının göstərdikləri məhəbbətlər xəstənin aramlığı və təskinliyi üçün yüksək təsirə malikdir.

Məni ambulansla Urmiya hava limanına apardılar. Bu, bizim təxminən iyirmi gün bundan öncə öz nurani yoldaşlarımla ayaq basdığım və indisə tək-tənha və

---

¹ Hüseyin Qaidi, sonralar İsfahanda məni görməyə gəldi və birlikdə onun yaşadığı mənzilə getdik. O, ara-sıra universitetə mənə baş çəkməyə gəlirdi. Buna görə də onun halından az-çox xəbərdar olurdum. Ancaq o gündən etibarən Maşallahı bir daha heç vaxt görə bilmədim. İllər öncə ondan bir xəbər əldə etmək ümidilə Kaşana getdim. Ancaq, onu tapmağa müvəffəq olmadım. Son günlərdə, yəni 2012-ci ildə o mənimlə telefon əlaqəsi qurdu və mən onun soyadının Təqizadə olduğunu o anda öyrəndim və onu görməyə müştəq olduğumu və tezliklə əllərindən öpəcəyimə ümidvar olduğumu bildirdim.

kimsəsiz olaraq, acılı-şirinlə xatirələrlə geriyə döndüyüm həmin hava limanıdır. Qayıdıram ki, bu əzizlərin iman, fədakarlıq və sədaqətini bugünkü və sabahkı nəsillərə çatdıra bilim.

Urmiya hava limanının salonu müvəqqəti xəstəxanaya çevrilmişdi və tibb işçiləri yaralılara xidmət göstərməklə məşğul idilər. Mən də gecəni hava limanında digər yaralıların yanında istirahət etdim.

15.

Səhər tezdən bizi İC-130 tipli hərbi təyyarə ilə Yəzd şəhərinə apardılar. Yəzd hava limanında ambulanslar bizi gözləyirdi. Məni Yəzdin ən təhcizətli tibbi mərkəzlərindən biri olan Əfşar xəstəxanasına apardılar.

Bu xəstəxanada olduğum müddətdə Yəzdin müxtəlif təbəqəli insanların yüksək qayğıkeşliyi ilə qarşılaşdım. Onlar əllərində gül dəstələri və şirniyyat dolu qutularla yaralıları ziyarət etməyə gəlirdilər.

Bu şəhərə daxil olduğum ilk gündən etibarən mütəmadi olaraq ailəmlə telefon əlaqəsi qururdum. Xəstəxananın telefonları ölkənin hər yeriylə əlaqə qurmaları üçün yaralıların ixtiyarında qoyulmuşdu. Hər dəfə anamla danışanda Əhvazda olduğumu və tezliklə İsfahana gələcəyimi deyirdim.

Yəzd xəstəxanasında olmağımdan üç həftə keçmişdi ki, məsələni ailəmə danışmaq qərarına gəldim. Çünki, onların bu müddət ərzində deyəcəklərimi qəbul edəcək qədər hazır olduqlarını düşünürdüm. Digər tərəfdən də əgər qəfildən mənim bu vəziyyətimlə qarşılaşsaydılar çox narahat olardılar.

Buna görə də, məsələni onlara münasib şəkildə izah etməyin məqsədəuyğun olduğunu düşündüm.

Həmin günün axşam çağı evə zəng etdim və ilk olaraq anamla danışdım. Ancaq bu mövzu ilə bağlı bir söz demədim. Bu zaman atamı telefona çağırdım. Atam da mənimlə danışa bilmirdi; həddən artıq kövrəlmişdim.

Sonda atamın da bu xəbəri eşitməyə hazır olmadığı nəticəsinə vardım. Buna görə də böyük bacımı telefona çağırdım və kiçik bir müqəddimədən sonra dedim: "Bax, dediyim sözlərə yalnız qulaq as və çalış ki, heç bir

reaksiya verməyəsən. Doğrusunu desəm, mən Yəzddən zəng edirəm. Əlbəttə, mənə heç nə olmayıb və vəziyyətim normaldır. Yalnız qolumda balaca bir yara var və sən də çalış ki, bu məsələni ata-anama aram şəkildə çatdırasan."

Bu söhbətdən bir saat sonra evə yenidən zəng etdim. Lakin, bu dəfə evdə sanki qiyamət qopmuşdu və telefondan ağlamaq və şivən səsləri eşidilirdi.

Dedim: "Anacan, Qurana and olsun ki, mən salamatam, yalnız qolum yaralanıb."

Onlar inanmırdılar, qolumun və ya ayağımın birinin kəsildiyini düşünür, ailə üzvlərimin narahat olmaması üçün yalan danışdığımı zənn edirdilər.

Əlbəttə onlar sözlərimə inanmamaqda haqlıydılar. Çünki, onların nəzərində artıq yalançı çoban olmuşdum və əvvəllər də dəfələrlə ön cəbhəyə getməmək barəsində onlara yalan danışmışdım.

Sonrakı günün səhəri yenidən evə zəng etdim və atam dedi ki, anan və bacın bu gecə Yəzdə yola düşüblər. Onlara görə olduqca nıgaran qaldım. Çünki indiyədək çatmalı idilər.

Sonradan anladım ki, onlar gecə saat onda avtovağzala gediblər. Yəzd maşınlarının səhər saat yeddidə hərəkət edəcəyini bildirsələr də anam evə qayıtmağa razı olmayıb. Onlar elə oradaca səhərə qədər gözləyib və səhər tezdən, ilk avtobusla Yəzdə doğru yola düşmüşdülər. Tibb işçisinin köməkliyi ilə xəstəxananın girişində dayanıb şüşənin arxasından çölə baxmağa başladım. Bu intizarım saatlarla uzandı və nəhayət günortaya yaxın birdən doğmalarımın tələsərək xəstəxanadan içəri girdiklərini gördüm. Salamat olduğumu göstərmək üçün cəld əlil arabasından qalxıb divara söykəndim. Bu zaman onlar karidora daxil oldular. Onların mənə tərəf gəlmələrinə və

məni görmələrinə baxmayaraq, saç-saqqalım uzun və dağınıq olduğundan məni tanımadılar. Anam qarşısına çıxan hər kəsdən məni soruşurdu. Bu zaman sürətlə yanımdan ötüb keçdilər. Məndən bir-iki metr uzaqlaşmışdılar ki, dedim: "Anacan!"

Onlar qəfildən geriyə baxıb, hönkürtü ilə ağlamağa başladılar. Bir-birimizi qucaqlayıb doyunca ağlaşdıq. Anam mənə başdan-ayağa göz gəzdirdikdən sonra sakitləşdi və təşvişdən çıxan birisi kimi rahatlaşıb yanımda əyləşdi.

Anam, xəstəxanaya daxil olduqları andan burada qalmağıma lüzum olmadığını düşünür və elə bu gün İsfahana getməli olduğumu deyirdilər. Tibb işçiləri ən azı iki həftə burada qalmalı olduğuma dair həkimin göstəriş verdiyini izah etməyə çalışırdılar. Anam qəbul etmədi və bir az istirahət etdikdən sonra əl-ayağa düşüb və mümkün olan hər şeyi etdi. Hətta xəstəxana müdirinin otağına gedərək ısrarla mənim bugün tərxis olunmağımı istədi. Nəhayət, həmin gün günortadan sonra, anamın səyləri nəticəsində həkimim, məni bu xəstəxanadan İsfahan xəstəxanalarının birinə köçürülməyimə icazə verdi. Anam yenə də razı olmadı. O, həkimə deyirdi: "Mən özüm ona hər kəsdən yaxşı baxacam. İcazə verin evə aparım və mən iki həftə keçməmiş onu ayağa qaldıracam. Hər gün onu xəstəxanaya aparacam ki, həkimlər əlinin sarğısını dəyişsinlər."

Çox söhbətdən sonra həkim məcbur qalıb, tərxis olunmağıma icazə verdi və axşam çağı mənim, anam və bacımla birgə İsfahana göndərilməyim qərara alındı.

O günün günorta çağı mənim üçün unudulmaz idi. Anam hər şeyi düşünmüşdü. O, mənim üçün daraq, dəsmal və hətta hamam ləvazimatları da gətirmişdi. Anam

tibb işçilərindən aldığı bir ləyən qaynar suyla, çarpayıda məni təmizlədi və sonra İsfahandan gətirdiyi yeni paltarları əynimə geyindirirdi.

Xülasə, gecə vaxtı İsfahana daxil olduq və öz mənzilimizdə yatağa uzandım. Gecə səhərə kimi yata bilmədim. Ailəm çarpayımın kənarında oturmuş və göz yaşları içində xatirələrimə qulaq asırdılar. Onların da cəbhədə olduğum müddət ərzində mənə deyiləcək çoxlu sözləri var idi.

Anam deyirdi: "Sənin halından o qədər nigaran idim ki, şəvval ayının əvvəlindən Vaqiə surəsini xətm etməyi qərara aldım."

Bu xətm olduqca çox təcrübədən keçibdir və hacətlərin qəbul olunmasında inkar olunmaz bir təsirə malikdir. Bu xətm qaydası belədir: Vaqiə surəsini on dörd gün ərzində, qəməri aylarından birinin birinci günündə bir dəfə, ayın ikinci günündə iki dəfə və bu minvalla on dördüncü gündə on dörd dəfə tilavət etmək lazımdır.

Anam sonra dedi: "Xətm davam etdirdim və hacətim bu idi ki, Allah səni sağ - salamat mənə geri qaytarsın. Ayın on üçündə yuxuda gördüm ki, ağ rəngli bir balıq bizim evin damına gəlib və sağ qanadından qan axdığı halda divarın başında qanad çalır. O günün səhərisi, yuxumun təbirini öyrənmək üçün Əllamə Məclisinin qərib üstə getdim və yuxumu orada olan ruhaniyə danışdım. Ona sənin məsələnin barəsində heç bir şey deməməyimə baxmayaraq, yuxumu eşidən kimi dedi: "Ana, səfərə gedən əzizin var ki, evinizdən qanad çalaraq uçub gedib. Ancaq itmiş Yusif yenidən Kənanaya qayıdacaq, qəm yemə! İtməmiş əzizin geri qayıdacaq, bədəninə də yaraları olacaq."

Sonralar hesablayıb gördüm ki, anam yuxusu bizim əməliyyat keçirdiyimiz gecə ilə üst-üstə düşür. Bu həmin

gecə idi ki, biz 2519 yüksəkliyindən enib üçüncü təpəyə hücum etdik və Allah, anamın xətm etdiyi Vaqiə surəsinin həmin gecə icabət olunması üçün sağ qolumdan yaralanmağımı və sonda da ailəmin ağuşuna yetişməyimi təqdir etmişdir.

Maraqlısı budur ki, anamın Vaqiə surəsi xətmünün sonu Bürhani təpəsinin Aşuraya bənzər gününə təsadüf edirdi. Həmin o gün ki, onun axşamı mən tərənin cənnətindən qovularaq sirli meşəyə süqut etdim. Çünki, 1983-cü ilin iyun ayının 25-i həftənin birinci günü, qəməri ilin 1403-də şəvval ayının on dördünə təsadüf edirdi.

16.

O günün sabahısı, məhəllə camaatı mənə baş çəkməyə gəldilər. Evimizin qapısı açıq idi.

İlk olaraq qohumlar, dostlar və qonşular gəlirdilər və gələn hər kəs israrla xatirələrimi danışmağımı istəyirdi. Bir neçə gündən sonra bu xatirələr ağızdan-ağıza keçərək dillər əzbəri oldu.

Günlərin birində İsfahan radiosundan gəldilər və mən də xatirələrimi xülasə şəkildə qırx beş dəqiqə ərzində bəyan etdim. Sonrakı günün səhərişi bu müsahibəni radiodan yayımladılar və bundan sonra görüşə gələnlərin sayı birə yüz artdı.

Möminlər İsfahanın müxtəlif məscidlərindən hərəkət edərək, mərsiyə oxuya-oxuya "Hüseyn... Hüseyn..." deyə-deyə bizim evimizə daxil olurdular. Cəmiyyət o qədər çox idi ki, bəzən otaqlar dolurdu və bir çoxları evin həyətinə yerdə oturmağa məcbur qalırdılar.

Yadımdadır ki, həmin günlərin birində mənzilimizə daxil olan bir dəstə bu sözlərdən ibarət növhə oxuyurdu:

**Ey səfərdən qayıdanlar, ey səfərdən qayıdanlar,
Bizim şəhidlər hanı, bizim şəhidlər hanı...**

Bu növhəni eşidəndə birdən halım dəyişdi və tərənin üzərində gördüyüm bütün səhnələr gözlərimin önündə canlandı və ucadan ağlamağa başladım. Hər yer qonaqla dolu olmasına baxmayaraq, özümü ələ ala bilmirdim və ixtiyarsız olaraq hönkürtü ilə ağlayırdım.

Bir ay olardı ki, evimiz səhər-axşam İsfahanın səmimi insanları ilə dolub-boşalırdı. Bu insanlar şəhid qanlarının verdiyi ismarıqları mənim dilimdən eşitmək üçün gəlirdilər və mən isə gün ərzində dəfələrlə bu xatirələri onlar üçün danışırıdım.

Bir müddət sonra məndən alınan müsahibə "İran İslam Respublikası səsi" kanalının ailə proqramında yayımlandı və o gündən sonra ölkənin hər tərəfindən, mənə zəng edərək öz məhəbbətlərini bildirirdilər.

Həmin günlərin birində axşam çağı Abbas Qurbani¹, Mürtəza Yəzdxasti, Hüseyin Səhmi və Məhəmməd Rza Turcizadə mənim görüşümə gəldilər.

Turcizadə təpədən qaçdıqdan sonra özünü qüvvələrimizə necə çatdırsasınız barədə danışaraq dedi: "Mən və qardaş... (kənüllü hərbiçi adlandırdığım o qardaşla) təpədən aşağı yuvarlandıqdan sonra bir-birimizi tapa bildik və sonra sizi axtarmağa başladım. Ancaq, sizdən heç bir əsər - əlamət yox idi. O, həmin gecə məni çiyinə alıb səhərə qədər yol getdi və sonda öz qüvvələrimizə yetişdik."

Yəzdxasti² və Turcizadənin³ ayağı gipsdə idi və hər ikisi çəlik götürüb çətinliklə yol gedirdilər. Bu əzizlərdən öyrəndim ki, "Ya Zəhra" (ə) briqadasının arxaya daşdığı Burhani təpəsinin şəhidlərindən bəzisinin pak bədənləri sabah İsfahanda torpağa tapşırılacaq. Bu əzizlərdən bəziləri Seyyid Qasim Hüseyini Sadə, Həmid İhami, Heydər Qurbani, Məhəmməd İsmail Səyyadzadə,

---

¹ Abbas Qurbani İmam Hüseyin (ə) briqadasının komandiri idi. O, 1984-cü ilin mart ayının 1-də Təlaiyyə Xeybər məntəqəsində düşmənin atdığı top mərmisinin partlaması nəticəsində şəhid oldu.

² Mürtəza Yəzdxasti, Meysəm bölüyünün komandiri idi. O, 1984-cü ilin fevral ayının 23-də Xeybər əməliyyatında qarın nahiyəsindən yaralanaraq düşməne əsir düşür. Sonda isə İraq radiosu onun şəhadətə çatdığını və pak bədəninin Samirra şəhərində dəfn olunduğunu yayımlayır.

³ Məhəmməd Rza Turcizadə Kərbəla 10 əməliyyatında şəhadətə çatıbdir.

Məhəmməd Əli Hacı Nida Əli, Mürtəza Sahibi İsfahani, Əbul Qasim Fərhəng Bardei və Məsud Rahnəma idilər. Sonralar İsfahanın şəhidlər xiyabanında onların ziyarət şərəfinə nail ola bildim.

Bir çox şəhid ailələrinin öz övladlarından xəbərləri yox idi. Onlar öz əzizlərinin şəklini gətirərək mənə göstərirdilər ki, ola bilsin onlardan bir xəbər verə bildim. Belə gecələrin birində, bir ata öz oğlunun şəklini gətirdi. Onu tanıdım və atasına dedim ki, sizin övladınız təpədə şəhid olubdur. O, öz övladının şəhadətindən xəbərdar olduqdan sonra dedi ki, bu şəhidin anası sizin telefon nömrənizi tapıbdır və bu gecə sizə zəng edib öz övladının aqibəti barəsində soruşacaqdır. Bu ata məndən israrla istədi ki, övladının şəhadət xəbərini onun anasına verməyim. O getdikdən bir neçə saat sonra şəhidin anası zəng etdi və ilk olaraq öz ana məhəbbətilə məni cəbhəyə getməyim münasibətiylə təbrik etdi. Daha sonra gözlədiyimin əksinə olaraq, məndən heç bir söz soruşmadan belə dedi: "Əminəm ki, oğlum şəhid olub və Allahın dərgahında məni üzüağ edibdir. Mənim zəng etməkdə məqsədim sizə itkin şəhid anası kimi bir nəsihət verməkdir."

Dedim : "Buyurun!"

Dedi: "Bax, oğlum! Allah bilir ki, bu zamana qədər İslam üçün nə qədər əzablar çəkilibdir. 1400 ildir ki, müsəlmanlar mübarizə aparırlar, əziyyət çəkirlər, şəhid verirlər və işgəncə görürlər. Bütün bunlar ona görədir ki, Allahın dini bərqərar və onlar İslamın kölgəsində nəfəs alsınlar. Biz bugün elə bir süfrənin başında əyləşmişik ki, onun açılması üçün 1400 ildir ki, əzablar çəkilir."

"Əzizim! Eşitmişəm ki, bu müddət ərzində böyük çətinliklərə qatlaşmışan. Olmaya bu əzab və

narahatçılıqlara görə, Allah eləməmiş, dilim lal olsun, zərrəcə süst olasan, bu müsibətlər sənin ruhuna zərbə vurmuş olsun və bir daha cəbhəyə getməyəsən.

“Oğlum! Allah bizə elə bir nemət verib ki, onu qorumaq üçün hər nə versək yenə də azdır. Evlərimizi dağıtsalar, həyatımıza od vursalar, minlərlə cavanımızın başlarını kəssələr belə, yenə də İslama borcluyuq və gərək onu qoruyaq. Əziz övladım! Mən bir şəhid anası kimi səndən yenidən cəbhəyə getməyini gözləyirəm və qətiyyənlə qorxma və özündə süstlük yaratma. Mənə yenidən cəbhəyə gedəcəyinə dair söz verirsənmi... ?”

Bu mübariz ananın ruhiyyəsi mənə elə təsir etdi və elə heyrətləndirdi ki, onu inandırmaq üçün and içərək bildirdim ki, mən bu çətinliklərin qarşısında zərrəcə süst olmamışam və mütləq yenidən cəbhəyə gedəcəyəm. Məni daha çox təəccübləndirən məsələ isə, bu ananın öz övladı haqqında heç bir şey soruşmaması oldu.

Beləliklə, acılı-şirinli, enişli-yoxuşlu günlər geridə qaldı və bu dəfə yəqin bildim ki, Allah yolunda şəhid olmağa və haqqın görüşünə getməyə hər kəs layiq deyil. Bu qısa səfərdə şəhadət mələkləri dəfələrlə başımın üzərinə kölgə salsalar da, tez ötüb-keçərək kənarımda olan daha ixlashı gülləri dərdilər və meraca apardılar. Bu dəfə yəqin çatdım ki, gərək həyatın başqa bir döngələrində imtahan olunum ki, belə bir böyük feyzə nail olmaq üçün ləyaqət əldə edim. Bəlkə bundan sonra rəhmət qapıları üzümə açılsın və mənə də dostlarımla yanında yer verilsin. Bu dəfə görüşünə nail olduğum şəhid analarının təbiriylə desək, geri qaytarıldım ki, əziz şəhidlərin qanlarının verdiyi mesajları çatdırım və fəryad edim ki: "Ey bu ölkənin hər yerində ömrünü rahatlıq içində keçirənlər! Bu rahatlığın hər anını fədakarlıqlarla çəkilən əzablara,

acılıqlara, susuzluqlara, arif və pək insanların şəhadətinə borclusunuz. O əzizlər ki, bu məmləkətin qarış-qarış torpaqlarında can qoydular və möhkəm dayanaraq bir an belə olsun sarsılmadılar.